నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

అట్ఠకనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

౧. మేత్తావగ్గో

౧. మేత్తాసుత్తవణ్ణనా

౧. అట్ఠకనిపాతస్స పఠమే **ఆసేవితాయా**తి ఆదరేన సేవితాయ. **భావితాయా**తి వడ్ఢితాయ. **బహులీకతాయా**తి పునప్పునం కతాయ. **యానికతాయా**తి యుత్తయానసదిసకతాయ. **వత్థుకతాయా**తి పతిట్ఠానట్ఠేన వత్థు వియ కతాయ. **అనుట్ఠితాయా**తి పచ్చుపట్ఠితాయ. **పరిచితాయా**తి సమన్తతో చితాయ ఉపచితాయ. **సుసమారద్ధాయా**తి సుట్ఠు సమారద్ధాయ సుకతాయ. **ఆనిసంసా**తి గుణా. **సుఖం సుపతీ**తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం ఏకాదసకనిపాతే వక్ఖామ.

అప్పమాణన్తి ఫరణవసేన అప్పమాణం. **తనూ సంయోజనా హోన్తి, పస్సతో ఉపధిక్ఖయ**న్తి మేత్తాపదట్ఠానాయ విపస్సనాయ అనుక్కమేన ఉపధిక్ఖయసఙ్ఖాతం అరహత్తం పత్తస్స దస సంయోజనా పహీయన్తీతి అత్థో. అథ వా **తనూ సంయోజనా హోన్తీ**తి పటిఘఞ్చేవ పటిఘసమ్పయుత్తసంయోజనా చ తనుకా హోన్తి. **పస్సతో ఉపధిక్ఖయ**న్తి తేసంయేవ కిలేసూపధీనం ఖయసఙ్ఖాతం మేత్తం అధిగమవసేన పస్సన్తస్స. **కుసలీ తేన హోతీ**తి తేన మేత్తాయనేన కుసలో హోతి. **సత్తసఞ్ఞ**న్తి సత్తసఙ్ఖాతేన సఞ్ఞేన సమన్నాగతం, సత్తభరితన్తి అత్థో. **విజేత్వా**తి అదణ్డేన అసత్థేన ధమ్మేనేవ విజినిత్వా. **రాజిసయో**తి ఇసిసదిసా ధమ్మికరాజానో. **యజమానా**తి దానాని దదమానా. **అనుపరియగా**తి విచరింసు.

అస్సమేధన్తిఆదీసు పోరాణకరాజకాలే కిర సస్సమేధం, పురిసమేధం, సమ్మాపాసం, వాచాపేయ్యన్తి చత్తారి సఙ్గహవత్థూని అహేసుం, యేహి రాజానో లోకం సఙ్గణ్హింసు. తత్థ నిప్ఫన్నసస్సతో దసమభాగగ్గహణం **సస్సమేధం** నామ, సస్ససమ్పాదనే మేధావితాతి అత్థో. మహాయోధానం ఛమాసికం భత్తవేతనానుప్పదానం **పురిసమేధం** నామ, పురిససఙ్గణ్హనే మేధావితాతి అత్థో. దలిద్దమనుస్సానం హత్థతో లేఖం గహేత్వా తీణి వస్సాని వినా వడ్ఢియా సహస్సద్విసహస్సమత్తధనానుప్పదానం **సమ్మాపాసం** నామ. తఞ్హి సమ్మా మనుస్సే పాసేతి హదయే బన్ధిత్వా వియ ఠపేతి, తస్మా సమ్మాపాసన్తి వుచ్చతి. “తాత, మాతులా”తిఆదినా నయేన పన సణ్హవాచాభణనం **వాచాపేయ్యం** నామ, పియవాచాతి అత్థో. ఏవం చతూహి సఙ్గహవత్థూహి సఙ్గహితం రట్ఠం ఇద్ధఞ్చేవ హోతి, ఫీతఞ్చ, బహుఅన్నపానం, ఖేమం, నిరబ్బుదం. మనుస్సా ముదా మోదమానా ఉరే పుత్తే నచ్చేన్తా అపారుతఘరా విహరన్తి. ఇదం ఘరద్వారేసు అగ్గళానం అభావతో **నిరగ్గళ**న్తి వుచ్చతి. అయం పోరాణికా పవేణి.

అపరభాగే పన ఓక్కాకరాజకాలే బ్రాహ్మణా ఇమాని చత్తారి సఙ్గహవత్థూని ఇమఞ్చ రట్ఠసమ్పత్తిం పరివత్తేత్వా ఉద్ధంమూలకం కత్వా **అస్సమేధం పురిసమేధ**న్తిఆదికే పఞ్చ యఞ్ఞే నామ అకంసు. తేసు అస్సమేత్థ మేధన్తి వధేన్తీతి **అస్సమేధో**. ద్వీహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స ఏకవీసతియూపస్స ఏకస్మిం పచ్ఛిమదివసేయేవ సత్తనవుతిపఞ్చపసుసతఘాతభింసనస్స ఠపేత్వా భూమిఞ్చ పురిసే చ అవసేససబ్బవిభవదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. పురిసమేత్థ మేధన్తీతి **పురిసమేధో**. చతూహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స సద్ధిం భూమియా అస్సమేధే వుత్తవిభవదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. సమ్మమేత్థ పాసన్తీతి **సమ్మాపాసో**. దివసే దివసే యుగచ్ఛిగ్గళే పవేసనదణ్డకసఙ్ఖాతం సమ్మం ఖిపిత్వా తస్స పతితోకాసే వేదిం కత్వా సంహారిమేహి యూపాదీహి సరస్సతీనదియా నిముగ్గోకాసతో పభుతి పటిలోమం గచ్ఛన్తేన యజితబ్బస్స సత్రయాగస్సేతం అధివచనం. వాజమేత్థ పివన్తీతి **వాజపేయ్యో**. ఏకేన పరియఞ్ఞేన సత్తరసహి పసూహి యజితబ్బస్స బేలువయూపస్స సత్తరసకదక్ఖిణస్స యఞ్ఞస్సేతం అధివచనం. నత్థి ఏత్థ అగ్గళాతి **నిరగ్గళో**. నవహి పరియఞ్ఞేహి యజితబ్బస్స సద్ధిం భూమియా చ పురిసేహి చ అస్సమేధే వుత్తవిభవదక్ఖిణస్స సబ్బమేధపరియాయనామస్స అస్సమేధవికప్పస్సేతం అధివచనం.

కలమ్పి తే నానుభవన్తి సోళసిన్తి తే సబ్బేపి మహాయాగా ఏకస్స మేత్తాచిత్తస్స విపాకమహన్తతాయ సోళసిం కలం న అగ్ఘన్తి, సోళసమం భాగం న పాపుణన్తీతి అత్థో. **న జినాతీ**తి న అత్తనా పరస్స జానిం కరోతి. **న జాపయే**తి న పరేన పరస్స జానిం కారేతి. **మేత్తంసో**తి మేత్తాయమానచిత్తకోట్ఠాసో హుత్వా. **సబ్బభూతాన**న్తి సబ్బసత్తేసు. **వేరం తస్స న కేనచీ**తి తస్స కేనచి సద్ధిం అకుసలవేరం వా పుగ్గలవేరం వా నత్థి.

౨. పఞ్ఞాసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **ఆదిబ్రహ్మచరియికాయా**తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతాయ. **పఞ్ఞాయా**తి విపస్సనాయ. **గరుట్ఠానియ**న్తి గారవుప్పత్తిపచ్చయభూతం గరుభావనీయం. **తిబ్బ**న్తి బహలం. **పరిపుచ్ఛతీ**తి అత్థపాళిఅనుసన్ధిపుబ్బాపరం పుచ్ఛతి. **పరిపఞ్హతీ**తి పఞ్హం కరోతి, ఇదఞ్చిదఞ్చ పటిపుచ్ఛిస్సామీతి వితక్కేతి. **ద్వయేనా**తి దువిధేన. **అనానాకథికో**తి అనానత్తకథికో హోతి. **అతిరచ్ఛానకథికో**తి నానావిధం తిరచ్ఛానకథం న కథేతి. **అరియం వా తుణ్హీభావ**న్తి అరియతుణ్హీభావో నామ చతుత్థజ్ఝానం, సేసకమ్మట్ఠానమనసికారోపి వట్టతి. **జానం జానాతీ**తి జానితబ్బకం జానాతి. **పస్సం పస్సతీ**తి పస్సితబ్బకం పస్సతి. **పియత్తాయా**తి పియభావత్థాయ. **గరుత్తాయా**తి గరుభావత్థాయ. **భావనాయా**తి భావనత్థాయ గుణసమ్భావనాయ వా. **సామఞ్ఞాయా**తి సమణధమ్మత్థాయ. **ఏకీభావాయా**తి నిరన్తరభావత్థాయ.

౩-౪. అప్పియసుత్తద్వయవణ్ణనా

౩-౪. తతియే **అప్పియపసంసీ**తి అప్పియజనస్స పసంసకో వణ్ణభాణీ. **పియగరహీ**తి పియజనస్స నిన్దకో గరహకో. చతుత్థే **అనవఞ్ఞత్తికామో**తి "అహో వత మం అఞ్ఞేన అవజానేయ్యు"న్తి అనవజాననకామో. **అకాలఞ్ఞూ**తి కథాకాలం న జానాతి, అకాలే కథేతి. **అసుచీ**తి అసుచీహి కాయకమ్మాదీహి సమన్నాగతో.

౫. పఠమలోకధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౫. పఞ్చమే లోకస్స ధమ్మాతి **లోకధమ్మా**. ఏతేహి ముత్తా నామ నత్థి, బుద్ధానమ్పి హోన్తి. తేనేవాహ – **లోకం అనుపరివత్తన్తీ**తి అనుబన్ధన్తి నప్పజహన్తి , లోకతో న నివత్తన్తీతి అత్థో. **లోకో చ అట్ఠ లోకధమ్మే అనుపరివత్తతీ**తి అయఞ్చ లోకో ఏతే అనుబన్ధతి న పజహతి, తేహి ధమ్మేహి న నివత్తతీతి అత్థో.

లాభో అలాభోతి లాభే ఆగతే అలాభో ఆగతోయేవాతి వేదితబ్బో. **అయసాదీ**సుపి ఏసేవ నయో. **అవేక్ఖతి విపరిణామధమ్మే**తి "విపరిణామధమ్మా ఇమే"తి ఏవం అవేక్ఖతి. **విధూపితా**తి విధమితా విద్ధంసితా. **పదఞ్చ ఞత్వా**తి నిబ్బానపదం జానిత్వా. **సమ్మప్పజానాతి భవస్స పారగూ**తి భవస్స పారం గతో నిప్పత్తిం మత్థకం పత్తో, నిబ్బానపదం ఞత్వావ తం పారం గతభావం సమ్మప్పజానాతీతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౬. దుతియలోకధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **కో విసేసో**తి కిం విసేసకారణం. **కో అధిప్పయాసో**తి కో అధికప్పయోగో. **పరియాదాయా**తి గహేత్వా పరినిట్ఠపేత్వా. ఇధాపి వట్టవివట్టమేవ కథితం.

౭. దేవదత్తవిపత్తిసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **అచిరపక్కన్తే**తి సఙ్ఘం భిన్దిత్వా న చిరపక్కన్తే. **ఆరబ్భా**తి ఆగమ్మ పటిచ్చ సన్ధాయ. **అత్తవిపత్తి**న్తి అత్తనో విపత్తిం విపన్నాకారం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అభిభుయ్యా**తి అభిభవిత్వా మద్దిత్వా.

౮. ఉత్తరవిపత్తిసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **వటజాలికాయ**న్తి ఏవంనామకే విహారే. సో కిర వటవనే నివిట్ఠత్తా వటజాలికాతి సఙ్ఖం గతో. **పాతురహోసీ**తి ఇమమత్థం దేవరఞ్ఞో ఆరోచేస్సామీతి గన్త్వా పాకటో అహోసి. **ఆదిబ్రహ్మచరియకో**తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహస్స సకలసాసనబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతో.

౯. నన్దసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే **కులపుత్తో**తి జాతికులపుత్తో. **బలవా**తి థామసమ్పన్నో. **పాసాదికో**తి రూపసమ్పత్తియా పసాదజనకో. **తిబ్బరాగో**తి బహలరాగో. **కిమఞ్ఞత్రా**తిఆదీసు అయమత్థో – కిం అఞ్ఞేన కారణేన కథితేన, అయం నన్దో ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో భోజనే మత్తఞ్ఞూ జాగరియమనుయుత్తో సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతో, యేహి నన్దో సక్కోతి పరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం చరితుం. సచే ఇమేహి కారణేహి సమన్నాగతో నాభవిస్స, న సక్కుణేయ్యాతి. **ఇతిహ తత్థా**తి ఏవం తత్థ. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం.

౧౦. కారణ్డవసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే **అఞ్ఞేనాఞ్ఞం పటిచరతీ**తి అఞ్ఞేన కారణేన వచనేన వా అఞ్ఞం కారణం వచనం వా పటిచ్ఛాదేతి. **బహిద్ధా కథం అపనామేతీ**తి బాహిరతో అఞ్ఞం ఆగన్తుకకథం ఓతారేతి. **అపనేయ్యేసో**తి అపనేయ్యో నీహరితబ్బో ఏస. **సమణదూసీ**తి సమణదూసకో. **సమణపలాపో**తి వీహీసు వీహిపలాపో వియ నిస్సారతాయ సమణేసు సమణపలాపో. **సమణకారణ్డవో**తి

సమణకచవరో. **బహిద్ధా నాసేన్తీ**తి బహి నీహరన్తి. **యవకరణే**తి యవఖేత్తే. **ఘుణమానస్సా**తి ఉచ్చే ఠానే ఠత్వా మహావాతే ఓపునియమానస్స. **అపసమ్మజ్జన్తీ**తి సారధఞ్ఞానం ఏకతో దుబ్బలధఞ్ఞానం ఏకతో కరణత్థం పునప్పునం అపసమ్మజ్జన్తి, అపసమ్మజ్జనిసఙ్ఖాతేన వాతగ్గాహినా సుప్పేన వా వత్థేన వా నీహరన్తి. **దద్దర**న్తి దద్దరసద్దం.

సంవాసాయన్తి సంవాసేన అయం. **విజానాథా**తి జానేయ్యాథ. **సన్తవాచో**తి సణ్హవాచో. **జనవతీ**తి జనమజ్ఝే. **రహో కరోతి కరణ**న్తి కరణం వుచ్చతి పాపకమ్మం, తం రహో పటిచ్ఛన్నో హుత్వా కరోతి. **సంసప్పీ చ ముసావాదీ**తి సంసప్పిత్వా ముసావాదీ, ముసా భణన్తో సంసప్పతి ఫన్దతీతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథేత్వా గాథాసు వట్టవివట్టం కథితన్తి.

మేత్తావగ్గో పఠమో.

౨. మహావగ్గో

౧. వేరఞ్జసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **అభివాదేతీ**తి ఏవమాదీని **న సమణో గోతమో**తి ఏత్థ వుత్తనకారేన యోజేత్వా ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో "న వన్దతి నాసనా వుట్ఠాతి, నాపి 'ఇధ భోన్తో నిసీదన్తూ'తి ఏవం ఆసనేన వా నిమన్తేతీ"తి. ఏత్థ హి వా-సద్దో విభావనే నామ అత్థే "రూపం నిచ్చం వా అనిచ్చం వా"తిఆదీసు వియ. ఏవం వత్వా అథ అత్తనో అభివాదనాదీని అకరోన్తం భగవన్తం దిస్వా ఆహ – **తయిదం, భో గోతమ, తథేవా**తి. యం తం మయా సుతం, తం తథేవ, తం సవనఞ్చ మే దస్సనఞ్చ సంసన్దతి సమేతి, అత్థతో ఏకీభావం గచ్ఛతి. న హి భవం గోతమో...పే.... ఆసనేన వా నిమన్తేతీతి. ఏవం అత్తనా సుతం దిట్ఠేన నిగమేత్వా నిన్దన్తో ఆహ – **తయిదం, భో గోతమ, న సమ్పన్నమేవా**తి తం అభివాదనాదీనం అకరణం అయుత్తమేవాతి.

అథస్స భగవా అత్తుక్కంసనపరవమ్భనదోసం అనుపగమ్మ కరుణాసీతలేన హదయేన తం అఞ్ఞాణం విధమిత్వా యుత్తభావం దస్సేతుకామో **నాహం తం బ్రాహ్మణా**తిఆదిమాహ. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – అహం, బ్రాహ్మణ, అప్పటిహతేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణచక్ఖునా ఓలోకేన్తోపి తం పుగ్గలం ఏతస్మిం సదేవకాదిభేదే లోకే న పస్సామి, యమహం అభివాదేయ్యం వా పచ్చుట్ఠేయ్యం వా ఆసనేన వా నిమన్తేయ్యం. అనచ్ఛరియం వా ఏతం, స్వాహం అజ్జ సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో ఏవరూపం నిపచ్చాకారారహం పుగ్గలం న పస్సామి. అపిచ ఖో యదాపాహం సమ్పతిజాతోవ ఉత్తరేన ముఖో సత్తపదవీతిహారేన గన్త్వా సకలం దససహస్సిలోకధాతుం ఓలోకేసిం, తదాపి ఏతస్మిం సదేవకాదిభేదే లోకే తం పుగ్గలం న పస్సామి, యమహం ఏవరూపం నిపచ్చకారం కరేయ్యం. అథ ఖో మం సోళసకప్పసహస్సాయుకో ఖీణాసవమహాబ్రహ్మాపి అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా "త్వం లోకే మహాపురిసో, త్వం సదేవకస్స లోకస్స అగ్గో చ జేట్ఠో చ సేట్ఠో చ, నత్థి తయా ఉత్తరితరో"తి సఞ్జాతసోమనస్సో పతిమానేసి. తదాపి చాహం అత్తనా ఉత్తరితరం అపస్సన్తో ఆసభిం వాచం నిచ్ఛారేసిం – "అగ్గోహమస్మి లోకస్స, జేట్ఠోహమస్మి లోకస్స, సేట్ఠోహమస్మి లోకస్సా"తి. ఏవం సమ్పతిజాతస్సాపి మయ్హం అభివాదనాదిరహో పుగ్గలో నత్థి, స్వాహం ఇదాని సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో కం అభివాదేయ్యం. తస్మా త్వం, బ్రాహ్మణ, మా తథాగతా ఏవరూపం పరమనిపచ్చకారం పత్థయి. యఞ్హి, బ్రాహ్మణ, తథాగతో అభివాదేయ్య వా...పే.... ఆసనేన వా నిమన్తేయ్య, ముద్ధాపి తస్స పుగ్గలస్స రత్తిపరియోసానే పరిపాకసిథిలబన్ధనం వణ్టా ముత్తతాలఫలం వియ గీవతో ఛిజ్జిత్వా సహసావ భూమియం నిపతేయ్య.

ఏవం వుత్తేపి బ్రాహ్మణో దుప్పఞ్ఞతాయ తథాగతస్స లోకజేట్ఠభావం అసల్లక్ఖేన్తో కేవలం తం వచనం అసహమానో ఆహ – **అరసరూపో భవం గోతమో**తి. అయం కిరస్స అధిప్పాయో – యం లోకే అభివాదనపచ్చుట్ఠానఅఞ్జలికమ్మసామీచికమ్మం "సామగ్గిరసో"తి వుచ్చతి, తం భోతో గోతమస్స నత్థి. తస్మా అరసరూపో భవం గోతమో, అరసజాతికో అరససభావోతి. అథస్స భగవా చిత్తముదుభావజననత్థం ఉజువిపచ్చనీకభావం పరిహరన్తో అఞ్ఞథా తస్స వచనస్స అత్థం అత్తని సన్దస్సేన్తో **అత్థి ఖ్వేస, బ్రాహ్మణ, పరియాయో**తిఆదిమాహ.

తత్థ **అత్థి ఖ్వేసా**తి అత్థి ఖో ఏస. **పరియాయో**తి కారణం. ఇదం వుత్తం హోతి – అత్థి ఖో, బ్రాహ్మణ, ఏతం కారణం, యేన కారణేన మం "అరసరూపో భవం గోతమో"తి వదమానో పుగ్గలో సమ్మా వదేయ్య, అవితథవాదీతి సఙ్ఖం గచ్ఛేయ్య.

కతమో పన సోతి? యే తే, బ్రాహ్మణ, రూపరసా...పే.... ఫోట్ఠబ్బరసా, తే తథాగతస్స పహీనాతి. కిం వుత్తం హోతి? యే తే జాతివసేన వా ఉపపత్తివసేన వా సేట్ఠసమ్మతానమ్పి పుథుజ్జనానం రూపారమ్మణాదీని అస్సాదేన్తానం అభినన్దన్తానం రజ్జన్తానం ఉప్పజ్జన్తి కామసుఖస్సాదసఙ్ఖాతా రూపరసా, సద్దరసా, గన్ధరసా, రసరసా, ఫోట్ఠబ్బరసా, యే ఇమం లోకం గీవాయ బన్ధిత్వా వియ ఆవిఞ్ఛన్తి, వత్థారమ్మణాదిసామగ్గియఞ్చ ఉప్పన్నత్తా సామగ్గిరసాతి వుచ్చన్తి. తే సబ్బేపి తథాగతస్స పహీనా. "మయ్హం పహీనా"తి వత్తబ్బేపి మమాకారేన అత్తానం అనుక్ఖిపన్తో ధమ్మం దేసేతి, దేసనావిలాసో వా ఏస తథాగతస్స.

తత్థ **పహీనాతి** చిత్తసన్తానతో విగతా, పజహితా వా. ఏతస్మిం పనత్థే కరణే సామివచనం దట్ఠబ్బం. అరియమగ్గసత్థేన ఉచ్ఛిన్నం తణ్హావిజ్జామయం మూలం ఏతేసన్తి **ఉచ్ఛిన్నమూలా**. తాలవత్థు వియ నేసం వత్థు కతన్తి **తాలావత్థుకతా**. యథా హి తాలరుక్ఖం సమూలం ఉద్ధరిత్వా తస్స వత్థుమత్తే తస్మిం పదేసే కతే న పున తస్స తాలస్స ఉప్పత్తి పఞ్ఞాయతి, ఏవం అరియమగ్గసత్థేన సమూలే రూపాదిరసే ఉద్ధరిత్వా తేసం పుబ్బే ఉప్పన్నపుబ్బభావేన వత్థుమత్తే చిత్తసన్తానే కతే సబ్బేపి తే తాలావత్థుకతాతి వుచ్చన్తి. అవిరుళ్హిధమ్మత్తా వా మత్థకచ్ఛిన్నతాలో వియ కతాతి తాలావత్థుకతా. యస్మా పన ఏవం తాలావత్థుకతా అనభావంకతా హోన్తి , యథా నేసం పచ్ఛాభావో న హోతి, తథా కతా హోన్తి. తస్మా ఆహ – **అనభావంకతాతి**. **ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మాతి** అనాగతే అనుప్పజ్జనకసభావా.

నో చ ఖో యం త్వం సన్ధాయ వదేసీతి యఞ్చ ఖో త్వం సన్ధాయ వదేసి, సో పరియాయో న హోతి. నను చ ఏవం వుత్తే యో బ్రాహ్మణేన వుత్తో సామగ్గిరసో, తస్స అత్తని విజ్జమానతా అనుఞ్ఞాతా హోతీతి? న హోతి. యో హి నం సామగ్గిరసం కాతుం భబ్బో హుత్వా న కరోతి, సో తదభావేన అరసరూపోతి వత్తబ్బతం అరహతి. భగవా పన అభబ్బోవ ఏతం కాతుం, తేనస్స కారణే అభబ్బతం పకాసేన్తో ఆహ – "నో చ ఖో యం త్వం సన్ధాయ వదేసీ"తి. యం పరియాయం సన్ధాయ త్వం మం "అరసరూపో"తి వదేసి, సో అమ్హేసు నేవ వత్తబ్బోతి.

ఏవం బ్రాహ్మణో అత్తనా అధిప్పేతం అరసరూపతం ఆరోపేతుం అసక్కోన్తో అథాపరం **నిబ్భోగో భవన్తి**ఆదిమాహ. సబ్బపరియాయేసు చేత్థ వుత్తనయేనేవ యోజనాక్కమం విదిత్వా సన్ధాయభాసితమత్థం ఏవం వేదితబ్బం – బ్రాహ్మణో తదేవ వయోవుద్ధానం అభివాదనాదికమ్మం లోకే "సామగ్గిపరిభోగో"తి మఞ్ఞమానో తదభావేన చ భగవన్తం "నిబ్భోగో"తిఆదిమాహ. భగవా చ య్వాయం రూపాదీసు సత్తానం ఛన్దరాగపరిభోగో, తదభావం అత్తని సమ్పస్సమానో అపరం పరియాయమనుజాని.

పున బ్రాహ్మణో యం లోకే వయోవుద్ధానం అభివాదనాదికులసముదాచారకమ్మం లోకియా కరోన్తి, తస్స అకిరియం సమ్పస్సమానో భగవన్తం **అకిరియవాదోతి** ఆహ. భగవా పన యస్మా కాయదుచ్చరితాదీనం అకిరియం వదతి, తస్మా తం అకిరియవాదితం అత్తని సమ్పస్సమానో అపరం పరియాయమనుజాని. తత్థ ఠపేత్వా కాయదుచ్చరితాదీని అవసేసా అకుసలా ధమ్మా **అనేకవిహితా పాపకా అకుసలా ధమ్మాతి** వేదితబ్బా.

పున బ్రాహ్మణో తదేవ అభివాదనాదికమ్మం భగవతి అపస్సన్తో "ఇమం ఆగమ్మ అయం లోకతన్తి లోకపవేణీ ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి మఞ్ఞమానో భగవన్తం **ఉచ్ఛేదవాదోతి** ఆహ. భగవా పన యస్మా పఞ్చకామగుణికరాగస్స చేవ అకుసలచిత్తద్వయసమ్పయుత్తస్స చ దోసస్స అనాగామిమగ్గేన ఉచ్ఛేదం వదతి, సబ్బాకుసలసమ్భవస్స పన మోహస్స

అరహత్తమగ్గేన ఉచ్ఛేదం వదతి, తపేత్వా తే తయో అవసేసానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం యథానురూపం చతూహి మగ్గేహి ఉచ్ఛేదం వదతి, తస్మా తం ఉచ్ఛేదవాదం అత్తని సమ్పస్సమానో అపరం పరియాయమనుజాని.

పున బ్రాహ్మణో "జిగుచ్ఛతి మఞ్ఞే సమణో గోతమో ఇదం వయోవుద్ధానం అభివాదనాదికులసముదాచారకమ్మం, తేన తం న కరోతీ"తి మఞ్ఞమానో భగవన్తం **జేగుచ్ఛీ**తి ఆహ. భగవా పన యస్మా జిగుచ్ఛతి కాయదుచ్చరితాదీహి, యాని కాయవచీమనోదుచ్చరితాని చేవ యావ చ అకుసలానం లామకధమ్మానం సమాపత్తి సమాపజ్జనా సమఙ్గిభావో, తం సబ్బమ్పి గూథం వియ మణ్డనకజాతికో పురిసో జిగుచ్ఛతి హిరీయతి, తస్మా తం జేగుచ్ఛితం అత్తని సమ్పస్సమానో అపరం పరియాయమనుజాని. తత్థ **కాయదుచ్చరితేనా**తిఆది కరణవచనం ఉపయోగత్థే దట్ఠబ్బం.

పున బ్రాహ్మణో తదేవ అభివాదనాదికమ్మం భగవతి అపస్సన్తో "అయం ఇదం లోకజేట్ఠకకమ్మం వినేతి వినాసేతి, అథ వా యస్మా ఏతం సామీచికమ్మం న కరోతి, తస్మా అయం వినేతబ్బో నిగ్గణ్హితబ్బో"తి మఞ్ఞమానో భగవన్తం **వేనయికో**తి ఆహ. తత్రాయం పదత్థో – వినయతీతి వినయో, వినాసేతీతి వుత్తం హోతి. వినయో ఏవ **వేనయికో**. వినయం వా అరహతీతి **వేనయికో,** నిగ్గహం అరహతీతి వుత్తం హోతి. భగవా పన యస్మా రాగాదీనం వినయాయ వూపసమాయ ధమ్మం దేసేతి, తస్మా వేనయికో హోతి. అయమేవ చేత్థ పదత్థో – వినయాయ ధమ్మం దేసేతీతి వేనయికో. విచిత్రా హి తద్ధితవుత్తి. స్వాయం తం వేనయికభావం అత్తని సమ్పస్సమానో అపరం పరియాయమనుజాని.

పున బ్రాహ్మణో యస్మా అభివాదనాదీని సామీచికమ్మాని కరోన్తా వయోవుద్ధే తోసేన్తి హాసేన్తి , అకరోన్తా పన తాపేన్తి విహేసేన్తి దోమనస్సం నేసం ఉప్పాదేన్తి, భగవా చ తాని న కరోతి, తస్మా "అయం వయోవుద్ధే తపతీ"తి మఞ్ఞమానో సప్పురిసాచారవిరహితత్తా వా "కపణపురిసో అయ"న్తి మఞ్ఞమానో భగవన్తం **తపస్సీ**తి ఆహ. తత్రాయం పదత్థో – తపతీతి తపో, రోసేతి విహేసేతీతి అత్థో. సామీచికమ్మాకరణస్సేతం అధివచనం. తపో అస్స అత్థీతి **తపస్సీ**. దుతియే అత్థవికప్పే బ్యఞ్జనాని అవిచారేత్వా లోకే కపణపురిసో తపస్సీతి వుచ్చతి. భగవా పన యే అకుసలా ధమ్మా లోకం తపనతో తపనీయాని వుచ్చన్తి, తేసం పహీనత్తా యస్మా తపస్సీతి సఙ్ఖం గతో. తస్మా తం తపస్సితం అత్తని సమ్పస్సమానో అపరం పరియాయమనుజాని. తత్రాయం వచనత్థో – తపన్తీతి తపా, అకుసలధమ్మానమేతం అధివచనం. తే తపే అస్సి నిరస్సి పహాసి విద్ధంసీతి తపస్సీ.

పున బ్రాహ్మణో తం అభివాదనాదికమ్మం దేవలోకగబ్భసమ్పత్తియా దేవలోకపటిసన్ధిపటిలాభాయ సంవత్తతీతి మఞ్ఞమానో భగవతి చస్స అభావం దిస్వా భగవన్తం **అపగబ్భో**తి ఆహ. కోధవసేన వా భగవతో మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిగ్గహణే దోసం దస్సేన్తోపి ఏవమాహ. తత్రాయం వచనత్థో – గబ్భతో అపగతోతి **అపగబ్భో,** అభబ్బో దేవలోకూపపత్తిం పాపుణితున్తి అధిప్పాయో. హీనో వా గబ్భో అస్సాతి అపగబ్భో. దేవలోకగబ్భపరిబాహిరత్తా ఆయతిం హీనగబ్భపటిలాభభాగీతి. హీనో వాస్స మాతుకుచ్ఛిస్మిం గబ్భవాసో అహోసీతి అధిప్పాయో. భగవతో పన యస్మా ఆయతిం గబ్భసేయ్యా అపగతా, తస్మా సో తం అపగబ్భతం అత్తని సమ్పస్సమానో అపరం పరియాయమనుజాని. తత్ర చ **యస్స ఖో, బ్రాహ్మణ, ఆయతిం గబ్భసేయ్యా పునబ్భవాభినిబ్బత్తి పహీనా**తి ఏతేసం పదానం ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో – "బ్రాహ్మణ, యస్స పుగ్గలస్స అనాగతే గబ్భసేయ్యా పునబ్భవే చ అభినిబ్బత్తి అనుత్తరేన మగ్గేన విహతకారణత్తా పహీనా. గబ్భసేయ్యాగహణేన చేత్థ జలాబుజయోని గహితా, పునబ్భవాభినిబ్బత్తిగ్గహణేన ఇతరా తిస్సో"పి.

అపిచ గబ్భస్స సేయ్యా **గబ్భసేయ్యా**. పునబ్భవో ఏవ అభినిబ్బత్తి **పునబ్భవాభినిబ్బత్తీ**తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. యథా చ విఞ్ఞాణట్ఠితీతి వుత్తేపి న విఞ్ఞాణతో అఞ్ఞా ఠితి అత్థి, ఏవమిధాపి న గబ్భతో అఞ్ఞా సేయ్యా వేదితబ్బా. అభినిబ్బత్తి చ నామ యస్మా పునబ్భవభూతాపి అపునబ్భవభూతాపి అత్థి, ఇధ చ పునబ్భవభూతా అధిప్పేతా, తస్మా వుత్తం – "పునబ్భవో ఏవ అభినిబ్బత్తి పునబ్భవాభినిబ్బత్తీ"తి.

ఏవం ఆగతకాలతో పట్ఠాయ అరసరూపతాదీహి అట్ఠహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసన్తమ్పి బ్రాహ్మణం భగవా ధమ్మిస్సరో ధమ్మరాజా ధమ్మసామీ తథాగతో అనుకమ్పాయ సీతలేనేవ చక్ఖునా బ్రాహ్మణం ఓలోకేన్తో యం ధమ్మధాతుం పటివిజ్ఝిత్వా దేసనావిలాసప్పత్తో నామ హోతి, తస్సా ధమ్మధాతుయా సుప్పటివిద్ధత్తా విగతవలాహకే నభే పుణ్ణచన్దో వియ చ సరదకాలే సూరియో వియ చ బ్రాహ్మణస్స హదయన్ధకారం విధమేన్తో తానియేవ అక్కోసవత్థూని తేన తేన పరియాయేన అఞ్ఞథా దస్సేత్వా పునపి అత్తనో కరుణావిప్ఫారం అట్ఠహి లోకధమ్మేహి అకమ్పియభావేన పటిలద్ధతాదిగుణలక్ఖణం పథవిసమచిత్తతం అకుప్పధమ్మతఞ్చ పకాసేన్తో "అయం బ్రాహ్మణో కేవలం పలితసిరఖణ్డదన్తవలిత్తచతాదీహి అత్తనో వుద్ధభావం సల్లక్ఖేతి, నో చ ఖో జానాతి అత్తానం జాతియా అనుగతం జరాయ అనుసటం బ్యాధినో అధిభూతం మరణేన అబ్భాహతం అజ్జ మరిత్వా పున స్వేవ ఉత్తానసేయ్యదారకభావగమనీయం . మహన్తేన ఖో పన ఉస్సాహేన మమ సన్తికం ఆగతో, తదస్స ఆగమనం సాత్థకం హోతూ"తి చిన్తేత్వా ఇమస్మిం లోకే అత్తనో అప్పటిసమం పురేజాతభావం దస్సేన్తో **సేయ్యథాపి, బ్రాహ్మణా**తిఆదినా నయేన బ్రాహ్మణస్స ధమ్మదేసనం వడ్ఢేసి.

తత్థ **సేయ్యథాపీ**తిఆదీనం హేట్ఠా వుతనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. అయం పన విసేసో – హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ హి తే కుక్కుటపోతకా పక్ఖే విధునన్తా తంఖణానురూపం విరవన్తా నిక్ఖమన్తి. ఏవం నిక్ఖమన్తానఞ్చ తేసం యో పఠమతరం నిక్ఖమతి, సో జేట్ఠోతి వుచ్చతి. తస్మా భగవా తాయ ఉపమాయ అత్తనో జేట్ఠభావం సాధేతుకామో బ్రాహ్మణం పుచ్ఛతి – **యో ను ఖో తేసం కుక్కుటచ్ఛాపోతకానం...పే.... కిన్తి స్వాస్స వచనీయోతి**. తత్థ **కుక్కుటచ్ఛాపకాన**న్తి కుక్కుటపోతకానం. **కిన్తి స్వాస్స వచనీయో**తి సో కిన్తి వచనీయో అస్స, కిం వత్తబ్బో భవేయ్య జేట్ఠో వా కనిట్ఠో వాతి.

''**జేట్ఠో**''**తిస్స, భో గోతమ, వచనీయో**తి, భో గోతమ, సో జేట్ఠో ఇతి అస్స వచనీయో. కస్మాతి చే? **సో హి నేసం జేట్ఠో**తి, యస్మా సో నేసం వుద్ధతరోతి అత్థో. అథస్స భగవా ఓపమ్మం సమ్పటిపాదేన్తో **ఏవమేవ ఖో**తి ఆహ, యథా సో కుక్కుటపోతకో, ఏవం అహమ్పి. **అవిజ్జాగతాయ పజాయా**తి అవిజ్జా వుచ్చతి అఞ్ఞాణం, తత్థ గతాయ. **పజాయా**తి సత్తాధివచనమేతం, అవిజ్జాకోసస్స అన్తో పవిట్ఠేసు సత్తేసూపి వుత్తం హోతి. **అణ్డభూతాయా**తి అణ్డే భూతాయ పజాతాయ సఞ్జాతాయ. యథా హి అణ్డే నిబ్బత్తా ఏకచ్చే సత్తా అణ్డభూతాతి వుచ్చన్తి, ఏవమయం సబ్బాపి పజా అవిజ్జణ్డకోసే నిబ్బత్తత్తా అణ్డభూతాతి వుచ్చతి. **పరియోనద్ధాయా**తి తేన అవిజ్జణ్డకోసేన సమన్తతో ఓనద్ధాయ బద్ధాయ వేఠితాయ. **అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా**తి తం అవిజ్జామయం అణ్డకోసం భిన్దిత్వా. **ఏకోవ లోకే**తి సకలేపి లోకసన్నివాసే అహమేవ ఏకో అదుతియో. **అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో**తి ఉత్తరరహితం సబ్బసేట్ఠం సమ్మా సామఞ్చ బోధిం, అథ వా పసత్థం సున్దరఞ్చ బోధిం. అరహత్తమగ్గఞాణస్సేతం నామం, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సాపి నామమేవ. ఉభయమ్పి వట్టతి. అఞ్ఞేసం అరహత్తమగ్గో అనుత్తరా బోధి హోతి, న హోతీతి? న హోతి. కస్మా? అసబ్బగుణదాయకత్తా. తేసఞ్హి కస్సచి అరహత్తమగ్గో అరహత్తఫలమేవ దేతి, కస్సచి తిస్సో విజ్జా, కస్సచి ఛ అభిఞ్ఞా, కస్సచి చతస్సో పటిసమ్భిదా, కస్సచి సావకపారమిఞాణం. పచ్చేకబుద్ధానమ్పి పచ్చేకబోధిఞాణమేవ దేతి, బుద్ధానం పన సబ్బగుణసమ్పత్తిం దేతి అభిసేకో వియ

రఞ్ఞో సబ్బలోకిస్సరభావం. తస్మా అఞ్ఞస్స కస్సచిపి అనుత్తరా బోధి న హోతీతి. **అభిసమ్బుద్ధో**తి అబ్భఞ్ఞాసిం పటివిజ్ఝిం, పత్తోమ్హి అధిగతోమ్హీతి వుత్తం హోతి.

ఇదాని యదేతం భగవతా "ఏవమేవ ఖో"తిఆదినా నయేన వుత్తం ఓపమ్మసమ్పటిపాదనం, తం ఏవం అత్థేన సంసన్దిత్వా వేదితబ్బం – యథా హి తస్సా కుక్కుటియా అత్తనో అణ్డేసు అధిసయనాదితివిధకిరియాకరణం, ఏవం బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నస్స బోధిసత్తభూతస్స భగవతో అత్తనో సన్తానే అనిచ్చం, దుక్ఖం, అనత్తాతి తివిధానుపస్సనాకరణం. కుక్కుటియా తివిధకిరియాసమ్పాదనేన అణ్డానం అపూతిభావో వియ బోధిసత్తభూతస్స భగవతో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన విపస్సనాఞాణస్స అపరిహాని. కుక్కుటియా తివిధకిరియాకరణేన అణ్డానం అల్లసినేహపరియాదానం వియ బోధిసత్తభూతస్స భగవతో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన భవత్తయానుగతనికన్తిసినేహపరియాదానం. కుక్కుటియా తివిధకిరియాకరణేన అణ్డకపాలానం తనుభావో వియ బోధిసత్తభూతస్స భగవతో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన అవిజ్జణ్డకోసస్స తనుభావో, కుక్కుటియా తివిధకిరియాకరణేన కుక్కుటపోతకస్స పాదనఖతుణ్డకానం థద్ధఖరభావో వియ బోధిసత్తభూతస్స భగవతో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన విపస్సనాఞాణస్స తిక్ఖఖరవిప్పసన్నసూరభావో. కుక్కుటియా తివిధకిరియాకరణేన కుక్కుటపోతకస్స పరిణామకాలో వియ బోధిసత్తభూతస్స భగవతో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన విపస్సనాఞాణస్స పరిణామకాలో వడ్ఢికాలో గబ్భగ్గహణకాలో. కుక్కుటియా తివిధకిరియాకరణేన కుక్కుటపోతకస్స పాదనఖసిఖాయ వా ముఖతుణ్డకేన వా అణ్డకోసం పదాలేత్వా పక్ఖే పప్ఫోటేత్వా సోత్థినా అభినిబ్భిదాకాలో వియ భగవతో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన విపస్సనాఞాణగబ్భం గణ్హాపేత్వా అనుపుబ్బాధిగతేన అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా అభిఞ్ఞాపక్ఖే పప్ఫోటేత్వా సోత్థినా సకలబుద్ధగుణసచ్ఛికతకాలో వేదితబ్బో.

అహఞ్హి, బ్రాహ్మణ, జేట్ఠో సేట్ఠో లోకస్సాతి, బ్రాహ్మణ, యథా తేసం కుక్కుటపోతకానం పఠమతరం అణ్డకోసం పదాలేత్వా అభినిబ్బత్తో కుక్కుటపోతకో జేట్ఠో హోతి, ఏవం అవిజ్జాగతాయ పజాయ తం అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా పఠమతరం అరియాయ జాతియా జాతత్తా అహఞ్హి జేట్ఠో వుద్ధతమోతి సఙ్ఖం గతో, సబ్బగుణేహి పన అప్పటిసమత్తా సేట్ఠోతి.

ఏవం భగవా అత్తనో అనుత్తరం జేట్ఠసేట్ఠభావం బ్రాహ్మణస్స పకాసేత్వా ఇదాని యాయ పటిపదాయ తం అధిగతో, తం పటిపదం పుబ్బభాగతో పభుతి దస్సేతుం **ఆరద్ధం ఖో పన మే, బ్రాహ్మణా**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆరద్ధం ఖో పన మే, బ్రాహ్మణ, వీరియం అహోసీ**తి, బ్రాహ్మణ, న మయా అయం అనుత్తరో జేట్ఠసేట్ఠభావో కుసీతేన ముట్ఠస్సతినా సారద్ధకాయేన విక్ఖిత్తచిత్తేన అధిగతో, అపిచ ఖో తదధిగమాయ ఆరద్ధం ఖో పన మే వీరియం అహోసి. బోధిమణ్డే నిసిన్నేన మయా చతుసమ్మప్పధానభేదం వీరియం ఆరద్ధం అహోసి, పగ్గహితం అసిథిలప్పవత్తితం. ఆరద్ధత్తాయేవ చ మే తం **అసల్లీనం** అహోసి . న కేవలఞ్చ వీరియమేవ, సతిపి మే ఆరమ్మణాభిముఖభావేన **ఉపట్ఠితా** అహోసి, ఉపట్ఠితత్తాయేవ చ **అసమ్ముట్ఠా. పస్సద్ధో కాయో అసారద్ధో**తి కాయచిత్తప్పస్సద్ధివసేన కాయోపి మే పస్సద్ధో అహోసి. తత్థ యస్మా నామకాయే పస్సద్ధే రూపకాయోపి పస్సద్ధోయేవ హోతి, తస్మా "నామకాయో రూపకాయో"తి అవిసేసేత్వావ "పస్సద్ధో కాయో"తి వుత్తం. **అసారద్ధో**తి సో చ ఖో పస్సద్ధత్తాయేవ అసారద్ధో, విగతదరథోతి వుత్తం హోతి . **సమాహితం చిత్తం ఏకగ్గ**న్తి చిత్తమ్పి మే సమ్మా ఆహితం సుట్ఠు ఠపితం అప్పితం వియ అహోసి, సమాహితత్తా ఏవ చ ఏకగ్గం అచలం నిప్ఫన్దనన్తి. ఏత్తావతా ఝానస్స పుబ్బభాగపటిపదా కథితా హోతి.

ఇదాని ఇమాయ పటిపదాయ అధిగతం పఠమజ్ఝానం ఆదిం కత్వా విజ్జాత్తయపరియోసానం విసేసం దస్సేన్తో **సో ఖో అహన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ యం యావ వినిచ్ఛయనయేన వత్తబ్బం సియా, తం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౬౯) వుత్తమేవ.

అయం ఖో మే, బ్రాహ్మణాతిఆదీసు పన **విజ్జాతి** విదితకరణట్ఠేన విజ్జా. కిం విదితం కరోతి ? పుబ్బేనివాసం. **అవిజ్జాతి** తస్సేవ పుబ్బేనివాసస్స అవిదితకరణట్ఠేన తప్పటిచ్ఛాదకమోహో. **తమోతి** స్వేవ మోహో తప్పటిచ్ఛాదకట్ఠేన తమో నామ. **ఆలోకోతి** సా ఏవ విజ్జా ఓభాసకరణట్ఠేన ఆలోకోతి. ఏత్థ చ విజ్జా అధిగతాతి అత్థో, సేసం పసంసావచనం. యోజనా పనేత్థ – అయం ఖో మే విజ్జా అధిగతా, తస్స మే అధిగతవిజ్జస్స అవిజ్జా విహతా, వినట్ఠాతి అత్థో. కస్మా? యస్మా విజ్జా ఉప్పన్నా. ఏస నయో ఇతరస్మిమ్పి పదద్వయే. **యథా తన్తి** ఏత్థ **తన్తి** నిపాతమత్తం. సతియా అవిప్పవాసేన అప్పమత్తస్స వీరియాతాపేన ఆతాపినో కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖతాయ పహితత్తస్స పేసితత్తస్సాతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా అప్పమత్తస్స ఆతాపినో పహితత్తస్స విహరతో అవిజ్జా విహఞ్ఞేయ్య, విజ్జా ఉప్పజ్జేయ్య తమో విహఞ్ఞేయ్య, ఆలోకో ఉప్పజ్జేయ్య, ఏవమేవ మమ అవిజ్జా విహతా, విజ్జా ఉప్పన్నా, తమో విహతో, ఆలోకో ఉప్పన్నో. ఏతస్స మే పధానానుయోగస్స అనురూపమేవ ఫలం లద్ధన్తి.

అయం ఖో మే, బ్రాహ్మణ, పఠమా అభినిబ్భిదా అహోసి కుక్కుటచ్ఛాపకస్సేవ అణ్డకోసమ్హాతి అయం ఖో మమ, బ్రాహ్మణ, పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణముఖతుణ్డకేన పుబ్బే నివుత్థఖన్ధప్పటిచ్ఛాదకం అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా పఠమా అభినిబ్భిదా పఠమా నిక్ఖన్తి పఠమా అరియాజాతి అహోసి కుక్కుటచ్ఛాపకస్సేవ ముఖతుణ్డకేన వా ంం పాదనఖసిఖాయ వా అణ్డకోసం పదాలేత్వా తమ్హా అణ్డకోసమ్హా అభినిబ్భిదా నిక్ఖన్తి కుక్కుటనికాయే పచ్చాజాతీతి. అయం తావ పుబ్బేనివాసకథాయం నయో.

చుతుపపాతకథాయ పన **విజ్జాతి** దిబ్బచక్ఖుఞాణవిజ్జా. **అవిజ్జాతి** చుతుపపాతప్పటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా. యథా పన పుబ్బేనివాసకథాయం "పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణముఖతుణ్డకేన పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధప్పటిచ్ఛాదకం అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా"తి వుత్తం, ఏవమిధ "చుతుపపాతఞాణముఖతుణ్డకేన చుతుపపాతప్పటిచ్ఛాదకం అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా"తి వత్తబ్బం.

యం పనేతం పచ్చవేక్ఖణఞాణపరిగ్గహితం ఆసవానం ఖయఞాణాధిగమం బ్రాహ్మణస్స దస్సేన్తో **అయం ఖో మే, బ్రాహ్మణ, తతియా విజ్జాతి**ఆదిమాహ, తత్థ **విజ్జాతి** అరహత్తమగ్గవిజ్జా. **అవిజ్జాతి** చతుసచ్చప్పటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా. **అయం ఖో మే, బ్రాహ్మణ, తతియా అభినిబ్భిదా అహోసీతి** ఏత్థ అయం ఖో మమ, బ్రాహ్మణ, ఆసవానం ఖయఞాణముఖతుణ్డకేన చతుసచ్చపటిచ్ఛాదకం అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా తతియా అభినిబ్భిదా తతియా నిక్ఖన్తి తతియా అరియజాతి అహోసి కుక్కుటచ్ఛాపకస్సేవ ముఖతుణ్డకేన వా పాదనఖసిఖాయ వా అణ్డకోసం పదాలేత్వా తమ్హా అణ్డకోసమ్హా అభినిబ్భిదా నిక్ఖన్తి కుక్కుటనికాయే పచ్చాజాతీతి.

ఏత్తావతా కిం దస్సేసీతి? సో హి, బ్రాహ్మణ, కుక్కుటచ్ఛాపకో అణ్డకోసం పదాలేత్వా తతో నిక్ఖమన్తో సకిమేవ జాయతి, అహం పన పుబ్బేనివుత్థక్ఖన్ధప్పటిచ్ఛాదకం అవిజ్జణ్డకోసం భిన్దిత్వా పఠమం తావ పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణవిజ్జాయ జాతో. తతో సత్తానం చుతిపటిసన్ధిప్పటిచ్ఛాదకం అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా దుతియం దిబ్బచక్ఖుఞాణవిజ్జాయ జాతో, పున చతుసచ్చప్పటిచ్ఛాదకం అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా తతియం ఆసవానం ఖయఞాణవిజ్జాయ జాతో. ఏవం తీహి విజ్జాహి

తిక్ఖత్తుం జాతోమ్హి. సా చ మే జాతి అరియా సుపరిసుద్ధాతి ఇదం దస్సేతి. ఏవందస్సేన్తో చ పుబ్బేనివాసఞాణేన అతీతంసఞాణం, దిబ్బచక్ఖునా పచ్చుప్పన్నానాగతంసఞాణం, ఆసవక్ఖయేన సకలలోకియలోకుత్తరగుణన్తి ఏవం తీహి విజ్జాహి సబ్బేపి సబ్బఞ్ఞుగుణే పకాసేత్వా అత్తనో అరియాయ జాతియా జేట్ఠసేట్ఠభావం బ్రాహ్మణస్స దస్సేసి.

ఏవం వుత్తే వేరఞ్జో బ్రాహ్మణోతి ఏవం భగవతా లోకానుకమ్పకేన బ్రాహ్మణం అనుకమ్పమానేన నిగుహితబ్బేపి అత్తనో అరియాయ జాతియా జేట్ఠసేట్ఠభావే విజ్జాత్తయపకాసికాయ ధమ్మదేసనాయ వుత్తే పీతివిప్ఫారపరిపుణ్ణగత్తచిత్తో వేరఞ్జో బ్రాహ్మణో తం భగవతో అరియాయ జాతియా జేట్ఠసేట్ఠభావం విదిత్వా "ఈదిసం నామాహం సబ్బలోకజేట్ఠం సబ్బగుణసమన్నాగతం సబ్బఞ్ఞుం 'అఞ్ఞేసం అభివాదనాదికమ్మం న కరోతీ'తి అవచం, ధిరత్థు వత, భో, అఞ్ఞాణ"న్తి అత్తానం గరహిత్వా "అయం దాని లోకే అరియాయ జాతియా పురేజాతట్ఠేన జేట్ఠో, సబ్బగుణేహి అప్పటిసమట్ఠేన సేట్ఠో"తి నిట్ఠం గన్త్వా భగవన్తం ఏతదవోచ – **జేట్ఠో భవం గోతమో సేట్ఠో భవం గోతమో**తి. ఏవఞ్చ పన వత్వా పున తం భగవతో ధమ్మదేసనం అబ్భనుమోదమానో **అభిక్కన్తం భో గోతమా**తిఆదిమాహ. తం వుత్తత్థమేవాతి.

౨. సీహసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **అభిఞ్ఞాతా**తి ఞాతా పఞ్ఞాతా పాకటా. **సన్థాగారే**తి మహాజనస్స విస్సమనత్థాయ కతే అగారే. సా కిర సన్థాగారసాలా నగరమజ్ఝే అహోసి, చతూసు ఠానేసు ఠితానం పఞ్ఞాయతి, చతూహి దిసాహి ఆగతమనుస్సా పఠమం తత్థ విస్సమిత్వా పచ్ఛా అత్తనో అత్తనో ఫాసుకట్ఠానం గచ్ఛన్తి. రాజకులానం రజ్జకిచ్చసన్థరణత్థాయ కతం అగారన్తిపి వదన్తియేవ. తత్థ హి నిసీదిత్వా లిచ్ఛవిరాజానో రజ్జకిచ్చం సన్థరన్తి కరోన్తి విచారేన్తి. **సన్నిసిన్నా**తి తేసం నిసీదనత్థఞ్ఞేవ పఞ్ఞత్తేసు మహారహవరపచ్చత్థరణేసు సముస్సితసేతచ్ఛత్తేసు ఆసనేసు సన్నిసిన్నా. **అనేకపరియాయేన బుద్ధస్స వణ్ణం భాసన్తీ**తి రాజకులే కిచ్చఞ్చేవ లోకత్థచరియఞ్చ విచారేత్వా అనేకేహి కారణేహి బుద్ధస్స వణ్ణం భాసన్తి కథేన్తి దీపేన్తి. పణ్డితా హి తే రాజానో సద్ధా పసన్నా సోతాపన్నాపి సకదాగామినోపి అనాగామినోపి అరియసావకా, తే సబ్బేపి లోకియజటం ఛిన్దిత్వా బుద్ధాదీనం తిణ్ణం రతనానం వణ్ణం భాసన్తి. తత్థ తివిధో బుద్ధవణ్ణో నామ చరియవణ్ణో, సరీరవణ్ణో, గుణవణ్ణోతి. తత్రిమే రాజానో చరియాయ వణ్ణం ఆరభింసు – "దుక్కరం వత కతం సమ్మాసమ్బుద్ధేన కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖేయ్యాని దస పారమియో, దస ఉపపారమియో, దస పరమత్థపారమియోతి సమత్తింస పారమియో పూరేన్తేన, ఞాతత్థచరియం, లోకత్థచరియం, బుద్ధచరియం మత్థకం పాపేత్వా పఞ్చ మహాపరిచ్చాగే పరిచ్చజన్తేనా"తి అడ్ఢచ్ఛక్కేహి జాతకసతేహి బుద్ధవణ్ణం కథేన్తా తుసితభవనం పాపేత్వా ఠపయింసు.

ధమ్మస్స వణ్ణం భాసన్తా పన "తేన భగవతా ధమ్మో దేసితో, నికాయతో పఞ్చ నికాయా, పిటకతో తీణి పిటకాని, అఙ్గతో నవ అఙ్గాని, ఖన్ధతో చతురాసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీ"తి కోట్ఠాసవసేన ధమ్మగుణం కథయింసు.

సఙ్ఘస్స వణ్ణం భాసన్తా సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా "పటిలద్ధసద్ధా కులపుత్తా భోగక్ఖన్ధఞ్చేవ ఞాతిపరివట్టఞ్చ పహాయ సేతచ్ఛత్తం ఓపరజ్జం సేనాపతిసేట్ఠిభణ్డాగారికట్ఠానన్తరాదీని అగణేత్వా నిక్ఖమ్మ సత్థు వరసాసనే పబ్బజన్తి. సేతచ్ఛత్తం పహాయ పబ్బజితానం భద్దియరాజమహాకప్పినపుక్కుసాతిఆదీనం రాజపబ్బజితానంయేవ బుద్ధకాలే అసీతిసహస్సాని అహేసుం. అనేకకోటిసతం ధనం పహాయ పబ్బజితానం పన యసకులపుత్తసోణసేట్ఠిపుత్తరట్ఠపాలకులపుత్తాదీనం పరిచ్ఛేదో నత్థి. ఏవరూపా చ ఏవరూపా చ కులపుత్తా సత్థు సాసనే పబ్బజన్తీ"తి పబ్బజ్జాసఙ్ఖేపవసేన సఙ్ఘగుణే కథయింసు.

సీహో సేనాపతీతి ఏవంనామకో సేనాయ అధిపతి. వేసాలియఞ్హి సత్త సహస్సాని సత్త సతాని సత్త చ రాజానో. తే సబ్బేపి సన్నిపతిత్వా సబ్బేసం మనం గహేత్వా "రట్ఠం విచారేతుం సమత్థం ఏకం విచినథా"తి విచినన్తా సీహం రాజకుమారం దిస్వా "అయం సక్ఖిస్సతీ"తి సన్నిట్ఠానం కత్వా తస్స రత్తమణివణ్ణం కమ్బలపరియోనద్ధం సేనాపతిచ్ఛత్తం అదంసు. తం సన్ధాయ వుత్తం – "సీహో సేనాపతీ"తి. **నిగణ్ఠసావకో**తి నిగణ్ఠస్స నాటపుత్తస్స పచ్చయదాయకో ఉపట్ఠాకో. జమ్బుదీపతలస్మిఞ్హి తయో జనా నిగణ్ఠానం అగ్గుపట్ఠాకా – నాళన్దాయం, ఉపాలి గహపతి, కపిలపురే వప్పో సక్కో, వేసాలియం అయం సీహో సేనాపతీతి. **నిసిన్నో హోతీ**తి సేసరాజూనం పరిసాయ అన్తరన్తరే ఆసనాని పఞ్ఞాపయింసు, సీహస్స పన మజ్ఝే ఠానేతి తస్మిం పఞ్ఞత్తే మహారహే రాజాసనే నిసిన్నో హోతి. **నిస్సంసయ**న్తి నిబ్బిచికిచ్ఛం అద్ధా ఏకంసేన, న హేతే యస్స వా తస్స వా అప్పేసక్ఖస్స ఏవం అనేకసతేహి కారణేహి వణ్ణం భాసన్తి.

యేన నిగణ్ఠో నాటపుత్తో తేనుపసఙ్కమీతి నిగణ్ఠో కిర నాటపుత్తో "సచాయం సీహో కస్సచిదేవ సమణస్స గోతమస్స వణ్ణం కథేన్తస్స సుత్వా సమణం గోతమం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమిస్సతి, మయ్హం పరిహాని భవిస్సతీ"తి చిన్తేత్వా పఠమతరంయేవ సీహం సేనాపతిం ఏతదవోచ – "సేనాపతి ఇమస్మిం లోకే 'అహం బుద్ధో అహం బుద్ధో'తి బహూ విచరన్తి. సచే త్వం కస్సచి దస్సనాయ ఉపసఙ్కమితుకామో అహోసి, మం పుచ్ఛేయ్యాసి. అహం తే యుత్తట్ఠానం పేసేస్సామి, అయుత్తట్ఠానతో నివారేస్సామీ"తి. సో తం కథం అనుస్సరిత్వా "సచే మం పేసేస్సతి, గమిస్సామి. నో చే, న గమిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా యేన నిగణ్ఠో నాటపుత్తో, తేనుపసఙ్కమి.

అథస్స వచనం సుత్వా నిగణ్ఠో మహాపబ్బతేన వియ బలవసోకేన ఓత్థటో "యత్థ దానిస్సాహం గమనం న ఇచ్ఛామి, తత్థేవ గన్తుకామో జాతో, హతోహమస్మీ"తి అనత్తమనో హుత్వా "పటిబాహనుపాయమస్స కరిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా **కిం పన త్వ**న్తిఆదిమాహ. ఏవం వదన్తో విచరన్తం గోణం దణ్డేన పహరన్తో వియ జలమానం పదీపం నిబ్బాపేన్తో వియ భత్తభరితం పత్తం నిక్కుజ్జన్తో వియ చ సీహస్స ఉప్పన్నపీతిం వినాసేసి. **గమియాభిసఙ్ఖారో**తి హత్థియానాదీనం యోజాపనగన్ధమాలాదిగ్గహణవసేన పవత్తో పయోగో. **సో పటిప్పస్సమ్భీ**తి సో వూపసన్తో.

దుతియమ్పి ఖోతి దుతియవారమ్పి. ఇమస్మిఞ్చ వారే బుద్ధస్స వణ్ణం భాసన్తా తుసితభవనతో పట్ఠాయ యావ మహాబోధిపల్లఙ్కా దసబలస్స హేట్ఠా పాదతలేహి ఉపరి కేసగ్గేహి పరిచ్ఛిన్దిత్వా ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభానం వసేన సరీరవణ్ణం కథయింసు. ధమ్మస్స వణ్ణం భాసన్తా "ఏకపదేపి ఏకబ్యఞ్జనేపి అవఖలితం నామ నత్థీ"తి సుకథితవసేనేవ ధమ్మగుణం కథయింసు. సఙ్ఘస్స వణ్ణం భాసన్తా "ఏవరూపం యససిరివిభవం పహాయ సత్థు సాసనే పబ్బజితా న కోసజ్జపకతికా హోన్తి, తేరససు పన ధుతఙ్గగుణేసు పరిపూరకారినో హుత్వా సత్తసు అనుపస్సనాసు కమ్మం కరోన్తి, అట్ఠతింసారమ్మణవిభత్తియో వళఞ్జేన్తీ"తి పటిపదావసేన సఙ్ఘగుణే కథయింసు.

తతియవారే పన బుద్ధస్స వణ్ణం భాసమానా "ఇతిపి సో భగవా"తి సుత్తన్తపరియాయేనేవ బుద్ధగుణే కథయింసు, "స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మో"తిఆదినా సుత్తన్తపరియాయేనేవ ధమ్మగుణే, "సుప్పటిపన్నో భగవతో సావకసఙ్ఘో"తిఆదినా సుత్తన్తపరియాయేనేవ సఙ్ఘగుణే చ కథయింసు. తతో సీహో చిన్తేసి – "ఇమేసఞ్చ లిచ్ఛవిరాజకుమారానం తతియదివసతో పట్ఠాయ బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణే కథేన్తానం ముఖం నప్పహోతి, అద్ధా అనోమగుణేన సమన్నాగతా సో భగవా, ఇమం దాని ఉప్పన్నం పీతిం అవిజహిత్వావ అహం అజ్జ సమ్మాసమ్బుద్ధం పస్సిస్సామీ"తి. అథస్స "కిం హి మే కరిస్సన్తి నిగణ్ఠా"తి

వితక్కో ఉదపాది. తత్థ **కిం హి మే కరిస్సన్తీ**తి కిం నామ మయ్హం నిగణ్ఠా కరిస్సన్తి. **అపలోకితా వా అనపలోకితా వా**తి ఆపుచ్ఛితా వా అనాపుచ్ఛితా వా. న హి మే తే ఆపుచ్ఛితా యానవాహనసమ్పత్తిం, న చ ఇస్సరియవిసేసం దస్సన్తి, నాపి అనాపుచ్ఛితా హరిస్సన్తి, అఫలం ఏతేసం ఆపుచ్ఛనన్తి అధిప్పాయో.

వేసాలియా నియ్యాసీతి యథా హి గిమ్హకాలే దేవే వుట్ఠే ఉదకం సన్దమానం నదిం ఓతరిత్వా థోకమేవ గన్త్వా తిట్ఠతి నప్పవత్తతి, ఏవం సీహస్స పఠమదివసే "దసబలం పస్సిస్సామీ"తి ఉప్పన్నాయ పీతియా నిగణ్ఠేన పటిబాహితకాలో. యథాపి దుతియదివసే దేవే వుట్ఠే ఉదకం సన్దమానం నదిం ఓతరిత్వా థోకం గన్త్వా వాలికాపుఞ్జం పహరిత్వా అప్పవత్తం హోతి, ఏవం సీహస్స దుతియదివసే "దసబలం పస్సిస్సామీ"తి ఉప్పన్నాయ పీతియా నిగణ్ఠేన పటిబాహితకాలో. యథా తతియదివసే దేవే వుట్ఠే ఉదకం సన్దమానం నదిం ఓతరిత్వా పురాణపణ్ణసుక్ఖదణ్డకట్ఠకచవరాదీని పరికడ్ఢన్తం వాలికాపుఞ్జం భిన్దిత్వా సముద్దనిన్నమేవ హోతి, ఏవం సీహో తతియదివసే తిణ్ణం వత్థూనం గుణకథం సుత్వా ఉప్పన్నే పీతిపామోజ్జే "అఫలా నిగణ్ఠా నిప్ఫలా నిగణ్ఠా, కిం మే ఇమే కరిస్సన్తి, గమిస్సామహం సత్థుసన్తిక"న్తి మనం అభినీహరిత్వా వేసాలియా నియ్యాసి. నియ్యన్తో చ "చిరస్సాహం దసబలస్స సన్తికం గన్తుకామో జాతో, న ఖో పన మే యుత్తం అఞ్ఞాతకవేసేన గన్తు"న్తి "యేకేచి దసబలస్స సన్తికం గన్తుకామా, సబ్బే నిక్ఖమన్తూ"తి ఘోసనం కారేత్వా పఞ్చరథసతాని యోజాపేత్వా ఉత్తమరథే ఠితో తేహి చేవ పఞ్చహి రథసతేహి మహతియా చ పరిసాయ పరివుతో గన్ధపుప్ఫచుణ్ణవాసాదీని గాహాపేత్వా నియ్యాసి. **దివా దివస్సా**తి దివసస్స చ దివా, మజ్ఝన్హికే అతిక్కన్తమత్తే.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి ఆరామం పవిసన్తో దూరతోవ అసీతి-అనుబ్యఞ్జన-బ్యామప్పభా-ద్వత్తింస-మహాపురిసలక్ఖణాని ఛబ్బణ్ణఘనబుద్ధరస్మియో చ దిస్వా "ఏవరూపం నామ పురిసం ఏవం ఆసన్నే వసన్తం ఏత్తకం కాలం నాద్దసం, వఞ్చితో వతమ్హి, అలాభా వత మే"తి చిన్తేత్వా మహానిధిం దిస్వా దలిద్దపురిసో వియ సఞ్జాతపీతిపామోజ్జో యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. **ధమ్మస్స చానుధమ్మం బ్యాకరోన్తీ**తి భోతా గోతమేన వుత్తకారణస్స అనుకారణం కథేన్తి. కారణవచనో హేత్థ ధమ్మసద్దో "హేతుమ్హి ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా"తిఆదీసు (విభ॰ ౭౨౦) వియ. కారణన్తి చేత్థ తథాపవత్తస్స సద్దస్స అత్థో అధిప్పేతో తస్స పవత్తిహేతుభావతో. అత్థప్పయుత్తో హి సద్దప్పయోగో. అనుకారణన్తి ఏసో ఏవ పరేహి తథా వుచ్చమానో. **సహధమ్మికో వాదానువాదోతి**. పరేహి వుత్తకారణేహి సకారణో హుత్వా తుమ్హాకం వాదో వా తతో పరం తస్స అనువాదో వా కోచి అప్పమత్తకోపి విఞ్ఞూహి గరహితబ్బం ఠానం కారణం న ఆగచ్ఛతి. ఇదం వుత్తం హోతి – కిం సబ్బాకారేనపి తవ వాదే గారయ్హం కారణం నత్థీతి. **అనబ్భక్ఖాతుకామా**తి న అభూతేన వత్తుకామా. **అత్థి సీహపరియాయో**తిఆదీనం అత్థో వేరఞ్జకణ్డే ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బో. **పరమేన అస్సాసేనా**తి చతుమగ్గచతుఫలసఙ్ఖాతేన ఉత్తమేన. **అస్సాసాయ ధమ్మం దేసేమీ**తి అస్సాసనత్థాయ సన్థమ్భనత్థాయ ధమ్మం దేసేమి. ఇతి భగవా అట్ఠహఙ్గేహి సీహస్స సేనాపతిస్స ధమ్మం దేసేసి.

అనువిచ్చకారన్తి అనువిదిత్వా చిన్తేత్వా తులయిత్వా కత్తబ్బం కరోహీతి వుత్తం హోతి. **సాధు హోతీ**తి సున్దరో హోతి. తుమ్హాదిసస్మిఞ్హి మం దిస్వా మం సరణం గచ్ఛన్తే నిగణ్ఠం దిస్వా నిగణ్ఠం సరణం గచ్ఛన్తే "కిం అయం సీహో దిట్ఠదిట్ఠమేవ సరణం గచ్ఛతీ"తి గరహా ఉప్పజ్జతి, తస్మా అనువిచ్చకారో తుమ్హాదిసానం సాధూతి దస్సేతి. **పటాకం పరిహరేయ్యు**న్తి తే కిర ఏవరూపం సావకం లభిత్వా "అసుకో నామ రాజా వా రాజమహామత్తో వా సేట్ఠి వా అమ్హాకం సరణం గతో సావకో జాతో"తి పటాకం ఉక్ఖిపిత్వా నగరే ఘోసేన్తా ఆహిణ్డన్తి. కస్మా? ఏవం నో మహన్తభావో ఆవిభవిస్సతీతి చ. సచే పనస్స "కిమహం

ఏతేసం సరణం గతో”తి విప్పటిసారో ఉప్పజ్జేయ్య, తమ్పి నో “ఏతేసం మే సరణగతభావం బహూ జానన్తి, దుక్ఖం ఇదాని పటినివత్తితు”న్తి వినోదేత్వా న పటిక్కమిస్సతీతి చ. తేనాహ – “పటాకం పరిహరేయ్యు”న్తి. **ఓపానభూత**న్తి పటియత్తఉదపానో వియ ఠితం. **కుల**న్తి తవ నివేసనం. **దాతబ్బం మఞ్ఞేయ్యాసీ**తి పుబ్బే దసపి వీసతిపి సట్ఠిపి జనే ఆగతే దిస్వా నత్థీతి అవత్వా దేసి, ఇదాని మం సరణం గతకారణమత్తేనేవ మా ఇమేసం దేయ్యధమ్మం ఉపచ్ఛిన్ది. సమ్పత్తానఞ్హి దాతబ్బమేవాతి ఓవది. **సుతం మేతం, భన్తే**తి కుతో సుతన్తి? నిగణ్ఠానం సన్తికా. తే కిర కులఘరేసు ఏవం పకాసేన్తి “మయం యస్స కస్సచి సమ్పత్తస్స దాతబ్బన్తి వదామ, సమణో పన గోతమో ‘మయ్హమేవ దానం దాతబ్బం నాఞ్ఞేసం, మయ్హమేవ సావకానం దానం దాతబ్బం, నాఞ్ఞేసం సావకానం, మయ్హమేవ దిన్నం దానం మహప్ఫలం, నాఞ్ఞేసం, మయ్హమేవ సావకానం దిన్నం మహప్ఫలం, నాఞ్ఞేస’న్తి ఏవం వదతీ”తి. తం సన్ధాయ అయం “సుతం మేత”న్తి ఆహ.

అనుపుబ్బిం కథన్తి దానానన్తరం సీలం, సీలానన్తరం సగ్గం, సగ్గానన్తరం మగ్గన్తి ఏవం అనుపటిపాటికథం. తత్థ **దానకథ**న్తి ఇదం దానం నామ సుఖానం నిదానం, సమ్పత్తీనం మూలం, భోగానం పతిట్ఠా, విసమగతస్స తాణం లేణం గతి పరాయణం, ఇధలోకపరలోకేసు దానసదిసో అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి. ఇదఞ్హి అవస్సయట్ఠేన రతనమయసీహాసనసదిసం, పతిట్ఠానట్ఠేన మహాపథవీసదిసం, ఆరమ్మణట్ఠేన ఆలమ్బనరజ్జుసదిసం. ఇదఞ్హి దుక్ఖనిత్థరణట్ఠేన నావా, సమస్సాసనట్ఠేన సఙ్గామసూరో, భయపరిత్తాణట్ఠేన సుసఙ్ఖతనగరం, మచ్ఛేరమలాదీహి అనుపలిత్తట్ఠేన పదుమం, తేసం నిదహనట్ఠేన అగ్గి, దురాసదట్ఠేన ఆసివిసో, అసన్తాసనట్ఠేన సీహో, బలవన్తట్ఠేన హత్థీ, అభిమఙ్గలసమ్మతట్ఠేన సేతవసభో, ఖేమన్తభూమిసమ్పాపనట్ఠేన వలాహకో అస్సరాజా. దానం నామేతం మయా గతమగ్గో, మయ్హేసో వంసో, మయా దస పారమియో పూరేన్తేన వేలామమహాయఞ్ఞో, మహాగోవిన్దమహాయఞ్ఞో, మహాసుదస్సనమహాయఞ్ఞో, వేస్సన్తరమహాయఞ్ఞోతి, అనేకమహాయఞ్ఞా పవత్తితా, ససభూతేన జలితఅగ్గిక్ఖన్ధే అత్తానం నియ్యాదేన్తేన సమ్పత్తయాచకానం చిత్తం గహితం. దానఞ్హి లోకే సక్కసమ్పత్తిం దేతి మారసమ్పత్తిం బ్రహ్మసమ్పత్తిం, చక్కవత్తిసమ్పత్తిం, సావకపారమీఞాణం, పచ్చేకబోధిఞాణం, అభిసమ్బోధిఞాణం దేతీతి ఏవమాదిదానగుణప్పటిసంయుత్తం కథం.

యస్మా పన దానం దేన్తో సీలం సమాదాతుం సక్కోతి, తస్మా తదనన్తరం సీలకథం కథేసి. **సీలకథ**న్తి సీలం నామేతం అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం. సీలం నామేతం మమ వంసో , అహం సఙ్ఖపాలనాగరాజకాలే భూరిదత్తనాగరాజకాలే చమ్పేయ్యనాగరాజకాలే సీలవరాజకాలే మాతుపోసకహత్థిరాజకాలే ఛద్దన్తహత్థిరాజకాలేతి అనన్తేసు అత్తభావేసు సీలం పరిపూరేసిం. ఇధలోకపరలోకసమ్పత్తీనఞ్హి సీలసదిసో అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి, సీలాలఙ్కారసదిసో అలఙ్కారో నత్థి, సీలపుప్ఫసదిసం పుప్ఫం నత్థి, సీలగన్ధసదిసో గన్ధో నత్థి. సీలాలఙ్కారేన హి అలఙ్కతం సీలగన్ధానులిత్తం సదేవకోపి లోకో ఓలోకేన్తో తిత్తిం న గచ్ఛతీతి ఏవమాదిసీలగుణప్పటిసంయుత్తం కథం.

“ఇదం పన సీలం నిస్సాయ అయం సగ్గో లబ్భతీ”తి దస్సేతుం సీలానన్తరం సగ్గకథం కథేసి. **సగ్గకథ**న్తి “అయం సగ్గో నామ ఇట్ఠో కన్తో మనాపో, నిచ్చమేత్థ కీళా, నిచ్చం సమ్పత్తియో లబ్భన్తి, చాతుమహారాజికా దేవా నవుతివస్ససతసహస్సాని దిబ్బసుఖం దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవన్తి, తావతింసా తిస్సో చ వస్సకోటియో సట్ఠి చ

వస్ససతసహస్సానీ"తి ఏవమాదిసగ్గగుణప్పటిసంయుత్తం కథం. సగ్గసమ్పత్తిం కథయన్తానఞ్హి బుద్ధానం ముఖం నప్పహోతి. వుత్తమ్పి చేతం – "అనేకపరియాయేన ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, సగ్గకథం కథేయ్య"న్తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౨౫౫).

ఏవం సగ్గకథాయ పలోభేత్వా పన హత్థిం అలఙ్కరిత్వా తస్స సోణ్డం ఛిన్దన్తో వియ "అయమ్పి సగ్గో అనిచ్చో అద్ధువో, న ఏత్థ ఛన్దరాగో కత్తబ్బో"తి దస్సనత్థం "అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా, ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యో"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౫-౨౩౬; ౨.౪౨) నయేన **కామానం ఆదీనవం ఓకారం సంకిలేసం** కథేసి. తత్థ **ఆదీనవో**తి దోసో. **ఓకారో**తి అవకారో లామకభావో. **సంకిలేసో**తి తేహి సత్తానం సంసారే సంకిలిస్సనం. యథాహ – "సంకిలిస్సన్తి వత, భో, సత్తా"తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౫౧).

ఏవం కామాదీనవేన తజ్జేత్వా **నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసం పకాసేసి. కల్లచిత్త**న్తి అరోగచిత్తం. **సాముక్కంసికా**తి సామం ఉక్కంసికా అత్తనాయేవ ఉద్ధరిత్వా గహితా, సయమ్భుఞాణేన దిట్ఠా అసాధారణా అఞ్ఞేసన్తి అత్థో. కా పన సాతి? అరియసచ్చదేసనా. తేనేవాహ – **దుక్ఖం సముదయం నిరోధం మగ్గ**న్తి. **విరజం వీతమల**న్తి రాగరజాదీనం అభావా విరజం, రాగమలాదీనం విగతత్తా వీతమలం. **ధమ్మచక్ఖు**న్తి ఇధ సోతాపత్తిమగ్గో అధిప్పేతో. తస్స ఉప్పత్తిఆకారదస్సనత్థం **యంకిఞ్చి సముదయధమ్మం సబ్బం తం నిరోధధమ్మ**న్తి ఆహ. తఞ్హి నిరోధం ఆరమ్మణం కత్వా కిచ్చవసేన ఏవం సబ్బసఙ్ఖతం పటివిజ్ఝన్తం ఉప్పజ్జతి. దిట్ఠో అరియసచ్చధమ్మో ఏతేనాతి **దిట్ఠధమ్మో**. ఏస నయో సేసేసుపి. తిణ్ణా విచికిచ్ఛా అనేనాతి **తిణ్ణవిచికిచ్ఛో**. విగతా కథంకథా అస్సాతి **విగతకథంకథో**. వేసారజ్జం పత్తోతి **వేసారజ్జప్పత్తో**. కత్థ? సత్థుసాసనే. నాస్స పరో పచ్చయో, న పరం సద్ధాయ ఏత్థ వత్తతీతి **అపరప్పచ్చయో**.

పవత్తమంసన్తి పకతియా పవత్తం కప్పియమంసం మూలం గహేత్వా అన్తరాపణే పరియేసాహీతి అధిప్పాయో. **సమ్బహులా నిగణ్ఠా**తి పఞ్చసతమత్తా నిగణ్ఠా. **థూలం పసు**న్తి థూలం మహాసరీరం గోకణ్ణమహింససూకరసఙ్ఖాతం పసుం. **ఉద్దిస్సకత**న్తి అత్తానం ఉద్దిసిత్వా కతం, మారితన్తి అత్థో. **పటిచ్చకమ్మ**న్తి స్వాయం తం మంసం పటిచ్చ తం పాణవధకమ్మం ఫుసతి. తఞ్హి అకుసలం ఉపడ్ఢం దాయకస్స, ఉపడ్ఢం పటిగ్గాహకస్స హోతీతి నేసం లద్ధి. అపరో నయో – **పటిచ్చకమ్మ**న్తి అత్తానం పటిచ్చకతం. అథ వా **పటిచ్చకమ్మ**న్తి నిమిత్తకమ్మస్సేతం అధివచనం, తం పటిచ్చకమ్మం ఏత్థ అత్థీతి మంసమ్పి పటిచ్చకమ్మన్తి వుత్తం. **ఉపకణ్ణకే**తి కణ్ణమూలే. **అల**న్తి పటిక్ఖేపవచనం, కిం ఇమినాతి అత్థో. **న చ పనేతే**తి ఏతే ఆయస్మన్తో దీఘరత్తం అవణ్ణకామా హుత్వా అవణ్ణం భాసన్తాపి అబ్భాచిక్ఖన్తా న జిరిదన్తి, అబ్భక్ఖానస్స అన్తం న గచ్ఛన్తీతి అత్థో. అథ వా లజ్జనత్థే ఇదం **జిరిదన్తీ**తి పదం దట్ఠబ్బం, న లజ్జన్తీతి అత్థో.

౩. అస్సాజానీయసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **అఙ్గేహీ**తి గుణఙ్గేహి. **తస్సం దిసాయం జాతో హోతీ**తి తస్సం సిన్ధునదీతీరదిసాయం జాతో హోతి. అఞ్ఞేపి భద్రా అస్సాజానీయా తత్థేవ జాయన్తి. **అల్లం వా సుక్ఖం వా**తి అల్లతిణం వా సుక్ఖతిణం వా. **నాఞ్ఞే అస్సే ఉబ్బేజేతా**తి అఞ్ఞే అస్సే న ఉబ్బేజేతి న పహరతి న డంసతి న కలహం కరోతి. **సాఠేయ్యానీ**తి సఠభావో. **కూటేయ్యానీ**తి కూటభావో. **జిమ్హేయ్యానీ**తి జిమ్హభావో. **వఙ్కేయ్యానీ**తి వఙ్కభావా. ఇచ్చస్స చతూహిపి పదేహి అసిక్ఖితభావోవ కథితో . **వాహీ**తి వహనసభావో దిన్నోవాదపటికరో. **యావ జీవితమరణపరియాదానా**తి యావ జీవితస్స మరణేన పరియోసానా. **సక్కచ్చం**

పరిభుఞ్జతీతి అమతం వియ పచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభుఞ్జతి. **పురిసథామేనా**తిఆదీసు ఞాణథామాదయో కథితా. **సణ్ఠాన**న్తి ఓసక్కనం పటిప్పస్సద్ధి.

౪. అస్సఖళుఙ్కసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **''పేహీ''తి వుత్తో**తి "గచ్ఛా"తి వుత్తో. **పిట్ఠితో రథం పవత్తేతీ**తి ఖన్ధట్ఠికేన యుగం ఉప్పీళిత్వా పచ్ఛిమభాగేన రథం పవట్టేన్తో ఓసక్కతి. **పచ్ఛా లఙ్ఘతి, కుబ్బరం హనతీ**తి ద్వే పచ్ఛిమపాదే ఉక్ఖిపిత్వా తేహి పహరిత్వా రథకుబ్బరం భిన్దతి. **తిదణ్డం భఞ్జతీ**తి రథస్స పురతో తయో దణ్డకా హోన్తి, తే భఞ్జతి. **రథీసాయ సత్థిం ఉస్సజ్జిత్వా**తి సీసం నామేత్వా యుగం భూమియం పాతేత్వా సత్థినా రథీసం పహరిత్వా. **అజ్ఝోమద్దతీ**తి ద్వీహి పురిమపాదేహి ఈసం మద్దన్తో తిట్ఠతి. **ఉబ్బటుమం రథం కరోతీ**తి థలం వా కణ్డకట్ఠానం వా రథం ఆరోపేతి. **అనాదియిత్వా**తి అమనసికత్వా అగణిత్వా. **ముఖాధాన**న్తి ముఖఠపనత్థాయ దిన్నం అయసఙ్ఖలికం. **ఖీలట్ఠాయీ**తి చత్తారో పాదే థమ్భే వియ నిచ్చలం ఠపేత్వా ఖీలట్ఠానసదిసేన ఠానేన తిట్ఠతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం.

౫. మలసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **అసజ్ఝాయమలా**తి ఉగ్గహితమన్తానం అసజ్ఝాయకరణం మలం నామ హోతి. **అనుట్ఠానమలా ఘరా**తి ఉట్ఠానవీరియాభావో ఘరానం మలం నామ. **వణ్ణస్సా**తి సరీరవణ్ణస్స. **రక్ఖతో**తి యంకిఞ్చి అత్తనో సన్తకం రక్ఖన్తస్స. **అవిజ్జా పరమం మల**న్తి తతో సేసాకుసలధమ్మమలతో అట్ఠసు ఠానేసు అఞ్ఞాణభూతా వట్టమూలసఙ్ఖాతా బహలన్ధకారఅవిజ్జా పరమం మలం. తతో హి మలతరం నామ నత్థి. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే వట్టమేవ కథితం.

౬. దూతేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **దూతేయ్య**న్తి దూతకమ్మం. **గన్తుమరహతీ**తి తం దూతేయ్యసఙ్ఖాతం సాసనం ధారేత్వా హరితుం అరహతి. **సోతా**తి యో తం అస్స సాసనం దేతి , తస్స సోతా. **సావేతా**తి తం ఉగ్గణ్హిత్వా "ఇదం నామ తుమ్హేహి వుత్త"న్తి పటిసావేతా. **ఉగ్గహేతా**తి సుగ్గహితం కత్వా ఉగ్గహేతా. **ధారేతా**తి సుధారితం కత్వా ధారేతా. **విఞ్ఞాతా**తి అత్థానత్థస్స అత్థం జానితా. **విఞ్ఞాపేతా**తి పరం విజానాపేతా. **సహితా సహితస్సా**తి ఇదం సహితం, ఇదం అసహితన్తి ఏవం సహితాసహితస్స కుసలో, ఉపగతానుపగతేసు ఛేకో సాసనం ఆరోచేన్తో సహితం సల్లక్ఖేత్వా ఆరోచేతి. **న బ్యథతీ**తి వేధతి న ఛమ్భతి. **అసన్దిద్ధ**న్తి నిస్సన్దేహం విగతసంసయం. **పుచ్ఛితో**తి పఞ్హత్థాయ పుచ్ఛితో.

౭-౮. బన్ధనసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౭-౧౮. సత్తమే **రుణ్ణేనా**తి రుదితేన. **ఆకప్పేనా**తి నివాసనపారుపనాదినా విధానేన. **వనభఙ్గేనా**తి వనతో భఞ్జిత్వా ఆహటేన పుప్ఫఫలాదిపణ్ణాకారేన. అట్ఠమేపి ఏసేవ నయో.

౯. పహారాదసుత్తవణ్ణనా

౧౯. నవమే **పహారాదోతి** ఏవంనామకో. **అసురిన్దోతి** అసురజేట్ఠకో. అసురేసు హి వేపచిత్తి రాహు పహారాదోతి ఇమే తయో జేట్ఠకా. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి** దసబలస్స అభిసమ్బుద్ధదివసతో పట్ఠాయ "అజ్జ గమిస్సామి స్వే గమిస్సామీ"తి ఏకాదస వస్సాని అతిక్కమిత్వా ద్వాదసమే వస్సే సత్థు వేరఞ్జాయం వసనకాలే "సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సన్తికం గమిస్సామీ"తి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా "మమ 'అజ్జ స్వే'తి ద్వాదస వస్సాని జాతాని, హన్దాహం ఇదానేవ గచ్ఛామీ"తి తఙ్ఖణంయేవ అసురగణపరివుతో అసురభవనా నిక్ఖమిత్వా దివా దివస్స యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి, **ఏకమన్తం అట్ఠాసీతి** సో కిర "తథాగతం పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా ఏవ ధమ్మం సుణిస్సామీ"తి ఆగతో, తథాగతస్స పన దిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ బుద్ధగారవేన పుచ్ఛితుం అసక్కోన్తో అపి సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. తతో సత్థా చిన్తేసి – "అయం పహారాదో మయి అకథేన్తే పరమతరం కథేతుం న సక్ఖిస్సతి, చిణ్ణవసిట్ఠానేయేవ నం కథాసముట్ఠాపనత్థం ఏకం పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ"తి .

అథ నం పుచ్ఛన్తో **అపి పన పహారాదాతిఆదిమాహ**. తత్థ **అభిరమన్తీతి** రతిం విన్దన్తి, అనుక్కణ్ఠమానా వసన్తీతి అత్థో. సో "పరిచిణ్ణట్ఠానేయేవ మం భగవా పుచ్ఛతీ"తి అత్తమనో హుత్వా **అభిరమన్తి, భన్తేతి** ఆహ. **అనుపుబ్బనిన్నోతిఆదీని** సబ్బాని అనుపటిపాటియా నిన్నభావస్స వేవచనాని. **న ఆయతకేనేవ పపాతోతి** న ఛిన్నతటమహాసోబ్భో వియ ఆదితోవ పపాతో . సో హి తీరతో పట్ఠాయ ఏకఙ్గులద్వఙ్గులవిదత్థిరతనయట్ఠిఉసభఅడ్ఢగావుతగావుతఅడ్ఢయోజనాదివసేన గమ్భీరో హుత్వా గచ్ఛన్తో సినేరుపాదమూలే చతురాసీతియోజనసహస్సగమ్భీరో హుత్వా ఠితోతి దస్సేతి.

ఠితధమ్మోతి ఠితసభావో. **కుణపేనాతి** యేన కేనచి హత్థిఅస్సాదీనం కళేవరేన. **థలం ఉస్సారేతీతి** హత్థేన గహేత్వా వియ వీచిపహారేనేవ థలం ఖిపతి.

గఙ్గాయమునాతి ఇధ ఠత్వా ఇమాసం నదీనం ఉప్పత్తికథం కథేతుం వట్టతి. అయం తావ జమ్బుదీపో దససహస్సయోజనపరిమాణో, తత్థ చతుసహస్సయోజనపరిమాణో పదేసో ఉదకేన అజ్ఝోత్థటో మహాసముద్దోతి సఙ్ఖం గతో, తిసహస్సయోజనప్పమాణే మనుస్సా వసన్తి, తిసహస్సయోజనప్పమాణే హిమవా పతిట్ఠితో ఉబ్బేధేన పఞ్చయోజనసతికో చతురాసీతికూటసహస్సపటిమణ్డితో సమన్తతో సన్దమానపఞ్చసతనదీవిచిత్తో, యత్థ ఆయామవిత్థారేన చ గమ్భీరతో చ పణ్ణాసపణ్ణాసయోజనా దియడ్ఢయోజనసతపరిమణ్డలా అనోతత్తదహో కణ్ణముణ్డదహో రథకారదహో ఛద్దన్తదహో కుణాలదహో మన్దాకినిదహో సీహప్పపాతదహోతి సత్త మహాసరా పతిట్ఠహన్తి.

తేసు **అనోతత్తో** సుదస్సనకూటం చిత్తకూటం కాళకూటం గన్ధమాదనకూటం కేలాసకూటన్తి ఇమేహి పఞ్చహి పబ్బతేహి పరిక్ఖిత్తో. తత్థ సుదస్సనకూటం సోవణ్ణమయం ద్వియోజనసతుబ్బేధం అన్తోవఙ్కం కాకముఖసణ్ఠానం తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితం, చిత్తకూటం సబ్బరతనమయం, కాళకూటం అఞ్జనమయం, గన్ధమాదనకూటం సానుమయం అబ్భన్తరే ముగ్గవణ్ణం, మూలగన్ధో సారగన్ధో ఫేగ్గుగన్ధో తచగన్ధో పపటికాగన్ధో రసగన్ధో పత్తగన్ధో పుప్ఫగన్ధో ఫలగన్ధో గన్ధగన్ధోతి ఇమేహి దసహి గన్ధేహి ఉస్సన్నం, నానప్పకారఓసధసఞ్ఛన్నం కాళపక్ఖఉపోసథదివసే ఆదిత్తమివ అఙ్గారం జలన్తం తిట్ఠతి, కేలాసకూటం రజతమయం. సబ్బాని సుదస్సనేన సమానుబ్బేధసణ్ఠానాని తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితాని. తాని సబ్బాని దేవానుభావేన నాగానుభావేన చ వస్సన్తి, నదియో చేతేసు సన్దన్తి. తం సబ్బమ్పి ఉదకం అనోతత్తమేవ పవిసతి. చన్దిమసూరియా దక్ఖిణేన వా ఉత్తరేన వా గచ్ఛన్తా పబ్బతన్తరేన తత్థ ఓభాసం కరోన్తి, ఉజుం గచ్ఛన్తా న కరోన్తి. తేనేవస్స అనోతత్తో తిసఙ్ఖా ఉదపాది.

తత్థ మనోహరసిలాతలాని నిమ్మచ్ఛకచ్ఛపాని ఫలికసదిసనిమ్మలోదకాని న్హానతిత్థాని సుపటియత్తాని హోన్తి , యేసు బుద్ధా ఖీణాసవా చ పచ్చేకబుద్ధా చ ఇద్ధిమన్తా చ ఇసయో న్హాయన్తి, దేవయక్ఖాదయో ఉదకకీళం కీళన్తి.

తస్స చతూసు పస్సేసు సీహముఖం, హత్థిముఖం, అస్సముఖం, ఉసభముఖన్తి చత్తారి ముఖాని హోన్తి, యేహి చతస్సో నదియో సన్దన్తి. సీహముఖేన నిక్ఖన్తనదీతీరే సీహా బహుతరా హోన్తి, హత్థిముఖాదీహి హత్థిఅస్సఉసభా. పురత్థిమదిసతో నిక్ఖన్తనదీ అనోతత్తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా ఇతరా తిస్సో నదియో అనుపగమ్మ పాచీనహిమవన్తేనేవ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసతి. పచ్ఛిమదిసతో చ ఉత్తరదిసతో చ నిక్ఖన్తనదియోపి తథేవ పదక్ఖిణం కత్వా పచ్ఛిమహిమవన్తేనేవ ఉత్తరహిమవన్తేనేవ చ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసన్తి. దక్ఖిణముఖతో నిక్ఖన్తనదీ పన తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా ఉత్తరేన ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేనేవ సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా పబ్బతం పహరిత్వా ఉట్ఠాయ పరిక్ఖేపేన తిగావుతప్పమాణా ఉదకధారా హుత్వా ఆకాసేన సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా తియగ్గళే నామ పాసాణే పతితా, పాసాణో ఉదకధారావేగేన భిన్నో. తత్థ పఞ్ఞాసయోజనప్పమాణా తియగ్గళా నామ మహాపోక్ఖరణీ జాతా, పోక్ఖరణియా కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసిత్వా సట్ఠి యోజనాని గతా. తతో ఘనపథవిం భిన్దిత్వా ఉమ్మగ్గేన సట్ఠి యోజనాని గన్త్వా గిఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా హత్థతలే పఞ్చఙ్గులిసదిసా పఞ్చ ధారా హుత్వా పవత్తతి. సా తిక్ఖత్తుం అనోతత్తం పదక్ఖిణం కత్వా గతట్ఠానే **ఆవత్తగఙ్గా**తి వుచ్చతి . ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే **కణ్హగఙ్గా,** ఆకాసేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే **ఆకాసగఙ్గా,** తియగ్గళపాసాణే పఞ్ఞాసయోజనోకాసే ఠితా **తియగ్గళపోక్ఖరణీ,** కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసిత్వా సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే **బహలగఙ్గా**తి, ఉమఙ్గేన సట్ఠి యోజనాని గతట్ఠానే **ఉమఙ్గగఙ్గా**తి వుచ్చతి. విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా పఞ్చ ధారా హుత్వా పవత్తనట్ఠానే పన గఙ్గా, యమునా, అచిరవతీ, సరభూ, మహీతి పఞ్చ సఙ్ఖం గతా. ఏవమేతా పఞ్చ మహానదియో హిమవన్తతో పవత్తన్తీతి వేదితబ్బా.

సవన్తియోతి యా కాచి సవమానా గచ్ఛన్తీ మహానదియో వా కున్నదియో వా. **అప్పేన్తీ**తి అల్లీయన్తి ఓసరన్తి. **ధారా**తి వుట్ఠిధారా. **పూరత్త**న్తి పుణ్ణభావో. మహాసముద్దస్స హి అయం ధమ్మతా – “ఇమస్మిం కాలే దేవో మన్దో జాతో, జాలక్ఖిపాదీని ఆదాయ మచ్ఛకచ్ఛపే గణ్హిస్సామా”తి వా “ఇమస్మిం కాలే మహన్తా వుట్ఠి, లభిస్సామ ను ఖో పిట్ఠిపసారణట్ఠాన”న్తి వా వత్తుం న సక్కా. పఠమకప్పికకాలతో పట్ఠాయ హి యం సినేరుమేఖలం ఆహచ్చ ఉదకం ఠితం, తతో ఏకఙ్గులమత్తమ్పి ఉదకం నేవ హేట్ఠా ఓసీదతి, న ఉద్ధం ఉత్తరతి. **ఏకరసో**తి అసమ్భిన్నరసో.

ముత్తాతి ఖుద్దకమహన్తవట్టదీఘాదిభేదా అనేకవిధా . **మణీ**తి రత్తనీలాదిభేదో అనేకవిధో. **వేళురియో**తి వంసవణ్ణసిరీసపుప్ఫవణ్ణాదిభేదో అనేకవిధో. **సఙ్ఖో**తి దక్ఖిణావట్టతమ్బకుచ్ఛికధమనసఙ్ఖాదిభేదో అనేకవిధో. **సిలా**తి సేతకాళముగ్గవణ్ణాదిభేదో అనేకవిధా. **పవాళ**న్తి ఖుద్దకమహన్తరత్తఘనరత్తాదిభేదం అనేకవిధం. **మసారగల్ల**న్తి కబరమణి. **నాగా**తి ఊమిపిట్ఠవాసినోపి విమానట్ఠకా నాగాపి.

అట్ఠ పహారాదాతి సత్థా అట్ఠపి ధమ్మే వత్తుం సక్కోతి, సోళసపి బాత్తింసపి చతుసట్ఠిపి సహస్సమ్పి, పహారాదేన పన అట్ఠ కథితా, అహమ్పి తేహేవ సరిక్ఖకే కత్వా కథేస్సామీతి చిన్తేత్వా ఏవమాహ. **అనుపుబ్బసిక్ఖా**తిఆదీసు అనుపుబ్బసిక్ఖాయ తిస్సో సిక్ఖా గహితా, అనుపుబ్బకిరియాయ తేరస ధుతఙ్గాని, అనుపుబ్బపటిపదాయ సత్త అనుపస్సనా అట్ఠారస మహావిపస్సనా అట్ఠతింస ఆరమ్మణవిభత్తియో సత్తతింస బోధపక్ఖియధమ్మా . **న ఆయతకేనేవ అఞ్ఞాపటివేధో**తి మణ్డూకస్స

ఉప్పతిత్వా గమనం వియ ఆదితోవ సీలపూరణాదిం అకత్వా అరహత్తప్పటివేధో నామ నత్థి, పటిపాటియా పన సీలసమాధిపఞ్ఞాయో పూరేత్వావ సక్కా అరహత్తం పత్తున్తి అత్థో.

ఆరకావాతి దూరేయేవ. **న తేన నిబ్బానధాతుయా ఊనత్తం వా పూరత్తం వాతి** అసఙ్ఖ్యేయ్యేపి కప్పే బుద్ధేసు అనుప్పన్నేసు ఏకసత్తోపి పరినిబ్బాతుం న సక్కోతి, తదాపి “తుచ్ఛా నిబ్బానధాతూ”తి న సక్కా వత్తుం. బుద్ధకాలే చ పన ఏకేకస్మిం సమాగమే అసఙ్ఖ్యేయ్యాపి సత్తా అమతం ఆరాధేన్తి, తదాపి న సక్కా వత్తుం – “పూరా నిబ్బానధాతూ”తి.

౧౦. ఉపోసథసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **నిసిన్నో హోతీతి** ఉపోసథకరణత్థాయ ఉపాసికాయ రతనపాసాదే నిసిన్నో. నిసజ్జ పన భిక్ఖూనం చిత్తాని ఓలోకేన్తో ఏకం దుస్సీలపుగ్గలం దిస్వా “సచాహం ఇమస్మిం పుగ్గలే నిసిన్నేయేవ పాతిమోక్ఖం ఉద్దిసిస్సామి, సత్తధా తస్స ముద్ధా ఫలిస్సతీ”తి తస్స అనుకమ్పాయ తుణ్హీయేవ అహోసి. **అభిక్కన్తాతి** అతిక్కన్తా పరిక్ఖీణా. **ఉద్ధస్తే అరుణేతి** ఉగ్గతే అరుణసీసే. **నన్దిముఖియాతి** తుట్ఠముఖియా. **అపరిసుద్ధా, ఆనన్ద, పరిసాతి** “అసుకపుగ్గలో అపరిసుద్ధో”తి అవత్వా “అపరిసుద్ధా, ఆనన్ద, పరిసా”తి ఆహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

మహావగ్గో దుతియో.

౩. గహపతివగ్గో

౧. పఠమఉగ్గసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియస్స పఠమే **పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదీ**తి తస్స కిర ఘరే పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం పఞ్చ ఆసనసతాని నిచ్చం పఞ్ఞత్తానేవ హోన్తి, తేసు అఞ్ఞతరస్మిం ఆసనే నిసీది. **తం సుణాహీ**తి తే సుణాహి, తం వా అట్ఠవిధం అచ్ఛరియధమ్మం సుణాహి. **చిత్తం పసీదీ**తి ‘‘బుద్ధో ను ఖో న బుద్ధో ను ఖో’’తి వితక్కమత్తమ్పి న ఉప్పజ్జి, అయమేవ బుద్ధోతి చిత్తుప్పాదో పసన్నో అనావిలో అహోసి. **సకాని వా ఞాతికులానీ**తి అత్తనో యాపనమత్తం ధనం గహేత్వా ఞాతిఘరాని గచ్ఛతు. **కస్స వో దమ్మీ**తి కతరపురిసస్స తుమ్హే దదామి, ఆరోచేథ మే అత్తనో అధిప్పాయం. **అప్పటివిభత్తా**తి ‘‘ఏత్తకం దస్సామి ఏత్తకం న దస్సామి, ఇదం దస్సామి ఇదం న దస్సామీ’’తి చిత్తం ఉప్పాదేన్తేన హి పటివిభత్తా నామ హోతి, మయ్హం పన న ఏవం. అథ ఖో సబ్బికా వియ గణసన్తకా వియ చ సీలవన్తేహి సద్ధిం సాధారణాయేవ. **సక్కచ్చంయేవ పయిరుపాసామీ**తి సహత్థా ఉపట్ఠహామి, చిత్తీకారేన ఉపసఙ్కమామి.

అనచ్ఛరియం ఖో పన మం, భన్తేతి, భన్తే, యం మం దేవతా ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవం ఆరోచేన్తి, ఇదం న అచ్ఛరియం. యం పనాహం తతోనిదానం చిత్తస్స ఉణ్ణతిం నాభిజానామి, తం ఏవ అచ్ఛరియన్తి వదతి. **సాధు సాధు, భిక్ఖూ**తి ఏత్థ కిఞ్చాపి భిక్ఖుం ఆమన్తేతి, ఉపాసకస్సేవ పన వేయ్యాకరణసమ్పహంసనే ఏస సాధుకారోతి వేదితబ్బో.

౨. దుతియఉగ్గసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **నాగవనే**తి తస్స కిర సేట్ఠినో నాగవనం నామ ఉయ్యానం, సో తత్థ పురేభత్తం గన్ధమాలాదీని గాహాపేత్వా ఉయ్యానకీళికం కీళితుకామో గన్త్వా పరిచారియమానో భగవన్తం అద్దస. సహ దస్సనేనేవస్స పురిమనయేనేవ చిత్తం పసీది, సురాపానేన చ ఉప్పన్నమదో తఙ్ఖణంయేవ పహీయి. తం సన్ధాయేవమాహ. **ఓణోజేసి**న్తి ఉదకం హత్థే పాతేత్వా అదాసిం. **అసుకో**తి అముకో. **సమచిత్తోవ దేమీ**తి ‘‘ఇమస్స థోకం, ఇమస్స బహుక’’న్తి ఏవం చిత్తనానత్తం న కరోమి, దేయ్యధమ్మం పన ఏకసదిసం కరోమీతి దస్సేతి. **ఆరోచేన్తీ**తి ఆకాసే ఠత్వా ఆరోచేన్తి. **నత్థి తం సంయోజన**న్తి ఇమినా ఉపాసకో అత్తనో అనాగామిఫలం బ్యాకరోతి.

౩. పఠమహత్థకసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **హత్థకో ఆళవకో**తి భగవతా ఆళవకయక్ఖస్స హత్థతో హత్థేహి సమ్పటిచ్ఛితత్తా హత్థకోతి లద్ధనామో రాజకుమారో. **సీలవా**తి పఞ్చసీలదససీలేన సీలవా. **చాగవా**తి చాగసమ్పన్నో. **కచ్చిత్థ, భన్తే**తి, భన్తే, కచ్చి ఏత్థ భగవతో బ్యాకరణట్ఠానే. **అప్పిచ్ఛో**తి అధిగమప్పిచ్ఛతాయ అప్పిచ్ఛో.

౪. దుతియహత్థకసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **పఞ్చమత్తేహి ఉపాసకసతేహీ**తి సోతాపన్నసకదాగామీనంయేవ అరియసావకఉపాసకానం పఞ్చహి సతేహి పరివుతో భుత్తపాతరాసో గన్ధమాలవిలేపనచుణ్ణాని గహేత్వా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. **సఙ్గహవత్థూనీ**తి

సఙ్గణ్హనకారణాని. **తేహాహన్తి** తేహి అహం. **తం దానేన సఙ్గణ్హామీ**తి నఙ్గలబలిబద్ధభత్తబీజాదీని చేవ గన్ధమాలమూలాదీని చ దత్వా సఙ్గణ్హామి. **పేయ్యవజ్జేనా**తి అమ్మ, తాత, భాతర, భగినీతిఆదికేన కణ్ణసుఖేన ముదుకేన పియవచనేన సఙ్గణ్హామి. **అత్థచరియాయా**తి "ఇమస్స దానేన వా పియవచనేన వా కిచ్చం నత్థి, అత్థచరియాయ సఙ్గణ్హితబ్బయుత్తకో అయ"న్తి ఞత్వా ఉప్పన్నకిచ్చనిత్థరణసఙ్ఖాతాయ అత్థచరియాయ సఙ్గణ్హామి. **సమానత్తతాయా**తి "ఇమస్స దానాదీహి కిచ్చం నత్థి, సమానత్తతాయ సఙ్గణ్హితబ్బో అయ"న్తి ఏకతో ఖాదనపివననిసజ్జాదీహి అత్తనా సమానం కత్వా సఙ్గణ్హామి. **దలిద్దస్స ఖో నో తథా సోతబ్బం మఞ్ఞన్తీ**తి దలిద్దస్స కిఞ్చి దాతుం వా కాతుం వా అసక్కోన్తస్స, యథా దలిద్దస్స నో తథా సోతబ్బం మఞ్ఞన్తి, మమ పన సోతబ్బం మఞ్ఞన్తి, దిన్నోవాదే తిట్ఠన్తి, న మే అనుసాసనిం అతిక్కమితబ్బం మఞ్ఞన్తి. **యోని ఖో త్యాయ**న్తి ఉపాయో ఖో తే అయం. ఇమేసు పన ద్వీసుపి సుత్తేసు సత్థారా సీలచాగపఞ్ఞా మిస్సకా కథితాతి వేదితబ్బా.

౩-౬. మహానామసుత్తాదివణ్ణనా

౨౫-౨౬. పఞ్చమే **అత్థూపపరిక్ఖితా హోతీ**తి అత్థానత్థం కారణాకారణం ఉపపరిక్ఖితా హోతి. ఛట్ఠే సద్ధాసీలచాగా మిస్సకా కథితా.

౭. పఠమబలసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **ఉజ్ఝత్తిబలా**తి ఉజ్ఝానబలా. బాలానఞ్హి "యం అసుకో ఇదఞ్చిదఞ్చ ఆహ, మం నో ఆహ, న అఞ్ఞ"న్తి ఏవం ఉజ్ఝానమేవ బలం. **నిజ్ఝత్తిబలా**తి "న ఇదం ఏవం, ఏవం నామేత"న్తి అత్థానత్థనిజ్ఝాపనంయేవ బలం. **పటిసఙ్ఖానబలా**తి పచ్చవేక్ఖణబలా. **ఖన్తిబలా**తి అధివాసనబలా.

౮. దుతియబలసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **బలానీ**తి ఞాణబలాని. **ఆసవానం ఖయం పటిజానాతీ**తి అరహత్తం పటిజానాతి. **అనిచ్చతో**తి హుత్వా అభావాకారేన. **యథాభూత**న్తి యథాసభావతో. **సమ్మప్పఞ్ఞాయా**తి సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ. **అఙ్గారకాసూపమా**తి సన్తాపనట్ఠేన అఙ్గారకాసుయా ఉపమితా ఇమే కామాతి. **వివేకనిన్న**న్తి ఫలసమాపత్తివసేన నిబ్బాననిన్నం. **వివేకట్ఠ**న్తి కిలేసేహి వజ్జితం దూరీభూతం వా. **నేక్ఖమ్మాభిరత**న్తి పబ్బజ్జాభిరతం. **బ్యన్తిభూత**న్తి విగతన్తభూతం ఏకదేసేనాపి అనల్లీనం విసంయుత్తం విసంసట్ఠం. **ఆసవట్ఠానియేహీ**తి సమ్పయోగవసేన ఆసవానం కారణభూతేహి, కిలేసధమ్మేహీతి అత్థో. అథ వా **బ్యన్తిభూత**న్తి విగతవాయన్తి అత్థో. కుతో? **సబ్బసో ఆసవట్ఠానియేహి ధమ్మేహి,** సబ్బేహి తేభూమకధమ్మేహీతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే అరియమగ్గో లోకియలోకుత్తరో కథితో.

౯. అక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే ఖణే కిచ్చాని కరోతీతి **ఖణకిచ్చో,** ఓకాసం లభిత్వావ కిచ్చాని కరోతీతి అత్థో. **ధమ్మో**తి చతుసచ్చధమ్మో. **ఓపసమికో**తి కిలేసూపసమావహో. **పరినిబ్బాయికో**తి కిలేసపరినిబ్బానకరో. చతుమగ్గఞాణసఙ్ఖాతం సమ్బోధిం గచ్ఛతి సమ్పాపుణాతీతి **సమ్బోధగామీ. దీఘాయుకం దేవనికాయ**న్తి ఇదం అసఞ్ఞం దేవనికాయం సన్ధాయ వుత్తం. **అవిఞ్ఞాతారేసూ**తి అతివియ అవిఞ్ఞూసు.

సుప్పవేదితేతి సుకథితే. **అన్తరాయికాతి** అన్తరాయకరా. **ఖణో వే మా ఉపచ్చగాతి** అయం లద్ధో ఖణో మా అతిక్కమి. **ఇధ చేవ నం విరాధేతీతి** సచే కోచి పమత్తచారీ ఇధ ఇమం ఖణం లభిత్వాపి సద్ధమ్మస్స నియామతం అరియమగ్గం విరాధేతి న సమ్పాదేతి. **అతీతత్థోతి** హాపితత్థో. **చిరత్తం అనుతపిస్సతీతి** చిరరత్తం సోచిస్సతి. యథా హి "అసుకట్ఠానే భణ్డం సముప్పన్న"న్తి సుత్వా ఏకో వాణిజో న గచ్ఛేయ్య, అఞ్ఞే గన్త్వా గణ్హేయ్యుం, తేసం తం అట్ఠగుణమ్పి దసగుణమ్పి భవేయ్య. అథ ఇతరో "మమ అత్థో అతిక్కన్తో"తి అనుతపేయ్య, ఏవం యో ఇధ ఖణం లభిత్వా అప్పటిపజ్జన్తో సద్ధమ్మస్స నియామతం విరాధేతి, సో అయం వాణిజోవ అతీతత్థో చిరం అనుతపిస్సతి సోచిస్సతి. కిఞ్చి భియ్యో **అవిజానివుతోతి** తథా. **పచ్చవిదున్తి** పటివిజ్ఝింసు. **సంవరాతి** సీలసంవరా. **మారధేయ్యపరానుగేతి** మారధేయ్యసఙ్ఖాతం సంసారం అనుగతే. **పారఙ్గతాతి** నిబ్బానం గతా. **యే పత్తా ఆసవక్ఖయన్తి** యే అరహత్తం పత్తా. ఏవమిధ గాథాసు వట్టవివట్టం కథితం.

౧౦. అనురుద్ధమహావితక్కసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే **చేతీసూతి** చేతినామకానం రాజూనం నివాసట్ఠానత్తా ఏవంలద్ధవోహారే రట్ఠే. **పాచీనవంసదాయేతి** దసబలస్స వసనట్ఠానతో పాచీనదిసాయ ఠితే వంసదాయే నీలోభాసేహి వేళూహి సఞ్ఛన్నే అరఞ్ఞే. **ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాదీతి** థేరో కిర పబ్బజిత్వా పఠమఅన్తోవస్సమ్హియేవ సమాపత్తిలాభీ హుత్వా సహస్సలోకధాతుదస్సనసమత్థం దిబ్బచక్ఖుఞాణం ఉప్పాదేసి. సో సారిపుత్తత్థేరస్స సన్తికం గన్త్వా ఏవమాహ – "ఇధాహం, ఆవుసో సారిపుత్త, దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన సహస్సలోకం ఓలోకేమి. ఆరద్ధం ఖో పన మే వీరియం అసల్లీనం, ఉపట్ఠితా సతి అసమ్ముట్ఠా, పస్సద్ధో కాయో అసారద్ధో, సమాహితం చిత్తం ఏకగ్గం. అథ చ పన మే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం న విముచ్చతీ"తి. అథ నం థేరో ఆహ – "యం ఖో తే, ఆవుసో అనురుద్ధ, ఏవం హోతి 'అహం దిబ్బేన చక్ఖునా…పే.… ఓలోకేమీ'తి, ఇదం తే మానస్మిం. యమ్పి తే, ఆవుసో, అనురుద్ధ ఏవం హోతి 'ఆరద్ధం ఖో పన మే వీరియం…పే.… ఏకగ్గ'న్తి, ఇదం తే ఉద్ధచ్చస్మిం. యమ్పి తే, ఆవుసో అనురుద్ధ, ఏవం హోతి 'అథ చ పన మే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం న విముచ్చతీ'తి, ఇదం తే కుక్కుచ్చస్మిం. సాధు వతాయస్మా అనురుద్ధో ఇమే తయో ధమ్మే పహాయ ఇమే తయో ధమ్మే అమనసికరిత్వా అమతాయ ధాతుయా చిత్తం ఉపసంహరతూ"తి ఏవమస్స థేరో కమ్మట్ఠానం కథేసి. సో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సత్థారం ఆపుచ్ఛిత్వా చేతిరట్ఠం గన్త్వా సమణధమ్మం కరోన్తో అట్ఠమాసం చఙ్కమేన వీతినామేసి. సో పధానవేగనిమ్మథితత్తా కిలన్తకాయో ఏకస్స వేళుగుమ్బస్స హేట్ఠా నిసీది. అథస్సాయం ఏవం చేతసో పరివితక్కో ఉదపాది, ఏస మహాపురిసవితక్కో ఉప్పజ్జీతి అత్థో.

అప్పిచ్ఛస్సాతి ఏత్థ పచ్చయప్పిచ్ఛో, అధిగమప్పిచ్ఛో, పరియత్తిఅప్పిచ్ఛో, ధుతఙ్గప్పిచ్ఛోతి చత్తారో అప్పిచ్ఛా. తత్థ పచ్చయప్పిచ్ఛో బహుం దేన్తే అప్పం గణ్హాతి, అప్పం దేన్తే అప్పతరం గణ్హాతి, న అనవసేసగ్గాహీ హోతి. అధిగమప్పిచ్ఛో మజ్ఝన్తికత్థేరో వియ అత్తనో అధిగమం అఞ్ఞేసం జానితుం న దేతి. పరియత్తిఅప్పిచ్ఛో తేపిటకోపి సమానో న బహుస్సుతభావం జానాపేతుకామో హోతి సాకేతతిస్సత్థేరో వియ. ధుతఙ్గప్పిచ్ఛో ధుతఙ్గపరిహరణభావం అఞ్ఞేసం జానితుం న దేతి ద్వేభాతికత్థేరేసు జేట్ఠత్థేరో వియ. వత్థు విసుద్ధిమగ్గే కథితం. **అయం ధమ్మోతి** ఏవం సన్తగుణనిగూహనేన చ పటిగ్గహణే మత్తఞ్ఞుతాయ చ అప్పిచ్ఛస్స పుగ్గలస్స అయం నవలోకుత్తరధమ్మో సమ్పజ్జతి, నో మహిచ్ఛస్స. ఏవం సబ్బత్థ యోజేతబ్బం.

సన్తుట్ఠస్సాతి చతూసు పచ్చయేసు తీహి సన్తోసేహి సన్తుట్ఠస్స. **పవివిత్తస్సా**తి కాయచిత్తఉపధివివేకేహి వివిత్తస్స. తత్థ కాయవివేకో నామ గణసఙ్గణికం వినోదేత్వా ఆరమ్భవత్థువసేన ఏకీభావో. ఏకీభావమత్తేనేవ కమ్మం న నిప్ఫజ్జతీతి కసిణపరికమ్మం కత్వా అట్ఠ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేతి, అయం చిత్తవివేకో నామ. సమాపత్తిమత్తేనేవ కమ్మం న నిప్ఫజ్జతీతి ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణాతి, అయం సబ్బాకారతో ఉపధివివేకో నామ. తేనాహ భగవా – “కాయవివేకో చ వివేకట్ఠకాయానం నేక్ఖమ్మాభిరతానం, చిత్తవివేకో చ పరిసుద్ధచిత్తానం పరమవోదానప్పత్తానం, ఉపధివివేకో చ నిరుపధీనం పుగ్గలానం విసఙ్ఖారగతాన”న్తి (మహాని. ౭, ౪౯).

సఙ్గణికారామస్సాతి గణసఙ్గణికాయ చేవ కిలేససఙ్గణికాయ చ రతస్స. **ఆరద్ధవీరియస్సా**తి కాయికచేతసికవీరియవసేన ఆరద్ధవీరియస్స. **ఉపట్ఠితస్సతిస్సా**తి చతుసతిపట్ఠానవసేన ఉపట్ఠితస్సతిస్స. **సమాహితస్సా**తి ఏకగ్గచిత్తస్స. **పఞ్ఞవతో**తి కమ్మస్సకతపఞ్ఞాయ పఞ్ఞవతో.

సాధు సాధూతి థేరస్స వితక్కం సమ్పహంసన్తో ఏవమాహ. **ఇమం అట్ఠమ**న్తి సత్త నిధీ లద్ధపురిసస్స అట్ఠమం దేన్తో వియ, సత్త మణిరతనాని, సత్త హత్థిరతనాని, సత్త అస్సరతనాని లద్ధపురిసస్స అట్ఠమం దేన్తో వియ సత్త మహాపురిసవితక్కే వితక్కేత్వా ఠితస్స అట్ఠమం ఆచిక్ఖన్తో ఏవమాహ. **నిప్పపఞ్చారామస్సా**తి తణ్హామానదిట్ఠిపపఞ్చరహితత్తా నిప్పపఞ్చసఙ్ఖాతే నిబ్బానపదే అభిరతస్స. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **పపఞ్చారామస్సా**తి యథావుత్తేసు పపఞ్చేసు అభిరతస్స. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం.

యతోతి యదా. **తతో**తి తదా. **నానారత్తాన**న్తి నిలపీతలోహితోదాతవణ్ణేహి నానారజనేహి రత్తానం. **పంసుకూల**న్తి తేవీసతియా ఖేత్తేసు ఠితపంసుకూలచీవరం. **ఖాయిస్సతీ**తి యథా తస్స పుబ్బణ్హసమయాదీసు యస్మిం సమయే యం ఇచ్ఛతి, తస్మిం సమయే తం పారుపన్తస్స సో దుస్సకరణ్డకో మనాపో హుత్వా ఖాయతి, ఏవం తుయ్హమ్పి చీవరసన్తోసమహాఅరియవంసేన తుట్ఠస్స విహరతో పంసుకూలచీవరం ఖాయిస్సతి ఉపట్ఠహిస్సతి. **రతియా**తి రతిఅత్థాయ. **అపరితస్సాయా**తి తణ్హాదిట్ఠిపరితస్సనాహి అపరితస్సనత్థాయ. **ఫాసువిహారాయా**తి సుఖవిహారత్థాయ. **ఓక్కమనాయ నిబ్బానస్సా**తి అమతం నిబ్బానం ఓతరణత్థాయ.

పిణ్డియాలోపభోజనన్తి గామనిగమరాజధానీసు జఙ్ఘాబలం నిస్సాయ ఘరపటిపాటియా చరన్తేన లద్ధపిణ్డియాలోపభోజనం. **ఖాయిస్సతీ**తి తస్స గహపతినో నానగ్గరసభోజనం వియ ఉపట్ఠహిస్సతి . **సన్తుట్ఠస్స విహరతో**తి పిణ్డపాతసన్తోసమహాఅరియవంసేన సన్తుట్ఠస్స విహరతో. **రుక్ఖమూలసేనాసనం ఖాయిస్సతీ**తి తస్స గహపతినో తేభూమకపాసాదే గన్ధకుసుమవాససుగన్ధం కూటాగారం వియ రుక్ఖమూలం ఉపట్ఠహిస్సతి. **సన్తుట్ఠస్సా**తి సేనాసనసన్తోసమహాఅరియవంసేన సన్తుట్ఠస్స. **తిణసన్థారకో**తి తిణేహి వా పణ్ణేహి వా భూమియం వా ఫలకపాసాణతలాని వా అఞ్ఞతరస్మిం సన్థతసన్థతో. **పూతిముత్త**న్తి యంకిఞ్చి ముత్తం. తఙ్ఖణే గహితమ్పి పూతిముత్తమేవ వుచ్చతి దుగ్గన్ధత్తా. **సన్తుట్ఠస్స విహరతో**తి గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారసన్తోసేన సన్తుట్ఠస్స విహరతో.

ఇతి భగవా చతూసు ఠానేసు అరహత్తం పక్ఖిపన్తో కమ్మట్ఠానం కథేత్వా “కతరసేనాసనే ను ఖో వసన్తస్స కమ్మట్ఠానం సప్పాయం భవిస్సతీ”తి ఆవజ్జేన్తో “తస్మిఞ్ఞేవ వసన్తస్సా”తి ఞత్వా **తేన హి త్వం, అనురుద్ధా**తిఆదిమాహ. **పవివిత్తస్స విహరతో**తి తీహి వివేకేహి వివిత్తస్స విహరన్తస్స. **ఉయ్యోజనికపటిసంయుత్త**న్తి ఉయ్యోజనికేహేవ వచనేహి పటిసంయుత్తం,

తేసం ఉపట్ఠానగమనకంయేవాతి అత్థో. **పపఞ్చనిరోధేతి** నిబ్బానపదే . **పక్ఖన్దతీతి** ఆరమ్మణకరణవసేన పక్ఖన్దతి. **పసీదతీతి**ఆదీసుపి ఆరమ్మణవసేనేవ పసీదనసన్తిట్ఠనముచ్చనా వేదితబ్బా. ఇతి భగవా చేతిరట్ఠే పాచీనవంసదాయే ఆయస్మతో అనురుద్ధస్స కథితే అట్ఠ మహాపురిసవితక్కే పున భేసకళావనమహావిహారే నిసీదిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స విత్థారేన కథేసి.

మనోమయేనాతి మనేన నిబ్బత్తితకాయోపి మనోమయోతి వుచ్చతి మనేన గతకాయోపి, ఇధ మనేన గతకాయం సన్ధాయేవమాహ. **యథా మే అహు సఙ్కప్పోతి** యథా మయ్హం వితక్కో అహోసి, తతో ఉత్తరి అట్ఠమం మహాపురిసవితక్కం దస్సేన్తో తతో ఉత్తరిం దేసయి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

గహపతివగ్గో తతియో.

౪. దానవగ్గో

౧. పఠమదానసుత్తవణ్ణనా

౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **ఆసజ్జ దానం దేతీ**తి పత్వా దానం దేతి. ఆగతం దిస్వా తం ముహుత్తంయేవ నిసీదాపేత్వా సక్కారం కత్వా దానం దేతి, దస్సామీతి న కిలమేతి. **భయాతి** "అయం అదాయకో అకారకో"తి గరహభయా, అపాయభయా వా. **అదాసి మేతి** మయ్హం పుబ్బే ఏస ఇదం నామ అదాసీతి దేతి. **దస్సతి మేతి** అనాగతే ఇదం నామ దస్సతీతి దేతి. **సాహు దాన**న్తి దానం నామ సాధు సున్దరం బుద్ధాదీహి పణ్డితేహి పసత్థన్తి దేతి. **చిత్తాలఙ్కారచిత్తపరిక్ఖారత్థం దానం దేతీ**తి సమథవిపస్సనాచిత్తస్స అలఙ్కారత్థఞ్చేవ పరిక్ఖారత్థఞ్చ దేతి. దానఞ్హి చిత్తం ముదుం కరోతి. యేన లద్ధో, సో "లద్ధం మే"తి ముదుచిత్తో హోతి. యేన దిన్నం, సోపి "దిన్నం మయా"తి ముదుచిత్తో హోతి. ఇతి ఉభిన్నం చిత్తం ముదుం కరోతి. తేనేవ "అదన్తదమన"న్తి వుచ్చతి. యథాహ –

> "అదన్తదమనం దానం, అదానం దన్తదూసకం;
> దానేన పియవాచాయ, ఉన్నమన్తి నమన్తి చా"తి.

ఇమేసు పన అట్ఠసు దానేసు చిత్తాలఙ్కారదానమేవ ఉత్తమన్తి.

౨. దుతియదానసుత్తవణ్ణనా

౩౨. దుతియే **సద్ధా**తి యాయ సద్ధాయ దానం దేతి, సా సద్ధా. **హిరియ**న్తి యాయ హిరియా దానం దేతి, సావ అధిప్పేతా. **కుసలఞ్చ దాన**న్తి అనవజ్జఞ్చ దానం. **దివియ**న్తి దివఙ్గమం.

౩. దానవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **దానవత్థూనీ**తి దానకారణాని. **ఛన్దా దానం దేతీ**తి పేమేన దానం దేతి. **దోసా**తి దోసేన కుద్ధో హుత్వా యం అత్థి, తం వేగేన గణ్హిత్వా దేతి. **మోహా**తి మోహేన మూళ్హో దేతి. **భయా**తి గరహభయేన వా అపాయభయేన వా, తస్స తస్సేవ వా పన భయేన దేతి. **కులవంస**న్తి కులపవేణిం.

౪. ఖేత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౪. చతుత్థే **న మహప్ఫలం హోతీ**తి ధఞ్ఞఫలేన మహప్ఫలం న హోతి. **న మహస్సాద**న్తి యమ్పిస్స ఫలం హోతి, తస్స అస్సాదో న మహా హోతి మన్దస్సాదం న మధురం. **న ఫాతిసేయ్య**న్తి సేయ్యాపిస్స న హోతి వుడ్ఢి, తస్స మహన్తం వీహిథమ్భసన్నివేసం న హోతీతి అత్థో. **ఉన్నామనిన్నామీ**తి థలనిన్నవసేన విసమతలం. తత్థ థలే ఉదకం న సణ్ఠాతి, నిన్నే అతిబహు తిట్ఠతి. **పాసాణసక్ఖరిక**న్తి పత్థరిత్వా ఠితపిట్ఠిపాసాణేహి చ ఖుద్దకపాసాణేహి చ సక్ఖరాహి చ సమన్నాగతం. **ఊసర**న్తి ఉబ్భిన్నలోణం. **న చ గమ్భీరసిత**న్తి థద్ధభూమితాయ గమ్భీరానుగతం, నఙ్గలమగ్గం కత్వా కసితుం న సక్కా హోతి, ఉత్తాననఙ్గలమగ్గమేవ హోతి. **న ఆయసమ్పన్న**న్తి న ఉదకాగమనసమ్పన్నం. **న అపాయసమ్పన్న**న్తి పచ్ఛాభాగే

ఉదకనిగ్గమనమగ్గసమ్పన్నం న హోతి. **న మాతికాసమ్పన్నన్తి** న ఖుద్దకమహన్తీహి ఉదకమాతికాహి సమ్పన్నం హోతి . **న మరియాదసమ్పన్నన్తి** న కేదారమరియాదాహి సమ్పన్నం. **న మహప్ఫలన్తి**ఆదీని సబ్బాని విపాకఫలవసేనేవ వేదితబ్బాని.

సమ్పన్నేతి పరిపుణ్ణే సమ్పత్తియుత్తే. **పవుత్తా బీజసమ్పదాతి** సమ్పన్నం బీజం రోపితం. **దేవే సమ్పాదయన్తమ్హీతి** దేవే సమ్మా వస్సన్తే. **అనీతిసమ్పదా హోతీ**తి కీటకిమిఆదిపాణకఈతియా అభావో ఏకా సమ్పదా హోతి. **విరూళ్హీ**తి వడ్ఢి దుతియా సమ్పదా హోతి. **వేపుల్లన్తి** విపులభావో తతియా సమ్పదా హోతి. **ఫలన్తి** పరిపుణ్ణఫలం చతుత్థీ సమ్పదా హోతి. **సమ్పన్నసీలేసూ**తి పరిపుణ్ణసీలేసు. **భోజనసమ్పదాతి** సమ్పన్నం వివిధభోజనం. **సమ్పదానన్తి** తివిధం కుసలసమ్పదం. **ఉపనేతీ**తి సా భోజనసమ్పదా ఉపనయతి. కస్మా? **సమ్పన్నఞ్హిస్స తం కతం,** యస్మాస్స తం కతకమ్మం సమ్పన్నం పరిపుణ్ణన్తి అత్థో. **సమ్పన్నత్థూధాతి** సమ్పన్నో అత్థు ఇధ. **విజ్జాచరణసమ్పన్నో**తి తీహి విజ్జాహి చ పఞ్చదసహి చరణధమ్మేహి చ సమన్నాగతో. **లద్ధాతి** ఏవరూపో పుగ్గలో చిత్తస్స సమ్పదం అవేకల్లపరిపుణ్ణభావం లభిత్వా. **కరోతి కమ్మసమ్పదన్తి** పరిపుణ్ణకమ్మం కరోతి. **లభతి చత్థసమ్పదన్తి** అత్థఞ్చ పరిపుణ్ణం లభతి. **దిట్ఠిసమ్పదన్తి** విపస్సనాదిట్ఠిం. **మగ్గసమ్పదన్తి** సోతాపత్తిమగ్గం. **యాతి సమ్పన్నమానసో**తి పరిపుణ్ణచిత్తో హుత్వా అరహత్తం యాతి. **సా హోతి సబ్బసమ్పదాతి** సా సబ్బదుక్ఖేహి విముత్తి సబ్బసమ్పదా నామ హోతీతి.

౫. దానూపపత్తిసుత్తవణ్ణనా

౩౫. పఞ్చమే **దానూపపత్తియో**తి దానపచ్చయా ఉపపత్తియో. **దహతీ**తి ఠపేతి. **అధిట్ఠాతీ**తి తస్సేవ వేవచనం. **భావేతీ**తి వడ్ఢేతి. **హీనే విముత్తన్తి** హీనేసు పఞ్చసు కామగుణేసు విముత్తం. **ఉత్తరి అభావితన్తి** తతో ఉత్తరిమగ్గఫలత్థాయ అభావితం. **తత్రూపపత్తియా సంవత్తతీ**తి యం ఠానం పత్థేత్వా కుసలం కతం, తత్థ నిబ్బత్తనత్థాయ సంవత్తతి. **వీతరాగస్సా**తి మగ్గేన వా సముచ్ఛిన్నరాగస్స సమాపత్తియా వా విక్ఖమ్భితరాగస్స. దానమత్తేనేవ హి బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తితుం న సక్కా, దానం పన సమాధివిపస్సనాచిత్తస్స అలఙ్కారపరివారం హోతి. తతో దానేన ముదుచిత్తో బ్రహ్మవిహారే భావేత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తతి. తేన వుత్తం – "వీతరాగస్స నో సరాగస్సా"తి.

౬. పుఞ్ఞకిరియవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౩౬. ఛట్ఠే పుఞ్ఞకిరియాని చ తాని తేసం తేసం ఆనిసంసానం వత్థూని చాతి **పుఞ్ఞకిరియవత్థూని**. దానాదీనఞ్హి లక్ఖణే చిత్తం ఠపేత్వా "ఏవరూపం నామ అమ్హేహి దానం దాతబ్బం, సీలం రక్ఖితబ్బం, భావనా భావేతబ్బా"తి సత్తా పుఞ్ఞాని కరోన్తి. దానమేవ **దానమయం,** దానచేతనాసు వా పురిమచేతనాతో నిప్ఫన్నా సన్నిట్ఠాపకచేతనా **దానమయం** సీలాదీహి సీలమయాదీని వియ. సేసద్వయేసుపి ఏసేవ నయో. **పరిత్తం కతం హోతీ**తి థోకం మన్దం కతం హోతి. **నాభిసమ్భోతీ**తి న నిప్ఫజ్జతి. **అకతం హోతీ**తి భావనాయయోగోయేవ అనారద్ధో హోతీతి అత్థో. **మనుస్సదోభగ్యన్తి** మనుస్సేసు సమ్పత్తిరహితం పఞ్చవిధం నీచకులం. **ఉపపజ్జతీ**తి పటిసన్ధివసేన ఉపగచ్ఛతి, తత్థ నిబ్బత్తతీతి అత్థో. **మత్తసో కతన్తి** పమాణేన కతం, థోకం న బహు. **మనుస్ససోభగ్యన్తి** మనుస్సేసు సుభగభావం తివిధకులసమ్పత్తిం. **అధిమత్తన్తి** అధికప్పమాణం బలవం వా. **అధిగణ్హన్తీ**తి అభిభవిత్వా గణ్హన్తి, విసిట్ఠతరా జేట్ఠకా హోన్తీతి అత్థో.

౭. సప్పురిసదానసుత్తవణ్ణనా

౩౭. సత్తమే **సుచిన్తి** పరిసుద్ధం వణ్ణసమ్పన్నం దేతి. **పణీతన్తి** రసూపపన్నం. **కాలేనాతి** యుత్తపత్తకాలేన. **కప్పియన్తి** యం కప్పియం, తం దేతి. **విచేయ్య దేతీతి** “ఇమస్స దిన్నం మహప్ఫలం భవిస్సతి, ఇమస్స న మహప్ఫల”న్తి ఏవం పటిగ్గాహకపరియేసనవసేన దానం వా పణిధాయవసేన దానం వా విచినిత్వా దేతి.

౮. సప్పురిససుత్తవణ్ణనా

౩౮. అట్ఠమే **అత్థాయాతి** అత్థత్థాయ. **హితాయ సుఖాయాతి** హితత్థాయ సుఖత్థాయ. **పుబ్బపేతానన్తి** పరలోకగతానం ఞాతీనం. ఇమస్మిం సుత్తే అనుప్పన్నే బుద్ధే చక్కవత్తిరాజానో బోధిసత్తా పచ్చేకబుద్ధా లబ్భన్తి, బుద్ధకాలే బుద్ధా చేవ బుద్ధసావకా చ. యథావుత్తానఞ్హి ఏతేసం అత్థాయ హితాయ సుఖాయ సంవత్తన్తి. **బహున్నం వత అత్థాయ, సప్పఞ్ఞో ఘరమావసన్తి** సప్పఞ్ఞో ఘరే వసన్తో బహూనం వత అత్థాయ హోతి. **పుబ్బేతి** పఠమమేవ. **పుబ్బేకతమనుస్సరన్తి** మాతాపితూనం పుబ్బకారగుణే అనుస్సరన్తో. **సహధమ్మేనాతి** సకారణేన పచ్చయపూజనేన పూజేతి. **అపచే బ్రహ్మచారయోతి** బ్రహ్మచారినో అపచయతి, నీచవుత్తితం నేసం ఆపజ్జతి. **పేసలోతి** పియసీలో.

౯. అభిసన్దసుత్తవణ్ణనా

౩౯. నవమే **దానానీతి** చేతనాదానాని. **అగ్గఞ్ఞానీతిఆదీనం** అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

౧౦. దుచ్చరితవిపాకసుత్తవణ్ణనా

౪౦. దసమే **పాణాతిపాతోతి** పాణాతిపాతచేతనా. **సబ్బలహుసోతి** సబ్బలహుకో. **అప్పాయుకసంవత్తనికోతి** తేన పరిత్తకేన కమ్మవిపాకేన అప్పాయుకో హోతి, దిన్నమత్తాయ వా పటిసన్ధియా విలీయతి మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖన్తమత్తే వా. ఏవరూపో హి న అఞ్ఞస్స కస్సచి నిస్సన్దో, పాణాతిపాతస్సేవ గతమగ్గో ఏసోతి. **భోగబ్యసనసంవత్తనికోతి** యథా కాకణికామత్తమ్పి హత్థే న తిట్ఠతి, ఏవం భోగబ్యసనం సంవత్తేతి. **సపత్తవేరసంవత్తనికో హోతీతి** సహ సపత్తేహి వేరం సంవత్తేతి. తస్స హి సపత్తా చ బహుకా హోన్తి. యో చ నం పస్సతి, తస్మిం వేరమేవ ఉప్పాదేతి న నిబ్బాయతి. ఏవరూపో హి పరస్స రక్ఖితగోపితభణ్డే అపరాధస్స నిస్సన్దో.

అభూతబ్భక్ఖానసంవత్తనికో హోతీతి అభూతేన అబ్భక్ఖానం సంవత్తేతి, యేన కేనచి కతం తస్సేవ ఉపరి పతతి. **మిత్తేహి భేదనసంవత్తనికోతి** మిత్తేహి భేదం సంవత్తేతి. యం యం మిత్తం కరోతి, సో సో భిజ్జతియేవ. **అమనాపసద్దసంవత్తనికోతి** అమనాపసద్దం సంవత్తేతి. యా సా వాచా కణ్టకా కక్కసా కటుకా అభిసజ్జనీ మమ్మచ్ఛేదికా, గతగతట్ఠానే తమేవ సుణాతి, మనాపసద్దసవనం నామ న లభతి. ఏవరూపో ఫరుసవాచాయ గతమగ్గో నామ. **అనాదేయ్యవాచాసంవత్తనికోతి** అగ్గహేతబ్బవచనతం సంవత్తేతి, “త్వం కస్మా కథేసి, కో హి తవ వచనం గహేస్సతీ”తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి. అయం సమ్ఫప్పలాపస్స గతమగ్గో. **ఉమ్మత్తకసంవత్తనికో హోతీతి** ఉమ్మత్తకభావం సంవత్తేతి. తేన హి మనుస్సో ఉమ్మత్తో వా ఖిత్తచిత్తో వా ఏళమూగో వా హోతి. అయం సురాపానస్స నిస్సన్దో. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితన్తి.

దానవగ్గో చతుత్థో.

౫. ఉపోసథవగ్గో

౪. వాసేట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౪౪. పఞ్చమస్స చతుత్థే **ఇమే చేపి, వాసేట్ఠ, మహాసాలాతి** పురతో ఠితే ద్వే సాలరుక్ఖే దస్సేన్తో పరికప్పోపమం ఆహ. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇమే తావ మహాసాలా అచేతనా. సచే ఏతేపి సచేతనా హుత్వా అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఉపోసథం ఉపవసేయ్యుం, ఏతేసమ్పి సో ఉపోసథవాసో దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ అస్స. భూతే పన వత్తబ్బమేవ నత్థీతి.

౬. అనురుద్ధసుత్తవణ్ణనా

౪౬. ఛట్ఠే **యేనాయస్మా అనురుద్ధోతి** తా కిర దేవతా అత్తనో సమ్పత్తిం ఓలోకేత్వా "కిం ను ఖో నిస్సాయ అయం సమ్పత్తి అమ్హేహి లద్ధా"తి ఆవజ్జమానా థేరం దిస్వా "మయం అమ్హాకం అయ్యస్స పుబ్బే చక్కవత్తిరజ్జం కరోన్తస్స పాదపరిచారికా హుత్వా తేన దిన్నోవాదే ఠత్వా ఇమం సమ్పత్తిం లభిమ్హా, గచ్ఛామ థేరం ఆనేత్వా ఇమం సమ్పత్తిం అనుభవిస్సామా"తి దివా యేనాయస్మా అనురుద్ధో తేనుపసఙ్కమింసు. **తీసు ఠానేసూతి** తీసు కారణేసు. **ఠానసో పటిలభామాతి** ఖణేనేవ లభామ. **సరన్తి** వచనసద్దం వా గీతసద్దం వా ఆభరణసద్దం వా. **పీతా అస్సూతిఆదీని** నీలా తావ జాతా, పీతా భవితుం న సక్ఖిస్సన్తీతిఆదినా నయేన చిన్తేత్వా వితక్కేతి. తాపి "ఇదాని అయ్యో అమ్హాకం పీతభావం ఇచ్ఛతి, ఇదాని లోహితభావ"న్తి తాదిసావ అహేసుం.

అచ్ఛరం వాదేసీతి పాణితలం వాదేసి. **పఞ్చఙ్గికస్సాతి** ఆతతం, వితతం, ఆతతవితతం, ఘనం, సుసిరన్తి ఇమేహి పఞ్చహి అఙ్గేహి సమన్నాగతస్స. తత్థ ఆతతం నామ చమ్మపరియోనద్ధేసు భేరిఆదీసు ఏకతలతూరియం, వితతం నామ ఉభయతలం, ఆతతవితతం నామ సబ్బసో పరియోనద్ధం, సుసిరం వంసాది, ఘనం సమ్మాది. **సువినీతస్సాతి** ఆకడ్ఢనసిథిలకరణాదీహి సముచ్ఛితస్స. **సుప్పటిపతాళితస్సాతి** పమాణే ఠితభావజాననత్థం సుట్ఠు పటిపతాళితస్స. **కుసలేహి సుసమన్నాహతస్సాతి** యే వాదేతుం కుసలా ఛేకా, తేహి వాదితస్స. **వగ్గూతి** ఛేకో సున్దరో. **రజనీయోతి** రఞ్జేతుం సమత్థో. **కమనీయోతి** కామేతబ్బయుత్తో. ఖమనీయోతి వా పాఠో, దివసమ్పి సుయ్యమానో ఖమతేవ, న నిబ్బిన్దతీతి అత్థో. **మదనీయోతి** మానమదపురిసమదజననో. **ఇన్ద్రియాని ఓక్ఖిపీతి** "అసారుప్పం ఇమా దేవతా కరోన్తీ"తి ఇన్ద్రియాని హేట్ఠా ఖిపి, న అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకేసి. **న ఖ్వయ్యో అనురుద్ధో సాదియతీతి** "మయం నచ్చామ గాయామ, అయ్యో పన అనురుద్ధో న ఖో సాదియతి, అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా న ఓలోకేతి, కిం మయం నచ్చిత్వా వా గాయిత్వా వా కరిస్సామా"తి తత్థేవ అన్తరధాయింసు. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి** తాసం దేవతానం ఆనుభావం దిస్వా "కతిహి ను ఖో ధమ్మేహి సమన్నాగతో మాతుగామో మనాపకాయికే దేవలోకే నిబ్బత్తతీ"తి ఇమమత్థం పుచ్ఛితుం ఉపసఙ్కమి.

౯-౧౦. ఇధలోకికసుత్తద్వయవణ్ణనా

౪౯-౫౦. నవమే **అయం'స లోకో ఆరద్ధో హోతీతి** అయమస్స లోకో ఇధలోకే కరణమత్తాయ ఆరద్ధత్తా పరిపుణ్ణత్తా ఆరద్ధో హోతి పరిపుణ్ణో. **సోళసాకారసమ్పన్నాతి** సుత్తే వుత్తేహి అట్ఠహి, గాథాసు అట్ఠహీతి సోళసహి ఆకారేహి సమన్నాగతా, యాని

వా అట్ఠఙ్గాని పరమ్పి తేసు సమాదపేతీతి ఏవమ్పి సోళసాకారసమ్పన్నాతి ఏకే. సద్ధాసీలపఞ్ఞా పనేత్థ మిస్సికా కథితా. దసమం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స కథితం. సబ్బసుత్తేసు పన యం న వుత్తం, తం హేట్ఠా ఆగతనయత్తా ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఉపోసథవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకం

(౬) ౧. గోతమీవగ్గో

౧. గోతమీసుత్తవణ్ణనా

౨౫౧. ఛట్ఠస్స పఠమే **సక్కేసు విహరతీ**తి పఠమగమనేన గన్త్వా విహరతి. **మహాపజాపతీ**తి పుత్తపజాయ చేవ ధీతుపజాయ చ మహన్తత్తా ఏవంలద్ధనామా. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ**తి భగవా కపిలపురం గన్త్వా పఠమమేవ నన్దం పబ్బాజేసి, సత్తమే దివసే రాహులకుమారం. **చుమ్బటకకలహే** (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౩౧; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౩౭) పన ఉభయనగరవాసికేసు యుద్ధత్థాయ నిక్ఖన్తేసు సత్థా గన్త్వా తే రాజానో సఞ్ఞాపేత్వా **అత్తదణ్డసుత్తం** (సు॰ ని॰ ౯౩౧ ఆదయో; మహాని॰ ౧౭౦ ఆదయో) కథేసి. రాజానో పసీదిత్వా అడ్ఢతియసతే అడ్ఢతియసతే కుమారే అదంసు, తాని పఞ్చ కుమారసతాని సత్థు సన్తికే పబ్బజింసు, అథ నేసం పజాపతియో సాసనం పేసేత్వా అనభిరతిం ఉప్పాదయింసు. సత్థా తేసం అనభిరతియా ఉప్పన్నభావం ఞత్వా తే పఞ్చసతే దహరభిక్ఖూ కుణాలదహం నేత్వా అత్తనో కుణాలకాలే నిసిన్నపుబ్బే పాసాణతలే నిసీదిత్వా **కుణాలజాతకకథాయ** (జా॰ ౨.౨౧.కుణాలజాతక) తేసం అనభిరతిం వినోదేత్వా సబ్బేపి తే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాపేసి, పున మహావనం ఆనేత్వా అరహత్తఫలేతి. తేసం చిత్తజాననత్థం పునపి పజాపతియో సాసనం పహిణింసు. తే "అభబ్బా మయం ఘరావాసస్సా"తి పటిసాసనం పహిణింసు. తా "న దాని అమ్హాకం ఘరం గన్తుం యుత్తం, మహాపజాపతియా సన్తికం గన్త్వా పబ్బజ్జం అనుజానాపేత్వా పబ్బజిస్సామా"తి పఞ్చసతాపి మహాపజాపతిం ఉపసఙ్కమిత్వా "అయ్యే, అమ్హాకం పబ్బజ్జం అనుజానాపేథా"తి ఆహంసు. మహాపజాపతీ తా ఇత్థియో గహేత్వా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. సేతచ్ఛత్తస్స హేట్ఠా రఞ్ఞో పరినిబ్బుతకాలే ఉపసఙ్కమీతిపి వదన్తియేవ.

అలం గోతమి, మా తే రుచ్చీతి కస్మా పటిక్ఖిపి, ననుసబ్బేసమ్పి బుద్ధానం చతస్సో పరిసా హోన్తీతి? కామం హోన్తి, కిలమేత్వా పన అనేకవారం యాచితే అనుఞ్ఞాతం పబ్బజ్జం "దుక్ఖేన లద్ధా"తి సమ్మా పరిపాలేస్సన్తీతి గరుం కత్వా అనుఞ్ఞాతుకామో పటిక్ఖిపి. **పక్కామీ**తి పున కపిలపురమేవ పావిసి. **యథాభిరన్తం విహరిత్వా**తి బోధనేయ్యసత్తానం ఉపనిస్సయం ఓలోకేన్తో యథాజ్ఝాసయనే విహరిత్వా. **చారికం పక్కామీ**తి మహాజనసఙ్గహం కరోన్తో ఉత్తమాయ బుద్ధసిరియా అనోపమేన బుద్ధవిలాసేన అతురితచారికం పక్కామి.

సమ్బహులాహి సాకియానీహి సద్ధిన్తి అన్తోనివేసనమ్హియేవ దసబలం ఉద్దిస్స పబ్బజ్జావేసం గహేత్వా పఞ్చసతా సాకియానియో పబ్బజ్జావేసంయేవ గాహాపేత్వా సబ్బాహిపి తాహి సమ్బహులాహి సాకియానీహి సద్ధిం. **చారికం పక్కామీ**తి గమనం అభినీహరి. గమనాభినీహరణకాలే పన తా సుఖుమాలా రాజిత్థియో పదసా గన్తుం న సక్ఖిస్సన్తీతి సాకియకోలియరాజానో సోవణ్ణసివికాయో ఉపట్ఠాపయింసు. తా పన "యానే ఆరుయ్హ గచ్ఛన్తీతి సత్థరి అగారవో కతో హోతీ"తి ఏకపణ్ణాసయోజనికం పదసావ పటిపజ్జింసు. రాజానోపి పురతో చ పచ్ఛతో చ ఆరక్ఖం సంవిదహాపేత్వా తణ్డులసప్పితేలాదీనం సకటాని పూరాపేత్వా "గతగ్ఠానే గతట్ఠానే ఆహారం పటియాదేథా"తి పురిసే పేసయింసు. **సూనేహి పాదేహీ**తి తాసఞ్హి సుఖుమాలత్తా పాదేసు ఏకో ఫోటో ఉట్ఠేతి, ఏకో భిజ్జతి. ఉభో పాదా కతకట్ఠిసమ్పరికిణ్ణా వియ హుత్వా ఉద్ధుమాతా జాతా. తేన వుత్తం – "సూనేహి పాదేహీ"తి. **బహిద్వారకోట్ఠకే**తి ద్వారకోట్ఠకతో బహి. కస్మా పనేవం ఠితాతి? ఏవం కిరస్సా అహోసి – "అహం తథాగతేన అననుఞ్ఞాతా సయమేవ పబ్బజ్జావేసం అగ్గహేసిం, ఏవం గహితభావో చ పన మే

సకలజమ్బుదీపే పాకటో జాతో. సచే సత్థా పబ్బజ్జం అనుజానాతి, ఇచ్చేతం కుసలం. సచే పన నానుజానిస్సతి, మహతీ గరహా భవిస్సతీ"తి విహారం పవిసితుం అసక్కోన్తీ రోదమానావ అట్ఠాసి.

కిం ను త్వం గోతమీతి కిం ను రాజకులానం విపత్తి ఉప్పన్నా, కేన త్వం కారణేన ఏవం వివణ్ణభావం పత్తా, సూనేహి పాదేహి...పే.... ఠితాతి. **అఞ్ఞేనపి పరియాయేనా**తి అఞ్ఞేనపి కారణేన. **బహుకారా, భన్తే**తిఆదినా తస్సా గుణం కథేత్వా పున పబ్బజ్జం యాచన్తో ఏవమాహ. సత్థాపి "ఇత్థియో నామ పరిత్తపఞ్ఞా, ఏకయాచితమత్తేన పబ్బజ్జాయ అనుఞ్ఞాతాయ న మమ సాసనం గరుం కత్వా గణ్హిస్సన్తీ"తి తిక్ఖత్తుం పటిక్ఖిపిత్వా ఇదాని గరుం కత్వా గాహాపేతుకామతాయ **సచే, ఆనన్ద, మహాపజాపతీ గోతమీ అట్ఠ గరుధమ్మే పటిగ్గణ్హాతి, సావ'స్సా హోతు ఉపసమ్పదా**తిఆదిమాహ. తత్థ **సావస్సా**తి సా ఏవ అస్సా పబ్బజ్జాపి ఉపసమ్పదాపి హోతు.

తదహూపసమ్పన్నస్సాతి తందివసం ఉపసమ్పన్నస్స. **అభివాదనం పచ్చుట్ఠానం అఞ్జలికమ్మం సామీచికమ్మం కత్తబ్బ**న్తి ఓమానాతిమానే అకత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన అభివాదనం, ఆసనా పచ్చుట్ఠాయ పచ్చుగ్గమనవసేన పచ్చుట్ఠానం, దసనఖే సమోధానేత్వా అఞ్జలికమ్మం, ఆసనపఞ్ఞాపనబీజనాదికం అనుచ్ఛవికకమ్మసఙ్ఖాతం సామీచికమ్మఞ్చ కతబ్బం. **అభిక్ఖుకే ఆవాసే**తి యత్థ వసన్తియా అనన్తరాయేన ఓవాదత్థాయ ఉపసఙ్కమనట్ఠానే ఓవాదదాయకో ఆచరియో నత్థి, అయం అభిక్ఖుకో ఆవాసో నామ. ఏవరూపే ఆవాసే వస్సం న ఉపగన్తబ్బం. **అన్వద్ధమాస**న్తి అనుపోసథికం. **ఓవాదూపసఙ్కమన**న్తి ఓవాదత్థాయ ఉపసఙ్కమనం. **దిట్ఠేనా**తి చక్ఖునా దిట్ఠేన. **సుతేనా**తి సోతేన సుతేన. **పరిసఙ్కాయా**తి దిట్ఠసుతవసేన పరిసఙ్కితేన. **గరుధమ్మ**న్తి గరుకం సఙ్ఘాదిసేసాపత్తిం. **పక్ఖమానత్త**న్తి అనూనాని పన్నరస దివసాని మానత్తం. **ఛసు ధమ్మేసూ**తి వికాలభోజనచ్ఛట్ఠేసు సిక్ఖాపదేసు. **సిక్ఖితసిక్ఖాయా**తి ఏకస్మిం అఖణ్డం కత్వా పూరితసిక్ఖాయ. **అక్కోసితబ్బో పరిభాసితబ్బో**తి దసన్నం అక్కోసవత్థూనం అఞ్ఞతరేన అక్కోసవత్థునా న అక్కోసితబ్బో, భయూపదంసనాయ యాయ కాయచి పరిభాసాయ న పరిభాసితబ్బో.

ఓవటో భిక్ఖునీనం భిక్ఖూసు వచనపథోతి ఓవాదానుసాసనధమ్మకథాసఙ్ఖాతో వచనపథో భిక్ఖునీనం భిక్ఖూసు ఓవరితో పిహితో, న భిక్ఖునియా కోచి భిక్ఖు ఓవదితబ్బో అనుసాసితబ్బో వా "భన్తే, పోరాణకత్థేరా ఇదం చీవరవత్తం పూరయింసూ"తి ఏవం పన పవేణివసేన కథేతుం వట్టతి. **అనోవటో భిక్ఖూనం భిక్ఖునీసు వచనపథో**తి భిక్ఖూనం పన భిక్ఖునీసు వచనపథో అనివారితో, యథారుచి ఓవదితుం అనుసాసితుం ధమ్మకథం కథేతున్తి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేసా గరుధమ్మకథా సమన్తపాసాదికాయ వినయసంవణ్ణనాయ (పాచి. అట్ఠ. ౧౪౯) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

ఇమే పన అట్ఠ గరుధమ్మే సత్థు సన్తికే ఉగ్గహేత్వా థేరేన అత్తనో ఆరోచియమానే సుత్వావ మహాపజాపతియా తావ మహన్తం దోమనస్సం ఖణేన పటిప్పస్సమ్భి, అనోతత్తదహతో ఆభతేన సీతుదకస్స ఘటసతేన మత్థకే పరిసిత్తా వియ విగతపరిళాహా అత్తమనా హుత్వా గరుధమ్మపటిగ్గహణేన ఉప్పన్నపీతిపామోజ్జం ఆవికరోన్తీ **సేయ్యథాపి, భన్తే**తిఆదికం ఉదానం ఉదానేసి.

కుమ్భత్థేనకేహీతి కుమ్భే దీపం జాలేత్వా తేన ఆలోకేన పరఘరే భణ్డం విచినిత్వా థేనకచోరేహి. **సేతట్ఠికా నామ రోగజాతీ**తి ఏకో పాణకో నాళమజ్ఝగతం కణ్డం విజ్ఝతి, యేన విద్ధా కణ్డా నిక్ఖన్తమ్పి సాలిసీసం ఖీరం గహేతుం న సక్కోతి. **మఞ్జిట్ఠికా నామ రోగజాతీ**తి ఉచ్ఛూనం అన్తోరత్తభావో.

మహతో తళాకస్స పటికచ్చేవ ఆళిన్తి ఇమినా పన ఏతమత్థం దస్సేతి – యథా మహతో తళాకస్స పాళియా అబద్ధాయపి కిఞ్చి ఉదకం తిట్ఠతేవ, పఠమమేవ బద్ధాయ పన యం అబద్ధపచ్చయా న తిట్ఠేయ్య, తమ్పి తిట్ఠేయ్య, ఏవమేవ యే ఇమే అనుప్పన్నే వత్థుస్మిం పటికచ్చేవ అనతిక్కమనత్థాయ గరుధమ్మా పఞ్ఞత్తా, తేసు అపఞ్ఞత్తేసు మాతుగామస్స పబ్బజితత్తా పఞ్చ వస్ససతాని సద్ధమ్మో తిట్ఠేయ్య. పటికచ్చేవ పఞ్ఞత్తత్తా పన అపరానిపి పఞ్చ వస్ససతాని ఠస్సతీతి ఏవం పఠమం వుత్తవస్ససహస్సమేవ ఠస్సతి. **వస్ససహస్సన్తి** చేతం పటిసమ్భిదాపభేదప్పత్తఖీణాసవానం వసేనేవ వుత్తం, తతో పన ఉత్తరిపి సుక్ఖవిపస్సకఖీణాసవవసేన వస్ససహస్సం, అనాగామివసేన వస్ససహస్సం, సకదాగామివసేన వస్ససహస్సం, సోతాపన్నవసేన వస్ససహస్సన్తి ఏవం పఞ్చవస్ససహస్సాని పటివేధసద్ధమ్మో ఠస్సతి. పరియత్తిధమ్మోపి తానియేవ. న హి పరియత్తియా అసతి పటివేధో అత్థి, నాపి పరియత్తియా సతి పటివేధో న హోతి. లిఙ్గం పన పరియత్తియా అన్తరహితాయపి చిరం పవత్తిస్సతీతి.

౨. ఓవాదసుత్తవణ్ణనా

౫౨. దుతియే **బహుస్సుతోతి** ఇధ సకలస్సపి బుద్ధవచనస్స వసేన బహుస్సుతభావో వేదితబ్బో. **గరుధమ్మన్తి** కాయసంసగ్గం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. భిక్ఖునోవాదకవినిచ్ఛయో పన సమన్తపాసాదికాయ (పాచి॰ అట్ఠ॰ ౧౪౪ ఆదయో) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౩. సంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౫౩. తతియే **సరాగాయాతి** సరాగత్థాయ. **విరాగాయాతి** విరజ్జనత్థాయ. **సంయోగాయాతి** వట్టే సంయోగత్థాయ. **విసంయోగాయాతి** వట్టే విసంయోగభావత్థాయ. **ఆచయాయాతి** వట్టస్స వడ్ఢనత్థాయ. **నో అపచయాయాతి** న వట్టవిద్ధంసనత్థాయ. **దుబ్భరతాయాతి** దుప్పోసనత్థాయ. **నో సుభరతాయాతి** న సుఖపోసనత్థాయ. ఇమస్మిం సుత్తే పఠమవారేన వట్టం కథితం, దుతియవారేన వివట్టం కథితం. ఇమినా చ పన ఓవాదేన గోతమీ అరహత్తం పత్తాతి.

౪. దీఘజాణుసుత్తవణ్ణనా

౫౪. చతుత్థే **బ్యగ్ఘపజ్జాతి** ఇదమస్స పవేణి నామ వసేన ఆలపనం. తస్స హి పుబ్బపురిసా బ్యగ్ఘపథే జాతాతి తస్మిం కులే మనుస్సా బ్యగ్ఘపజ్జాతి వుచ్చన్తి. **ఇస్సత్థేనాతి** ఇస్సాసకమ్మేన. **తత్రుపాయాయాతి** "ఇమస్మిం కాలే ఇదం నామ కాతుం వట్టతీ"తి జాననే ఉపాయభూతాయ. **వుద్ధసీలినోతి** వడ్ఢితసీలా వుద్ధసమాచారా. **ఆయన్తి** ఆగమనం. **నాచ్చోగాళ్హన్తి** నాతిమహన్తం. **నాతిహీనన్తి** నాతికసిరం. **పరియాదాయాతి** గహేత్వా ఖేపేత్వా. తత్థ యస్స వయతో దిగుణో ఆయో, తస్స వయో ఆయం పరియాదాతుం న సక్కోతి.

> "చతుధా విభజే భోగే, పణ్డితో ఘరమావసం;
> ఏకేన భోగే భుఞ్జేయ్య, ద్వీహి కమ్మం పయోజయే;
> చతుత్థఞ్చ నిధాపేయ్య, ఆపదాసు భవిస్సతీ"తి. (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౫) –

ఏవం పటిపజ్జతో పన వయో ఆయం పరియాదాతుం న సక్కోతియేవ.

ఉదుమ్బరఖాదీవాతి యథా ఉదుమ్బరాని ఖాదితుకామేన పక్కే ఉదుమ్బరరుక్ఖే చాలితే ఏకప్పహారేనేవ బహూని ఫలాని పతన్తి, సో ఖాదితబ్బయుత్తకాని ఖాదిత్వా ఇతరాని బహుతరాని పహాయ గచ్ఛతి, ఏవమేవం యో ఆయతో వయం బహుతరం కత్వా విప్పకిరన్తో భోగే పరిభుఞ్జతి, సో "ఉదుమ్బరఖాదికంవాయం కులపుత్తో భోగే ఖాదతీ"తి వుచ్చతి. **అజేట్ఠమరణ**న్తి అనాయకమరణం . **సమం జీవికం కప్పేతీ**తి సమ్మా జీవికం కప్పేతి. **సమజీవితా**తి సమజీవితాయ జీవితా. **అపాయముఖానీ**తి వినాసస్స ఠానాని.

ఉట్ఠాతా కమ్మధేయ్యేసూతి కమ్మకరణట్ఠానేసు ఉట్ఠానవీరియసమ్పన్నో. **విధానవా**తి విదహనసమ్పన్నో. **సోత్థానం సమ్పరాయిక**న్తి సోత్థిభూతం సమ్పరాయికం. **సచ్చనామేనా**తి బుద్ధత్తాయేవ బుద్ధోతి ఏవం అవితథనామేన. **చాగో పుఞ్ఞం పవడ్ఢతీ**తి చాగో చ సేసపుఞ్ఞఞ్చ పవడ్ఢతి. ఇమస్మిం సుత్తే సద్ధాదయో మిస్సకా కథితా. పఞ్చమం ఉత్తానమేవ.

౬. భయసుత్తవణ్ణనా

౫౬. ఛట్ఠే **గబ్భో**తి గబ్భవాసో. **దిట్ఠధమ్మికాపీ**తి సన్దిట్ఠికా గబ్భవాససదిసా పునపి మనుస్సగబ్భా. **సమ్పరాయికాపీ**తి ఠపేత్వా మనుస్సగబ్భే సేసగబ్భా. **ఉభయం ఏతే కామా పవుచ్చన్తీ**తి భయఞ్చ దుక్ఖఞ్చ, భయఞ్చ రోగో చ, భయఞ్చ గణ్డో చ, భయఞ్చ సల్లఞ్చ, భయఞ్చ సఙ్గో చ, భయఞ్చ పఙ్కో చ, భయఞ్చ గబ్భో చాతి ఏవం ఉభయం ఏతే కామా పవుచ్చన్తి. **సాతరూపేనా**తి కామసుఖేన. **పలిపథ**న్తి వట్టపలిపథం. **అతిక్కమ్మా**తి ఇమస్మిం ఠానే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అస్స భిక్ఖునో అరహత్తప్పత్తభావో గహితో. ఏవరూపం పజం జాతిజరూపేతం తీసు భవేసు ఫన్దమానం అవేక్ఖతీతి సుత్తే వట్టం కథేత్వా గాథాసు వివట్టం కథితన్తి. సత్తమట్ఠమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౯-౧౦. పుగ్గలసుత్తద్వయవణ్ణనా

౫౯-౬౦. నవమే **ఉజుభూతో**తి కాయవఙ్కాదీనం అభావేన ఉజుకో. **పఞ్ఞాసీలసమాహితో**తి పఞ్ఞాయ చ సీలేన చ సమన్నాగతో. **యజమానాన**న్తి దానం దదన్తానం. **పుఞ్ఞపేక్ఖాన**న్తి పుఞ్ఞం ఓలోకేన్తానం గవేసన్తానం . **ఓపధిక**న్తి ఉపధివిపాకం, ఓపధిభూతం ఠానం అప్పమాణం. దసమే **సముక్కట్ఠో**తి ఉక్కట్ఠో ఉత్తమో. **సత్తాన**న్తి సబ్బసత్తానం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

గోతమీవగ్గో ఛట్ఠో.

(౭) ౨. భూమిచాలవగ్గో

౧. ఇచ్ఛాసుత్తవణ్ణనా

౬౧. సత్తమస్స పఠమే **పవివిత్తస్సాతి** కాయవివేకేన వివిత్తస్స. **నిరాయత్తవుత్తినోతి** కత్థచి అనాయత్తవుత్తినో విపస్సనాకమ్మికస్స. **లాభాయాతి** చతుపచ్చయలాభాయ. **సోచీ చ పరిదేవీ చాతి** సోకీ చ పరిదేవీ చ. సోచిచ్చ పరిదేవిచ్చాతిపి పాఠో. **చుతో చ సద్ధమ్మాతి** తంఖణంయేవ విపస్సనాసద్ధమ్మా చుతో. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౨. అలంసుత్తవణ్ణనా

౬౨. దుతియే **అలం అత్తనో అలం పరేసన్తి** అత్తనో చ పరేసఞ్చ హితపటిపత్తియం సమత్థో పరియత్తో అనుచ్ఛవికో. **ఖిప్పనిసన్తీతి** ఖిప్పం ఉపధారేతి, ఖన్ధధాతుఆయతనాదీసు కథియమానేసు తే ధమ్మే ఖిప్పం జానాతీతి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే సమథవిపస్సనా కథితా. పుగ్గలజ్ఝాసయేన పన దేసనావిలాసేన చేతం మత్థకతో పట్ఠాయ హేట్ఠా ఓతరన్తం కథితన్తి.

౩. సంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౬౩. తతియే **ఏవమేవాతి** నిక్కారణేనేవ. యథా వా అయం యాచతి, ఏవమేవ. **మోఘపురిసాతి** మూళ్హపురిసా తుచ్ఛపురిసా. **అజ్ఝేసన్తీతి** యాచన్తి. **అనుబన్ధితబ్బన్తి** ఇరియాపథానుగమనేన అనుబన్ధితబ్బం మం న విజహితబ్బం మఞ్ఞన్తి. ఆజాననత్థం అపసాదేన్తో ఏవమాహ. ఏస కిర భిక్ఖు ఓవాదే దిన్నేపి పమాదమేవ అనుయుఞ్జతి, ధమ్మం సుత్వా తత్థేవ వసతి, సమణధమ్మం కాతుం న ఇచ్ఛతి. తస్మా భగవా ఏవం అపసాదేత్వా పున యస్మా సో అరహత్తస్స ఉపనిస్సయసమ్పన్నో , తస్మా తం ఓవదన్తో **తస్మాతిహ తే భిక్ఖు ఏవం సిక్ఖితబ్బన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **అజ్ఝత్తం మే చిత్తం ఠితం భవిస్సతి సుసణ్ఠితం, న చ ఉప్పన్నా పాపకా అకుసలా ధమ్మా చిత్తం పరియాదాయ ఠస్సన్తీతి** ఇమినా తావస్స ఓవాదేన నియకజ్ఝత్తవసేన చిత్తేకగ్గతామత్తో మూలసమాధి వుత్తో.

తతో ''ఏత్తకేనేవ సన్తుట్ఠిం అనాపజ్జిత్వా ఏవం సో సమాధి వడ్ఢేతబ్బో''తి దస్సేతుం **యతో ఖో తే భిక్ఖు అజ్ఝత్తం చిత్తం ఠితం హోతి సుసణ్ఠితం, న చ ఉప్పన్నా పాపకా అకుసలా ధమ్మా చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠన్తి, తతో తే భిక్ఖు ఏవం సిక్ఖితబ్బం ''మేత్తా మే చేతోవిముత్తి భావితా భవిస్సతి...పే.... సుసమారద్ధా''**తి ఏవమస్స మేత్తావసేన భావనం వడ్ఢేత్వా పున **యతో ఖో తే భిక్ఖు అయం సమాధి ఏవం భావితో హోతి బహులీకతో, తతో త్వం భిక్ఖు ఇమం సమాధిం సవితక్కసవిచారమ్పి భావేయ్యాసీతి**ఆది వుత్తం. తస్సత్థో – యదా తే భిక్ఖు అయం మూలసమాధి ఏవం మేత్తావసేన భావితో హోతి, తదా త్వం తావతకేనపి తుట్ఠిం అనాపజ్జిత్వావ ఇమం మూలసమాధిం అఞ్ఞేసుపి ఆరమ్మణేసు చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానాని పాపయమానో ''సవితక్కసవిచారమ్పీ''తిఆదినా నయేన భావేయ్యాసీతి.

ఏవం వత్వా చ పన అవసేసబ్రహ్మవిహారపుబ్బఙ్గమమ్పిస్స అఞ్ఞేసు ఆరమ్మణేసు చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానభావనం కరేయ్యాసీతి దస్సేన్తో **యతో ఖో తే భిక్ఖు అయం సమాధి ఏవం భావితో హోతి సుభావితో, తతో తే భిక్ఖు ఏవం సిక్ఖితబ్బం ''కరుణా మే చేతోవిముత్తీ''**తిఆదిమాహ. ఏవం మేత్తాపుబ్బఙ్గమం చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానభావనం దస్సేత్వా పున

కాయానుపస్సనాదిపుబ్బఙ్గమం దస్సేతుం **యతో ఖో తే భిక్ఖు అయం సమాధి ఏవం భావితో హోతి సుభావితో, తతో తే భిక్ఖు ఏవం సిక్ఖితబ్బం ''కాయే కాయానుపస్సీ''**తిఆదిం వత్వా **యతో ఖో తే భిక్ఖు అయం సమాధి ఏవం భావితో హోతి సుభావితో, తతో త్వం భిక్ఖు యేన యేనేవ గగ్ఛసీ**తిఆదిమాహ. తత్థ గగ్ఛసీతి గమిస్ససి. **ఫాసుంయేవా**తి ఇమినా అరహత్తం దస్సేతి. అరహత్తప్పత్తో హి సబ్బిరియాపథేసు ఫాసు విహరతి నామ.

౪. గయాసీససుత్తవణ్ణనా

౬౪. చతుత్థే **ఏతదవోచా**తి అత్తనో పధానభూమియం ఉప్పన్నం వితక్కం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆరోచేతుం – ''పుబ్బాహం, భిక్ఖవే''తిఆదివచనం అవోచ. **ఓభాస**న్తి దిబ్బచక్ఖుఞాణోభాసం. **ఞాణదస్సన**న్తి దిబ్బచక్ఖుభూతం ఞాణసఙ్ఖాతం దస్సనం. **సన్నివుత్థపుబ్బ**న్తి ఏకతో వసితపుబ్బం. ఇమస్మిం పన సుత్తే దిబ్బచక్ఖుఞాణం, ఇద్ధివిధఞాణం, చేతోపరియఞాణం, యథాకమ్మూపగఞాణం, అనాగతంసఞాణం, పచ్చుప్పన్నంసఞాణం, అతీతంసఞాణం, పుబ్బేనివాసఞాణన్తి ఇమాని తావ అట్ఠ ఞాణాని పాళియంయేవ ఆగతాని, తేహి పన సద్ధిం విపస్సనాఞాణాని చత్తారి మగ్గఞాణాని, చత్తారి ఫలఞాణాని, చత్తారి పచ్చవేక్ఖణఞాణాని, చత్తారి పటిసమ్భిదాఞాణాని ఛ అసాధారణఞాణానీతి ఏతాని ఞాణాని సమోధానేత్వా కథేన్తేన ఏవం ఇదం సుత్తం కథితం నామ హోతి.

౫. అభిభాయతనసుత్తవణ్ణనా

౬౫. పఞ్చమే **అభిభాయతనానీ**తి అభిభవనకారణాని. కిం అభిభవన్తి? పచ్చనీకధమ్మేపి ఆరమ్మణానిపి. తాని హి పటిపక్ఖభావేన పచ్చనీకధమ్మే అభిభవన్తి, పుగ్గలస్స ఞాణుత్తరియతాయ ఆరమ్మణాని. **అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ**తిఆదీసు పన అజ్ఝత్తరూపే పరికమ్మవసేన అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ నామ హోతి. అజ్ఝత్తఞ్హి నీలపరికమ్మం కరోన్తో కేసే వా పిత్తే వా అక్ఖితారకాయ వా కరోతి. పీతపరికమ్మం కరోన్తో మేదే వా ఛవియా వా హత్థతలపాదతలేసు వా అక్ఖీనం పీతట్ఠానే వా కరోతి. లోహితపరికమ్మం కరోన్తో మంసే వా లోహితే వా జివ్హాయ వా అక్ఖీనం రత్తట్ఠానే వా కరోతి. ఓదాతపరికమ్మం కరోన్తో అట్ఠిమ్హి వా దన్తే వా నఖే వా అక్ఖీనం సేతట్ఠానే వా కరోతి. తం పన సునీలకం సుపీతకం సులోహితకం సుఓదాతం న హోతి, అవిసుద్ధమేవ హోతి.

ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీతి యస్సేవం పరికమ్మం అజ్ఝత్తం ఉప్పన్నం హోతి, నిమిత్తం పన బహిద్ధా, సో ఏవం అజ్ఝత్తం పరికమ్మస్స బహిద్ధా చ అప్పనాయ వసేన ''అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ''తి వుచ్చతి. **పరిత్తానీ**తి అవడ్ఢితాని. **సువణ్ణదుబ్బణ్ణానీ**తి సువణ్ణాని వా హోన్తు దుబ్బణ్ణాని వా, పరిత్తవసేనేవ ఇదం అభిభాయతనం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. **తాని అభిభుయ్యా**తి యథా నామ సమ్పన్నగహణికో కటచ్ఛుమత్తం భత్తం లభిత్వా ''కిం ఏత్థ భుఞ్జితబ్బం అత్థీ''తి సంకడ్ఢిత్వా ఏకకబళమేవ కరోతి, ఏవమేవ ఞాణుత్తరికో పుగ్గలో విసదఞాణో ''కిమేత్థ పరిత్తకే ఆరమ్మణే సమాపజ్జితబ్బం అత్థి, నాయం మమ భారో''తి తాని రూపాని అభిభవిత్వా సమాపజ్జతి, సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీతి అత్థో. **జానామి పస్సామీ**తి ఇమినా పనస్స ఆభోగో కథితో. సో చ ఖో సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స, న అన్తోసమాపత్తియం. **ఏవంసఞ్ఞీ హోతీ**తి ఆభోగసఞ్ఞాయపి ఝానసఞ్ఞాయపి ఏవంసఞ్ఞీ హోతి. అభిభవనసఞ్ఞా హిస్స అన్తోసమాపత్తియమ్పి అత్థి, ఆభోగసఞ్ఞా పన సమాపత్తితో వుట్ఠితస్సేవ.

అప్పమాణానీతి వడ్ఢితప్పమాణాని, మహన్తానీతి అత్థో. **అభిభుయ్యా**తి ఏత్థ చ పన యథా మహగ్ఘసో పురిసో ఏకం భత్తవడ్ఢితకం లభిత్వా "అఞ్ఞాపి హోతు, అఞ్ఞాపి హోతు, కిం ఏసా మయ్హం కరిస్సతీ"తి న తం మహన్తతో పస్సతి, ఏవమేవ ఞాణుత్తరో పుగ్గలో విసదఞాణో "కిం ఏత్థ సమాపజ్జితబ్బం, నయిదం అప్పమాణం, న మయ్హం చిత్తేకగ్గతాకరణే భారో అత్థీ"తి అభిభవిత్వా సమాపజ్జతి, సహ నిమిత్తుప్పాదనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీతి అత్థో.

అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీతి అలాభితాయ వా అనత్థికతాయ వా అజ్ఝత్తరూపే పరికమ్మసఞ్ఞావిరహితో.

ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీతి యస్స పరికమ్మమ్పి నిమిత్తమ్పి బహిద్ధా ఉప్పన్నం, సో ఏవం బహిద్ధా పరికమ్మస్స చేవ అప్పనాయ చ వసేన "అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీ ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ"తి వుచ్చతి. సేసమేత్థ చతుత్థాభిభాయతనే చ వుత్తనయమేవ. ఇమేసు పన చతూసు పరిత్తం వితక్కచరితవసేన ఆగతం, అప్పమాణం మోహచరితవసేన, సువణ్ణం దోసచరితవసేన, దుబ్బణ్ణం రాగచరితవసేన. ఏతేసఞ్హి ఏతాని సప్పాయాని. సా చ నేసం సప్పాయతా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౪౩) చరియనిద్దేసే వుత్తా.

పఞ్చమఅభిభాయతనాదీసు **నీలానీ**తి సబ్బసఙ్గాహికవసేన వుత్తం. **నీలవణ్ణానీ**తి వణ్ణవసేన. **నీలనిదస్సనానీ**తి నిదస్సనవసేన. అపఞ్ఞాయమానవివరాని అసమ్భిన్నవణ్ణాని ఏకనీలానేవ హుత్వా దిస్సన్తీతి వుత్తం హోతి. **నీలనిభాసానీ**తి ఇదం పన ఓభాసవసేన వుత్తం, నీలోభాసాని నీలప్పభాయుత్తానీతి అత్థో. ఏతేన నేసం సువిసుద్ధతం దస్సేతి. విసుద్ధవణ్ణవసేనేవ హి ఇమాని అభిభాయతనాని వుత్తాని. "నీలకసిణం ఉగ్గణ్హన్తో నీలస్మిం నిమిత్తం గణ్హాతి పుప్ఫస్మిం వా వత్థస్మిం వా వణ్ణధాతుయా వా"తిఆదికం పనేత్థ కసిణకరణఞ్చ పరికమ్మఞ్చ అప్పనావిధానఞ్చ సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౫౫) విత్థారతో వుత్తమేవాతి.

౬. విమోక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౬౬. విమోక్ఖాతి కేనట్ఠేన విమోక్ఖా? అధిముచ్చనట్ఠేన. కో పనాయం అధిముచ్చనట్ఠో నామ? పచ్చనీకధమ్మేహి చ సుట్ఠు ముచ్చనట్ఠో, ఆరమ్మణే చ అభిరతివసేన సుట్ఠు ముచ్చనట్ఠో, పితుఅఙ్కే విస్సట్ఠఙ్గపచ్చఙ్గస్స దారకస్స సయనం వియ అనిగ్గహితభావేన నిరాసఙ్కతాయ ఆరమ్మణే పవత్తీతి వుత్తం హోతి. అయం పనత్థో పచ్ఛిమే విమోక్ఖే నత్థి, పురిమేసు విమోక్ఖేసు అత్థి.

రూపీ రూపాని పస్సతీతి ఏత్థ అజ్ఝత్తం కేసాదీసు నీలకసిణాదివసేన ఉప్పాదితం రూపజ్ఝానం రూపం, తదస్సత్థీతి రూపీ. బహిద్ధాపి నీలకసిణాదీని రూపాని ఝానచక్ఖునా పస్సతి. ఇమినా అజ్ఝత్తబహిద్ధవత్థుకేసు కసిణేసు ఉప్పాదితజ్ఝానస్స పుగ్గలస్స చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని దస్సితాని. **అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీ**తి అజ్ఝత్తం న రూపసఞ్ఞీ, అత్తనో కేసాదీసు అనుప్పాదితరూపావచరజ్ఝానోతి అత్థో. ఇమినా బహిద్ధా పరికమ్మం కత్వా బహిద్ధావ ఉప్పాదితజ్ఝానస్స రూపావచరజ్ఝానాని దస్సితాని.

సుభన్తేవ అధిముత్తో హోతీతి ఇమినా సువిసుద్ధేసు నీలాదీసు వణ్ణకసిణేసు ఝానాని దస్సితాని. తత్థ కిఞ్చాపి అన్తోఅప్పనాయ "సుభ"న్తి ఆభోగో నత్థి, యో పన సువిసుద్ధం సుభం కసిణం ఆరమ్మణం కత్వా విహరతి, సో యస్మా "సుభన్తి అధిముత్తో హోతీ"తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి, తస్మా ఏవం దేసనా కతా. పటిసమ్భిదామగ్గే పన –

“కథం సుభన్తేవ అధిముత్తో హోతీతి విమోక్ఖో? ఇధ భిక్ఖు మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం …పే॰… విహరతి. మేత్తాయ భావితత్తా సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి. కరుణాసహగతేన…పే॰… ముదితాసహగతేన …పే॰… ఉపేక్ఖాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం…పే॰… విహరతి. ఉపేక్ఖాయ భావితత్తా సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి. ఏవం సుభన్తేవ అధిముత్తో హోతీతి విమోక్ఖో”తి (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧౨) వుత్తం.

సబ్బసో రూపసఞ్ఞానన్తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౭౬-౨౭౭) వుత్తమేవ. **అయం అట్ఠమో విమోక్ఖో**తి అయం చతున్నం ఖన్ధానం సబ్బసో విస్సట్ఠత్తా విముత్తత్తా అట్ఠమో ఉత్తమో విమోక్ఖో నామ.

౭-౮. అనరియవోహారసుత్తవణ్ణనా

౬౭-౬౮. సత్తమే **అనరియవోహారా**తి న అరియకథా సదోసకథా. యాహి చేతనాహి తే వోహారే వోహరన్తి, తాసం ఏతం నామం. అట్ఠమే వుత్తపటిపక్ఖనయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౯. పరిసాసుత్తవణ్ణనా

౬౯. నవమే **ఖత్తియపరిసా**తి ఖత్తియానం పరిసానం సన్నిపాతో సమాగమో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **అనేకసతం ఖత్తియపరిస**న్తి బిమ్బిసారసమాగమ-ఞాతిసమాగమ-లిచ్ఛవిసమాగమాదిసదిసం, అఞ్ఞేసు చక్కవాళేసుపి లబ్భతేవ. **సల్లపితపుబ్బ**న్తి ఆలాపసల్లాపో కతపుబ్బో. **సాకచ్ఛా**తి ధమ్మసాకచ్ఛాపి సమాపజ్జితపుబ్బా. **యాదిసకో తేసం వణ్ణో**తి తే ఓదాతాపి హోన్తి కాళాపి మఙ్గురచ్ఛవీపి, సత్థా సువణ్ణవణ్ణో. ఇదం పన సణ్ఠానం పటిచ్చ కథితం. సణ్ఠానమ్పి చ కేవలం తేసం పఞ్ఞాయతియేవ. న పన భగవా మిలక్ఖసదిసో హోతి, నాపి ఆముత్తమణికుణ్డలో, బుద్ధవేసేనేవ నిసీదతి. తేపి అత్తనో సమానసణ్ఠానమేవ పస్సన్తి. **యాదిసకో తేసం సరో**తి తే ఛిన్నస్సరాపి హోన్తి గగ్గస్సరాపి కాకస్సరాపి, సత్థా బ్రహ్మస్సరోవ. ఇదం పన భాసన్తరం సన్ధాయ కథితం. సచేపి హి సత్థా రాజాసనే నిసిన్నో కథేతి, “అజ్జ రాజా మధురేన కథేతీ”తి నేసం హోతి. కథేత్వా పక్కన్తే పన భగవతి పున రాజానం ఆగతం దిస్వా “కో ను ఖో అయ”న్తి వీమంసా ఉప్పజ్జతి. తత్థ **కో ను ఖో అయ**న్తి “ఇమస్మిం ఠానే ఇదానేవ మాగధభాసాయ సీహళభాసాయ మధురేన ఆకారేన కథేన్తో కో ను ఖో అయం అన్తరహితో, కిం దేవో ఉదాహు మనుస్సో”తి ఏవం వీమంసన్తాపి న జానన్తీతి అత్థో. కిమత్థం పనేవం అజానన్తానం ధమ్మం దేసేతీతి? వాసనత్థాయ. ఏవం సుతోపి హి ధమ్మో అనాగతే పచ్చయో హోతీతి అనాగతం పటిచ్చ దేసేతి. **అనేకసతం బ్రాహ్మణపరిస**న్తిఆదినం సోణదణ్డసమాగమాదివసేన చేవ అఞ్ఞచక్కవాళవసేన చ సమ్భవో వేదితబ్బో.

౧౦. భూమిచాలసుత్తవణ్ణనా

౭౦. దసమే **నిసీదన**న్తి ఇధ చమ్మఖణ్డం అధిప్పేతం. **ఉదేనం చేతియ**న్తి ఉదేనయక్ఖస్స వసనట్ఠానే కతవిహారో వుచ్చతి. **గోతమకా**దీసుపి ఏసేవ నయో. **భావితా**తి వడ్ఢితా. **బహులీకతా**తి పునప్పునం కతా. **యానీకతా**తి యుత్తయానం వియ కతా. **వత్థుకతా**తి పతిట్ఠానట్ఠేన వత్థు వియ కతా. **అనుట్ఠితా**తి అధిట్ఠితా. **పరిచితా**తి సమన్తతో చితా సువడ్ఢితా. **సుసమారద్ధా**తి సుట్ఠు సమారద్ధా.

ఇతి అనియమేన కథేత్వా పున నియమేత్వా దస్సేన్తో **తథాగతస్స ఖో**తిఆదిమాహ. ఏత్థ **కప్పన్తి** ఆయుకప్పం. తస్మిం తస్మిం కాలే యం మనుస్సానం ఆయుప్పమాణం, తం పరిపుణ్ణం కరోన్తో తిట్ఠేయ్య. **కప్పావసేసం వా**తి "అప్పం వా భియ్యో"తి వుత్తవస్ససతతో అతిరేకం వా. మహాసీవత్థేరో పనాహ – "బుద్ధానం అట్ఠానే గజ్జితం నామ నత్థి, పునప్పునం సమాపజ్జిత్వా మరణన్తికవేదనం విక్ఖమ్భేన్తో భద్దకప్పమేవ తిట్ఠేయ్య. కస్మా పన న ఠితోతి? ఉపాదిన్నకసరీరం నామ ఖణ్డిచ్చాదీహి అభిభుయ్యతి, బుద్ధా చ ఖణ్డిచ్చాదిభావం అప్పత్వా పఞ్చమే ఆయుకోట్ఠాసే బహుజనస్స పియమనాపకాలేయేవ పరినిబ్బాయన్తి. బుద్ధానుబుద్ధేసు చ మహాసావకేసు పరినిబ్బుతేసు ఏకకేనేవ ఖాణుకేన వియ ఠాతబ్బం హోతి దహరసామణేరపరివారేన వా, తతో 'అహో బుద్ధానం పరిసా'తి హీళేతబ్బతం ఆపజ్జేయ్య. తస్మా న ఠితో"తి. ఏవం వుత్తేపి యో పన వుచ్చతి "ఆయుకప్పో"తి, ఇదమేవ అట్ఠకథాయ నియామితం.

యథా తం మారేన పరియుట్ఠితచిత్తోతి ఏత్థ **తన్తి** నిపాతమత్తం, యథా మారేన పరియుట్ఠితచిత్తో అజ్ఝోత్థటచిత్తో అఞ్ఞోపి కోచి పుథుజ్జనో పటివిజ్ఝితుం న సక్కుణేయ్య, ఏవమేవ నాసక్ఖి పటివిజ్ఝితున్తి అత్థో. మారో హి యస్స సబ్బేన సబ్బం ద్వాదస విపల్లాసా అప్పహీనా, తస్స చిత్తం పరియుట్ఠాతి. థేరస్స చ చత్తారో విపల్లాసా అప్పహీనా, తేనస్స మారో చిత్తం పరియుట్ఠాసి. సో పన చిత్తపరియుట్ఠానం కరోన్తో కిం కరోతీతి? భేరవం రూపారమ్మణం వా దస్సేతి, సద్దారమ్మణం వా సావేతి. తతో సత్తా తం దిస్వా వా సుత్వా వా సతిం విస్సజ్జేత్వా వివటముఖా హోన్తి, తేసం ముఖేన హత్థం పవేసేత్వా హదయం మద్దతి, తతో విసఞ్ఞావ హుత్వా తిట్ఠన్తి. థేరస్స పనేస ముఖే హత్థం పవేసేతుం కిం సక్ఖిస్సతి, భేరవారమ్మణం పన దస్సేసి. తం దిస్వా థేరో నిమిత్తోభాసం నప్పటివిజ్ఝి. భగవా జానన్తోయేవ కిమత్థం యావ తతియం ఆమన్తేసీతి? పరతో "తిట్ఠతు, భన్తే భగవా"తి యాచితే "తుయ్హేవేతం దుక్కటం, తుయ్హేవేతం అపరద్ధ"న్తి దోసారోపనేన సో కతనుకరణత్థం.

మారో పాపిమాతి ఏత్థ సత్తే అనత్థే నియోజేన్తో మారేతీతి **మారో. పాపిమా**తి తస్సేవ వేవచనం . సో హి పాపధమ్మసమన్నాగతత్తా "పాపిమా"తి వుచ్చతి. కణ్హో, అన్తకో, నముచి, పమత్తబన్ధూతిపి తస్సేవ నామాని. **భాసితా ఖో పనేసా**తి అయఞ్హి భగవతో సమ్బోధిపత్తియా అట్ఠమే సత్తాహే బోధిమణ్డేయేవ ఆగన్త్వా "భగవా యదత్థం తుమ్హేహి పారమియో పూరితా, సో వో అత్థో అనుప్పత్తో, పటివిద్ధం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, కిం తే లోకవిచారణేనా"తి వత్వా యథా అజ్జ, ఏవమేవ "పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే భగవా"తి యాచి. భగవా చస్స "న తావాహ"న్తిఆదీని వత్వా పటిక్ఖిపి. తం సన్ధాయ – "భాసితా ఖో పనేసా, భన్తే"తిఆదిమాహ.

తత్థ **వియత్తా**తి మగ్గవసేన బ్యత్తా, తథేవ **వినీతా,** తథా **విసారదా. బహుస్సుతా**తి తేపిటకవసేన బహు సుతం ఏతేసన్తి **బహుస్సుతా**. తమేవ ధమ్మం ధారేన్తీతి **ధమ్మధరా**. అథ వా పరియత్తిబహుస్సుతా చేవ పటివేధబహుస్సుతా చ. పరియత్తిపటివేధధమ్మానంయేవ ధారణతో ధమ్మధరాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నా**తి అరియధమ్మస్స అనుధమ్మభూతం విపస్సనాధమ్మం పటిపన్నా. **సామీచిప్పటిపన్నా**తి అనుచ్ఛవికపటిపదం పటిపన్నా. **అనుధమ్మచారినో**తి అనుధమ్మం చరణసీలా. **సకం ఆచరియకన్తి** అత్తనో ఆచరియవాదం. **ఆచిక్ఖిస్సన్తీ**తిఆదీని సబ్బాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనాని. **సహధమ్మేనా**తి సహేతుకేన సకారణేన వచనేన. **సప్పాటిహారియన్తి** యావ నియ్యానికం కత్వా ధమ్మం దేసేస్సన్తి.

బ్రహ్మచరియన్తి సిక్ఖాత్తయసఙ్గహితం సకలం సాసనబ్రహ్మచరియం. **ఇద్ధన్తి** సమిద్ధం ఝానస్సాదవసేన. **ఫీతన్తి** వుద్ధిప్పత్తం సబ్బపాలిఫుల్లం వియ అభిఞ్ఞాసమ్పత్తివసేన. **విత్థారికన్తి** విత్థతం తస్మిం తస్మిం దిసాభాగే పతిట్ఠితవసేన.

బాహుజఞ్ఞన్తి బహూహి ఞాతం పటివిద్ధం మహాజనాభిసమయవసేన. **పుథుభూతన్తి** సబ్బాకారేన పుథులభావప్పత్తం. కథం? **యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసితన్తి**, యత్తకా విఞ్ఞుజాతికా దేవా చేవ మనుస్సా చ అత్థి, సబ్బేహి సుట్ఠు పకాసితన్తి అత్థో. **అప్పోస్సుక్కోతి** నిరాలయో. త్వఞ్హి పాపిమ అట్ఠమసత్తాహతో పట్ఠాయ "పరినిబ్బాతు దాని, భన్తే భగవా, పరినిబ్బాతు సుగతో"తి విరవన్తో ఆహిణ్డిత్థ. అజ్జ దాని పట్ఠాయ విగతుస్సాహో హోహి, మా మయ్హం పరినిబ్బానత్థం వాయామం కరోహీతి వదతి.

సతో సమ్పజానో ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజ్జీతి సతిం సూపట్ఠితం కత్వా ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఆయుసఙ్ఖారం విస్సజ్జి పజహి. తత్థ న భగవా హత్థేన లేడ్డుం వియ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజి, తేమాసమత్తమేవ పన ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తతో పరం న సమాపజ్జిస్సామీతి చిత్తం ఉప్పాదేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం "ఓస్సజీ"తి. ఉస్సజీతిపి పాఠో. **మహాభూమిచాలోతి** మహన్తో పథవీకమ్పో. తదా కిర దససహస్సీ లోకధాతు కమ్పిత్థ. **భింసనకోతి** భయజనకో. **దేవదున్దుభియో చ ఫలింసూతి** దేవభేరియో ఫలింసు, దేవో సుక్ఖగజ్జితం గజ్జి, అకాలవిజ్జులతా నిచ్ఛరింసు, ఖణికవస్సం వస్సీతి వుత్తం హోతి.

ఉదానం ఉదానేసీతి కస్మా ఉదానేసి? కోచి నామ వదేయ్య "భగవా పచ్ఛతో పచ్ఛతో అనుబన్ధిత్వా 'పరినిబ్బాతు, భన్తే'తి ఉపద్దుతో భయేన ఆయుసఙ్ఖారం విస్సజ్జేసీ"తి, తస్సోకాసో మా హోతు, భీతస్స హి ఉదానం నామ నత్థీతి పీతివేగవిస్సట్ఠం ఉదానం ఉదానేసి.

తత్థ సబ్బేసం సోణసిఙ్గాలాదీనమ్పి పచ్చక్ఖభావతో తులితం పరిచ్ఛిన్నన్తి **తులం**. కిం తం? కామావచరకమ్మం. న తులం, న వా తులం సదిసమస్స అఞ్ఞం లోకియం కమ్మం అత్థీతి **అతులం**. కిం తం? మహగ్గతకమ్మం. అథ వా కామావచరం రూపావచరం తులం, అరూపావచరం అతులం. అప్పవిపాకం వా తులం, బహువిపాకం అతులం. **సమ్భవన్తి** సమ్భవహేతుభూతం, రాసికారకం పిణ్డకారకన్తి అత్థో. **భవసఙ్ఖారన్తి** పునబ్భవసఙ్ఖారణకం. **అవస్సజీతి** విస్సజ్జేసి. **మునీతి** బుద్ధముని. **అజ్ఝత్తరతోతి** నియకజ్ఝత్తరతో. **సమాహితోతి** ఉపచారప్పనాసమాధివసేన సమాహితో. **అభిన్ది కవచమివాతి** కవచం వియ అభిన్ది. **అత్తసమ్భవన్తి** అత్తని సఞ్జాతం కిలేసం. ఇదం వుత్తం హోతి – సవిపాకట్ఠేన సమ్భవం, భవాభిసఙ్ఖరణట్ఠేన భవసఙ్ఖారన్తి చ లద్ధనామం తులాతులసఙ్ఖాతం లోకియకమ్మఞ్చ ఓస్సజి, సఙ్గామసీసే మహాయోధో కవచం వియ అత్తసమ్భవం కిలేసఞ్చ అజ్ఝత్తరతో హుత్వా సమాహితో హుత్వా అభిన్దీతి.

అథ వా **తులన్తి** తులేన్తో తీరేన్తో. **అతులఞ్చ సమ్భవన్తి** నిబ్బానఞ్చేవ సమ్భవఞ్చ. **భవసఙ్ఖారన్తి** భవగామికమ్మం. **అవస్సజి మునీతి** "పఞ్చక్ఖన్ధా అనిచ్చా, పఞ్చన్నం ఖన్ధానం నిరోధో నిబ్బానం నిచ్చ"న్తిఆదినా (పటి॰ మ॰ ౩.౩౭-౩౮) నయేన తులయన్తో బుద్ధముని భవే ఆదీనవం, నిబ్బానే చ ఆనిసంసం దిస్వా తం ఖన్ధానం మూలభూతం భవసఙ్ఖారం కమ్మం "కమ్మక్ఖయాయ సంవత్తతీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౮౧; అ॰ ని॰ ౪.౨౩౨-౨౩౩) ఏవం వుత్తేన కమ్మక్ఖయకరేన అరియమగ్గేన అవస్సజి. కథం? **అజ్ఝత్తరతో సమాహితో, అభిన్ది కవచమివత్తసమ్భవం**. సో హి విపస్సనావసేన అజ్ఝత్తరతో, సమథవసేన సమాహితోతి ఏవం పుబ్బభాగతో పట్ఠాయ సమథవిపస్సనాబలేన కవచమివ అత్తభావం పరియోనన్ధిత్వా ఠితం, అత్తని సమ్భవత్తా "అత్తసమ్భవ"న్తి లద్ధనామం సబ్బకిలేసజాలం అభిన్ది. కిలేసాభావేన చ కతం కమ్మం అప్పటిసన్ధికత్తా అవస్సట్ఠం నామ హోతీతి ఏవం కిలేసప్పహానేన కమ్మం పజహి. పహీనకిలేసస్స చ భయం నామ నత్థి, తస్మా అభీతోవ ఆయుసఙ్ఖారం ఓస్సజ్జి, అభీతభావఞాపనత్థఞ్చ ఉదానం ఉదానేసీతి వేదితబ్బో.

యం మహావాతాతి యేన సమయేన యస్మిం వా సమయే మహావాతా. **వాయన్తీతి** ఉపక్ఖేపకవాతా నామ ఉట్ఠహన్తి, తే వాయన్తా సట్ఠిసహస్సాధికనవయోజనసతసహస్సబహలం ఉదకసన్ధారకవాతం ఉపచ్ఛిన్దన్తి, తతో ఆకాసే ఉదకం భస్సతి, తస్మిం భస్సన్తే పథవీ భస్సతి, పున వాతో అత్తనో బలేన అన్తోధమ్మకరణే వియ ఉదకం ఆబన్ధిత్వా గణ్హాతి, తతో ఉదకం ఉగ్గచ్ఛతి, తస్మిం ఉగ్గచ్ఛన్తే పథవీ ఉగ్గచ్ఛతి. ఏవం ఉదకం కమ్పితం పథవిం కమ్పేతి. ఏతఞ్చ కమ్పనం యావజ్జకాలాపి హోతియేవ, బహుభావేన పన ఓగచ్ఛనుగ్గచ్ఛనం న పఞ్ఞాయతి.

మహిద్ధికా మహానుభావాతి ఇజ్ఝనస్స మహన్తతాయ మహిద్ధికా, అనుభవితబ్బస్స మహన్తతాయ మహానుభావా. **పరిత్తాతి** దుబ్బలా. **అప్పమాణాతి** బలవా. **సో ఇమం పథవిం కమ్పేతీతి** సో ఇద్ధిం నిబ్బత్తేత్వా సంవేజేన్తో మహామోగ్గల్లానో వియ, వీమంసన్తో వా మహానాగత్థేరస్స భాగినేయ్యో సఙ్ఘరక్ఖితసామణేరో వియ పథవిం కమ్పేతి. **సఙ్కమ్పేతీతి** సమన్తతో కమ్పేతి. **సమ్పకమ్పేతీతి** తస్సేవ వేవచనం. ఇతి ఇమేసు అట్ఠసు పథవికమ్పేసు పఠమో ధాతుకోపేన, దుతియో ఇద్ధానుభావేన, తతియచతుత్థా పుఞ్ఞతేజేన, పఞ్చమో ఞాణతేజేన, ఛట్ఠో సాధుకారదానవసేన, సత్తమో కారుఞ్ఞసభావేన, అట్ఠమో ఆరోదనేన. మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమన్తే చ తతో నిక్ఖమన్తే చ మహాసత్తే తస్స పుఞ్ఞతేజేన పథవీ అకమ్పిత్థ, అభిసమ్బోధియం ఞాణతేజాభిహతా హుత్వా అకమ్పిత్థ, ధమ్మచక్కప్పవత్తనే సాధుకారభావసణ్ఠితా సాధుకారం దదమానా అకమ్పిత్థ, ఆయుసఙ్ఖారఓస్సజ్జనే కారుఞ్ఞసభావసణ్ఠితా చిత్తసఙ్ఖోభం అసహమానా అకమ్పిత్థ, పరినిబ్బానే ఆరోదనవేగతున్నా హుత్వా అకమ్పిత్థ. అయం పనత్థో పథవిదేవతాయ వసేన వేదితబ్బో. మహాభూతపథవియా పనేతం నత్థి అచేతనత్తా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

భూమిచాలవగ్గో సత్తమో.

(౮) ౩. యమకవగ్గో

౧-౨. సద్ధాసుత్తద్వయవణ్ణనా

౭౧-౭౨. అట్ఠమస్స పఠమే **నో చ సీలవాతి** న సీలేసు పరిపూరకారీ. **సమన్తపాసాదికోతి** సమన్తతో పసాదజనకో. **సబ్బాకారపరిపూరోతి** సబ్బేహి సమణాకారేహి సమణధమ్మకోట్ఠాసేహి పరిపూరో. దుతియే **సన్తాతి** పచ్చనీకసన్తతాయ సన్తా. **విమోక్ఖాతి** పచ్చనీకధమ్మేహి విముత్తత్తా చ విమోక్ఖా.

౩-౯. మరణస్సతిసుత్తద్వయాదివణ్ణనా

౭౩-౭౯. తతియే **భావేథ నోతి** భావేథ ను. **సాసనన్తి** అనుసిట్ఠి. **ఆసవానం ఖయాయాతి** అరహత్తఫలత్థాయ. చతుత్థే **పతిహితాయాతి** పటిపన్నాయ. **సో మమస్స అన్తరాయోతి** సో మమ జీవితన్తరాయోపి, పుథుజ్జనకాలకిరియం కరోన్తస్స సగ్గన్తరాయోపి మగ్గన్తరాయోపి అస్స. **సత్థకా వా మే వాతాతి** సత్థం వియ అఙ్గమఙ్గాని కన్తన్తీతి సత్థకా. పఞ్చమాదీని వుత్తనయానేవ. నవమే **సంసగ్గారామతాతి** పఞ్చవిధే సంసగ్గే ఆరామతా.

౧౦. కుసీతారమ్భవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౮౦. దసమే **కుసీతవత్థూనీతి** కుసీతస్స అలసస్స వత్థూని పతిట్ఠా, కోసజ్జకారణానీతి అత్థో. **కమ్మం కత్తబ్బం హోతీతి** చీవరవిచారణాదికమ్మం కత్తబ్బం హోతి. **న వీరియం ఆరభతీతి** దువిధమ్పి వీరియం నారభతి. **అప్పత్తస్సాతి** ఝానవిపస్సనామగ్గఫలధమ్మస్స అప్పత్తస్స పత్తియా. **అనధిగతస్సాతి** తస్సేవ అనధిగతస్స అధిగమత్థాయ. **అసచ్ఛికతస్సాతి** తదేవ అసచ్ఛికతస్స సచ్ఛికరణత్థాయ. **ఇదం పఠమన్తి** ఇదం "హన్దాహం నిపజ్జామీ"తి ఏవం ఓసీదనం పఠమం కుసీతవత్థు. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **మాసాచితకం మఞ్ఞేతి** ఏత్థ పన మాసాచితం నామ తిన్తమాసో. యథా తిన్తమాసో గరుకో హోతి, ఏవం గరుకోతి అధిప్పాయో . **గిలానా వుట్ఠితో హోతీతి** గిలానో హుత్వా పచ్ఛా వుట్ఠితో హోతి. **ఆరమ్భవత్థూనీతి** వీరియకారణాని. తేసమ్పి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

యమకవగ్గో అట్ఠమో.

(౯) ౪. సతివగ్గో

౧-౨. సతిసమ్పజఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

౮౧-౮౨. నవమస్స పఠమం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. దుతియే **సద్ధోతి** దువిధాయ సద్ధాయ సమన్నాగతో. **నో చుపసఙ్కమితాతి** న ఉపట్ఠహతి. **నో చ పరిపుచ్ఛితాతి** అత్థానత్థం కారణాకారణం పరిపుచ్ఛితా న హోతి. **సమన్నాగతోతి** సామిఅత్థే పచ్చత్తం, సమన్నాగతస్సాతి వుత్తం హోతి. **ఏకన్తపటిభానా తథాగతం ధమ్మదేసనా హోతీతి** తథాగతస్స ఏకన్తపటిభానా ధమ్మదేసనా హోతి, ఏకన్తేనేవ పటిభాతి ఉపట్ఠాతీతి అత్థో.

౩. మూలకసుత్తవణ్ణనా

౮౩. తతియే **సబ్బే ధమ్మాతి** పఞ్చక్ఖన్ధా. **ఛన్దమూలకాతి** అజ్ఝాసయచ్ఛన్దో కత్తుకమ్యతాఛన్దో తం మూలం ఏతేసన్తి ఛన్దమూలకా. మనసికారతో సమ్భవన్తీతి **మనసికారసమ్భవా**. ఫస్సతో సముదేన్తి రాసీ భవన్తీతి **ఫస్ససముదయా**. వేదనాయ సమోసరన్తీతి **వేదనాసమోసరణా**. సమాధి ఏతేసం పముఖోతి **సమాధిప్పముఖా**. జేట్ఠకట్ఠేన సతి అధిపతి ఏతేసన్తి **సతాధిపతేయ్యా,** సతిజేట్ఠకాతి అత్థో. పఞ్ఞా ఉత్తరా ఏతేసన్తి **పఞ్ఞుత్తరా**. విముత్తి ఏవ సారో ఏతేసన్తి **విముత్తిసారా**. ఏత్థ చ ఛన్దమూలకాదయో చత్తారోపి లోకియా కథితా, సేసా లోకియలోకుత్తరమిస్సకాతి.

౪. చోరసుత్తవణ్ణనా

౮౪. చతుత్థే **మహాచోరోతి** రజ్జన్తరే దుబ్భితుం సమత్థో మహాచోరో. **పరియాపజ్జతీతి** పరియాదానం గచ్ఛతి. **న చిరట్ఠితికో హోతీతి** అద్ధానం పాలేన్తో ఠాతుం న సక్కోతి. **అప్పహరన్తస్స పహరతీతి** అత్తనో అవేరినే అప్పహరన్తే గుణసమ్పన్నే చ మహల్లకే చ తరుణదారకే చ అప్పహరితబ్బయుత్తకే పహరతి. **అనవసేసం ఆదియతీతి** నిస్సేసం గణ్హాతి. బ్యత్తచోరానఞ్హి ఇదం వత్తం – పరస్స ద్వీసు సాటకేసు ఏకో గహేతబ్బో, ఏకస్మిం సన్తే దుబ్బలం దత్వా థిరో గహేతబ్బో. పుటభత్తతణ్డులాదీసు ఏకం కోట్ఠాసం దత్వా ఏకో గహేతబ్బోతి. **అచ్చాసన్నే కమ్మం కరోతీతి** గామనిగమరాజధానీనం ఆసన్నట్ఠానే చోరికకమ్మం కరోతి. **న చ నిధానకుసలో హోతీతి** యం లద్ధం, తం దక్ఖిణేయ్యే నిదహితుం ఛేకో న హోతి, పరలోకమగ్గం న సోధేతి.

౫. సమణసుత్తవణ్ణనా

౮౫. పఞ్చమే **యం సమణేనాతి** యం గుణజాతం సమణేన పత్తబ్బం. **వుసీమతాతి** బ్రహ్మచరియవాసంవుతేన. **ముత్తో మోచేమి బన్ధనాతి** అహం సబ్బబన్ధనేహి ముత్తో హుత్వా మహాజనమ్పి రాగాదిబన్ధనతో మోచేమి. **పరమదన్తోతి** అఞ్ఞేన కేనచి అసిక్ఖాపితో అచోదితో సయమ్భుఞాణేన పటివిజ్ఝిత్వా పరమదమథేన దన్తత్తా పరమదన్తో నామ. **పరినిబ్బుతోతి** కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో.

౬. యససుత్తవణ్ణనా

౮౬. ఛట్ఠే **మా చ మయా యసోతి** యసో చ మయా సద్ధిం మా గఞ్ఛి. **అకసిరలాభీతి** విపులలాభీ. **సీలపఞ్ఞాణన్తి** సీలఞ్చేవ ఞాణఞ్చ. **సఙ్గమ్మాతి** సన్నిపతిత్వా. **సమాగమ్మాతి** సమాగన్త్వా. **సఙ్గణికవిహారన్తి** గణసఙ్గణికవిహారం. **న హి నూనమేతి** న హి నూన ఇమే. **తథా హి పనమేతి** తథా హి పన ఇమే. **అఙ్గులిపతోదకేహీతి** అఙ్గులిపతోదయట్ఠిం కత్వా విజ్ఝనేన. **సఞ్జగ్ఘన్తేతి** మహాహసితం హసన్తే. **సంకీళన్తేతి** కేళిం కరోన్తే.

౭. పత్తనికుజ్జనసుత్తవణ్ణనా

౮౭. సత్తమే **నిక్కుజ్జేయ్యాతి** తేన దిన్నస్స దేయ్యధమ్మస్స అప్పటిగ్గహణత్థం పత్తనిక్కుజ్జనకమ్మవాచాయ నికుజ్జేయ్య, న అధోముఖఠపనేన. **అలాభాయాతి** చతున్నం పచ్చయానం అలాభత్థాయ. **అనత్థాయాతి** ఉపద్దవాయ అవడ్ఢియా. **ఉక్కుజ్జేయ్యాతి** ఉక్కుజ్జనకమ్మవాచాయ ఉక్కుజ్జేయ్య.

౮. అప్పసాదపవేదనీయసుత్తవణ్ణనా

౮౮. అట్ఠమే **అప్పసాదం పవేదేయ్యున్తి** అప్పసన్నభావం జానాపేయ్యుం. అప్పసాదం పవేదేన్తేన పన కిం కాతబ్బన్తి? నిసిన్నాసనతో న ఉట్ఠాతబ్బం న వన్దితబ్బం న పచ్చుగ్గమనం కాతబ్బం, న దేయ్యధమ్మో దాతబ్బో. **అగోచరేతి** పఞ్చవిధే అగోచరే.

౯. పటిసారణీయసుత్తవణ్ణనా

౮౯. నవమే **ధమ్మికఞ్చ గిహిపటిస్సవన్తి** "ఇమం తేమాసం ఇధేవ వసితబ్బ"న్తి వుత్తో "ఏవం హోతూ"తిఆదినా నయేన పటిస్సవం. **న సచ్చాపేతీతి** వుత్తం న సచ్చం కరోతి విసంవాదేతి.

౧౦. సమ్మావత్తనసుత్తవణ్ణనా

౯౦. దసమే **పచ్చేకట్ఠానేతి** అధిపతిట్ఠానే జేట్ఠకట్ఠానే. తఞ్హి జేట్ఠకం కత్వా కిఞ్చి సఙ్ఘకమ్మం కాతుం న లభతి. **న చ తేన మూలేన వుట్ఠాపేతబ్బోతి** తం మూలం కత్వా అబ్భానకమ్మం కాతుం న లభతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సతివగ్గో నవమో.

(౧౦) ౫. సామఞ్ఞవగ్గో

౯౧. ఇతో పరం **అథ ఖో బోజ్ఝా ఉపాసికాతి**ఆదీసు బోజ్ఝా ఉపాసికా, సిరిమా ఉపాసికా, పదుమా ఉపాసికా, సుతనా ఉపాసికా, మనుజా ఉపాసికా, ఉత్తరా ఉపాసికా, ముత్తా ఉపాసికా, ఖేమా ఉపాసికా, రుచీ ఉపాసికా, చున్దీ రాజకుమారీ, బిమ్బీ ఉపాసికా, సుమనా రాజకుమారీ, మల్లికా దేవీ , తిస్సా ఉపాసికా, తిస్సామాతా ఉపాసికా, సోణా ఉపాసికా, సోణాయ మాతా ఉపాసికా, కాణా ఉపాసికా, కాణమాతా ఉపాసికా, ఉత్తరా నన్దమాతా, విసాఖా మిగారమాతా, ఖుజ్జుత్తరా ఉపాసికా, సామావతీ ఉపాసికా, సుప్పవాసా కోలియధీతా, సుప్పియా ఉపాసికా, నకులమాతా గహపతానీతి ఇమాసం ఏత్తకానం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఉపోసథకమ్మమేవ కథితం. ఇచ్ఛన్తేన విత్థారేత్వా కథేతబ్బం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

అట్ఠకనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

నవకనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

౧. సమ్బోధివగ్గో

౧. సమ్బోధిసుత్తవణ్ణనా

౧. నవకనిపాతస్స పఠమే **సమ్బోధిపక్ఖికానన్తి** చతుమగ్గసఙ్ఖాతస్స సమ్బోధిస్స పక్ఖే భవానం, ఉపకారకానన్తి అత్థో. పాళియం ఆగతే నవ ధమ్మే సన్ధాయేవం పుచ్ఛతి. **కా ఉపనిసాతి** కో ఉపనిస్సయపచ్చయో. అభిసల్లేఖన్తీతి **అభిసల్లేఖికా**. సమథవిపస్సనాచిత్తస్స వివరణే సప్పాయా ఉపకారకాతి **చేతోవివరణసప్పాయా**. అప్పిచ్ఛతం ఆరబ్భ పవత్తా కథా **అప్పిచ్ఛకథా**. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

అసుభా భావేతబ్బా రాగస్స పహానాయాతి అయమత్థో సాలిలాయకోపమాయ విభావేతబ్బో – ఏకో హి పురిసో అసితం గహేత్వా కోటితో పట్ఠాయ సాలిక్ఖేత్తే సాలియో లాయతి. అథస్స వతిం భిన్దిత్వా గావో పవిసింసు. సో అసితం ఠపేత్వా యట్ఠిం ఆదాయ తేనేవ మగ్గేన గావో నీహరిత్వా వతిం పాకతికం కత్వా పునపి అసితం ఆదాయ సాలియో లాయి. ఏత్థ సాలిక్ఖేత్తం వియ బుద్ధసాసనం దట్ఠబ్బం, సాలిలాయకో వియ యోగావచరో, అసితం వియ పఞ్ఞా, లాయనకాలో వియ విపస్సనాయ కమ్మకరణకాలో, యట్ఠి వియ అసుభకమ్మట్ఠానం, వతి వియ సంవరో, వతిం భిన్దిత్వా గావీనం పవిసనం వియ సహసా అప్పటిసఙ్ఖాయ పమాదం ఆరబ్భ రాగస్స ఉప్పజ్జనం, అసితం ఠపేత్వా యట్ఠిం ఆదాయ పవిట్ఠమగ్గేనేవ గావో నీహరిత్వా వతిం పటిపాకతికం కత్వా పున కోటితో పట్ఠాయ సాలిలాయనం వియ అసుభకమ్మట్ఠానేన రాగం విక్ఖమ్భేత్వా పున విపస్సనాయ కమ్మం ఆరభనకాలో. ఇమమత్థం సన్ధాయ వుత్తం – "అసుభా భావేతబ్బా రాగస్స పహానాయా"తి.

తత్థ **రాగస్సాతి** పఞ్చకామగుణికరాగస్స. **మేత్తాతి** మేత్తాకమ్మట్ఠానం. **బ్యాపాదస్స పహానాయాతి** వుత్తనయేనేవ ఉప్పన్నస్స కోపస్స పజహనత్థాయ. **ఆనాపానస్సతీతి** సోళసవత్థుకా ఆనాపానస్సతి. **వితక్కుపచ్ఛేదాయాతి** వుత్తనయేనేవ ఉప్పన్నానం వితక్కానం ఉపచ్ఛేదనత్థాయ. **అస్మిమానసముగ్ఘాతాయాతి** అస్మీతి ఉప్పజ్జనకస్స మానస్స సముగ్ఘాతత్థాయ. **అనత్తసఞ్ఞా సణ్ఠాతీతి** అనిచ్చలక్ఖణే దిట్ఠే అనత్తలక్ఖణం దిట్ఠమేవ హోతి. ఏతేసు హి తీసు లక్ఖణేసు ఏకస్మిం దిట్ఠే ఇతరద్వయం దిట్ఠమేవ హోతి. తేన వుత్తం – "అనిచ్చసఞ్ఞినో, భిక్ఖవే, అనత్తసఞ్ఞా సణ్ఠాతీ"తి. **దిట్ఠేవ ధమ్మే నిబ్బానన్తి** దిట్ఠేయేవ ధమ్మే అపచ్చయపరినిబ్బానఞ్చ పాపుణాతీతి ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౨. నిస్సయసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **నిస్సయసమ్పన్నోతి** పతిట్ఠాసమ్పన్నో. **సద్ధన్తి** ఓకప్పనసద్ధం. **వీరియన్తి** కాయికచేతసికవీరియం. **యంసాతి** యం అస్స. **అరియాయ పఞ్ఞాయాతి** సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ. **సఙ్ఖాయాతి** జానిత్వా. **ఏకం పటిసేవతీతి** సేవితబ్బయుత్తకం సేవతి. **అధివాసేతీతి** అధివాసేతబ్బయుత్తకం అధివాసేతి. **పరివజ్జేతీతి** పరివజ్జేతబ్బయుత్తకం పరివజ్జేతి. **వినోదేతీతి** నీహరితబ్బయుత్తకం నీహరతి. **ఏవం ఖో భిక్ఖూతి** ఏవం ఖో భిక్ఖు ఉగ్గహపరిపుచ్ఛావసేన చేవ ధమ్మవవత్థానవసేన చ పటిసేవితబ్బాదీని సుప్పటివిద్ధాని సుపచ్చక్ఖాని కత్వా పటిసేవన్తో అధివాసేన్తో పరివజ్జేన్తో వినోదేన్తో చ భిక్ఖు నిస్సయసమ్పన్నో నామ హోతీతి.

౩. మేఘియసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియే **చాలికాయన్తి** ఏవంనామకే నగరే. తం కిర చలమగ్గం నిస్సాయ కతత్తా ఓలోకేన్తానం చలమానం వియ ఉపట్ఠాతి, తస్మా చాలికాతి సఙ్ఖం గతం. **చాలియపబ్బతేతి** సోపి పబ్బతో సబ్బసేతత్తా కాళపక్ఖుపోసథే ఓలోకేన్తానం చలమానో వియ ఉపట్ఠాతి, తస్మా చాలియపబ్బతోతి వుత్తో. తత్థ మహన్తం విహారం కారయింసు. ఇతి భగవా తం నగరం నిస్సాయ చాలికాపబ్బతమహావిహారే విహరతి. **జన్తుగామన్తి** ఏవంనామకం అపరమ్పి తస్సేవ విహారస్స గోచరగామం. జత్తుగామన్తిపి పఠన్తి. **పధానత్థికస్సాతి** పధానకమ్మికస్స. **పధానాయాతి** సమణధమ్మకరణత్థాయ. **ఆగమేహి తావాతి** సత్థా థేరస్స వచనం సుత్వా ఉపధారేన్తో "న తావస్స ఞాణం పరిపక్క"న్తి ఞత్వా పటిబాహన్తో ఏవమాహ. **ఏకకమ్హి తావాతి** ఇదం పనస్స "ఏవమయం గన్త్వాపి కమ్మే అనిప్ఫజ్జమానే నిరాసఙ్కో హుత్వా పేమవసేన పున ఆగచ్ఛిస్సతీ"తి చిత్తమద్దవజననత్థం ఆహ. **నత్థి కిఞ్చి ఉత్తరి కరణీయన్తి** చతూసు సచ్చేసు చతున్నం కిచ్చానం కతత్తా అఞ్ఞం ఉత్తరి కరణీయం నామ నత్థి. **కతస్స వా పటిచయోతి** అధిగతస్స వా పున పటిచయోపి నత్థి. న హి భావితమగ్గో పున భావీయతి, న పహీనకిలేసానం పున పహానం అత్థి. **పధానన్తి ఖో, మేఘియ, వదమానం కిన్తి వదేయ్యామాతి** "సమణధమ్మం కరోమీ"తి తం వదమానం మయం అఞ్ఞం కిం నామ వదేయ్యామ.

దివావిహారం నిసీదీతి దివావిహారత్థాయ నిసీది. నిసీదన్తో చ యస్మిం మఙ్గలసిలాపట్టే పుబ్బే అనుపటిపాటియా పఞ్చ జాతిసతాని రాజా హుత్వా ఉయ్యానకీళికం కీళన్తో తివిధనాటకపరివారో నిసీది, తస్మింయేవ నిసీది. అథస్స నిసిన్నకాలతో పట్ఠాయ సమణభావో జహితో వియ అహోసి, రాజవేసం గహేత్వా నాటకవరపరివుతో సేతచ్ఛత్తస్స హేట్ఠా మహారహే పల్లఙ్కే నిసిన్నో వియ జాతో. అథస్స తం సమ్పత్తిం అస్సాదయతో కామవితక్కో ఉదపాది. సో తస్మింయేవ ఖణే మహాయోధేహి గహితే ద్వే చోరే ఆనేత్వా పురతో ఠపితే వియ అద్దస. తేసు ఏకస్స వధం ఆణాపనవసేనస్స బ్యాపాదవితక్కో ఉప్పజ్జి, ఏకస్స బన్ధనం ఆణాపనవసేన విహింసావితక్కో. ఏవం సో లతాజాలేన రుక్ఖో వియ మధుమక్ఖికాహి మధుఘాతకో వియ అకుసలవితక్కేహి పరిక్ఖిత్తో అహోసి. తం సన్ధాయ – **అథ ఖో ఆయస్మతో మేఘియస్సాతిఆది** వుత్తం. **అన్వాసత్తాతి** అనుబద్ధా సమ్పరివారితా. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి** ఏవం పాపవితక్కేహి సమ్పరికిణ్ణో కమ్మట్ఠానం సప్పాయం కాతుం అసక్కోన్తో "ఇదం వత దిస్వా దీఘదస్సీ భగవా పటిసేధేసీ"తి సల్లక్ఖేత్వా "ఇదం కారణం దసబలస్స ఆరోచేస్సామీ"తి నిసిన్నాసనతో వుట్ఠాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి.

౪. నన్దకసుత్తవణ్ణనా

౪. చతుత్థే **ఉపట్ఠానసాలాయన్తి** భోజనసాలాయం. **యేనుపట్ఠానసాలాతి** సత్థా నన్దకత్థేరేన మధురస్సరేన ఆరద్ధాయ ధమ్మదేసనాయ సద్దం సుత్వా, "ఆనన్ద, కో ఏసో ఉపట్ఠానసాలాయ మధురస్సరేన ధమ్మం దేసేతీ"తి పుచ్ఛిత్వా "ధమ్మకథికనన్దకత్థేరస్స అజ్జ, భన్తే, వారో"తి సుత్వా "అతిమధురం కత్వా, ఆనన్ద, ఏసో భిక్ఖు ధమ్మం కథేతి, మయమ్పి గన్త్వా సుణిస్సామా"తి వత్వా యేనుపట్ఠానసాలా తేనుపసఙ్కమి. **బహిద్వారకోట్ఠకే అట్ఠాసీతి** ఛబ్బణ్ణరస్మియో చీవరగబ్భే పటిచ్ఛాదేత్వా అఞ్ఞాతకవేసేన అట్ఠాసి. **కథాపరియోసానం ఆగమయమానోతి** "ఇదమవోచా"తి ఇదం కథావసానం ఉదిక్ఖమానో ధమ్మకథం సుణన్తో అట్ఠాసియేవ. అథాయస్మా ఆనన్దో నిక్ఖన్తే పఠమే యామే సత్థు సఞ్ఞం అదాసి – "పఠమయామో అతిక్కన్తో, భన్తే, థోకం విస్సమథా"తి. సత్థా తత్థేవ అట్ఠాసి. అథాయస్మా ఆనన్దో మజ్ఝిమయామేపి నిక్ఖన్తే, "భన్తే, తుమ్హే పకతియా ఖత్తియసుఖుమాలా, పున బుద్ధసుఖుమాలాతి పరమసుఖుమాలా, మజ్ఝిమయామోపి అతిక్కన్తో, ముహుత్తం విస్సమథా"తి ఆహ. సత్థా తత్థేవ అట్ఠాసి. తత్థ ఠితకస్సేవస్స అరుణగ్గం పఞ్ఞాయిత్థ. అరుణుగ్గమనఞ్చ థేరస్స

“ఇదమవోచా”తి పాపేత్వా కథాపరియోసానఞ్చ దసబలస్స ఛబ్బణ్ణసరీరస్మింవిస్సజ్జనఞ్చ ఏకప్పహారేనేవ అహోసి. **అగ్గళం ఆకోటేసీ**తి అగ్గనఖేన ద్వారకవాటం ఆకోటేసి.

సారజ్జమానరూపోతి హరాయమానో ఓత్తప్పమానో. దోమనస్ససారజ్జం పనస్స నత్థి. **ఏత్తకమ్పి నో నప్పటిభాసేయ్యా**తి పటిసమ్భిదాప్పత్తస్స అప్పటిభానం నామ నత్థి. ఏత్తకమ్పి న కథేయ్యన్తి దస్సేతి. **సాధు సాధూ**తి థేరస్స ధమ్మదేసనం సమ్పహంసన్తో ఆహ. అయఞ్హేత్థ అత్థో “సుగహితా చ తే ధమ్మదేసనా సుకథితా చా”తి. **కులపుత్తా**నన్తి ఆచారకులపుత్తానఞ్చేవ జాతికులపుత్తానఞ్చ. **అరియో చ తుణ్హీభావో**తి దుతియజ్ఝానసమాపత్తిం సన్ధాయేవమాహ. **అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనాయా**తి సఙ్ఖారపరిగ్గహవిపస్సనాఞాణస్స . **చతుప్పాదకో**తి అస్సగోణగద్రభాదికో. **ఇదం వత్వా**తి ఇమం చతూహఙ్గేహి సమన్నాగతం ధమ్మం కథయిత్వా. **విహారం పావిసీ**తి గన్ధకుటిం పవిట్ఠో.

కాలేన ధమ్మస్సవనేతి కాలే కాలే ధమ్మస్సవనస్మిం. **ధమ్మసాకచ్ఛాయా**తి పఞ్హకథాయ. **గమ్భీరం అత్థపద**న్తి గమ్భీరం గుళ్హం రహస్సం అత్థం. **పఞ్ఞాయా**తి సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ. సమ్మసనపటివేధపఞ్ఞాపి ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాపఞ్ఞాపి వట్టతియేవ. **పత్తో వా పజ్జతి వా**తి అరహత్తం పత్తో వా పాపుణిస్సతి వాతి ఏవం గుణసమ్భావనాయ సమ్భావేతి. **అప్పత్తమానసా**తి అప్పత్తఅరహత్తా, అరహత్తం వా అప్పత్తం మానసం ఏతేసన్తిపి అప్పత్తమానసా. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహార**న్తి ఏత్థ దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో లోకియోపి వట్టతి లోకుత్తరోపి.

౫. బలసుత్తవణ్ణనా

౫. పఞ్చమే అవిజ్జాకోసజ్జసావజ్జఅస్సద్ధియేసు అకమ్పనతో **పఞ్ఞాబలాదీ**ని దట్ఠబ్బాని. **అకుసలసఙ్ఖాతా**తి అకుసలాతి ఞాతా. ఏస నయో సబ్బత్థ. **నాలమరియా**తి అరియభావం కాతుం అసమత్థా, అరియానం వా అననుచ్ఛవికా. **వోదిట్ఠా**తి సుట్ఠు దిట్ఠా. **వోచరితా**తి మనోద్వారే సముదాచారప్పత్తా. **అత్థికస్సా**తి ధమ్మదేసనాయ అత్థికస్స. **ఆజీవికాభయ**న్తి జీవితవుత్తిభయం. **అసిలోకభయ**న్తి గరహాభయం. **పరిసాసారజ్జభయ**న్తి పరిసం పత్వా సారజ్జం ఓక్కమనభయం. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౬. సేవనాసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **జీవితపరిక్ఖారా**తి జీవితసమ్భారా. **సముదానేతబ్బా**తి సమాహరితబ్బా. **కసిరేన సముదాగచ్ఛన్తీ**తి దుక్ఖేన ఉప్పజ్జన్తి. **రత్తిభాగం వా దివసభాగం వా**తి ఏత్థ రత్తిభాగే ఞత్వా రత్తిభాగేయేవ పక్కమితబ్బం, రత్తిం చణ్డవాళాదిపరిపన్థే సతి అరుణుగ్గమనం ఆగమేతబ్బం. దివసభాగే ఞత్వా దివా పక్కమితబ్బం, దివా పరిపన్థే సతి సూరియత్థఙ్గమనం ఆగమేతబ్బం. **సఙ్ఖాపీ**తి సామఞ్ఞత్థస్స భావనాపారిపూరిఆగమనం జానిత్వా. **నో పుగ్గలో**తి పదస్స పన “నానుబన్ధితబ్బో”తి ఇమినా సమ్బన్ధో. **అనాపుచ్ఛా**తి ఇధ పన తం పుగ్గలం అనాపుచ్ఛా పక్కమితబ్బన్తి అత్థో. **అపి పనుజ్జమానేనా**తి అపి నిక్కడ్ఢియమానేన. ఏవరూపో హి పుగ్గలో సచేపి దారుకలాపసతం వా ఉదకఘటసతం వా వాలికాఘటసతం వా దణ్డం ఆరోపేతి, మా ఇధ వసీతి నిక్కడ్ఢాపేతి వా, తం ఖమాపేత్వాపి యావజీవం సో అనుబన్ధితబ్బోవ, న విజహితబ్బో.

౭. సుతవాసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **పఞ్చ ఠానాని అజ్ఝాచరితు**న్తి పఞ్చ కారణాని అతిక్కమితుం. **పాణ**న్తి అన్తమసో కున్థకిపిల్లికం. **అదిన్న**న్తి అన్తమసో తిణసలాకమ్పి పరసన్తకం. **థేయ్యసఙ్ఖాత**న్తి థేయ్యచిత్తేన. **సన్నిధికారకం కామే పరిభుఞ్జితు**న్తి సన్నిధిం కత్వా ఠపేత్వా వత్థుకామకిలేసకామే పరిభుఞ్జితుం అభబ్బో. అకప్పియం కామగుణం సన్ధాయేతం వుత్తం. **బుద్ధం పచ్చక్ఖాతు**న్తి "న బుద్ధో అయ"న్తి ఏవం పటిక్ఖిపితుం. **ధమ్మా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం తావ అట్ఠకథాయ ఆగతం. పాళియం పన ఇమస్మిం సుత్తే అగతిగమనాని కథితాని.

౮-౧౦. సజ్ఝసుత్తాదివణ్ణనా

౮-౧౦. అట్ఠమే బుద్ధాదీనం పచ్చక్ఖానం కథితం. నవమే పుథుజ్జనేన సద్ధిం గహితత్తా "ఆహునేయ్యా"తి వుత్తం. దసమే **గోత్రభూ**తి సోతాపత్తిమగ్గస్స అనన్తరపచ్చయేన సిఖాపత్తబలవవిపస్సనాచిత్తేన సమన్నాగతో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సమ్బోధవగ్గో పఠమో.

౨. సీహనాదవగ్గో

౧. సీహనాదసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ**తి “సచే సత్థా చారికం పక్కమితుకామో అస్స, ఇమస్మిం కాలే పక్కమేయ్య. హన్దాహం చారికం గమనత్థాయ సత్థారం ఆపుచ్ఛామీ”తి చిన్తేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో ఉపసఙ్కమి. **ఆయస్మా మం, భన్తే**తి సో కిర భిక్ఖు థేరం మహతా భిక్ఖుపరివారేన గచ్ఛన్తం దిస్వా “ఇమే భిక్ఖూ తథాగతం పహాయ సారిపుత్తం పరివారేత్వా నిక్ఖన్తా, గమనవిచ్ఛేదమస్స కరిస్సామీ”తి అట్ఠానే కోపం బన్ధిత్వా ఏవమాహ. తత్థ **ఆసజ్జా**తి ఘట్టేత్వా. **అప్పటినిస్సజ్జా**తి అక్ఖమాపేత్వా అచ్చయం అదేసేత్వా. కిస్మిం పన సో కారణే ఆఘాతం బన్ధీతి? థేరస్స కిర దసబలం వన్దిత్వా ఉట్ఠాయ గచ్ఛతో చీవరకణ్ణో తస్స సరీరం ఫుసి, వాతో పహరీతిపి వదన్తి. ఏత్తకేన ఆఘాతం బన్ధిత్వా థేరం మహతా పరివారేన గచ్ఛన్తం దిస్వా ఉసూయమానో “గమనవిచ్ఛేదమస్స కరిస్సామీ”తి ఏవమాహ. **ఏహి త్వం భిక్ఖూ**తి సత్థా తస్స భిక్ఖునో వచనం సుత్వా “న తం భిక్ఖు సారిపుత్తో పహరీతి వుత్తే, ‘భన్తే, తుమ్హే అత్తనో అగ్గసావకస్సేవ పక్ఖం వహథ, న మయ్హ’న్తి మయి మనోపదోసం కత్వా అపాయే నిబ్బత్తేయ్యా”తి ఞత్వా “సారిపుత్తం పక్కోసాపేత్వా ఇమమత్థం పుచ్ఛిస్సామీ”తి ఏకం భిక్ఖుం ఆమన్తేత్వా ఏవమాహ. **అవాపురణం ఆదాయా**తి కుఞ్చికం గహేత్వా. **సీహనాద**న్తి సేట్ఠనాదం పముఖనాదం అప్పటివత్తియనాదం. ఏవం ద్వీహి మహాథేరేహి ఆరోచితో భిక్ఖుసఙ్ఘో రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానాని పహాయ సత్థు సన్తికం అగమాసి. **ఖీయనధమ్మ**న్తి కథాధమ్మం.

గూథగతన్తి గూథమేవ. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **పథవీసమేనా**తి అకుజ్ఝనట్ఠేన పథవియా సమానేన. న హి పథవీ “మయి సుచిం నిక్ఖిపన్తీ”తి సోమనస్సం కరోతి, న “అసుచిం నిక్ఖిపన్తీ”తి దోమనస్సం. మయ్హమ్పి ఏవరూపం చిత్తన్తి దస్సేతి. **విపులేనా**తి అపరిత్తేన. **మహగ్గతేనా**తి మహన్తభావం గతేన. **అప్పమాణేనా**తి వడ్ఢితప్పమాణేన. **అవేరేనా**తి అకుసలవేరపుగ్గలవేరరహితేన. **అబ్యాపజ్ఝేనా**తి నిద్దుక్ఖేన విగతదోమనస్సేన. **సో ఇధా**తి సో అనుపట్ఠితకాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానో భిక్ఖు ఏవం కరేయ్య, మాదిసో కథం ఏవరూపం కరిస్సతి, భన్తేతి పఠమం సీహనాదం నది. ఏవం సబ్బత్థ యోజనా వేదితబ్బా.

రజోహరణన్తి రజసమ్మజ్జనచోళకం, పాదపుఞ్ఛన్తి, తస్సేవ నామం. **కళోపిహత్థో**తి పచ్ఛిహత్థో ఉక్ఖలిహత్థో వా. **నన్తకవాసీ**తి అన్తచ్ఛిన్నపిలోతికవసనో. **సూరతో**తి సుచిసీలో సోరచ్చేన సమన్నాగతో. **సుదన్తో**తి సుట్ఠు దమథం ఉపగతో. **సువినీతో**తి సుట్ఠు సిక్ఖితో. **న కఞ్చి హింసతీ**తి విసాణాదీసు గణ్హన్తమ్పి పిట్ఠిం పరిమజ్జన్తమ్పి న కఞ్చి విహేఠేతి. **ఉసభఛిన్నవిసాణసమేనా**తి ఉసభస్స ఛిన్నవిసాణస్స చిత్తసదిసేన.

అట్టీయేయ్యాతి అట్టో పీళితో భవేయ్య. **హరాయేయ్యా**తి లజ్జేయ్య. **జిగుచ్ఛేయ్యా**తి జిగుచ్ఛం ఆపజ్జేయ్య.

మేదకథాలికన్తి మేదకథాలికా వుచ్చతి సూనకారకేహి యూసనిక్ఖమనత్థాయ తత్థ తత్థ కతఛిద్దా థాలికా. **పరిహరేయ్యా**తి మంసస్స పూరేత్వా ఉక్ఖిపిత్వా గచ్ఛేయ్య. **ఛిద్దావఛిద్ద**న్తి పరిత్తమహన్తేహి ఛిద్దేహి సమన్నాగతం. **ఉగ్ఘరన్త**న్తి ఉపరిముఖేహి ఛిద్దేహి నిక్ఖమమానయూసం. **పగ్ఘరన్త**న్తి అధోముఖేహి నిక్ఖమమానయూసం. ఏవమస్స సకలసరీరం

యూసమక్ఖితం భవేయ్య. **ఛిద్దావఛిద్దన్తి** నవహి వణముఖేహి పరిత్తమహన్త ఛిద్దం. ఏవమేత్థ అట్ఠమనవమేహి ద్వీహి అఙ్గేహి థేరో అత్తనో సరీరే నిచ్ఛన్దరాగతం కథేసి.

అథ ఖో సో భిక్ఖూతి ఏవం థేరేన నవహి కారణేహి సీహనాదే నదితే అథ సో భిక్ఖు. **అచ్చయోతి** అపరాధో. **మం అచ్చగమాతి** మం అతిక్కమ్మ అభిభవిత్వా పవత్తో. **పతిగ్గణ్హతూతి** ఖమతు. **ఆయతిం సంవరాయాతి** అనాగతే సంవరణత్థాయ, పున ఏవరూపస్స అపరాధస్స అకరణత్థాయ. **తగ్ఘాతి** ఏకంసేన. **యథాధమ్మం పటికరోసీతి** యథా ధమ్మో ఠితో, తథేవ కరోసి, ఖమాపేసీతి వుత్తం హోతి. **తం తే మయం పటిగ్గణ్హామాతి** తం తవ అపరాధం మయం ఖమామ. **వుద్ధిహేసా భిక్ఖు అరియస్స వినయేతి** ఏసా భిక్ఖు అరియస్స వినయే బుద్ధస్స భగవతో సాసనే వుడ్ఢి నామ. కతమా? అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరిత్వా ఆయతిం సంవరాపజ్జనా. దేసనం పన పుగ్గలాధిట్ఠానం కరోన్తో **యో అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరోతి, ఆయతిం సంవరం ఆపజ్జతీతి** ఆహ. **ఫలతీతి** సచే హి థేరో న ఖమేయ్య, తస్స భిక్ఖునో తత్థేవ సత్తధా ముద్ధా ఫలేయ్య. తస్మా భగవా ఏవమాహ. **సచే మం సోతి** సచే మం అయం భిక్ఖు ఖమాహీతి ఏవం వదతి. **ఖమతు చ మే సోతి** అయమ్పి చాయస్మా మయ్హం ఖమతూతి ఏవం థేరో తస్స అచ్చయం పటిగ్గణ్హిత్వా సయమ్పి తం సత్థు సమ్ముఖే ఖమాపేసీతి.

౨. సఉపాదిసేససుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **సఉపాదిసేసన్తి** సఉపాదానసేసం. **అనుపాదిసేసన్తి** ఉపాదానసేసరహితం నిగ్గహణం. **మత్తసో కారీతి** పమాణకారీ న పరిపూరకారీ. **న తావాయం, సారిపుత్త, ధమ్మపరియాయో పటిభాసీతి** అప్పటిభానం నామ భగవతో నత్థి, న తావాహం ఇమం ధమ్మపరియాయం కథేసిన్తి అయం పనేత్థ అత్థో. **మాయిమం ధమ్మపరియాయం సుత్వా పమాదం ఆహరింసూతి** "మయం కిర చతూహి అపాయేహి ముత్తా"తి ఉపరి అరహత్తత్థాయ వీరియం అకరోన్తా మా పమాదం ఆపజ్జింసు. **పఞ్హాధిప్పాయేన భాసితోతి** తయా పుచ్ఛితపఞ్హస్స సభావేన కథితోతి దస్సేతి. ఇమేసం పన నవన్నం పుగ్గలానం భవేసు ఛన్దరాగవినోదనత్థం ఏతమేవ అత్థుప్పత్తిం కత్వా – "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, అప్పమత్తకోపి గూథో దుగ్గన్ధో హోతి, ఏవమేవ ఖో ఖ్వాహం, భిక్ఖవే, అప్పమత్తకమ్పి భవం న వణ్ణేమి అన్తమసో అచ్ఛరాసఙ్ఘాతమత్తమ్పీ"తి ఇమం సుత్తం (అ॰ ని॰ ౧.౩౨౧) అభాసి. న కేవలఞ్చ ఏతేసంయేవ నవన్నం పుగ్గలానం గతి నిబద్ధా, యేసం పన కులానం తీణి సరణాని పఞ్చ సీలాని ఏకం సలాకభత్తం ఏకం పక్ఖియభత్తం ఏకం వస్సావాసికం ఏకా పోక్ఖరణీ ఏకో ఆవాసో, ఏవరూపాని నిబద్ధపుఞ్ఞాని అత్థి. తేసమ్పి గతి నిబద్ధా, సోతాపన్నసదిసానేవ తాని కులాని.

౩. కోట్ఠికసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **దిట్ఠధమ్మవేదనీయన్తి** ఇమస్మింయేవత్తభావే విపచ్చనకకమ్మం. **సమ్పరాయవేదనీయన్తి** దుతియే అత్తభావే విపచ్చనకకమ్మం. **సుఖవేదనీయన్తి** సుఖవేదనాజనకకమ్మం. **దుక్ఖవేదనీయన్తి** దుక్ఖవేదనాజనకకమ్మం. **పరిపక్కవేదనీయన్తి** లద్ధవిపాకవారం. **అపరిపక్కవేదనీయన్తి** అలద్ధవిపాకవారం. **బహువేదనీయన్తి** బహువిపాకదాయకం. **అప్పవేదనీయన్తి** న బహువిపాకదాయకం. **అవేదనీయన్తి** విపాకవేదనాయ అదాయకం. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౪. సమిద్ధిసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **సమిద్ధీ**తి అత్తభావసమిద్ధతాయ ఏవంలద్ధనామో థేరస్స సద్ధివిహారికత్థేరో. **కిమారమ్మణా**తి కింపచ్చయా. **సఙ్కప్పవితక్కా**తి సఙ్కప్పభూతా వితక్కా. **నామరూపారమ్మణా**తి నామరూపపచ్చయా. ఇమినా చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా భూతుపాదాయరూపఞ్చ వితక్కానం పచ్చయోతి దస్సేతి. **క్వ నానత్తం గచ్ఛన్తీ**తి కస్మిం ఠానే నానాసభావతం వేమత్తం గచ్ఛన్తి. **ధాతుసూ**తి రూపధాతుఆదీసు. అఞ్ఞోయేవ హి రూపవితక్కో, అఞ్ఞో సద్దవితక్కాదయోతి. **ఫస్ససముదయా**తి సమ్పయుత్తఫస్సపచ్చయా. **వేదనాసమోసరణా**తి తిస్సో వేదనా సమోసరణా. ఏత్తకేన కుసలాకుసలమిస్సకా కథితా. **సమాధిప్పముఖా**తిఆదయో పన అపచయపక్ఖికాతి వేదితబ్బా. తత్థ పుబ్బఙ్గమట్ఠేన జేట్ఠకట్ఠేన వా సమాధి పముఖం ఏతేసన్తి **సమాధిప్పముఖా**. జేట్ఠకకారణట్ఠేన సతి అధిపతేయ్యా ఏతేసన్తి **సతాధిపతేయ్యా**. మగ్గపఞ్ఞా ఉత్తరా ఏతేసన్తి **పఞ్ఞుత్తరా**. ఫలవిముత్తిం పత్వా సారప్పత్తా హోన్తీతి **విముత్తిసారా**. ఆరమ్మణవసేన అమతం నిబ్బానం ఓగాహిత్వా తత్థ పతిట్ఠితాతి **అమతోగధా. తేన చ మా మఞ్ఞీ**తి తేన విస్సజ్జనేన "అహం అగ్గసావకేన పుచ్ఛితే పఞ్హే విస్సజ్జేసి"న్తి మా మానం వా దప్పం వా అకాసి.

౫-౬. గణ్డసుత్తాదివణ్ణనా

౧౫-౧౬. పఞ్చమే తీణి చత్తారి వస్సాని వస్సగణా, అనేకే వస్సగణా ఉప్పన్నా అస్సాతి **అనేకవస్సగణికో. తస్సస్సూ**తి తస్స భవేయ్యుం. **అభేదనముఖానీ**తి న కేనచి భిన్దిత్వా కతాని, కేవలం కమ్మసముట్ఠితానేవ వణముఖాని. **జేగుచ్ఛియంయేవా**తి జిగుచ్ఛితబ్బమేవ పటికూలమేవ. **చాతుమహాభూతికస్సా**తి చతుమహాభూతమయస్స. **ఓదనకుమ్మాసూపచయస్సా**తి ఓదనేన చేవ కుమ్మాసేన చ ఉపచితస్స వడ్ఢితస్స. **అనిచ్చుచ్ఛాదనపరిమద్దనభేదనవిద్ధంసనధమ్మస్సా**తి హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చధమ్మస్స, దుగ్గన్ధవిఘాతత్థాయ తనువిలేపనేన ఉచ్ఛాదనధమ్మస్స, అఙ్గపచ్చఙ్గాబాధవినోదనత్థాయ ఖుద్దకసమ్బాహనేన పరిమద్దనధమ్మస్స, దహరకాలే వా ఊరూసు సయాపేత్వా గబ్భవాసేన దుస్సణ్ఠితానం తేసం తేసం అఙ్గపచ్చఙ్గానం సణ్ఠానసమ్పాదనత్థం అఞ్ఛనపీళనాదివసేన పరిమద్దనధమ్మస్స, ఏవం పరిహరితస్సాపి చ భేదనవిద్ధంసనధమ్మస్స, భిజ్జనవికిరణసభావస్సేవాతి అత్థో. ఏత్థ చ అనిచ్చపదేన చేవ భేదనవిద్ధంసనపదేహి చస్స అత్థఙ్గమో కథితో, సేసేహి సముదయో. **నిబ్బిన్దథా**తి ఉక్కణ్ఠథ పజహథ ఇమం కాయన్తి దస్సేతి. ఏవమిమస్మిం సుత్తే బలవవిపస్సనా కథితా. ఛట్ఠం వుత్తనయమేవ. సఞ్ఞాసీసేన పనేత్థ ఞాణమేవ కథితం.

౭-౮. కులసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭-౧౮. సత్తమే **న మనాపేన పచ్చుట్ఠేన్తీ**తి మనవడ్ఢనేన మనం అల్లీయనాకారేన ఆసనా వుట్ఠాయ పచ్చుగ్గమనం న కరోన్తి. **న మనాపేన అభివాదేన్తీ**తి న పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దన్తి. **అసక్కచ్చం దేన్తీ**తి అచిత్తీకారేన దేన్తి. **నో సక్కచ్చన్తి** సహత్థా న దేన్తి. **న ఉపనిసీదన్తి ధమ్మసవనాయా**తి "ధమ్మం సుణిస్సామా"తి న సమీపే నిసీదన్తి. **న సుస్సూసన్తీ**తి ఘటపిట్ఠే ఆసిత్తఉదకం వియ వివట్టేత్వా గచ్ఛతి. అట్ఠమే వేనేయ్యజ్ఝాసయవసేన మేత్తాభావనం పక్ఖిపిత్వా **నవఙ్గసమన్నాగతో**తి వుత్తం.

౯. దేవతాసుత్తవణ్ణనా

౧౯. నవమే **విప్పటిసారినియోతి** విప్పటిసారితం మఙ్కుభావం ఆపజ్జిమ్హా. **హీనం కాయన్తి** ఉపరిదేవలోకం ఉపాదాయ హేట్ఠిమో హీనోతి వుచ్చతి. **నో చ ఖో యథాసత్తి యథాబలం సంవిభజిమ్హాతి** అత్తనో సత్తియా చ బలస్స చ అనురూపేన సీలవన్తానం సంవిభాగం కత్వా న భుఞ్జిమ్హా.

౧౦. వేలామసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **అపి ను తే, గహపతి, కులే దానం దీయతీతి** నయిదం భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం సన్ధాయ పుచ్ఛతి. సేట్ఠిస్స హి ఘరే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స నిచ్చం పణీతదానం దీయతి, న తం సత్థా న జానాతి. లోకియమహాజనస్స పన దియ్యమానదానం అత్థి, తం లూఖం హోతి, సేట్ఠిస్స చిత్తం న పీణేతి. తం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. **కణాజకన్తి** సకుణ్డకభత్తం, సకుణ్డకేహిపి కణికతణ్డులేహేవ పక్కం. **బిళఙ్గదుతియన్తి** కఞ్జియదుతియం. **అసక్కచ్చం దేతీతి** అసక్కరిత్వా దేతి. **అచిత్తీకత్వాతి** అచిత్తీకారేన దక్ఖిణేయ్యే అగారవేన దేతి. **అసహత్థా దేతీతి** సహత్థేన అదత్వా పరహత్థేన దేతి, ఆణత్తిమత్తమేవ కరోతీతి అత్థో. **అపవిద్ధం దేతీతి** న నిరన్తరం దేతి, సంవచ్ఛరికం సోణ్డబలి వియ హోతి. **అనాగమనదిట్ఠికో దేతీతి** న కమ్మఞ్చ ఫలఞ్చ సద్దహిత్వా దేతి.

యత్థ యత్థాతి తీసు కులసమ్పదాసు యస్మిం యస్మిం కులే. **న ఉళారాయ భత్తభోగాయాతిఆదీసు** నానగ్గరససుగన్ధసాలిభోజనే ఉపనీతే చిత్తం న నమతి, "హరథేతం రోగవడ్ఢన"న్తి వత్వా యేన వా తేన వా డాకేన సద్ధిం సకుణ్డకభత్తం అమతం వియ సమ్పియాయమానో భుఞ్జతి. కాసికాదీసు వరవత్థేసు ఉపనీతేసు "హరథేతాని నివాసేన్తస్స పటిచ్ఛాదేతుమ్పి న సక్కోన్తి, గత్తేసుపి న సణ్ఠహన్తీ"తి వత్వా నాళికేరసాటకమూలతచసదిసాని పన థూలవత్థాని "ఇమాని నివాసేన్తో నివత్థభావమ్పి జానాతి, పటిచ్ఛాదేతబ్బమ్పి పటిచ్ఛాదేన్తీ"తి సమ్పియాయమానో నివాసేతి. హత్థియానఅస్సయానరథయానసువణ్ణసివికాదీసు ఉపనీతేసు "హరథేతాని చలాచలాని, న సక్కా ఏత్థ నిసీదితు"న్తి వత్వా జజ్జరరథకే ఉపనీతే "అయం నిచ్చలో, ఏత్థ సుఖం నిసీదితు"న్తి తం సాదియతి. **న ఉళారేసు పఞ్చసు కామగుణేసూతి** అలఙ్కతపటియత్తా రూపవతియో ఇత్థియో దిస్వా "యక్ఖినియో మఞ్ఞే, ఏతా ఖాదితుకామా, కిం ఏతాహీ"తి యథాఫాసుకేనేవ వీతినామేతి. **న సుస్సూసన్తీతి** సోతుం న ఇచ్ఛన్తి, న సద్దహన్తీతి అత్థో. **న సోతం ఓదహన్తీతి** కథితస్స సవనత్థం న సోతపసాదం ఓదహన్తి. **సక్కచ్చన్తిఆదీని** వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బాని.

వేలామోతి జాతిగోత్తరూపభోగసద్ధాపఞ్ఞాదీహి మరియాదవేలం అతిక్కన్తేహి ఉళారేహి గుణేహి సమన్నాగతత్తా ఏవంలద్ధనామో. **సో ఏవరూపం దానం అదాసి మహాదానన్తి** ఏత్థ అయం అనుపుబ్బీకథా – సో కిర అతీతే బారాణసియం పురోహితగేహే పటిసన్ధిం గణ్హి, వేలామకుమారోతిస్స నామం అకంసు. సో సోళసవస్సకాలే బారాణసిరాజకుమారేన సద్ధిం సిప్పుగ్గహణత్థం తక్కసిలం అగమాసి. తే ఉభోపి దిసాపామోక్ఖస్స ఆచరియస్స సన్తికే సిప్పం పట్ఠపయింసు. యథా చ తే, ఏవం అఞ్ఞేపి జమ్బుదీపే చతురాసీతిసహస్సరాజకుమారా. బోధిసత్తో అత్తనా గహితట్ఠానే పిట్ఠిఆచరియో హుత్వా చతురాసీతి రాజకుమారసహస్సాని సిక్ఖాపేతి, సయమ్పి సోళసవస్సేహి గహేతబ్బసిప్పం తీహి వస్సేహి ఉగ్గణ్హి. ఆచరియో "వేలామకుమారస్స సిప్పం పగుణ"న్తి ఞత్వా, "తాతా, వేలామో మయా ఞాతం సబ్బం జానాతి, తుమ్హే సబ్బేపి సమగ్గా గన్త్వా ఏతస్స సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హథా"తి చతురాసీతి కుమారసహస్సాని బోధిసత్తస్స నియ్యాదేసి.

బోధిసత్తో ఆచరియం వన్దిత్వా చతురాసీతి కుమారసహస్సపరివారో నిక్ఖమిత్వా ఏకం ఆసన్ననగరం పత్వా నగరసామికం రాజకుమారం ఉగ్గణ్హాపేత్వా తస్స సిప్పే పగుణే జాతే తం తత్థేవ నివత్తేసి. ఏతేనుపాయేన చతురాసీతి నగరసహస్సాని గన్త్వా చతురాసీతియా రాజకుమారానం సిప్పం పగుణం కారేత్వా తస్మిం తస్మిం నగరే తం తం నివత్తేత్వా బారాణసిరాజకుమారం ఆదాయ బారాణసిం పచ్చాగఞ్ఛి. మనుస్సా కుమారం పరియోసితసిప్పం రజ్జే అభిసిఞ్చింసు, వేలామస్స పురోహితట్ఠానం అదంసు. తేపి చతురాసీతిసహస్సరాజకుమారా సకేసు సకేసు రజ్జేసు అభిసేకం పత్వా అనుసంవచ్ఛరం బారాణసిరఞ్ఞో ఉపట్ఠానం ఆగచ్ఛన్తి. తే రాజానం దిస్వా వేలామస్స సన్తికం గన్త్వా, "ఆచరియ, అమ్హే రజ్జేసు పతిట్ఠితా, వదేయ్యాథ యేనత్థో"తి వత్వా గచ్ఛన్తి. తేసం గమనాగమనకాలే సకటసన్దమానికగావిగోణకుక్కుటసూకరాదయో గణ్హన్తానం జనపదో అతివియ ఉఉపద్దుతో హోతి, మహాజనో సన్నిపతిత్వా రాజఙ్గణే కన్దతి.

రాజా వేలామం పక్కోసిత్వా, "ఆచరియ, ఉపద్దుతో జనపదో, రాజానో గమనాగమనకాలే మహావిలోపం కరోన్తి, మనుస్సా సన్ధారేతుం న సక్కోన్తి, జనపదపీళాయ ఉపసమం ఏకం ఉపాయం కరోథా"తి . సాధు మహారాజ, ఉపాయం కరిస్సామి, తుమ్హాకం యత్తకేన జనపదేన అత్థో, తం పరిచ్ఛిన్దిత్వా గణ్హథాతి. రాజా తథా అకాసి. వేలామో చతురాసీతియా రాజసహస్సానం జనపదే విచారేత్వా చక్కనాభియం అరే వియ రఞ్ఞో జనపదస్మిం ఓరోపేసి. తతో పట్ఠాయ తే రాజానో ఆగచ్ఛన్తాపి గచ్ఛన్తాపి అత్తనో అత్తనో జనపదేనేవ సఞ్చరన్తి, అమ్హాకం జనపదోతి విలోపం న కరోన్తి. రాజగారవేన రఞ్ఞో జనపదమ్పి న పీళేన్తి. జనపదా సన్నిసిన్నా నిస్సద్దా నిరవా అహేసుం. సబ్బే రాజానో హట్ఠతుట్ఠా "యేన వో, ఆచరియ, అత్థో, తం అమ్హాకం వదేథా"తి పవారయింసు.

వేలామో సీసంన్హాతో అత్తనో అన్తోనివేసనే సత్తరతనపరిపూరానం గబ్భానం ద్వారాని వివరాపేత్వా యావ సత్తమా కులపరివట్టా ఠపితం ధనం ఓలోకేత్వా ఆయవయం ఉపధారేత్వా "మయా సకలజమ్బుదీపం ఖోభేన్తేన దానం దాతుం వట్టతీ"తి రఞ్ఞో ఆరోచేత్వా గఙ్గాతీరే ద్వాదసయోజనికా ఉద్ధనపన్తియో కారేత్వా తస్మిం తస్మిం ఠానే సప్పిమధుఫాణితతేలతిలతణ్డులాదీనం ఠపనత్థాయ మహాకోట్ఠాగారాని పతిట్ఠాపేత్వా "ఏకేకస్మిం ఠానే ఏత్తకా ఏత్తకా జనా సంవిదహథ, యంకిఞ్చి మనుస్సానం లద్ధబ్బం నామ అత్థి, తతో ఏకస్మిమ్పి అసతి మయ్హం ఆరోచేయ్యాథా"తి మనుస్సే సంవిధాయ "అసుకదివసతో పట్ఠాయ వేలామబ్రాహ్మణస్స దానం భుఞ్జన్తూ"తి నగరే భేరిం చరాపేత్వా "దానగ్గం పరినిట్ఠిత"న్తి దానయుత్తేహి ఆరోచితే సహస్సగ్ఘనకం వత్థం నివాసేత్వా పఞ్చసతగ్ఘనకం ఏకంసం కత్వా సబ్బాలఙ్కారభూసితో దానవీమంసనత్థాయ ఫలికవణ్ణస్స ఉదకస్స సువణ్ణభిఙ్గారం పూరేత్వా "ఇమస్మిం లోకే సచే ఇమం దానం పటిగ్గహేతుం యుత్తరూపా దక్ఖిణేయ్యపుగ్గలా అత్థి, ఇదం ఉదకం నిక్ఖమిత్వా పథవిం గణ్హాతు. సచే నత్థి, ఏవమేవ తిట్ఠతూ"తి సచ్చకిరియం కత్వా భిఙ్గారం అధోముఖం అకాసి. ఉదకం ధమకరణేన గహితం వియ అహోసి. బోధిసత్తో "సుఞ్ఞో వత, భో, జమ్బుదీపో, ఏకపుగ్గలోపి దక్ఖిణం పటిగ్గహేతుం యుత్తరూపో నత్థీ"తి విప్పటిసారం అకత్వా "సచే దాయకస్స వసేనాయం దక్ఖిణా విసుజ్ఝిస్సతి, ఉదకం నిక్ఖమిత్వా పథవిం గణ్హాతూ"తి చిన్తేసి. ఫలికవణ్ణసదిసం ఉదకం నిక్ఖమిత్వా పథవిం గణ్హి . "ఇదాని దానం దస్సామీ"తి దానగ్గం పత్వా దానం ఓలోకేత్వా యాగువేలాయ యాగుం, ఖజ్జకవేలాయ ఖజ్జకం, భోజనవేలాయ భోజనం దాపేసి. ఏతేనేవ నీహారేన దివసే దివసే దానం దీయతి.

తస్మిం ఖో పన దానగ్గే "ఇదం నామ అత్థి, ఇదం నామ నత్థీ"తి వత్తబ్బం నత్థి. ఇదాని తం దానం ఏత్తకమత్తేనేవ న నిట్ఠం గమిస్సతీతి రత్తసువణ్ణం నీహరాపేత్వా సువణ్ణపాతియో కారేత్వా చతురాసీతిసువణ్ణపాతిసహస్సాదీనం అత్థాయ

చతురాసీతిరాజసహస్సానం సాసనం పహిణి. రాజానో “చిరస్సం వత మయం ఆచరియేన అనుగ్గహితా”తి సబ్బం సమ్పాదేత్వా పేసేసుం. దానే దియ్యమానేయేవ సత్త వస్సాని సత్త మాసా అతిక్కన్తా. అథ బ్రాహ్మణో “హిరఞ్ఞం భాజేత్వా దానం దస్సామీ”తి మహన్తే ఓకాసే దానం సజ్జాపేసి. సజ్జాపేత్వా చతురాసీతి సువణ్ణపాతిసహస్సాని ఆదిం కత్వా కోటితో పట్ఠాయ అదాసి.

తత్థ **రూపియపూరానీ**తి రజతతట్టిరజతఫాలరజతమాసకేహి పూరాని. పాతియో పన ఖుద్దికాతి న సల్లక్ఖేతబ్బా, ఏకకరీసప్పమాణే భూమిభాగే చతస్సోవ పాతియో ఠపయింసు. పాతిమకుళం నవరతనం హోతి, ముఖవట్టితో పట్ఠాయ అట్ఠరతనం, పాతిముఖవట్టియా ఛయుత్తో ఆజఞ్ఞరథో అనుపరియాయతి, దదమానో పాతియా బాహిరన్తేన వగ్గవగ్గే పటిగ్గాహకే ఠపేత్వా పఠమం పాతియా పక్ఖిత్తం దత్వా పచ్ఛా సన్ధిసన్ధితో వియోజేత్వా పాతిన్తి ఏవం చతురాసీతి పాతిసహస్సాని అదాసి. **రూపియపాతి**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థపి చ **సువణ్ణపూరానీ**తి సువణ్ణతట్టిసువణ్ణఫాలసువణ్ణమాసకేహి పూరాని. **హిరఞ్ఞపూరానీ**తి సత్తవిధరతనపూరాని. **సోవణ్ణాలఙ్కారానీ**తి సువణ్ణాలఙ్కారాని. **కంసూపధారణానీ**తి రజతమయఖీరపటిచ్ఛకాని. తాసం పన ధేనూనం సిఙ్గాని సువణ్ణకోసకపరియోనద్ధాని అహేసుం, గీవాయ సుమనదామం పిళన్ధింసు, చతూసు పాదేసు నుపూరాని, పిట్ఠియం వరదుకూలం పారుతం, కణ్ఠే సువణ్ణఘణ్టం బన్ధింసు. **వత్థకోటిసహస్సానీ**తి లోకవోహారతో వీసతివత్థయుగాని ఏకా కోటి , ఇధ పన దస సాటకాతి వుత్తం. **ఖోమసుఖుమానన్తి**ఆదిమ్హి ఖోమాదీసు యం యం సుఖుమం, తం తదేవ అదాసి. యాని పనేతాని ఇత్థిదానం ఉసభదానం మజ్జదానం సమజ్జాదానన్తి అదానసమ్మతాని, తానిపి ఏస “వేలామస్స దానముఖే ఇదం నామ నత్థీ”తి వచనపథం పచ్ఛిన్దితుం పరివారత్థాయ అదాసి. **నజ్జో మఞ్ఞే విస్సన్దన్తీ**తి నదియో వియ విస్సన్దన్తి.

ఇమినా సత్థా వేలామస్స దానం కథేత్వా, “గహపతి, ఏతం మహాదానం నాఞ్ఞో అదాసి, అహం అదాసిం. ఏవరూపం పన దానం దదన్తోపి అహం పటిగ్గహేతుం యుత్తరూపం పుగ్గలం నాలత్థం, త్వం మాదిసే బుద్ధే లోకస్మిం దిట్ఠమానే దానం దదమానో కస్మా చిన్తేసీ”తి సేట్ఠిస్స దేసనం వడ్ఢేన్తో **సియా ఖో పన తే**తిఆదిమాహ. నను చ యాని తదా అహేసుం రూపవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణాని, తాని నిరుద్ధాని? కస్మా “అహం తేన సమయేన వేలామో బ్రాహ్మణో”తి ఆహాతి? పవేణియా అవిచ్ఛిన్నత్తా. తాని హి రూపాదీని నిరుజ్ఝమానాని ఇమేసం పచ్చయే దత్వా నిరుద్ధాని అపరాపరం అవిచ్ఛిన్నం పవేణిం గహేత్వా ఏవమాహ. **న తం కోచి దక్ఖిణం సోధేతీ**తి కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా దేవో వా మారో వా ఉట్ఠాయ తం దక్ఖిణం సోధేతీతి వత్తబ్బో నాహోసి. తఞ్హి దక్ఖిణం సోధేన్తో ఉత్తమకోటియా బుద్ధో, హేట్ఠిమకోటియా ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరసదిసో సావకో సోధేయ్య.

దిట్ఠిసమ్పన్నన్తి దస్సనసమ్పన్నం సోతాపన్నం. **ఇదం తతో మహప్ఫలతరన్తి** ఇదం సోతాపన్నస్స దిన్నదానం లోకియమహాజనస్స సత్తమాసాధికాని సత్త సంవచ్ఛరాని ఏత్తకం హిరఞ్ఞసువణ్ణం పరిచ్చజన్తేన దిన్నదానతో మహప్ఫలం.

యో చ సతం దిట్ఠిసమ్పన్నానన్తి ఏత్థ ఏకస్స సకదాగామిస్స వసేన ఏకుత్తరసతం సోతాపన్నే కత్వా సోతాపన్నగణనా వేదితబ్బా. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బవారేసు హేట్ఠా హేట్ఠా ఆగతే అనన్తరేన సతగుణం కత్వా పుగ్గలగణనా వేదితబ్బా.

బుద్ధప్పముఖన్తి ఏత్థ సమ్మాసమ్బుద్ధం సఙ్ఘత్థేరం కత్వా నిసిన్నో సఙ్ఘో బుద్ధప్పముఖో సఙ్ఘోతి వేదితబ్బో. **చాతుద్దిసం సఙ్ఘం ఉద్దిస్సా**తి ఏత్థ చాతుద్దిసం సఙ్ఘం ఉద్దిస్స కతవిహారో నామ యత్థ చేతియం పతిట్ఠితం హోతి, ధమ్మస్సవనం కరీయతి,

చతూహి దిసాహి అనుదిసాహి చ భిక్ఖూ ఆగన్త్వా అప్పటిపుచ్ఛిత్వాయేవ పాదే ధోవిత్వా కుఞ్చికాయ ద్వారం వివరిత్వా సేనాసనం పటిజగ్గిత్వా వసిత్వా యథాఫాసుకం గచ్ఛన్తి. సో అన్తమసో చతురతనియా పణ్ణసాలాపి హోతు, చాతుద్దిసం సఙ్ఘం ఉద్దిస్స కతవిహారోత్వేవ వుచ్చతి.

సరణం గచ్ఛేయ్యాతి ఏత్థ మగ్గేనాగతం అనివత్తనసరణం అధిప్పేతం. అపరే పనాహు – అత్తానం నియ్యాదేత్వా దిన్నత్తా సరణాగమనం తతో మహప్ఫలతరన్తి వుత్తం. **సిక్ఖాపదాని సమాదియేయ్యా**తి పఞ్చ సీలాని గణ్హేయ్య. సీలమ్పి మగ్గేన ఆగతం అనివత్తనసీలమేవ కథితం. అపరే పనాహు – సబ్బసత్తానం అభయదానస్స దిన్నత్తా సీలం తతో మహప్ఫలతరన్తి వుత్తం. **గన్ధోహనమత్త**న్తి గన్ధఊహనమత్తం, ద్వీహఙ్గులీహి గణ్డపిణ్డం గహేత్వా ఉపసిఙ్ఘనమత్తం. అపరే పన "గద్దోహనమత్త"న్తి పాళిం వత్వా గావియా ఏకవారం థనఅఞ్ఛనమత్తన్తి అత్థం వదన్తి. **మేత్తచిత్త**న్తి సబ్బసత్తానం హితానుఫరణచిత్తం. తం పన అప్పనావసేనేవ గహితం. **అనిచ్చసఞ్ఞ**న్తి మగ్గస్స అనన్తరపచ్చయభావేన సిఖాపత్తబలవవిపస్సనం.

ఉపమాతో పన ఇమాని దానాదీని పుఞ్ఞాని ఏవం వేదితబ్బాని – సచేపి హి జమ్బుదీపం భేరితలసదిసం సమతలం కత్వా కోటితో పట్ఠాయ పల్లఙ్కే అత్థరిత్వా అరియపుగ్గలే నిసీదాపేయ్య, తత్థ సోతాపన్నానం దస పన్తియో అస్సు, సకదాగామీనం పఞ్చ, అనాగామీనం అడ్ఢతేయ్యా, ఖీణాసవానం దియడ్ఢా, పచ్చేకబుద్ధానం ఏకా పన్తి భవేయ్య, సమ్మాసమ్బుద్ధో ఏకకోవ. ఏత్తకస్స జనస్స దిన్నదానతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స దిన్నమేవ మహప్ఫలం. ఇతరం పన –

> "విహారదానం పణిపాతో, సిక్ఖా మేత్తాయ భావనా;
> ఖయతో సమ్మసన్తస్స, కలం నాగ్ఘతి సోళసిం".

తేనేవ భగవా పరినిబ్బానసమయే "ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తి అనుత్తరా పూజా"తి ఆహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సీహనాదవగ్గో దుతియో.

౩. సత్తావాసవగ్గో

౧. తిఠానసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియస్స పఠమే **ఉత్తరకురుకా**తి ఉత్తరకురువాసినో. **అధిగ్గణ్హన్తీ**తి అధిభవన్తి, అధికా విసిట్ఠా జేట్ఠకా హోన్తి. **అమమా**తి నిత్తణ్హా. అట్ఠకథాయం పన నిద్దుక్ఖాతి వుత్తం. **అపరిగ్గహా**తి "ఇదం మయ్హ"న్తి పరిగ్గహరహితా. **నియతాయుకా**తి తేసఞ్హి నిబద్ధం ఆయు వస్ససహస్సమేవ, గతిపి నిబద్ధా, తతో చవిత్వా సగ్గేయేవ నిబ్బత్తన్తి. **సతిమన్తో**తి దేవతానఞ్హి ఏకన్తసుఖితాయ సతి థిరా న హోతి, నేరయికానం ఏకన్తదుక్ఖితాయ. ఇమేసం పన వోకిణ్ణసుఖదుక్ఖత్తా సతి థిరా హోతి. **ఇధ బ్రహ్మచరియవాసో**తి జమ్బుదీపే బుద్ధపచ్చేకబుద్ధానం ఉప్పజ్జనతో అట్ఠఙ్గికమగ్గబ్రహ్మచరియవాసోపి ఇధేవ హోతి.

౨. అస్సఖళుఙ్కసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **జవసమ్పన్నో**తి పదజవేన సమ్పన్నో. **న వణ్ణసమ్పన్నో**తి న సరీరవణ్ణేన సమ్పన్నో. పురిసఖళుఙ్కేసు **జవసమ్పన్నో**తి ఞాణజవేన సమ్పన్నో. **న వణ్ణసమ్పన్నో**తి న గుణవణ్ణేన సమ్పన్నో. సేసం పాళినయేనేవ వేదితబ్బం. యఞ్హేత్థ వత్తబ్బం సియా, తం తికనిపాతవణ్ణనాయం వుత్తమేవ.

౩. తణ్హామూలకసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **తణ్హం పటిచ్చా**తి ద్వే తణ్హా ఏసనతణ్హా ఏసితతణ్హా చ. యాయ తణ్హాయ అజపథసఙ్కుపథాదీని పటిపజ్జిత్వా భోగే ఏసతి గవేసతి, అయం ఏసనతణ్హా నామ. యా తేసు ఏసితేసు గవేసితేసు పటిలద్ధేసు తణ్హా, అయం ఏసితతణ్హా నామ. ఇధ పన ఏసనతణ్హా దట్ఠబ్బా. **పరియేసనా**తి రూపాదిఆరమ్మణపరియేసనా. సా హి ఏసనతణ్హాయ సతి హోతి. **లాభో**తి రూపాదిఆరమ్మణపటిలాభో. సో హి పరియేసనాయ సతి హోతి.

వినిచ్ఛయో పన ఞాణతణ్హాదిట్ఠివితక్కవసేన చతుబ్బిధో. తత్థ "సుఖవినిచ్ఛయం జఞ్ఞా, సుఖవినిచ్ఛయం ఞత్వా అజ్ఝత్తం సుఖమనుయుఞ్జేయ్యా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౨౩) అయం ఞాణవినిచ్ఛయో . "వినిచ్ఛయాతి ద్వే వినిచ్ఛయా తణ్హావినిచ్ఛయో చ దిట్ఠివినిచ్ఛయో చా"తి (మహాని॰ ౧౦౨) ఏవం ఆగతాని అట్ఠసతతణ్హావిచరితాని తణ్హావినిచ్ఛయో. ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో దిట్ఠివినిచ్ఛయో. "ఛన్దో ఖో, దేవానమిన్ద, వితక్కనిదానో"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౫౮) ఇమస్మిం పన సుత్తే ఇధ వినిచ్ఛయోతి వుత్తో వితక్కోయేవ ఆగతో. లాభం లభిత్వా హి ఇట్ఠానిట్ఠం సున్దరాసున్దరం వితక్కేనేవ వినిచ్ఛినన్తి "ఏత్తకం మే రూపారమ్మణత్థాయ భవిస్సతి, ఏత్తకం సద్దారమ్మణత్థాయ, ఏత్తకం మయ్హం భవిస్సతి, ఏత్తకం పరస్స, ఏత్తకం పరిభుఞ్జిస్సామి, ఏత్తకం నిదహిస్సామీ"తి. తేన వుత్తం – **లాభం పటిచ్చ వినిచ్ఛయో**తి.

ఛన్దరాగోతి ఏవం అకుసలవితక్కేన వితక్కితే వత్థుస్మిం దుబ్బలరాగో చ బలవరాగో చ ఉప్పజ్జతి. ఇదఞ్హి ఇధ ఛన్దోతి దుబ్బలరాగస్సాధివచనం. **అజ్ఝోసాన**న్తి అహం మమన్తి బలవసన్నిట్ఠానం. **పరిగ్గహో**తి తణ్హాదిట్ఠివసేన పరిగ్గహకరణం. **మచ్ఛరియ**న్తి పరేహి సాధారణభావస్స అసహనతా. తేనేవస్స పోరాణా ఏవం వచనత్థం వదన్తి – "ఇదం అచ్ఛరియం మయ్హమేవ హోతు, మా అఞ్ఞస్స అచ్ఛరియం హోతూతి పవత్తత్తా మచ్ఛరియన్తి వుచ్చతీ"తి. **ఆరక్ఖో**తి

ద్వారపిదహనమఞ్జూసాగోపనాదివసేన సుట్ఠు రక్ఖనం. అధికరోతీతి **అధికరణం,** కారణస్సేతం నామం. **ఆరక్ఖాధికరణన్తి** భావనపుంసకం, ఆరక్ఖహేతూతి అత్థో. **దణ్డాదానాదీసు** పరనిసేధనత్థం దణ్డస్స ఆదానం **దణ్డాదానం.** ఏకతో ధారాదినో సత్థస్స ఆదానం **సత్థాదానం. కలహోతి** కాయకలహోపి వాచాకలహోపి. పురిమో **విగ్గహో,** పచ్ఛిమో **వివాదో** (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౧౦౩). తువంతువన్తి అగారవవసేన **తువంతువంవచనం.**

౪. సత్తావాససుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **సత్తావాసాతి** సత్తానం ఆవాసా, వసనట్ఠానానీతి అత్థో. తత్థ సుద్ధావాసాపి సత్తావాసోవ, అసబ్బకాలికత్తా పన న గహితా. సుద్ధావాసా హి బుద్ధానం ఖన్ధావారట్ఠానసదిసా, అసఙ్ఖేయ్యకప్పే బుద్ధేసు అనిబ్బత్తేసు తం ఠానం సుఞ్ఞం హోతి. ఇతి అసబ్బకాలికత్తా న గహితా. సేసమేత్థ విఞ్ఞాణట్ఠితీసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౫. పఞ్ఞాసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే **యతోతి** యస్మిం కాలే. **సుపరిచితం హోతీతి** సుట్ఠు ఉపచితం సువడ్ఢితం హోతి. **కల్లం వచనాయాతి** యుత్తం వత్తుం. **వీతరాగన్తి** విగతరాగం. **అసరాగధమ్మన్తి** న సరజ్జనసభావం. **అనావత్తిధమ్మన్తి** అనావత్తనసభావం అనిబ్బత్తారహం, అప్పటిసన్ధికభావేనేవ నిరుజ్ఝనసభావన్తి అత్థో. ఇమస్మిం సుత్తే ఖీణాసవోవ కథితో.

౬. సిలాయూపసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **చన్దికాపుత్తోతి** మాతు నామవసేన పఞ్ఞాతో చన్దికాపుత్తత్థేరో. **చేతసా చిత్తం హోతీతి** చిత్తవారపరియాయేన చిత్తవారపరియాయో చితో వడ్ఢితో హోతి. **చేతసా చిత్తం సుపరిచితన్తి** చిత్తవారపరియాయేన చిత్తవారపరియాయో ఉపరూపరి సుచితో సువడ్ఢితో హోతి. **నేవస్స చిత్తం పరియాదియన్తీతి** తాని ఆరమ్మణాని తస్స ఖీణాసవస్స చిత్తుప్పాదం గహేత్వా ఖేపేత్వా ఠాతుం న సక్కోన్తి. **అమిస్సీకతన్తి** తాని ఆరమ్మణాని అనల్లీనత్తా తేహి అమిస్సీకతం. **ఆనేఞ్జప్పత్తన్తి** అనిఞ్జనభావం నిప్ఫన్దనభావం పత్తం.

సిలాయూపోతి సిలాథమ్భో. **సోళసకుక్కుకోతి** దీఘతో సోళసహత్థో. **హేట్ఠానేమఙ్గమాతి** ఆవాటస్స హేట్ఠాగతా. **ఉపరి నేమస్సాతి** ఉపరి ఆవాటస్స. **సునిఖాతత్తాతి** అయముసలేహి కోట్టేత్వా కోట్టేత్వా సుట్ఠు నిఖాతత్తా. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ సిలాయూపో వియ ఖీణాసవో దట్ఠబ్బో, మహావాతా వియ ఛసు ద్వారేసు ఉప్పజ్జనకా కిలేసా, చతూహి దిసాహి ఆగన్త్వా వాతానం సిలాయూపం చాలేతుం అసమత్థభావో వియ ఛసు ద్వారేసు ఉప్పజ్జనకకిలేసానం ఖీణాసవస్స చిత్తం చాలేతుం అసమత్థభావో వేదితబ్బో. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే ఖీణాసవోవ కథితో.

౭-౮. వేరసుత్తద్వయవణ్ణనా

౨౭-౨౮. సత్తమే **భయం వేరం పసవతీతి** చిత్తుత్రాసభయఞ్చ పుగ్గలవేరఞ్చ పటిలభతి. **చేతసికన్తి** చిత్తనిస్సితం. **దుక్ఖన్తి** కాయవత్థుకం. **దోమనస్సన్తి** పటిఘసమ్పయుత్తదుక్ఖం. ఇమస్మిం సుత్తే సోతాపత్తిమగ్గో కథితో. అట్ఠమం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స కథితం, ఇమస్మిం పన సోతాపన్నోవ కథితోతి వుత్తం.

౯. **ఆఘాతవత్థుసుత్తవణ్ణనా**

౨౯. నవమే **ఆఘాతవత్థూనీ**తి ఆఘాతకారణాని. **ఆఘాతం బన్ధతీ**తి కోపం బన్ధతి ఉప్పాదేతి.

౧౦-౧౧. **ఆఘాతపటివినయసుత్తాదివణ్ణనా**

౩౦-౩౧. దసమే **ఆఘాతపటివినయా**తి ఆఘాతస్స పటివినయకారణాని. **తం కుతేత్థ లబ్భా**తి "తం అనత్థచరణం మా అహోసీ"తి ఏతస్మిం పుగ్గలే కుతో లబ్భా, కేన కారణేన సక్కా లద్ధుం, "పరో నామ పరస్స అత్తనో చిత్తరుచియా అనత్థం కరోతీ"తి ఏవం చిన్తేత్వా ఆఘాతం పటివినేతి. అథ వా సచాహం కోపం కరేయ్యం, తం కోపకరణం ఏత్థ పుగ్గలే కుతో లబ్భా, కేన కారణేన లద్ధబ్బన్తి అత్థో. కుతో లాభాతిపి పాఠో. సచాహం ఏత్థ కోపం కరేయ్యం, తస్మిం మే కోపకరణే కుతో లాభా లాభా, నామ కే సియున్తి అత్థో. ఇమస్మిఞ్చ అత్థే **త**న్తి నిపాతమత్తమేవ హోతి. ఏకాదసమే **అనుపుబ్బనిరోధా**తి అనుపటిపాటినిరోధా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సత్తావాసవగ్గో తతియో.

४. మహావగ్గో

౧-౨. అనుపుబ్బవిహారసుత్తాదివణ్ణనా

౩౨-౩౩. చతుత్థస్స పఠమే **అనుపుబ్బవిహారా**తి అనుపటిపాటియా సమాపజ్జితబ్బవిహారా. దుతియే **యత్థ కామా నిరుజ్ఝన్తీ**తి యస్మిం ఠానే కామా వూపసమ్మన్తి. **నిరోధేత్వా**తి అప్పటివత్తే కత్వా. **నిచ్ఛాతా**తి తణ్హాదిట్ఠిచ్ఛాతానం అభావేన నిచ్ఛాతా. **నిబ్బుతా**తి అత్తపరితాపనకిలేసానం అభావేన నిబ్బుతా. **తిణ్ణా**తి కామతో తిణ్ణా. **పారంగతా**తి కామే పారం గతా. **తదఙ్గేనా**తి తేన ఝానఙ్గేన. **ఏత్థ కామా నిరుజ్ఝన్తీ**తి ఏత్థ పఠమజ్ఝానే కామా నిరుజ్ఝన్తి. **తే చా**తి యే పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జన్తి, తే కామే నిరోధేత్వా నిరోధేత్వా విహరన్తి నామ. **పఞ్జలికో**తి పగ్గహితఅఞ్జలికో హుత్వా. **పయిరుపాసేయ్యా**తి ఉపట్ఠాపేయ్య. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౩. నిబ్బానసుఖసుత్తవణ్ణనా

౩४. తతియే **ఉదాయీ**తి లాళుదాయిత్థేరో. **ఏతదేవ ఖ్వేత్థా**తి ఏతదేవ ఖో ఏత్థ. **కామసహగతా**తి కామనిస్సితా. **సముదాచరన్తీ**తి మనోద్వారే సఞ్చరన్తి. **ఆబాధాయా**తి ఆబాధనాయ పీళనాయ. **పరియాయేనా**తి కారణేన. ఏవం సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో. ఇమస్మిం సుత్తే అవేదయితసుఖం నామ కథితం.

४. గావీఉపమాసుత్తవణ్ణనా

౩౫. చతుత్థే **పబ్బతేయ్యా**తి పబ్బతచారినీ. **న సుప్పతిట్ఠితం పతిట్ఠాపేత్వా**తి యథా సుప్పతిట్ఠితా హోతి, ఏవం న పతిట్ఠాపేత్వా. **తం నిమిత్తన్తి** తం పఠమజ్ఝానసఙ్ఖాతం నిమిత్తం. **న స్వాధిట్ఠితం అధిట్ఠాతీ**తి యథా సుట్ఠు అధిట్ఠితం హోతి, న ఏవం అధిట్ఠాతి. **అనభిహింసమానో**తి అవోధేన్తో అవిహేఠేన్తో. **ముదు చిత్తం హోతి కమ్మఞ్ఞన్తి** యథా విపస్సనాచిత్తం లోకుత్తరమగ్గక్ఖణే ముదు కమ్మక్ఖమం కమ్మయోగ్గం హోతి, ఏవమస్స అభిఞ్ఞాపాదకం చతుత్థజ్ఝానచిత్తం ముదు హోతి కమ్మఞ్ఞం . **అప్పమాణో సమాధీ**తి చతుబ్రహ్మవిహారసమాధిపి మగ్గఫలసమాధిపి అప్పమాణో సమాధి నామ, ఇధ పన "అప్పమాణం అప్పమాణారమ్మణ"న్తి ఇమినా పరియాయేన సుప్పగుణసమాధి అప్పమాణసమాధీతి దట్ఠబ్బో. **సో అప్పమాణేన సమాధినా సుభావితేనా**తి ఇమస్మిం ఠానే అయం భిక్ఖు విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్తో. ఇదాని ఖీణాసవస్స అభిఞ్ఞాపటిపాటిం దస్సేన్తో **యస్స యస్స చా**తిఆదిమాహ.

౫. ఝానసుత్తవణ్ణనా

౩౬. పఞ్చమే **ఆసవానం ఖయన్తి** అరహత్తం. **యదేవ తత్థ హోతి రూపగతన్తి** తస్మిం పఠమజ్ఝానక్ఖణే వత్థువసేన వా చిత్తసముట్ఠానికాదివసేన వా యం రూపం నామ పవత్తతి. **వేదనాగతాదీని** సమ్పయుత్తవేదనాదీనం వసేన వేదితబ్బాని . **తే ధమ్మే**తి తే రూపాదయో పఞ్చక్ఖన్ధధమ్మే. **అనిచ్చతో**తిఆదీసు హుత్వా అభావాకారేన **అనిచ్చతో**, పటిపీళనాకారేన **దుక్ఖతో**, రుజ్జనాకారేన **రోగతో**, అన్తోదుస్సనట్ఠేన **గణ్డతో**, అనుపవిట్ఠట్ఠేన అనుకన్తనట్ఠేన చ **సల్లతో**, దుక్ఖట్ఠేన **అఘతో**, ఆబాధనట్ఠేన **ఆబాధతో**, అసకట్ఠేన **పరతో**, పలుజ్జనట్ఠేన **పలోకతో**, అస్సామికట్ఠేన **సుఞ్ఞతో**, అవసవత్తనట్ఠేన **అనత్తతో**. **సమనుపస్సతీ**తి బలవవిపస్సనాపఞ్ఞాయ పస్సతి.

తేహి ధమ్మేహీతి తేహి పఞ్చక్ఖన్ధధమ్మేహి. **పటివాపేతీ**తి నిబ్బానవసేన నివత్తేతి. **అమతాయ ధాతుయా**తి నిబ్బానధాతుయా. **చిత్తం ఉపసంహరతీ**తి ఞాణేన ఆనిసంసం దిస్వా ఓతారేతి. **సన్త**న్తి పచ్చనీకసన్తతాయ సన్తం. **పణీత**న్తి అతప్పకం. **సో తత్థ ఠితో ఆసవానం ఖయం పాపుణాతీ**తి సో తస్మిం పఠమజ్ఝానే ఠితో తం బలవవిపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. అపరో నయో – **సో తేహి ధమ్మేహీ**తి యస్మా అనిచ్చతోతిఆదీసు అనిచ్చతో పలోకతోతి ద్వీహి పదేహి అనిచ్చలక్ఖణం కథితం, దుక్ఖతోతిఆదీహి ఛహి దుక్ఖలక్ఖణం, పరతో, సుఞ్ఞతో, అనత్తతోతి తీహి అనత్తలక్ఖణం. తస్మా సో తేహి ఏవం తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా దిట్ఠేహి అన్తోసమాపత్తియం పఞ్చక్ఖన్ధధమ్మేహి. **చిత్తం పటివాపేతీ**తి చిత్తం పటిసంహరతి మోచేతి అపనేతి. **ఉపసంహరతీ**తి విపస్సనాచిత్తం తావ సవనవసేన థుతివసేన పరియత్తివసేన పఞ్ఞత్తివసేన చ సన్తం నిబ్బానన్తి ఏవం అసఙ్ఖతాయ అమతాయ ధాతుయా ఉపసంహరతి. మగ్గచిత్తం నిబ్బానం ఆరమ్మణకరణవసేనేవ "ఏతం సన్తం ఏతం పణీత"న్తి న ఏవం వదతి. ఇమినా పనాకారేన తం పటివిజ్ఝన్తో తత్థ చిత్తం ఉపసంహరతీతి అత్థో.

సో తత్థ ఠితోతి తస్సా తిలక్ఖణారమ్మణాయ విపస్సనాయ ఠితో. **ఆసవానం ఖయం పాపుణాతీ**తి అనుక్కమేన చత్తారో మగ్గే భావేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. **తేనేవ ధమ్మరాగేనా**తి సమథవిపస్సనాధమ్మే ఛన్దరాగేన. **ధమ్మనన్దియా**తి తస్సేవ వేవచనం. సమథవిపస్సనాసు హి సబ్బసో ఛన్దరాగం పరియాదాతుం సక్కోన్తో అరహత్తం పాపుణాతి, అసక్కోన్తో అనాగామీ హోతి.

తిణపురిసరూపకే వాతి తిణపోత్థకరూపే వా. దూరే కణ్డే పాతేతీతి **దూరేపాతీ**. అవిరాధితం విజ్ఝతీతి **అక్ఖణవేధీ. యదేవ తత్థ హోతి వేదనాగత**న్తి ఇధ రూపం న గహితం. కస్మా? సమతిక్కన్తత్తా. అయఞ్హి హేట్ఠా రూపావచరజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా రూపం అతిక్కమిత్వా అరూపావచరసమాపత్తిం సమాపన్నోతి సమథవసేనాపి అనేన రూపం సమతిక్కన్తం, హేట్ఠా రూపం సమ్మసిత్వా తం అతిక్కమ్మ ఇదాని అరూపం సమ్మసతీతి విపస్సనావసేనాపి అనేన రూపం అతిక్కన్తం. ఆరుప్పే పన సబ్బసోపి రూపం నత్థీతి తం సన్ధాయపి రూపం న గహితం. అథ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం కస్మా న గహితన్తి? సుఖుమత్తా. తస్మిఞ్హి చత్తారోపి అరూపక్ఖన్ధా సుఖుమా న సమ్మసనూపగా. తేనేవాహ – "ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, యావతా సఞ్ఞాసమాపత్తి తావతా అఞ్ఞాపటివేధో"తి. ఇదం వుత్తం హోతి – యావతా సచిత్తకసమాపత్తి నామ అత్థి, తావతా ఓళారికే ధమ్మే సమ్మసతో అఞ్ఞాపటివేధో హోతి, అరహత్తం సమ్పజ్జతి. నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పన సుఖుమత్తా సఞ్ఞాసమాపత్తీతి న వుచ్చతి. **ఝాయీహేతే**తి ఝాయీహి ఝానాభిరతేహి ఏతాని. **వుట్ఠహిత్వా**తి తతో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ. **సమక్ఖాతబ్బానీ**తి సమ్మా అక్ఖాతబ్బాని, "సన్తాని పణీతానీ"తి ఏవం కేవలం ఆచిక్ఖితబ్బాని థోమేతబ్బాని వణ్ణేతబ్బానీతి.

౬. ఆనన్దసుత్తవణ్ణనా

౩౭. ఛట్ఠే **సమ్బాధే**తి పఞ్చకామగుణసమ్బాధే. **ఓకాసాధిగమో**తి ఓకాసస్స అధిగమో. **సత్తానం విసుద్ధియా**తి సత్తానం విసుద్ధిం పాపనత్థాయ. **సమతిక్కమాయా**తి సమతిక్కమనత్థాయ. **అత్థఙ్గమాయా**తి అత్థం గమనత్థాయ. **ఞాయస్స అధిగమాయా**తి సహవిపస్సనకస్స మగ్గస్స అధిగమనత్థాయ . **నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయా**తి అపచ్చయనిబ్బానస్స పచ్చక్ఖకరణత్థాయ. **తదేవ నామ చక్ఖుం భవిస్సతీ**తి తఞ్ఞేవ పసాదచక్ఖు అసమ్భిన్నం భవిస్సతి. **తే రూపా**తి తదేవ రూపారమ్మణం ఆపాథం ఆగమిస్సతి. **తఞ్చాయతనం నో పటిసంవేదిస్సతీ**తి తఞ్చ రూపాయతనం న జానిస్సతి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

ఉదాయీతి కాళుదాయిత్థేరో. **సఞ్ఞీమేవ ను ఖో**తి సచిత్తకోయేవ ను ఖో. మకారో పదసన్ధిమత్తం. **కింసఞ్ఞీ**తి కతరసఞ్ఞాయ సఞ్ఞీ హుత్వా. **సబ్బసో రూపసఞ్ఞాన**న్తి ఇదం కస్మా గణ్హి, కిం పఠమజ్ఝానాదిసమఙ్గినో రూపాదిపటిసంవేదనా హోతీతి? న హోతి, యావ పన కసిణరూపం ఆరమ్మణం హోతి, తావ రూపం సమతిక్కన్తం నామ న హోతి. అసమతిక్కన్తత్తా పచ్చయో భవితుం సక్ఖిస్సతి. సమతిక్కన్తత్తా పన తం నత్థి నామ హోతి, నత్థితాయ పచ్చయో భవితుం న సక్కోతీతి దస్సేతుం ఇదమేవ గణ్హి.

జటిలవాసికాతి జటిలనగరవాసినీ. **న చాభినతో**తిఆదీసు రాగవసేన న **అభినతో**, దోసవసేన న **అపనతో**. ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలేసే నిగ్గణ్హిత్వా వారేత్వా ఠితో, కిలేసానం పన ఛిన్నన్తే ఉప్పన్నోతి **న ససఙ్ఖారనిగ్గయ్హవారితగతో**. **విముత్తత్తా ఠితో**తి కిలేసేహి విముత్తత్తాయేవ ఠితో. **ఠితత్తా సన్తుసితో**తి ఠితత్తాయేవ సన్తుట్ఠో నామ జాతో. **సన్తుసితత్తా నో పరితస్సతీ**తి సన్తుట్ఠత్తాయేవ పరితాసం నాపజ్జతి. **అయం, భన్తే ఆనన్ద, సమాధి కిం ఫలో**తి ఇమినా అయం థేరీ తాలఫలఞ్ఞేవ గహేత్వా "ఇదం ఫలం కిం ఫలం నామా"తి పుచ్ఛమానా వియ అరహత్తఫలసమాధిం గహేత్వా "అయం, భన్తే ఆనన్ద, సమాధి కిం ఫలో వుత్తో భగవతా"తి పుచ్ఛతి. **అఞ్ఞాఫలో వుత్తో**తి అఞ్ఞా వుచ్చతి అరహత్తం, అరహత్తఫలసమాధి నామేసో వుత్తో భగవతాతి అత్థో. **ఏవంసఞ్ఞీపీ**తి ఇమాయ అరహత్తఫలసఞ్ఞాయ సఞ్ఞీపి తదాయతనం నో పటిసంవేదేతీతి ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే అరహత్తఫలసమాధి కథితోతి.

౭. లోకాయతికసుత్తవణ్ణనా

౩౮. సత్తమే **లోకాయతికా**తి లోకాయతవాదకా. **సతత**న్తి సదా. **సమిత**న్తి నిరన్తరం. **తిట్ఠతేత**న్తి తిట్ఠతు ఏతం, మా ఏతం పట్ఠపేథ, కో వో ఏతేన అత్థో. **ధమ్మం వో బ్రాహ్మణా దేసేస్సామీ**తి అహం వో చతుసచ్చధమ్మం దేసేస్సామి.

దళ్హధమ్మోతి దళ్హధనుం గహేత్వా ఠితో. **ధనుగ్గహో**తి ఇస్సాసో. దళ్హధను నామ ద్విసహస్సథామం వుచ్చతి. ద్విసహస్సథామం నామ యస్స ఆరోపితస్స జియాబద్ధో లోహసీసాదీనం భారో దణ్డే గహేత్వా యావ కణ్డప్పమాణా ఉక్ఖిత్తస్స పథవితో ముచ్చతి. **సిక్ఖితో**తి దస ద్వాదస వస్సాని ఆచరియకులే ఉగ్గహితసిప్పో. **కతహత్థో**తి ఏకో సిప్పమేవ ఉగ్గణ్హాతి, కతహత్థో న హోతి అయం పన కతహత్థో చిణ్ణవసిభావో. **కతూపాసనో**తి రాజకులాదీసు దస్సితసిప్పో. **లహుకేన అసనేనా**తి అన్తో సుసిరం కత్వా తూలాదీహి పూరేత్వా కతలక్ఖపరికమ్మేన సల్లహుకకణ్డేన. ఏవం కతఞ్హి ఏకఉసభగామీ ద్వే ఉసభానిపి గచ్ఛతి...పే.... అట్ఠుసభగామీ సోళస ఉసభానిపి గచ్ఛతి. **అప్పకసిరేనా**తి నిద్దుక్ఖేన. **అతిపాతేయ్యా**తి అతిక్కమేయ్య. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా సో ధనుగ్గహో తం విదత్థిచతురఙ్గులం ఛాయం సీఘమేవ అతిక్కామేతి, ఏవం సకలచక్కవాళం సీఘం సీఘం అతిక్కమనసమత్థేన జవేన సమన్నాగతో. **సన్ధావనికాయా**తి పదసా ధావనేన. **ఏవమాహంసూ**తి ఏవం వదన్తి.

౮. దేవాసురసఙ్గామసుత్తవణ్ణనా

౩౯. అట్ఠమే **సముపబ్యూళ్హో అహోసీ**తి పచ్చుపట్ఠితో అహోసి. **సఙ్గామేయ్యామా**తి సఙ్గామం కరేయ్యామ యుజ్ఝేయ్యామ. **అపయింసుయేవా**తి పలాయింసుయేవ. **ఉత్తరేనాభిముఖా**తి ఉత్తరాముఖా హుత్వా. **అభియన్తే వా**తి అనుబన్ధన్తియేవ. **భీరుత్తానగతేనా**తి భీరుత్తానం భయనివారణం పతిట్ఠానం గతేన. **అకరణీయా**తి యుద్ధేన కిఞ్చి అకత్తబ్బా. కస్మా పన నేసం సఙ్గామో హోతీతి? అసురా హి పుబ్బే తావతింసవాసినో, తే చిత్తపాటలియా పుప్ఫనకాలే దిబ్బపారిచ్ఛత్తకపుప్ఫం

అనుస్సరన్తి. తతో ఉప్పన్నకోధా “గణ్హథ దేవే”తి సమ్ముఖసమ్ముఖట్ఠానేనేవ సినేరుం అభిరుహన్తి, దేవాపి నిక్ఖమన్తి. తేసం గోపాలకదారకానం అఞ్ఞమఞ్ఞం దణ్డకేహి పహరణసదిసం యుద్ధం హోతి. సక్కో దేవరాజా హేట్ఠా పఞ్చసు ఠానేసు ఆరక్ఖం ఠపేత్వా ఉపరి దేవపురం పరివారేత్వా అత్తసదిసా వజిరహత్థా పటిమా ఠపాపేసి. అసురా హేట్ఠా పఞ్చ ఠానాని పటిబాహిత్వా అభిరుళ్హా ఇన్దపటిమాయో దిస్వా నివత్తిత్వా అసురపురమేవ గచ్ఛన్తి.

దక్ఖిణేనాభిముఖాతి దక్ఖిణాముఖా హుత్వా. **అపదం వధిత్వాతి** నిప్పదం నిరవసేసం వధిత్వా. **అదస్సనం గతోతి** మారోపి వట్టపాదకం కత్వా రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం సమాపన్నస్స చిత్తం జానాతి, తదేవ విపస్సనాపాదకం కత్వా సమాపన్నస్స చిత్తం జానాతి. అరూపావచరసమాపత్తి పన వట్టపాదా వా హోతు విపస్సనాపాదా వా, తం సమాపన్నస్స మారో చిత్తం న జానాతి. తేన వుత్తం – “అదస్సనం గతో పాపిమతో”తి.

౯. నాగసుత్తవణ్ణనా

౪౦. నవమే **ఆరఞ్ఞకస్సాతి** అరఞ్ఞవాసినో. **గోచరపసుతస్సాతి** గోచరగ్గహణత్థాయ గచ్ఛన్తస్స. **హత్థికలభాతి** మహన్తా మహన్తా నాగా. **హత్థిచ్ఛాపాతి** తరుణపోతకా. **ఓభగ్గోభగ్గన్తి** నామేత్వా నామేత్వా ఠపితం. **ఓగాహం ఓతిణ్ణస్సాతి** ఓగాహితబ్బత్తా ఓగాహన్తి లద్ధనామం ఉదకతిత్థం ఓతిణ్ణస్స. **ఓగాహా ఉత్తిణ్ణస్సాతి** ఉదకతిత్థతో ఉత్తిణ్ణస్స. **వూపకట్ఠోతి** వూపకట్ఠో హుత్వా. ఇదాని యస్మా దసబలస్స హత్థినాగేన కిచ్చం నత్థి, సాసనే పన తంసరిక్ఖకం పుగ్గలం దస్సేతుం ఇదమాహటం, తస్మా తం పుగ్గలం దస్సేన్తో **ఏవమేవ ఖోతిఆదిమాహ.**

౧౦. తపుస్ససుత్తవణ్ణనా

౪౧. దసమే **మల్లేసూతి** మల్లరట్ఠే. **ఇధేవ తావ త్వం, ఆనన్ద, హోహీతి** ఇధ భగవా “తపుస్సగహపతినో ఇధ ఠితేన ఆనన్దేన సద్ధిం కథాసల్లాపో భవిస్సతి, తతోనిదానం అహం మహన్తం ధమ్మపరియాయం దేసేస్సామీ”తి ఞత్వా ఆహ. **ఉపసఙ్కమీతి** సో కిర భుత్తపాతరాసో “దసబలస్స ఉపట్ఠానం గమిస్సామీ”తి నిక్ఖమన్తో దూరతోవ థేరం దిస్వా యేనాయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమి. **పపాతో వియ ఖాయతి, యదిదం నేక్ఖమ్మన్తి** యమిదం పబ్బజ్జాసఙ్ఖాతం నేక్ఖమ్మం, తం అమ్హాకం మహాపపాతో వియ ఓగాహిత్వా ఉపట్ఠాతి. **నేక్ఖమ్మే చిత్తం పక్ఖన్దతీతి** పబ్బజ్జాయ చిత్తం ఆరమ్మణవసేన పక్ఖన్దతి, తదేవ ఆరమ్మణం కత్వా **పసీదతి,** తదేవ **పతిట్ఠాతి,** పచ్చనీకధమ్మేహి చ **విముచ్చతి. ‘ఏతం సన్త’న్తి పస్సతోతి** ఏతం నేక్ఖమ్మం సన్తం విగతదరథపరిళాహన్తి ఏవం పస్సన్తానం భిక్ఖూనం. **బహునా జనేన విసభాగోతి** తయిదం బహునా మహాజనేన సద్ధిం భిక్ఖూనం విసభాగం, అసదిసన్తి అత్థో.

కథాపాభతన్తి కథామూలం. **తస్స మయ్హం, ఆనన్ద, నేక్ఖమ్మే చిత్తం న పక్ఖన్దతీతి** తస్స ఏవం వితక్కేన్తస్సాపి మయ్హం పబ్బజ్జాయ చిత్తం న ఓతరతి. **‘‘ఏతం సన్త’’న్తి పస్సతోతి** “సాధు నేక్ఖమ్మ”న్తి పరివితక్కనవసేన “ఏతం నేక్ఖమ్మం సన్త”న్తి పస్సన్తస్సపి. **అనాసేవితోతి** న ఆసేవితో న ఘస్సితో న సచ్ఛికతో. **అధిగమ్మాతి** అధిగన్త్వా పత్వా సచ్ఛికత్వా. **తమాసేవేయ్యన్తి** తం ఆనిసంసం సేవేయ్యం భజేయ్యం. **యం మేతి** యేన కారణేన మయ్హం. **అధిగమ్మాతి** అధిగన్త్వా. **స్వాస్స మే హోతి ఆబాధోతి** సో మయ్హం ఆబాధనట్ఠేన ఆబాధో హోతి. **అవితక్కే చిత్తం న పక్ఖన్దతీతి** అవితక్కవిచారే దుతియజ్ఝానే ఆరమ్మణవసేన చిత్తం న పక్ఖన్దతి. **వితక్కేసూతి** వితక్కవిచారేసు. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మహావగ్గో చతుత్థో.

౫. సామఞ్ఞవగ్గో

౧. సమ్బాధసుత్తవణ్ణనా

౪౨. పఞ్చమస్స పఠమే **ఉదాయీ**తి కాళుదాయిత్థేరో. **అవిద్వా**తి అఞ్ఞాసి. **భూరిమేధసో**తి మహాపఞ్ఞో. **యో ఝానమబుజ్ఝీ**తి యో ఝానం అబుజ్ఝి. **పటిలీననిసభో**తి ఏకీభావవసేన పటిలీనో చేవ ఉత్తమట్ఠేన చ నిసభో. **మునీ**తి బుద్ధముని. **పరియాయేనా**తి ఏకేన కారణేన. కామసమ్బాధస్స హి అభావమత్తేనేవ పఠమజ్ఝానం ఓకాసాధిగమో నామ, న సబ్బథా సబ్బం. **తత్రాపత్థి సమ్బాధో**తి తస్మిమ్పి పఠమజ్ఝానే సమ్బాధో పటిపీళనం అత్థియేవ. తత్రాపిత్థీతిపి పాఠో. **కిఞ్చ తత్థ సమ్బాధో**తి తస్మిం పన ఝానే కిం సమ్బాధో నామ. **అయమేత్థ సమ్బాధో**తి అయం వితక్కవిచారానం అనిరుద్ధభావో సమ్బాధో సంపీళా నామ. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో. **నిప్పరియాయేనా**తి న ఏకేన కారణేన, అథ ఖో ఆసవక్ఖయో నామ సబ్బసమ్బాధానం పహీనత్తా సబ్బేన సబ్బం ఓకాసాధిగమో నామాతి.

౨. కాయసక్ఖిసుత్తవణ్ణనా

౪౩. దుతియే **యథా యథా చ తదాయతన**న్తి యేన యేన కారణేన యేన యేనాకారేన తం పఠమజ్ఝానసఙ్ఖాతం ఆయతనం హోతి. **తథా తథా నం కాయేన ఫుసిత్వా విహరతీ**తి తేన తేన కారణేన తేన తేనాకారేన తం సమాపత్తిం సహజాతనామకాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, సమాపజ్జతీతి అత్థో. **కాయసక్ఖి వుత్తో భగవతా పరియాయేనా**తి యస్మా తేన నామాకాయేన పఠమజ్ఝానం సచ్ఛికతం, తస్మా ఇమినా పరియాయేన కాయసక్ఖి వుత్తో. **నిప్పరియాయేనా**తి యత్తకం కాయేన సచ్ఛికాతబ్బం, సబ్బస్స కతత్తా అయం నిప్పరియాయేన కాయసక్ఖి నామ.

౩. పఞ్ఞావిముత్తసుత్తవణ్ణనా

౪౪. తతియే **పఞ్ఞాయ చ నం పజానాతీ**తి తం పఠమజ్ఝానవిపస్సనాపఞ్ఞాయ జానాతి. ఇధాపి పరియాయనిప్పరియాయా పురిమనయేనేవ వేదితబ్బా. యథా చ ఇధ, ఏవం ఇతో పరేసుపి.

౪. ఉభతోభాగవిముత్తసుత్తవణ్ణనా

౪౫. చతుత్థం ఉభయేన వేదితబ్బం. ఏత్థ చ **ఉభతోభాగవిముత్తో**తి ఉభతోభాగేహి సమథవిపస్సనానం పచ్చనీకకిలేసేహి విముత్తో. పరియోసానే పన సమాపత్తియా రూపకాయతో, అరియమగ్గేన నామకాయతో విముత్తోయేవ ఉభతోభాగవిముత్తోతి వేదితబ్బో.

౫-౧౦. సన్దిట్ఠికధమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

౪౬-౫౧. పఞ్చమాదీసు **సన్దిట్ఠికో**తి సయం పస్సితబ్బకో. **నిబ్బాన**న్తి కిలేసనిబ్బానం. **పరినిబ్బాన**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **తదఙ్గనిబ్బాన**న్తి పఠమజ్ఝానాదినా తేన తేన అఙ్గేన నిబ్బానం. **దిట్ఠధమ్మనిబ్బాన**న్తి ఇస్మింయేవ అత్తభావే నిబ్బానం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సామఞ్ఞవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకవణ్ణనా

౫౨. ఇతో పరేసు **ఖేమన్తి** నిరుపద్దవం. **ఖేమప్పత్తోతి** ఖేమభావం పత్తో. **సిక్ఖాదుబ్బల్యానీతి** సిక్ఖాయ దుబ్బలభావకరణాని. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

నవకనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

దసకనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

၁. ఆనిసంసవగ్గో

၁. కిమత్థియసుత్తవణ్ణనా

၁. దసకనిపాతస్స పఠమే **కుసలాని సీలానీ**తి అనవజ్జసీలాని. అమఙ్కుభావస్స అవిప్పటిసారస్స అత్థాయ సంవత్తన్తీతి **అవిప్పటిసారత్థాని**. సో నేసం ఆనిసంసోతి **అవిప్పటిసారానిసంసాని. యథాభూతఞాణదస్సనత్థో**తిఆదీసు **యథాభూతఞాణదస్సనం** నామ తరుణవిపస్సనా, **నిబ్బిదా** నామ బలవవిపస్సనా, **విరాగో** నామ మగ్గో, **విముత్తి** నామ అరహత్తఫలం, **ఞాణదస్సనం** నామ పచ్చవేక్ఖణఞాణం. **అగ్గాయ పరేన్తీ**తి అరహత్తత్థాయ గచ్ఛన్తి.

౨. చేతనాకరణీయసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **న చేతనాయ కరణీయ**న్తి న చేతేత్వా కప్పేత్వా పకప్పేత్వా కాతబ్బం. **ధమ్మతా ఏసా**తి ధమ్మసభావో ఏసో కారణనియమో అయం. **అభిసన్దేన్తీ**తి పవత్తేన్తి. **పరిపూరేన్తీ**తి పరిపుణ్ణం కరోన్తి. **అపారా పారం గమనాయా**తి ఓరిమతీరభూతా తేభూమకవట్టా నిబ్బానపారం గమనత్థాయ.

౩-౫. ఉపనిససుత్తత్తయవణ్ణనా

౩-౫. తతియే **హతూపనిసో**తి హతకారణో. చతుత్థపఞ్చమేసు ద్వీహి థేరేహి కథితభావోవ విసేసో.

౬. సమాధిసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **నేవ పథవియం పథవీసఞ్ఞీ అస్సా**తి పథవిం ఆరమ్మణం కత్వా పథవీతి ఏవం ఉప్పన్నాయ సఞ్ఞాయ సఞ్ఞీ న భవేయ్య. **ఆపాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **న ఇధలోకే**తి ఇధలోకే ఉప్పజ్జనకచతుక్కపఞ్చకజ్ఝానసఞ్ఞాయ న సఞ్ఞీ భవేయ్య. **న పరలోకే**తి పరలోకే ఉప్పజ్జనకచతుక్కపఞ్చకజ్ఝానసఞ్ఞాయ న సఞ్ఞీ భవేయ్య. **సఞ్ఞీ చ పన అస్సా**తి అథ చ పనస్స సమాపత్తి సవితక్కసమాపత్తియేవ అస్సాతి వుచ్చతి. **ఏతం సన్తం ఏతం పణీత**న్తి సన్తం సన్తన్తి అప్పేత్వా నిసిన్నస్స దివసమ్పి చిత్తుప్పాదో "సన్తం సన్త"న్తేవ పవత్తతి, పణీతం పణీతన్తి అప్పేత్వా నిసిన్నస్స దివసమ్పి చిత్తుప్పాదో "పణీతం పణీత"న్తేవ పవత్తతి. **యదిదం సబ్బసఙ్ఖారసమథో**తి నిబ్బానం నిబ్బానన్తి అప్పేత్వా నిసిన్నస్స దివసమ్పి చిత్తుప్పాదో "నిబ్బానం నిబ్బాన"న్తేవ పవత్తతీతి సబ్బమ్పేతం ఫలసమాపత్తిసమాధిం సన్ధాయ వుత్తం.

౭. సారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **సఞ్ఞీ చ పనాహం, ఆవుసో, తస్మిం సమయే అహోసి**న్తి, ఆవుసో, తస్మిం సమయే అహం "భవనిరోధో నిబ్బాన"న్తి ఇమాయ ఫలసమాపత్తిసఞ్ఞాయ సఞ్ఞీ అహోసిం. సచిత్తకా మే సా సమాపత్తి అహోసీతి పచ్చవేక్ఖణా కథితా.

౮. ఝానసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **సమన్తపాసాదికో**తి పసాదావహేనంయేవ కాయకమ్మాదీనం సబ్భావతో సమన్తో పాసాదికో. **సబ్బాకారపరిపూరో**తి సబ్బేహి కారణేహి పరిపుణ్ణో.

౯. సన్తవిమోక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే **సన్తా**తి ఆరమ్మణసన్తతాయపి అఙ్గసన్తతాయపి సన్తా. **విమోక్ఖా**తి పచ్చనీకధమ్మేహి విముత్తత్తా ఆరమ్మణే చ నిరాసఙ్కభావేన సుట్ఠు ముత్తత్తా ఏవంలద్ధనామా. **అతిక్కమ్మ రూపే**తి రూపజ్ఝానాని అతిక్కమిత్వా పవత్తా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఆనిసంసవగ్గో పఠమో.

౨. నాథవగ్గో

౧. సేనాసనసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **పఞ్చఙ్గసమన్నాగతో**తి పఞ్చహి గుణఙ్గేహి సమన్నాగతో. **నాతిదూరం హోతి నాచ్చాసన్న**న్తి యఞ్హి అతిదూరే హోతి, పిణ్డాయ చరిత్వా తత్థ గచ్ఛన్తస్స కాయచిత్తదరథా హోతి, తతో అనుప్పన్నం వా సమాధిం ఉప్పాదేతుం ఉప్పన్నం వా థిరం కాతుం న సక్కోతి. అచ్చాసన్నం బహుజనాకిణ్ణం హోతి. చత్తాలీసఉసభమత్తే పన పదేసే వసతం దూరాసన్నదోసవిముత్తఞ్చ గమనాగమనసమ్పన్నం నామ హోతి. **దివాఅప్పాకిణ్ణ**న్తి దివసభాగే మహాజనేన అనాకిణ్ణం.

౨. పఞ్చఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **కేవలీ**తి కేవలేహి సకలేహి గుణేహి సమన్నాగతో. **వుసితవా**తి వుత్థబ్రహ్మచరియవాసో. **అసేఖేనా**తి అసేఖధమ్మపరియాపన్నేన లోకుత్తరేన. **సీలక్ఖన్ధేనా**తి సీలరాసినా. **విముత్తిక్ఖన్ధేనా**తి ఏత్థ ఠపేత్వా సీలాదయో తయో సేసా ఫలధమ్మా విముత్తి నామ, విముత్తిఞాణదస్సనం పచ్చవేక్ఖణఞాణం, తం లోకియమేవ.

౩-౪. సంయోజనసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩-౧౪. తతియే **ఓరమ్భాగియానీ**తి హేట్ఠాభాగియాని. **ఉద్ధమ్భాగియానీ**తి ఉపరిభాగియాని. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం. చతుత్థే **ఖిలవినిబన్ధా** పఞ్చకనిపాతే విత్థారితాయేవ. **ఆరోహపరిణాహేనా**తి దీఘపుథులత్తేన.

౫. అప్పమాదసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **ఏవమేవ ఖో**తి యథా సబ్బసత్తానం సమ్మాసమ్బుద్ధో అగ్గో, ఏవం సబ్బేసం కుసలధమ్మానం కారాపకఅప్పమాదో అగ్గోతి దట్ఠబ్బో. నను చేస లోకియోవ, కుసలధమ్మా పన లోకుత్తరాపి. అయఞ్చ కామావచరోవ, కుసలధమ్మా పన చతుభూమకా. కథమేస తేసం అగ్గోతి? పటిలాభకత్తేన. అప్పమాదేన హి తే పటిలభన్తి, తస్మా సో తేసం అగ్గో. తేనేవ వుత్తం – **సబ్బే తే అప్పమాదమూలకా**తి.

జఙ్గలానన్తి పథవితలచారీనం. **పాణాన**న్తి సపాదకపాణానం. **పదజాతానీ**తి పదాని. **సమోధానం గచ్ఛన్తీ**తి ఓధానం పక్ఖేపం గచ్ఛన్తి. **అగ్గమక్ఖాయతీ**తి సేట్ఠమక్ఖాయతి. **యదిదం మహన్తత్తేనా**తి మహన్తభావేన అగ్గమక్ఖాయతి, న గుణగ్గేనాతి అత్థో. **వస్సిక**న్తి సుమనపుప్ఫం. ఇదం కిర సుత్తం సుత్వా భాతియమహారాజా వీమంసితుకామతాయ ఏకస్మిం గబ్భే చతుజాతిగన్ధేహి పరిభణ్డం కత్వా సుగన్ధపుప్ఫాని ఆహరాపేత్వా ఏకస్స సముగ్గస్స మజ్ఝే సుమనపుప్ఫముట్ఠిం ఠపేత్వా సేసాని తస్స సమన్తతో ముట్ఠిం కత్వా ఠపేత్వా ద్వారం పిధాయ బహి నిక్ఖన్తో. అథస్స ముహుత్తం బహి వీతినామేత్వా ద్వారం వివరిత్వా పవిసన్తస్స సబ్బపఠమం సుమనపుప్ఫగన్ధో ఘానం పహరి. సో మహాతలస్మింయేవ మహాచేతియాభిముఖో నిపజ్జిత్వా "వస్సికం తేసం అగ్గన్తి కథేన్తేన సుకథితం సమ్మాసమ్బుద్ధేనా"తి చేతియం వన్ది. **ఖుద్దరాజానో**తి ఖుద్దకరాజానో. కూటరాజానోతిపి పాఠో.

౬. ఆహునేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **గోత్రభూ**తి సిఖాపత్తవిపస్సనాభూతేన నిబ్బానారమ్మణేన గోత్రభుఞాణేన సమన్నాగతో.

౭. పఠమనాథసుత్తవణ్ణనా

౧౭. సత్తమే **సనాథా**తి సఞాతకా బహుఞాతివగ్గా హుత్వా విహరథ. నాథం కరోన్తీతి **నాథకరణా,** అత్తనో సనాథభావకరా పతిట్ఠాకరాతి అత్థో. **కల్యాణమిత్తో**తిఆదీసు సీలాదిగుణసమ్పన్నా కల్యాణా మిత్తా అస్సాతి **కల్యాణమిత్తో**. తేవస్స ఠాననిసజ్జాదీసు సహ అయనతో సహాయాతి **కల్యాణసహాయో**. చిత్తేన చేవ కాయేన చ కల్యాణమిత్తేసుయేవ సమ్పవఙ్కో ఓణతోతి **కల్యాణసమ్పవఙ్కో. సువచో హోతీ**తి సుఖేన వత్తబ్బో హోతి, సుఖేన అనుసాసితబ్బో. **ఖమో**తి గాళ్హేన ఫరుసేన కక్ఖళేన వుత్తో ఖమతి న కుప్పతి. **పదక్ఖిణగ్గాహీ అనుసాసని**న్తి యథా ఏకచ్చో ఓవదియమానో వామతో గణ్హాతి, పటిప్ఫరతి వా, అస్సుణన్తో వా గచ్ఛతి, ఏవం అకత్వా "ఓవదథ , భన్తే, అనుసాసథ, తుమ్హేసు అనోవదన్తేసు కో అఞ్ఞో ఓవదిస్సతీ"తి పదక్ఖిణం గణ్హాతి.

ఉచ్చావచానీతి ఉచ్చనీచాని. **కింకరణీయానీ**తి "కిం కరోమీ"తి ఏవం వత్వా కత్తబ్బకమ్మాని. తత్థ ఉచ్చకమ్మం నామ చీవరస్స కరణం రజనం, చేతియే సుధాకమ్మం, ఉపోసథాగారచేతియఘరబోధిఘరేసు కత్తబ్బకమ్మన్తి ఏవమాది. అవచకమ్మం నామ పాదధోవనమక్ఖనాదిఖుద్దకకమ్మం. **తత్రూపాయాయా**తి తత్రుపగమనియాయ. **అలం కాతు**న్తి కాతుం సమత్థో హోతి. **అలం సంవిధాతు**న్తి విచారేతుం సమత్థో హోతి.

ధమ్మే అస్స కామో సినేహోతి **ధమ్మకామో,** తేపిటకం బుద్ధవచనం పియాయతీతి అత్థో. **పియసముదాహారో**తి పరస్మిం కథేన్తే సక్కచ్చం సుణాతి, సయఞ్చ పరేసం దేసేతుకామో హోతీతి అత్థో . **అభిధమ్మే అభివినయే**తి ఏత్థ ధమ్మో అభిధమ్మో, వినయో అభివినయోతి చతుక్కం వేదితబ్బం. తత్థ **ధమ్మో**తి సుత్తన్తపిటకం. **అభిధమ్మో**తి సత్త పకరణాని. **వినయో**తి ఉభతోవిభఙ్గో. **అభివినయో**తి ఖన్ధకపరివారా. అథ వా సుత్తన్తపిటకమ్పి అభిధమ్మపిటకమ్పి ధమ్మో ఏవ, మగ్గఫలాని అభిధమ్మో. సకలవినయపిటకం వినయో, కిలేసవూపసమకరణం అభివినయో. ఇతి సబ్బస్మిమ్పి ఏత్థ ధమ్మే చ అభిధమ్మే చ వినయే చ అభివినయే చ ఉళారపామోజ్జో హోతీతి అత్థో. **కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి కారణత్థే భుమ్మం, చాతుభూమకకుసలధమ్మకారణా తేసం అధిగమత్థాయ అనిక్ఖిత్తధురో హోతీతి అత్థో.

౮. దుతియనాథసుత్తవణ్ణనా

౧౮. అట్ఠమే **థేరానుకమ్పితస్సా**తి థేరేహి ఓవాదానుసాసనిదానసముస్సాహితాయ హితఫరణాయ అనుకమ్పితస్స.

౯. పఠమఅరియావాససుత్తవణ్ణనా

౧౯. నవమే **అరియవాసా**తి అరియానం ఆవాసో, తే ఆవసింసు ఆవసన్తి ఆవసిస్సన్తీతి అరియావాసా. **యదరియా**తి యే వాసే అరియా.

౧౦. దుతియఅరియావాససుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమం యస్మా కురురట్ఠవాసినో భిక్ఖూ గమ్భీరపఞ్ఞాకారకా యుత్తప్పయుత్తా, తస్మా యథా తేసం దీఘనికాయాదీసు మహానిదానాదీని కథితాని, ఏవమిదమ్పి గమ్భీరం సుఖుమం తిలక్ఖణాహతం సుత్తం తత్థేవ అవోచ. తత్థ **పఞ్చఙ్గవిప్పహీనో**తి పఞ్చహి అఙ్గేహి విప్పయుత్తో హుత్వా ఖీణాసవో అవసి వసతి వసిస్సతి. తస్మా అయం పఞ్చఙ్గవిప్పహీనతా అరియావాసోతి వుత్తో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు ఛళఙ్గసమన్నాగతో హోతీ**తి ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ సమన్నాగతో హోతి. ఛళఙ్గుపేక్ఖా ధమ్మా నామ కేతి? ఞాణాదయో. "ఞాణ"న్తి వుత్తే కిరియతో చత్తారి ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తాని లబ్భన్తి, "సతతవిహారో"తి వుత్తే అట్ఠ మహాచిత్తాని, "రజ్జనదుస్సనం నత్థీ"తి వుత్తే దస చిత్తాని లబ్భన్తి. సోమనస్సం ఆసేవనవసేన లబ్భతి. **సతారక్ఖేన చేతసా**తి ఖీణాసవస్స హి తీసు ద్వారేసు సబ్బకాలే సతి ఆరక్ఖకిచ్చం సాధేతి. తేనేవస్స చరతో చ తిట్ఠతో చ సుత్తస్స చ జాగరస్స చ సతతం సమితం ఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠితం హోతీతి వుచ్చతి.

పుథుసమణబ్రాహ్మణానన్తి బహూనం సమణబ్రాహ్మణానం. ఏత్థ **సమణా**తి పబ్బజ్జుపగతా, **బ్రాహ్మణా**తి భోవాదినో. **పుథుపచ్చేకసచ్చానీ**తి బహూని పాటేక్కసచ్చాని. "ఇదమేవ దస్సనం సచ్చం, ఇదమేవ సచ్చ"న్తి ఏవం పాటియేక్కం గహితాని బహూని సచ్చానీతి అత్థో. **నుణ్ణానీ**తి నీహటాని. **పనుణ్ణానీ**తి సుట్ఠు నీహటాని. **చత్తానీ**తి విస్సట్ఠాని. **వన్తానీ**తి వమితాని. **ముత్తానీ**తి ఛిన్నబన్ధనాని కతాని. **పహీనానీ**తి పజహితాని. **పటినిస్సట్ఠానీ**తి యథా న పున చిత్తం ఆరోహన్తి, ఏవం పటినిస్సజ్జితాని. సబ్బానేవ తాని గహితగ్గహణస్స విస్సట్ఠభావవేవచనాని.

సమవయసట్ఠేసనోతి ఏత్థ **అవయా**తి అనూనా, **సట్ఠా**తి విస్సట్ఠా. సమ్మా అవయా సట్ఠా ఏసనా అస్సాతి సమవయసట్ఠేసనో, సుట్ఠువిస్సట్ఠసబ్బఏసనోతి అత్థో. **రాగా చిత్తం విముత్త**న్తిఆదీహి మగ్గస్స కిచ్చనిప్ఫత్తి కథితా. **రాగో మే పహీనో**తిఆదీహి పచ్చవేక్ఖణఫలం కథితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

నాథవగ్గో దుతియో.

౩. మహావగ్గో

౧. సీహనాదసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియస్స పఠమే **విసమగతేతి** విసమట్ఠానేసు గోచరేసు గతే. **సఙ్ఘాతం ఆపాదేస్సన్తి** ఘాతం వధం పాపేసిం. తస్స హి ఉస్సన్నతేజతాయ ఖుద్దకేసు పాణేసు అనుకమ్పా హోతి. తస్మా యే పటిసత్తుభావేన సఙ్ఘాతుం సక్ఖిస్సన్తి, యే దుబ్బలా పలాయితుకామా భవిస్సన్తి, తే పలాయిస్సన్తీతి సీహనాదం నదిత్వావ గోచరాయ పక్కమతి. **తథాగతస్సేతం అధివచనన్తి** యది హి సహనతాయ హననతాయ చ సీహో, తథాగతో హి సబ్బాని చ ఇట్ఠానిట్ఠాని సహతి, సబ్బపరప్పవాదినో చ వాదానం నిమ్మథనేన హనతి. **ఇదమస్స హోతి సీహనాదస్మిన్తి** అయమస్స సీహనాదో.

తథాగతబలానీతి అఞ్ఞేహి అసాధారణాని తథాగతస్సేవ బలాని. యథా వా పుబ్బబుద్ధానం బలాని పుఞ్ఞసమ్పత్తియా ఆగతాని, తథా ఆగతబలానీతిపి అత్థో. తత్థ దువిధం తథాగతస్స బలం కాయబలం ఞాణబలం. తేసు కాయబలం హత్థికులానుసారేన వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం పోరాణేహి –

> "కాలావకఞ్చ గఙ్గేయ్యం, పణ్డరం తమ్బపిఙ్గలం;
> గన్ధమఙ్గలహేమఞ్చ, ఉపోసథఛద్దన్తిమే దసా"తి.

ఇమాని దస హత్థికులాని. తత్థ **కాలావకన్తి** పకతిహత్థికులం దట్ఠబ్బం. యం దసన్నం పురిసానం కాయబలం, తం ఏకస్స కాలావకస్స హత్థినో. యం దసన్నం కాలావకానం బలం, తం ఏకస్స గఙ్గేయ్యస్స. యం దసన్నం గఙ్గేయ్యానం, తం ఏకస్స పణ్డరస్స. యం దసన్నం పణ్డరానం, తం ఏకస్స తమ్బస్స. యం దసన్నం తమ్బానం, తం ఏకస్స పిఙ్గలస్స. యం దసన్నం పిఙ్గలానం, తం ఏకస్స గన్ధహత్థినో. యం దసన్నం గన్ధహత్థీనం, తం ఏకస్స మఙ్గలస్స. యం దసన్నం మఙ్గలానం, తం ఏకస్స హేమస్స. యం దసన్నం హేమానం, తం ఏకస్స ఉపోసథస్స. యం దసన్నం ఉపోసథానం, తం ఏకస్స ఛద్దన్తస్స. యం దసన్నం ఛద్దన్తానం, తం ఏకస్స తథాగతస్స. నారాయనసఙ్ఘాతబలన్తిపి ఇదమేవ వుచ్చతి . తదేతం పకతిహత్థిగణనాయ హత్థీనం కోటిసహస్సానం, పురిసగణనాయ దసన్నం పురిసకోటిసహస్సానం బలం హోతి. ఇదం తావ తథాగతస్స **కాయబలం.**

ఞాణబలం పన పాళియం తావ ఆగతమేవ. దసబలఞాణం, మజ్ఝిమే ఆగతం చతువేసారజ్జఞాణం, అట్ఠసు పరిసాసు అకమ్పనఞాణం, చతుయోనిపరిచ్ఛేదఞాణం, పఞ్చగతిపరిచ్ఛేదఞాణం, సంయుత్తకే (సం. ని. ౨.౩౩) ఆగతాని తేసత్తతి ఞాణాని సత్తసత్తతి ఞాణానీతి, ఏవం అఞ్ఞానిపి అనేకాని **ఞాణబలం** నామ. ఇధాపి ఞాణబలమేవ అధిప్పేతం. ఞాణఞ్హి అకమ్పియట్ఠేన ఉపత్థమ్భనట్ఠేన చ బలన్తి వుత్తం.

ఆసభం ఠానన్తి సేట్ఠట్ఠానం ఉత్తమట్ఠానం. ఆసభా వా పుబ్బబుద్ధా, తేసం ఠానన్తి అత్థో. అపిచ గవసతజేట్ఠకో ఉసభో, గవసహస్సజేట్ఠకో వసభో. వజసతజేట్ఠకో వా ఉసభో, వజసహస్సజేట్ఠకో వసభో. సబ్బగవసేట్ఠో సబ్బపరిస్సయసహో సేతో పాసాదికో మహాభారవహో అసనిసతసద్దేహిపి అసమ్పకమ్పియో నిసభో, సో ఇధ ఉసభోతి అధిప్పేతో. ఇదమ్పి హి తస్స పరియాయవచనం. ఉసభస్స ఇదన్తి **ఆసభం. ఠానన్తి** చతూహి పాదేహి పథవిం ఉప్పీళేత్వా అచలట్ఠానం. ఇదం పన ఆసభం

వియాతి ఆసభం. యథేవ హి నిసభసఙ్ఖాతో ఉసభో ఉసభబలేన సమన్నాగతో చతూహి పాదేహి పథవిం ఉప్పీళేత్వా అచలట్ఠానేన తిట్ఠతి, ఏవం తథాగతోపి దసహి తథాగతబలేహి సమన్నాగతో చతూహి వేసారజ్జపాదేహి అట్ఠపరిసపథవిం ఉప్పీళేత్వా సదేవకే లోకే కేనచి పచ్చత్థికేన పచ్చామిత్తేన అకమ్పియో అచలట్ఠానేన తిట్ఠతి. ఏవం తిట్ఠమానో చ తం ఆసభం ఠానం పటిజానాతి ఉపగచ్ఛతి న పచ్చక్ఖాతి అత్తని ఆరోపేతి. తేన వుత్తం – "ఆసభం ఠానం పటిజానాతీ"తి.

పరిసాసూతి అట్ఠసు పరిసాసు. **సీహనాదం నదతీతి** సేట్ఠనాదం నదతి, అభీతనాదం నదతి, సీహనాదసదిసం వా నాదం నదతి. తత్రాయం ఉపమా – యథా సీహో సీహబలేన సమన్నాగతో సబ్బత్థ విసారదో విగతలోమహంసో సీహనాదం నదతి, ఏవం తథాగతసీహోపి తథాగతబలేహి సమన్నాగతో అట్ఠసు పరిసాసు విసారదో విగతలోమహంసో "ఇతి సక్కాయో"తిఆదినా నయేన నానావిధదేసనావిలాససమ్పన్నం సీహనాదం నదతి. తేన వుత్తం – "పరిసాసు సీహనాదం నదతీ"తి.

బ్రహ్మచక్కం పవత్తేతీతి ఏత్థ **బ్రహ్మన్తి** సేట్ఠం ఉత్తమం విసిట్ఠం. **చక్కన్తి** ధమ్మచక్కం. తం పనేతం దువిధం హోతి పటివేధఞాణఞ్చేవ దేసనాఞాణఞ్చ. తత్థ పఞ్ఞాపభావితం అత్తనో అరియఫలావహం పటివేధఞాణం, కరుణాపభావితం సావకానం అరియఫలావహం దేసనాఞాణం. తత్థ పటివేధఞాణం ఉప్పజ్జమానం ఉప్పన్నన్తి దువిధం. తఞ్హి అభినిక్ఖమనతో యావ అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. తుసితభవనతో వా యావ మహాబోధిపల్లఙ్కే అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. దీపఙ్కరతో వా పట్ఠాయ యావ అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. దేసనాఞాణమ్పి పవత్తమానం పవత్తన్తి దువిధం. తఞ్హి యావ అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞస్స సోతాపత్తిమగ్గా పవత్తమానం, ఫలక్ఖణే పవత్తం నామ. తేసు పటివేధఞాణం లోకుత్తరం, దేసనాఞాణం లోకియం. ఉభయమ్పి పనేతం అఞ్ఞేహి అసాధారణం, బుద్ధానంయేవ ఓరసఞాణం.

ఇదాని యేహి దసహి బలేహి సమన్నాగతో తథాగతో ఆసభం ఠానం పటిజానాతి, తాని విత్థారతో దస్సేతుం **కతమాని దస? ఇధ, భిక్ఖవే, తథాగతో ఠానఞ్చ ఠానతోతిఆదిమాహ.** తత్థ **ఠానఞ్చ ఠానతోతి** కారణఞ్చ కారణతో. కారణఞ్హి యస్మా తత్థ ఫలం తిట్ఠతి, తదాయత్తవుత్తితాయ ఉప్పజ్జతి చేవ పవత్తతి చ, తస్మా ఠానన్తి వుచ్చతి. తం భగవా "యే యే ధమ్మా యేసం యేసం ధమ్మానం హేతూ పచ్చయా ఉప్పాదాయ, తం తం ఠానం. యే యే ధమ్మా యేసం యేసం ధమ్మానం న హేతూ న పచ్చయా ఉప్పాదాయ, తం తం అట్ఠాన"న్తి పజానన్తో ఠానఞ్చ ఠానతో అట్ఠానఞ్చ అట్ఠానతో యథాభూతం పజానాతి. అభిధమ్మే పనేతం "తత్థ కతమం తథాగతస్స ఠానఞ్చ ఠానతో అట్ఠానఞ్చ అట్ఠానతో యథాభూతం ఞాణ"న్తిఆదినా (విభ॰ ౮౦౯) నయేన విత్థారితమేవ. **యమ్పీతి** యేన ఞాణేన. **ఇదమ్పి, భిక్ఖవే, తథాగతస్సాతి** ఇదమ్పి ఠానాట్ఠానఞాణం తథాగతస్స తథాగతబలం నామ హోతీతి అత్థో. ఏవం సబ్బపదేసు యోజనా వేదితబ్బా.

కమ్మసమాదానానన్తి సమాదియిత్వా కతానం కుసలాకుసలకమ్మానం, కమ్మమేవ వా కమ్మసమాదానం. **ఠానసో హేతుసోతి** పచ్చయతో చేవ హేతుతో చ. తత్థ గతిఉపధికాలపయోగా విపాకస్స ఠానం, కమ్మం హేతు. ఇమస్స పన ఞాణస్స విత్థారకథా "అత్థేకచ్చాని పాపకాని కమ్మసమాదానాని గతిసమ్పత్తిపటిబాళ్హాని న విపచ్చన్తీ"తిఆదినా (విభ॰ ౮౧౦) నయేన అభిధమ్మే ఆగతాయేవ.

సబ్బత్థగామినిన్తి సబ్బగతిగామినిఞ్చ అగతిగామినిఞ్చ. **పటిపదన్తి** మగ్గం. **యథాభూతం పజానాతీతి** బహూసుపి మనుస్సేసు ఏకమేవ పాణం ఘాతేన్తేసు "ఇమస్స చేతనా నిరయగామినీ భవిస్సతి, ఇమస్స తిరచ్ఛానయోనిగామినీ"తి ఇమినా నయేన ఏకవత్థుస్మిమ్పి కుసలాకుసలచేతనాసఙ్ఖాతానం పటిపత్తీనం అవిపరీతతో సభావం జానాతి. ఇమస్సపి చ ఞాణస్స విత్థారకథా "తత్థ కతమం తథాగతస్స సబ్బత్థగామినిం పటిపదం యథాభూతం ఞాణం? ఇధ తథాగతో అయం మగ్గో అయం పటిపదా నిరయగామినీతి పజానాతీ"తిఆదినా (విభ॰ ౮౧౧) నయేన అభిధమ్మే ఆగతాయేవ.

అనేకధాతున్తి చక్ఖుధాతుఆదీహి కామధాతుఆదీహి వా ధాతూహి బహుధాతుం. **నానాధాతున్తి** తాసంయేవ ధాతూనం విలక్ఖణతాయ నానప్పకారధాతుం. **లోకన్తి** ఖన్ధాయతనధాతులోకం. **యథాభూతం పజానాతీతి** తాసం ధాతూనం అవిపరీతతో సభావం పటివిజ్ఝతి. ఇదమ్పి ఞాణం "తత్థ కతమం తథాగతస్స అనేకధాతునానాధాతులోకం యథాభూతం ఞాణం? ఇధ తథాగతో ఖన్ధనానత్తం పజానాతీ"తిఆదినా నయేన అభిధమ్మే విత్థారితమేవ.

నానాధిముత్తికతన్తి హీనాదీహి అధిముత్తీహి నానాధిముత్తికభావం. ఇదమ్పి ఞాణం "తత్థ కతమం తథాగతస్స సత్తానం నానాధిముత్తికతం యథాభూతం ఞాణం? ఇధ తథాగతో పజానాతి సన్తి సత్తా హీనాధిముత్తికా"తిఆదినా నయేన అభిధమ్మే విత్థారితమేవ.

పరసత్తానన్తి పధానసత్తానం. **పరపుగ్గలానన్తి** తతో అఞ్ఞేసం హీనసత్తానం. ఏకత్థమేవ వా ఏతం పదద్వయం, వేనేయ్యవసేన ద్విధా వుత్తం. **ఇన్ద్రియపరోపరియత్తన్తి** సద్ధాదీనం ఇన్ద్రియానం పరభావఞ్చ అపరభావఞ్చ, వుద్ధిఞ్చ హానిఞ్చాతి అత్థో. ఇమస్సాపి ఞాణస్స విత్థారకథా "తత్థ కతమం తథాగతస్స పరసత్తానం పరపుగ్గలానం ఇన్ద్రియపరోపరియత్తం యథాభూతం ఞాణం ? ఇధ తథాగతో సత్తానం ఆసయం పజానాతీ"తి (విభ॰ ౮౧౪) ఆదినా నయేన అభిధమ్మే ఆగతాయేవ.

ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తీనన్తి పఠమాదీనం చతున్నం ఝానానం, "రూపీ రూపాని పస్సతీ"తిఆదీనం అట్ఠన్నం విమోక్ఖానం, సవితక్కసవిచారాదీనం తిణ్ణం సమాధీనం, పఠమజ్ఝానసమాపత్తిఆదీనఞ్చ నవన్నం అనుపుబ్బసమాపత్తీనం. **సంకిలేసన్తి** హానభాగియధమ్మం. **వోదానన్తి** విసేసభాగియధమ్మం. **వుట్ఠానన్తి** "వోదానమ్పి వుట్ఠానం, తమ్హా తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠానమ్పి వుట్ఠాన"న్తి (విభ॰ ౮౨౮) ఏవం వుత్తం పగుణజ్ఝానఞ్చేవ భవఙ్గఫలసమాపత్తియో చ. హేట్ఠిమం హేట్ఠిమఞ్హి పగుణజ్ఝానం ఉపరిమస్స ఉపరిమస్స పదట్ఠానం హోతి, తస్మా "వోదానమ్పి వుట్ఠాన"న్తి వుత్తం. భవఙ్గేన పన సబ్బఝానేహి వుట్ఠానం హోతి, ఫలసమాపత్తియా నిరోధసమాపత్తితో వుట్ఠానం హోతి. తం సన్ధాయ చ "తమ్హా తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠానమ్పి వుట్ఠాన"న్తి వుత్తం. ఇదమ్పి ఞాణం "తత్థ కతమం తథాగతస్స ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తీనం సంకిలేసం వోదానం వుట్ఠానం యథాభూతం ఞాణం? **ఝాయీతి** చత్తారో ఝాయీ, అత్థేకచ్చో ఝాయీ సమ్పత్తింయేవ సమానం విపత్తీతి పచ్చేతీ"తిఆదినా (విభ॰ ౮౨౮) నయేన అభిధమ్మే విత్థారితమేవ. సబ్బఞాణానం విత్థారకథాయ వినిచ్ఛయో సమ్మోహవినోదనియా విభఙ్గట్ఠకథాయ వుత్తో, పుబ్బేనివాసానుస్సతిదిబ్బచక్ఖుఞాణకథా విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితా, ఆసవక్ఖయకథా హేట్ఠా వుత్తాయేవాతి.

తత్థ పరవాదీకథా హోతి "దసబలఞాణం నామ పాటియేక్కం ఞాణం నత్థి, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సేవాయం పభేదో"తి. తం న తథా దట్ఠబ్బం. అఞ్ఞమేవ హి దసబలఞాణం, అఞ్ఞం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. దసబలఞాణఞ్హి సకసకకిచ్చమేవ జానాతి,

సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం తమ్పి తతో అవసేసమ్పి జానాతి. దసబలఞాణేసు హి పఠమం కారణాకారణమేవ జానాతి, దుతియం కమ్మవిపాకన్తరమేవ, తతియం కమ్మపరిచ్ఛేదమేవ, చతుత్థం ధాతునానత్తకారణమేవ, పఞ్చమం సత్తానం అజ్ఝాసయాధిముత్తిమేవ, ఛట్ఠం ఇన్ద్రియానం తిక్ఖముదుభావమేవ, సత్తమం ఝానాదీహి సద్ధిం తేసం సంకిలేసాదిమేవ, అట్ఠమం పుబ్బేనివుత్థక్ఖన్ధసన్తతిమేవ, నవమం సత్తానం చుతిపటిసన్ధిమేవ, దసమం సచ్చపరిచ్ఛేదమేవ. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పన ఏతేహి జానితబ్బఞ్చ తతో ఉత్తరిఞ్చ పజానాతి, ఏతేసం పన కిచ్చం న సబ్బం కరోతి. తఞ్హి ఝానం హుత్వా అప్పేతుం న సక్కోతి, ఇద్ధి హుత్వా వికుబ్బితుం న సక్కోతి, మగ్గో హుత్వా కిలేసే ఖేపేతుం న సక్కోతి.

అపిచ పరవాదీ ఏవం పుచ్ఛితబ్బో "దసబలఞాణం నామేతం సవితక్కసవిచారం అవితక్కవిచారమత్తం అవితక్కఅవిచారం, కామావచరం రూపావచరం అరూపావచరం, లోకియం లోకుత్తర"న్తి. జానన్తో "పటిపాటియా సత్త ఞాణాని సవితక్కసవిచారానీ"తి వక్ఖతి, "తతో పరాని ద్వే అవితక్కఅవిచారానీ"తి వక్ఖతి. "ఆసవక్ఖయఞాణం సియా సవితక్కసవిచారం సియా అవితక్కవిచారమత్తం, సియా అవితక్కఅవిచార"న్తి వక్ఖతి . తథా "పటిపాటియా సత్త కామావచరాని, తతో ద్వే రూపావచరాని, అవసానే ఏకం లోకుత్తర"న్తి వక్ఖతి. "సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పన సవితక్కసవిచారమేవ లోకియమేవా"తి వక్ఖతి.

ఏవమేత్థ అనుపదవణ్ణనం ఞత్వా ఇదాని యస్మా తథాగతో పఠమంయేవ ఠానాట్ఠానఞాణేన వేనేయ్యసత్తానం ఆసవక్ఖయాధిగమస్స చేవ అనధిగమస్స చ ఠానాట్ఠానభూతం కిలేసావరణాభావం పస్సతి లోకియసమ్మాదిట్ఠిట్ఠానాదిదస్సనతో నియతమిచ్ఛాదిట్ఠిట్ఠానాభావదస్సనతో చ. అథ నేసం కమ్మవిపాకఞాణేన విపాకావరణాభావం పస్సతి తిహేతుకప్పటిసన్ధిదస్సనతో, సబ్బత్థగామినిపటిపదాఞాణేన కమ్మావరణాభావం పస్సతి ఆనన్తరియకమ్మాభావదస్సనతో. ఏవమనావరణానం అనేకధాతునానాధాతుఞాణేన అనుకూలధమ్మదేసనత్థం చరియావిసేసం పస్సతి ధాతువేమత్తదస్సనతో. అథ నేసం నానాధిముత్తికతఞాణేన అధిముత్తిం పస్సతి పయోగం అనాదియిత్వాపి అధిముత్తివసేన ధమ్మదేసనత్థం. అథేవం దిట్ఠాధిముత్తీనం యథాసత్తి యథాబలం ధమ్మం దేసేతుం ఇన్ద్రియపరోపరియత్తిఞాణేన ఇన్ద్రియపరోపరియత్తం పస్సతి సద్ధాదీనం తిక్ఖముదుభావదస్సనతో. ఏవం పరిఞ్ఞాతిన్ద్రియపరోపరియత్తా పన తే సచే దూరే హోన్తి, అథ ఝానాదిఞాణేన ఝానాదీసు వసీభూతత్తా ఇద్ధివిసేసేన తే ఖిప్పం ఉపగచ్ఛతి. ఉపగన్త్వా చ నేసం పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణేన పుబ్బజాతిభవం, దిబ్బచక్ఖానుభావతో పత్తబ్బేన చేతోపరియఞాణేన సమ్పతి చిత్తవిసేసం పస్సన్తో ఆసవక్ఖయఞాణానుభావేన ఆసవక్ఖయగామినియా పటిపదాయ విగతసమ్మోహత్తా ఆసవక్ఖయాయ ధమ్మం దేసేతి. తస్మా ఇమినానుక్కమేన ఇమాని బలాని వుత్తానీతి వేదితబ్బాని.

౨. అధివుత్తిపదసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **యే తే ధమ్మా**తి యే తే దసబలఞాణం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణధమ్మా. **అధివుత్తిపదాన**న్తి అధివచనపదానం, ఖన్ధాయతనధాతుధమ్మానన్తి అత్థో. అధివుత్తియోతి హి అధివచనాని వుచ్చన్తి, తేసం యే పదభూతా దేసనాయ పదట్ఠానత్తా. అతీతా బుద్ధాపి హి ఏతే ధమ్మే కథయింసు, అనాగతాపి ఏతేవ కథయిస్సన్తి. తస్మా ఖన్ధాదయో అధివుత్తిపదాని నామ. తేసం అధివుత్తిపదానం. అథ వా భూతమత్థం అభిభవిత్వా యథాసభావతో అగ్గహేత్వా వత్తనతో అధివుత్తియోతి దిట్ఠియో వుచ్చన్తి, అధివుత్తీనం పదాని అధివుత్తిపదాని, దిట్ఠిదీపకాని వచనానీతి అత్థో. తేసం అధివుత్తిపదానం దిట్ఠివోహారానం. **అభిఞ్ఞా సచ్ఛికిరియాయా**తి జానిత్వా పచ్చక్ఖకరణత్థాయ. **విసారదో**తి

ఞాణసోమనస్సప్పత్తో. **తత్థాతి** తేసు ధమ్మేసు **తేసం తేసం తథా తథా ధమ్మం దేసేతున్తి** తేసం తేసం దిట్ఠిగతికానం వా ఇతరేసం వా ఆసయం ఞత్వా తథా తథా ధమ్మం దేసేతుం. **హీనం వా హీనన్తి ఞస్సతీతి** హీనం వా ధమ్మం "హీనో ధమ్మో"తి జానిస్సతి. **ఞాతేయ్యన్తి** ఞాతబ్బం. **దట్ఠేయ్యన్తి** దట్ఠబ్బం. **సచ్ఛికరేయ్యన్తి** సచ్ఛికాతబ్బం. **తత్థ తత్థ యథాభూతఞాణన్తి** తేసు తేసు ధమ్మేసు యథాసభావఞాణం. ఇమినా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం దస్సేతి. ఏవం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం దస్సేత్వా పున దసబలఞాణం దస్సేన్తో **దసయిమానీతి**ఆదిమాహ. దసబలఞాణమ్పి హి తత్థ తత్థ యథాభూతఞాణమేవాతి.

౩. కాయసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **ఆపన్నో హోతి కఞ్చిదేవ దేసన్తి** కఞ్చి ఆపత్తికోట్ఠాసం ఆపన్నో హోతి. **అనువిచ్చాతి** అనుపవిసిత్వా పరియోగాహేత్వా. **కాయదుచ్చరితన్తి** తివిధం కాయదుచ్చరితం. **వచీదుచ్చరితన్తి** చతుబ్బిధం వచీదుచ్చరితం. **పాపికా ఇస్సాతి** లామికా ఉసూయా. **పఞ్ఞాయ దిస్వాతి** సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పస్సిత్వా పస్సిత్వా పహాతబ్బా. **ఇజ్ఝతీతి** సమిజ్ఝతి. **ఉపవాసస్సాతి** నిస్సాయ ఉపసఙ్కమిత్వా వసన్తస్స. **అభిభుయ్యాతి** అజ్ఝోత్థరిత్వా మద్దిత్వా. **ఇరీయతీతి** వత్తతి. ఇమస్మిం సుత్తే సహవిపస్సనాయ మగ్గో కథితో.

౪. మహాచున్దసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **జానామిమం ధమ్మన్తి** ఇమినా ఞాణవాదస్స వదనాకారో వుత్తో. **భావితకాయోమ్హీతి**ఆదీహి భావనావాదస్స. తతియవారే ద్వేపి వాదా ఏకతో వుత్తా, తయోపి చేతే అరహత్తమేవ పటిజానన్తి. **అడ్ఢవాదం వదేయ్యాతి** అడ్ఢోహమస్మీతి వాదం వదేయ్య. **ఉపనీహాతున్తి** నీహరిత్వా దాతుం.

౫. కసిణసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే సకలట్ఠేన కసిణాని, తదారమ్మణానం ధమ్మానం ఖేత్తట్ఠేన అధిట్ఠానట్ఠేన వా ఆయతనానీతి **కసిణాయతనాని. ఉద్ధన్తి** ఉపరి గగణతలాభిముఖం. **అధోతి** హేట్ఠా భూమితలాభిముఖం. **తిరియన్తి** ఖేత్తమణ్డలం వియ సమన్తా పరిచ్ఛిన్దిత్వా. ఏకచ్చో హి ఉద్ధమేవ కసిణం వడ్ఢేతి, ఏకచ్చో అధో, ఏకచ్చో సమన్తతో. తేన తేన వా కారణేన ఏవం పసారేతి ఆలోకమివ రూపదస్సనకామో. తేన వుత్తం – "పథవీకసిణమేకో సఞ్జానాతి ఉద్ధం అధో తిరియ"న్తి. **అద్వయన్తి** ఇదం పన ఏకస్స అఞ్ఞభావానుపగమనత్థం వుత్తం. యథా హి ఉదకం పవిట్ఠస్స సబ్బదిసాసు ఉదకమేవ హోతి న అఞ్ఞం, ఏవమేవ పథవీకసిణం పథవీకసిణమేవ హోతి. నత్థి తస్స అఞ్ఞకసిణసమ్భేదోతి. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. **అప్పమాణన్తి** ఇదం తస్స తస్స ఫరణఅప్పమాణవసేన వుత్తం. తఞ్హి చేతసా ఫరన్తో సకలమేవ ఫరతి, "అయమస్స ఆది, ఇదం మజ్ఝ"న్తి పమాణం న గణ్హాతి. **విఞ్ఞాణకసిణన్తి** చేత్థ కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే పవత్తవిఞ్ఞాణం. తత్థ కసిణవసేన కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే, కసిణుగ్ఘాటిమాకాసవసేన తత్థ పవత్తవిఞ్ఞాణే ఉద్ధంఅధోతిరియతా వేదితబ్బా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, కమ్మట్ఠానభావనానయేన పనేతాని పథవీకసిణాదీని విత్థారతో విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౧.౫౧ ఆదయో) వుత్తానేవ.

౬. కాళీసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **కుమారిపఞ్హేసూ**తి కుమారీనం మారధీతానం పుచ్ఛాసు. **అత్థస్స పత్తిం హదయస్స సన్తి**న్తి ద్వీహిపి పదేహి అరహత్తమేవ కథితం. **సేన**న్తి రాగాదికిలేససేనం. **పియసాతరూప**న్తి పియజాతికేసు చ సాతజాతికేసు చ వత్థూసు ఉప్పజ్జనతో ఏవంలద్ధనామం. **ఏకోహం ఝాయం సుఖమనుబోధి**న్తి ఏవం కిలేససేనం జినిత్వా అహం ఏకకోవ ఝాయన్తో సుఖం అనుబుజ్ఝిం సచ్ఛికాసిం. **సక్ఖి**న్తి సక్ఖిభావప్పత్తం ధమ్మసక్ఖిం. **న సమ్పజ్జతి కేనచి మే**తి మయ్హం కేనచి సద్ధిం మిత్తధమ్మో నామ నత్థి. **పథవీకసిణసమాపత్తిపరమా ఖో, భగిని, ఏకే సమణబ్రాహ్మణా అత్థోతి అభినిబ్బత్తేసు**న్తి పథవీకసిణసమాపత్తిపరమో ఉత్తమో అత్థోతి గహేత్వా అభినిబ్బత్తేసుం. **యావతా ఖో, భగిని, పథవీకసిణసమాపత్తిపరమతా**తి యత్తకా పథవీకసిణసమాపత్తియా ఉత్తమకోటి. **తదభిఞ్ఞాసి భగవా**తి తం భగవా అభిఞ్ఞాపఞ్ఞాయ అభిఞ్ఞాసి. **అస్సాదమద్దసా**తి సముదయసచ్చం అద్దస. **ఆదీనవమద్దసా**తి దుక్ఖసచ్చం అద్దస. **నిస్సరణమద్దసా**తి నిరోధసచ్చం అద్దస. **మగ్గామగ్గఞాణదస్సనమద్దసా**తి మగ్గసచ్చం అద్దస. **అత్థస్స పత్తీ**తి ఏతేసం చతున్నం సచ్చానం దిట్ఠత్తా అరహత్తసఙ్ఖాతస్స అత్థస్స పత్తి, సబ్బదరథపరిళాహవూపసన్తతాయ **హదయస్స సన్తీ**తి.

౭. పఠమమహాపఞ్హసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **అభిజానాథా**తి అభిజానిత్వా పచ్చక్ఖం కత్వా విహరథ. **అభిఞ్ఞాయా**తి అభిజానిత్వా. **ఇధా**తి ఇమాయ. **ధమ్మదేసనాయ వా ధమ్మదేసన**న్తి యదిదం సమణస్స గోతమస్స ధమ్మదేసనాయ సద్ధిం అమ్హాకం ధమ్మదేసనం, అమ్హాకం వా ధమ్మదేసనాయ సద్ధిం సమణస్స గోతమస్స ధమ్మదేసనం ఆరబ్భ నానాకరణం వుచ్చేథ, తం కిం నామాతి వదన్తి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. ఇతి తే మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణం వియ సాసనేన సద్ధిం అత్తనో లద్ధిం వచనమత్తేన సమధురం ఠపయింసు. **నేవ అభినన్దింసూ**తి "ఏవమేత"న్తి న సమ్పటిచ్ఛింసు. **నప్పటిక్కోసింసూ**తి "న ఇదం ఏవ"న్తి నప్పటిసేధేసుం. కస్మా? తే కిర "తిత్థియా నామ అన్ధసదిసా జానిత్వా వా అజానిత్వా వా కథేయ్యు"న్తి నాభినన్దింసు.

న సమ్పాయిస్సన్తీతి సమ్పాదేత్వా కథేతుం న సక్ఖిస్సన్తి. **ఉత్తరి చ విఘాత**న్తి అసమ్పాదనతో ఉత్తరిమ్పి దుక్ఖం ఆపజ్జిస్సన్తి. సమ్పాదేత్వా కథేతుం అసక్కోన్తానఞ్హి దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి. **యథా తం, భిక్ఖవే, అవిసయస్మి**న్తి ఏత్థ చ **త**న్తి నిపాతమత్తం. **యథా**తి కారణవచనం, యస్మా అవిసయే పఞ్హం పుచ్ఛితా హోన్తీతి అత్థో. **ఇతో వా పన సుత్వా**తి ఇతో వా పన మమ సాసనతో సుత్వా. ఇతోతి తథాగతతోపి తథాగతసావకతోపి. **ఆరాధేయ్యా**తి పరితోసేయ్య, అఞ్ఞథా ఆరాధనం నామ నత్థీతి దస్సేతి.

ఏకధమ్మేతి ఏకస్మిం ధమ్మే. ఇమినా ఉద్దేసో దస్సితో. పరతో **కతమస్మిం ఏకధమ్మే**తి ఇమినా పఞ్హో దస్సితో. **సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా**తి ఇదం పనేత్థ వేయ్యాకరణం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **సమ్మా నిబ్బిన్దమానో**తిఆదీసు పన సమ్మా హేతునా నయేన నిబ్బిదానుపస్సనాయ నిబ్బిన్దన్తో ఉక్కణ్ఠన్తో, విరాగానుపస్సనాయ విరజ్జన్తో, పటిసఙ్ఖానుపస్సనాయ ముచ్చనస్స ఉపాయం కత్వా విముచ్చమానో, అధిమోక్ఖవసేన వా విముచ్చమానో సన్నిట్ఠానం కురుమానోతి అత్థో. ఉదయబ్బయేహి పరిచ్ఛిన్దిత్వా పుబ్బన్తాపరన్తదస్సనేన **సమ్మా పరియన్తదస్సావీ. సమ్మదత్థం అభిసమేచ్చా**తి సమ్మా సభాగత్థం ఞాణేన అభిసమాగన్త్వా. **దుక్ఖస్సన్తకరో హోతీ**తి సకలవట్టదుక్ఖస్స పరియన్తం పరివటుమం కరో హోతి.

సబ్బే సత్తాతి కామభవాదీసు ఏకవోకారభవాదీసు చ సబ్బభవేసు సబ్బే సత్తా. **ఆహారట్ఠితికా**తి ఆహారతో ఠితి ఏతేసన్తి ఆహారట్ఠితికా. ఇతి సబ్బసత్తానమ్పి ఠితిహేతు ఆహారో నామ ఏకో ధమ్మో, తస్మిం ఏకధమ్మే. నను చ ఏవం సన్తే యం

వుత్తం – “అసఞ్ఞసత్తా దేవా అహేతుకా అనాహారా అఫస్సకా”తిఆది (విభ. ౧౦౧౭), తం విరుజ్ఝతీతి. న విరుజ్ఝతి. తేసఞ్హి ఝానం ఆహారో హోతి. ఏవం సన్తేపి “చత్తారోమే, భిక్ఖవే, ఆహారా”తి (సం. ని. ౨.౧౧) ఇదం విరుజ్ఝతీతి. ఇదమ్పి న విరుజ్ఝతి. ఏతస్మిఞ్హి సుత్తే నిప్పరియాయేన ఆహారలక్ఖణా ధమ్మా ఆహారాతి వుత్తా, ఇధ పన పరియాయేన పచ్చయో ఆహారోతి వుత్తో. సబ్బధమ్మానఞ్హి పచ్చయో లద్ధుం వట్టతి. సో చ యం యం ఫలం జనేతి, తం తం ఆహరతి నామ. తస్మా ఆహారోతి వుచ్చతి. తేనేవాహ – “అవిజ్జమ్పాహం, భిక్ఖవే, సాహారం వదామి, నో అనాహారం. కో చ, భిక్ఖవే, అవిజ్జాయ ఆహారో? పఞ్చ నీవరణాతిస్స వచనీయ”న్తి (అ. ని. ౧౦.౬౧). అయం ఇధ అధిప్పేతో. ఏతస్మిఞ్హి పచ్చయాహారే గహితే పరియాయాహారోపి నిప్పరియాయాహారోపి సబ్బో గహితోవ హోతి.

తత్థ అసఞ్ఞీభవే పచ్చయాహారో లబ్భతి. అనుప్పన్నే హి బుద్ధే తిత్థాయతనే పబ్బజితా వాయోకసిణే పరికమ్మం కత్వా చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తతో వుట్ఠాయ “ధి చిత్తం, ధి వతేతం చిత్తం, చిత్తస్స నామ అభావోయేవ సాధు. చిత్తఞ్హి నిస్సాయ వధబన్ధాదిపచ్చయం దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి. చిత్తే అసతి నత్థేత”న్తి ఖన్తిం రుచిం ఉప్పాదేత్వా అపరిహీనజ్ఝానా కాలం కత్వా అసఞ్ఞీభవే నిబ్బత్తన్తి. యో యస్స ఇరియాపథో మనుస్సలోకే పణిహితో అహోసి, సో తేన ఇరియాపథేన నిబ్బత్తిత్వా చిత్తరూపసదిసో హుత్వా పఞ్చ కప్పసతాని తిట్ఠతి. ఏత్తకం అద్ధానం సయితో వియ హోతి. ఏవరూపానమ్పి సత్తానం పచ్చయాహారో లబ్భతి. తే హి యం ఝానం భావేత్వా నిబ్బత్తా, తదేవ నేసం పచ్చయో హోతి. యథా జియావేగేన ఖిత్తసరో యావ జియావేగో అత్థి, తావ గచ్ఛతి. ఏవం యావ ఝానపచ్చయో అత్థి, తావ తిట్ఠన్తి. తస్మిం నిట్ఠితే ఖీణవేగో వియ సరో పతన్తి. చవనకాలే చ తేసం సో రూపకాయో అన్తరధాయతి, కామావచరసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, తేన సఞ్ఞుప్పాదేన తే దేవా తమ్హా కాయా చుతాతి పఞ్ఞాయన్తి.

యే పన తే నేరయికా నేవ వుట్ఠానఫలూపజీవీ, న పుఞ్ఞఫలూపజీవీతి వుత్తా, తేసం కో ఆహారోతి? తేసం కమ్మమేవ ఆహారో . కిం పఞ్చ ఆహారా అత్థీతి? పఞ్చ, న పఞ్చాతి ఇదం న వత్తబ్బం, నను “పచ్చయో ఆహారో”తి వుత్తమేతం. తస్మా యేన కమ్మేన నిరయే నిబ్బత్తన్తి, తదేవ తేసం ఠితిపచ్చయత్తా ఆహారో హోతి. యం సన్ధాయ ఇదం వుత్తం – “న చ తావ కాలం కరోతి, యావ న తం పాపకమ్మం బ్యన్తీ హోతీ”తి (మ. ని. ౩.౨౫౦, ౨౬౭; అ. ని. ౩.౩౬).

కబళీకారాహారం ఆరబ్భాపి చేత్థ వివాదో న కాతబ్బో. ముఖే ఉప్పజ్జనఖేళోపి హి తేసం ఆహారకిచ్చం సాధేతి. ఖేళో హి నిరయే దుక్ఖవేదనీయో హుత్వా పచ్చయో హోతి, సగ్గే సుఖవేదనియో. ఇతి కామభవే నిప్పరియాయేన చత్తారో ఆహారా, రూపారూపభవేసు ఠపేత్వా అసఞ్ఞే సేసానం తయో, అసఞ్ఞానఞ్చేవ అవసేసానఞ్చ పచ్చయాహారోతి ఇమినా ఆకారేన సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికాతి వేదితబ్బా. తత్థ చత్తారో ఆహారో యో వా పన కోచి పచ్చయాహారో దుక్ఖసచ్చం, ఆహారసముట్ఠాపికా పురిమతణ్హా సముదయసచ్చం, ఉభిన్నం అప్పవత్తి నిరోధసచ్చం, నిరోధప్పజాననా పఞ్ఞా మగ్గసచ్చన్తి ఏవం చతుసచ్చవసేన సబ్బవారేసు యోజనా కాతబ్బా.

౮. దుతియమహాపఞ్హసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **కజఙ్గలాయ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. **కజఙ్గలాతి** కజఙ్గలావాసినో. **మహాపఞ్హేసూతి** మహన్తఅత్థపరిగ్గాహకేసు పఞ్హేసు. **యథా మేత్థ ఖాయతీతి** యథా మే ఏత్థ ఉపట్ఠాతి. **సమ్మా సుభావితచిత్తోతి** హేతునా నయేన సుట్ఠు భావితచిత్తో. **ఏసో చేవ తస్స అత్థోతి** కిఞ్చాపి భగవతా “చత్తారో ధమ్మా”తిఆదయో పఞ్హా “చత్తారో ఆహారా”తిఆదినా నయేన విస్సజ్జితా,

యస్మా పన చతూసు ఆహారేసు పరిఞ్ఞాతేసు చత్తారో సతిపట్ఠానా భావితా హోన్తి, తేసు చ భావితేసు చత్తారో ఆహారా పరిఞ్ఞాతావ హోన్తి. తస్మా దేసనావిలాసేన బ్యఞ్జనమేవేత్థ నానం, అత్థో పన ఏకోయేవ. ఇన్ద్రియాదీసుపి ఏసేవ నయో. తేన వుత్తం – “ఏసో చేవ తస్స అత్థో”తి. అత్థతో హి ఉభయమ్పేతం మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణమివ హోతి.

౯. పఠమకోసలసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **యావతాతి** యత్తకా. **కాసికోసలాతి** కాసికోసలజనపదా. **అత్థేవ అఞ్ఞథత్తన్తి** రితస్స అఞ్ఞథత్తం అత్థియేవ. **అత్థి విపరిణామోతి** మరణమ్పి అత్థియేవ. **తస్మిమ్పి నిబ్బిన్దతీతి** తస్మిమ్పి సమ్పత్తిజాతే ఉక్కణ్ఠతి. **అగ్గే విరజ్జతీతి** సమ్పత్తియా అగ్గే కోసలరాజభావే విరజ్జతి. **పగేవ హీనస్మిన్తి** పఠమతరంయేవ హీనే ఇత్తరమనుస్సానం పఞ్చ కామగుణజాతే.

మనోమయాతి ఝానమనేన నిబ్బత్తా. **బారాణసేయ్యకన్తి** బారాణసియం ఉప్పన్నం. తత్థ కిర కప్పాసోపి ముదు, సుత్తకన్తికాయోపి తన్తవాయాపి ఛేకా, ఉదకమ్పి సుచి సినిద్ధం. **ఉభతోభాగవిమట్ఠన్తి** ద్వీసుపి పస్సేసు మట్ఠం ముదు సినిద్ధం ఖాయతి. చతస్సో పటిపదా లోకియలోకుత్తరమిస్సికా కథితా. సఞ్ఞాసు పఠమా కామావచరసఞ్ఞా, దుతియా రూపావచరసఞ్ఞా, తతియా లోకుత్తరసఞ్ఞా, చతుత్థా ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞా. యస్మా పన సా సఞ్ఞా అగ్గాతి ఆగతా, తతో పరం సఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి నామ నత్థి, తస్మా అగ్గన్తి వుత్తా.

బాహిరకానన్తి సాసనతో బహిద్ధా పవత్తానం. **నో చస్సం నో చ మే సియాతి** సచే అహం అతీతే న భవిస్సం, ఏతరహిపి మే అయం అత్తభావో న సియా. **న భవిస్సామి న మే భవిస్సతీతి** సచేపి అనాగతే న భవిస్సామి, న చ మే కిఞ్చి పలిబోధజాతం భవిస్సతి. **అగ్గే విరజ్జతీతి** ఉచ్ఛేదదిట్ఠియం విరజ్జతి. ఉచ్ఛేదదిట్ఠి హి ఇధ నిబ్బానస్స సన్తతాయ అగ్గన్తి జాతా.

పరమత్థవిసుద్ధిన్తి ఉత్తమత్థవిసుద్ధిం. నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియా ఏతం అధివచనం. ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనఞ్హి విపస్సనాపదట్ఠానత్తా అగ్గం నామ జాతం, నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం దీఘాయుకత్తా. **పరమదిట్ఠధమ్మనిబ్బానన్తి** ఇమస్మిఞ్ఞేవ అత్తభావే పరమనిబ్బానం. **అనుపాదా విమోక్ఖోతి** చతూహి ఉపాదానేహి అగ్గహేత్వా చిత్తస్స విమోక్ఖో. అరహత్తస్సేతం నామం. **పరిఞ్ఞన్తి** సమతిక్కమం. తత్థ భగవా పఠమజ్ఝానేన కామానం పరిఞ్ఞం పఞ్ఞాపేతి, అరూపావచరేహి రూపానం పరిఞ్ఞం పఞ్ఞాపేతి, అనుపాదానిబ్బానేన వేదనానం పరిఞ్ఞం పఞ్ఞాపేతి. నిబ్బానఞ్హి సబ్బవేదయితప్పహానత్తా వేదనానం పరిఞ్ఞా నామ. **అనుపాదాపరినిబ్బానన్తి** అపచ్చయపరినిబ్బానం. ఇదం పన సుత్తం కథేన్తో భగవా అనభిరతిపీళితాని పఞ్చ భిక్ఖుసతాని దిస్వా తేసం అనభిరతివినోదనత్థం కథేసి. తేపి అనభిరతిం వినోదేత్వా దేసనానుసారేన ఞాణం పేసేత్వా సోతాపన్నా హుత్వా అపరభాగే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణింసూతి.

౧౦. దుతియకోసలసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే **ఉయ్యోధికా నివత్తో హోతీతి** యుద్ధతో నివత్తో హోతి. **లద్ధాధిప్పాయోతి** మహాకోసలరఞ్ఞా కిర బిమ్బిసారస్స ధీతరం దేన్తేన ద్విన్నం రజ్జానం అన్తరే సతసహస్సుట్ఠానో కాసిగామో నామ ధీతు దిన్నో . అజాతసత్తునా పితరి మారితే మాతాపిస్స రఞ్ఞో వియోగసోకేన నచిరస్సేవ మతా. తతో రాజా పసేనదికోసలో “అజాతసత్తునా మాతాపితరో మారితా, మమ పితు సన్తకో గామో”తి తస్సత్థాయ అట్టం కరోతి, అజాతసత్తుపి “మమ మాతు సన్తకో”తి తస్స గామస్సత్థాయ. ద్వేపి

మాతులభాగినేయ్యా చతురఙ్గినిం సేనం సన్నయ్హిత్వా యుజ్ఝింసు. తత్థ పసేనదికోసలో ద్వే వారే అజాతసత్తునా పరాజితో నగరమేవ పావిసి. తతియవారే "కథం ను ఖో మే జయో భవేయ్యా"తి ఉపస్సుతివసేన యుజ్ఝితబ్బాకారం ఞత్వా బ్యూహం రచయిత్వా ఉభోహి పస్సేహి పరిక్ఖిపిత్వా అజాతసత్తుం గణ్హి. తావదేవ జయాధిప్పాయస్స లద్ధత్తా లద్ధాధిప్పాయో నామ అహోసి.

యేన ఆరామో తేన పాయాసీతి బహినగరే జయఖన్ధావారం నివేసేత్వా "యావ నగరం అలఙ్కరోన్తి, తావ దసబలం వన్దిస్సామి. నగరం పవిట్ఠకాలతో పట్ఠాయ హి పపఞ్చో హోతీ"తి అమచ్చగణపరివుతో యేనారామో తేన పాయాసి, ఆరామం పావిసి. కస్మిం కాలే పావిసీతి? పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తానం భిక్ఖూనం ఓవాదం దత్వా సమ్మాసమ్బుద్ధే గన్ధకుటిం పవిట్ఠే భిక్ఖుసఙ్ఘే చ ఓవాదం సమ్పటిచ్ఛిత్వా అత్తనో అత్తనో రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానాని గతే. **చఙ్కమన్తీ**తి కస్మిం సమయే చఙ్కమన్తి? పణీతభోజనపచ్చయస్స థినమిద్ధస్స వినోదనత్థం, దివా పధానికా వా తే. తాదిసానఞ్హి పచ్ఛాభత్తం చఙ్కమిత్వా న్హత్వా సరీరం ఉతుం గాహాపేత్వా నిసజ్జ సమణధమ్మం కరోన్తానం చిత్తం ఏకగ్గం హోతి. **యే తే భిక్ఖూ**తి సో కిర "కహం సత్థా కహం సుగతోతి పరివేణేన పరివేణం ఆగన్త్వా పుచ్ఛిత్వావ పవిసిస్సామీ"తి విలోకేన్తో అరఞ్ఞహత్థీ వియ మహాచఙ్కమే చఙ్కమమానే పంసుకూలికే భిక్ఖూ దిస్వా తేసం సన్తికం అగమాసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **దస్సనకామా**తి పస్సితుకామా. **విహారో**తి గన్ధకుటిం సన్ధాయ ఆహంసు. **అతరమానో**తి అతురితో, సణికం పదపమాణట్ఠానే పదం నిక్ఖిపన్తో వత్తం కత్వా సుసమ్మట్ఠం ముత్తజాలసిన్దువారసదిసం వాలుకం అవినాసేన్తోతి అత్థో. **ఆలిన్ద**న్తి పముఖం. **అగ్గళ**న్తి కవాటం. **ఉక్కాసిత్వా**తి ఉక్కాసితసద్దం కత్వా. **ఆకోటేహీ**తి అగ్గనఖేన ఈసకం కుఞ్చికాఛిద్దసమీపే కోటేహీతి వుత్తం హోతి. ద్వారం కిర అతిఉపరి అమనుస్సా, అతిహేట్ఠా దీఘజాతికా కోటేన్తి. తథా అకోటేత్వా మజ్ఝే ఛిద్దసమీపే కోటేతబ్బన్తి ఇదం ద్వారకోటనవత్తన్తి వదన్తి. **వివరి భగవా ద్వార**న్తి న భగవా ఉట్ఠాయ ద్వారం వివరతి, వివరతూతి పన హత్థం పసారేతి. తతో "భగవా తుమ్హేహి అనేకకప్పకోటీసు దానం దదమానేహి న సహత్థా ద్వారవివరణకమ్మం కత"న్తి సయమేవ ద్వారం వివటం. తం పన యస్మా భగవతో మనేన వివటం, తస్మా "వివరి భగవా ద్వార"న్తి వత్తుం వట్టతి.

మేత్తూపహారన్తి మేత్తాసమ్పయుత్తం కాయికవాచసికఉపహారం. **కతఞ్ఞుత**న్తి అయఞ్హి రాజా పుబ్బే థూలసరీరో అహోసి, దోణపాకం భుఞ్జతి. అథస్స భగవా దివసే దివసే థోకం థోకం హాపనత్థాయ –

> "మనుజస్స సదా సతీమతో,
>
> మత్తం జానతో లద్ధభోజనే;
>
> తనుకస్స భవన్తి వేదనా,
>
> సణికం జీరతి ఆయుపాలయ"న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౨౪) –

ఇమం ఓవాదం అదాసి. సో ఇమస్మిం ఓవాదే ఠత్వా దివసే దివసే థోకం థోకం హాపేత్వా అనుక్కమేన నాళికోదనపరమతాయ సణ్ఠాసి, గత్తానిపిస్స తనూని థిరాని జాతాని. తం భగవతా కతం ఉపకారం సన్ధాయ "కతఞ్ఞుతం ఖో అహం, భన్తే, కతవేదితం సమ్పస్సమానో"తి ఆహ. **అరియే ఞాయే**తి సహవిపస్సనకే మగ్గే. **వుద్ధసీలో**తి వడ్ఢితసీలో. **అరియసీలో**తి అపోథుజ్జనికేహి సీలేహి సమన్నాగతో. **కుసలసీలో**తి అనవజ్జేహి సీలేహి సమన్నాగతో. **ఆరఞ్ఞకో**తి జాయమానోపి అరఞ్ఞే జాతో, అభిసమ్బుజ్ఝమానోపి అరఞ్ఞే అభిసమ్బుద్ధో, దేవవిమానకప్పాయ గన్ధకుటియా వసన్తోపి అరఞ్ఞేయేవ వసీతి దస్సేన్తో ఏవమాహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మహావగ్గో తతియో.

౪. ఉపాలివగ్గో

౧. ఉపాలిసుత్తవణ్ణనా

౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **సఙ్ఘసుట్ఠుతాయా**తిఆదీసు సఙ్ఘసుట్ఠుతా నామ సఙ్ఘస్స సుట్ఠుభావో, “సుట్ఠు దేవా”తి ఆగతట్ఠానే వియ “సుట్ఠు, భన్తే”తి వచనసమ్పటిచ్ఛనభావో. యో చ తథాగతస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛతి, తస్స తం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ సంవత్తతి. తస్మా సఙ్ఘస్స “సుట్ఠు, భన్తే”తి వచనసమ్పటిచ్ఛనత్థం పఞ్ఞత్తం, అసమ్పటిచ్ఛనే ఆదీనవం, సమ్పటిచ్ఛనే ఆనిసంసం దస్సేత్వా, న బలక్కారేన అభిభవిత్వాతి ఏతమత్థం ఆవికరోన్తో ఆహ – **సఙ్ఘసుట్ఠుతాయా**తి. **సఙ్ఘఫాసుతాయా**తి సఙ్ఘస్స ఫాసుభావాయ, సహజీవితాయ సుఖవిహారత్థాయాతి అత్థో.

దుమ్మఙ్కూనం పుగ్గలానం నిగ్గహాయాతి దుమ్మఙ్కూ నామ దుస్సీలపుగ్గలా, యే మఙ్కుతం ఆపాదియమానాపి దుక్ఖేన ఆపజ్జన్తి, వీతిక్కమం కరోన్తా వా కత్వా వా న లజ్జన్తి, తేసం నిగ్గహత్థాయ. తే హి సిక్ఖాపదే అసతి “కిం తుమ్హేహి దిట్ఠం, కిం సుతం, కిం అమ్హేహి కతం, కతమస్మిం వత్థుస్మిం కతమం ఆపత్తిం రోపేత్వా అమ్హే నిగ్గణ్హథా”తి సఙ్ఘం విహేఠేయ్యుం. సిక్ఖాపదే పన సతి తే సఙ్ఘో సిక్ఖాపదం దస్సేత్వా సహ ధమ్మేన నిగ్గహేస్సతి. తేన వుత్తం – “దుమ్మఙ్కూనం పుగ్గలానం నిగ్గహాయా”తి.

పేసలానన్తి పియసీలానం భిక్ఖూనం ఫాసువిహారత్థాయ. పియసీలా హి భిక్ఖూ కత్తబ్బాకత్తబ్బం సావజ్జానవజ్జం వేలం మరియాదఞ్చ అజానన్తా సిక్ఖాత్తయపారిపూరియా ఘటమానా కిలమన్తి, తే పన సావజ్జానవజ్జం వేలం మరియాదఞ్చ ఞత్వా సిక్ఖాపారిపూరియా ఘటమానా న కిలమన్తి. తేన తేసం సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం ఫాసువిహారాయ సంవత్తతియేవ. యో వా దుమ్మఙ్కూనం పుగ్గలానం నిగ్గహో, స్వేవ తేసం ఫాసువిహారో. దుస్సీలపుగ్గలే నిస్సాయ హి ఉపోసథప్పవారణా న తిట్ఠన్తి, సఙ్ఘకమ్మాని నప్పవత్తన్తి, సామగ్గీ న హోతి, భిక్ఖూ అనేకగ్గా ఉద్దేసాదీసు అనుయుఞ్జితుం న సక్కోన్తి. దుస్సీలేసు పన నిగ్గహితేసు సబ్బోపి అయం ఉపద్దవో న హోతి, తతో పేసలా భిక్ఖూ ఫాసు విహరన్తి. ఏవం “పేసలానం భిక్ఖూనం ఫాసువిహారాయా”తి ఏత్థ ద్విధా అత్థో వేదితబ్బో.

దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానం సంవరాయాతి దిట్ఠధమ్మికా ఆసవా నామ అసంవరే ఠితేన తస్మింయేవ అత్తభావే పత్తబ్బా పాణిప్పహారదణ్డప్పహారసత్థప్పహారహత్థచ్ఛేదపాదచ్ఛేదఅకిత్తిఅయసవిప్పటిసారాదయో దుక్ఖవిసేసో, తేసం సంవరాయ పిదహానాయ ఆగమనమగ్గథకనాయాతి అత్థో. **సమ్పరాయికాన**న్తి సమ్పరాయికా ఆసవా నామ అసంవరే ఠితేన కతపాపకమ్మమూలకా సమ్పరాయే నరకాదీసు పత్తబ్బా దుక్ఖవిసేసా, తేసం పటిఘాతత్థాయ వూపసమత్థాయ.

అప్పసన్నానన్తి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా హి సతి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిం ఞత్వా వా, యథాపఞ్ఞత్తం పటిపజ్జమానే భిక్ఖూ దిస్వా వా, యేపి అప్పసన్నా పణ్డితమనుస్సా, తే “యాని వత లోకే మహాజనస్స రజ్జనదుస్సనముయ్హనట్ఠానాని, తేహి ఇమే సమణా ఆరకా విరతా విహరన్తి, దుక్కరం వత కరోన్తీ”తి పసాదం ఆపజ్జన్తి వినయపిటకపోత్థకం దిస్వా మిచ్ఛాదిట్ఠికతవేదిబ్రాహ్మణా వియ. తేన వుత్తం – “అప్పసన్నానం పసాదాయా”తి.

పసన్నానన్తి యేపి సాసనే పసన్నా కులపుత్తా, తేపి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిం వా ఞత్వా, యథాపఞ్ఞత్తం పటిపజ్జమానే భిక్ఖూ వా దిస్వా “అహో అయ్యా దుక్కరం కరోన్తి, యే యావజీవం ఏకభత్తా వినయసంవరం పాలేన్తీ”తి భియ్యో భియ్యో పసీదన్తి.

తేన వుత్తం – “పసన్నానం భియ్యోభావాయా”తి.

సద్ధమ్మట్ఠితియాతి తివిధో సద్ధమ్మో పరియత్తిసద్ధమ్మో పటిపత్తిసద్ధమ్మో అధిగమసద్ధమ్మోతి. తత్థ సకలమ్పి బుద్ధవచనం పరియత్తిసద్ధమ్మో నామ. తేరస ధుతగుణా చారిత్తవారిత్తసీలసమాధివిపస్సనాతి అయం పటిపత్తిసద్ధమ్మో నామ. నవలోకుత్తరధమ్మో అధిగమసద్ధమ్మో నామ. సో సబ్బోపి యస్మా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా సతి భిక్ఖూ సిక్ఖాపదఞ్చ తస్స విభఙ్గఞ్చ తదత్థజోతనత్థం అఞ్ఞఞ్చ బుద్ధవచనం పరియాపుణన్తి, యథాపఞ్ఞత్తఞ్చ పటిపజ్జమానా పటిపత్తిం పూరేత్వా పటిపత్తియా అధిగన్తబ్బం లోకుత్తరధమ్మం అధిగచ్ఛన్తి, తస్మా సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా సద్ధమ్మో చిరట్ఠితికో హోతి. తేన వుత్తం – “సద్ధమ్మట్ఠితియా”తి.

వినయానుగ్గహాయాతి సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా సతి సంవరవినయో, పహానవినయో, సమథవినయో, పఞ్ఞత్తివినయోతి చతుబ్బిధో వినయో అనుగ్గహితో హోతి సూపత్థమ్భితో. తేన వుత్తం – “వినయానుగ్గహాయా”తి.

౨. పాతిమోక్ఖట్ఠపనాసుత్తవణ్ణనా

౩౨. దుతియే **పారాజికోతి** పారాజికాపత్తిం ఆపన్నో. **పారాజికకథా విప్పకతా హోతీతి** “అసుకపుగ్గలో పారాజికం ఆపన్నో ను ఖో నో”తి ఏవం కథా ఆరభిత్వా అనిట్ఠాపితా హోతి. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౩. ఉబ్బాహికాసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **ఉబ్బాహికాయాతి** సమ్పత్తఅధికరణం వూపసమేతుం సఙ్ఘతో ఉబ్బాహిత్వా ఉద్ధరిత్వా గహణత్థాయ. **వినయే ఖో పన ఠితో హోతీతి** వినయలక్ఖణే పతిట్ఠితో హోతి. **అసంహీరోతి** న అఞ్ఞస్స వచనమత్తేనేవ అత్తనో లద్ధిం విస్సజ్జేతి. **పటిబలోతి** కాయబలేనపి ఞాణబలేనపి సమన్నాగతో. **సఞ్ఞాపేతున్తి** జానాపేతుం. **పఞ్ఞాపేతున్తి** సమ్పజానాపేతుం. **నిజ్ఝాపేతున్తి** ఓలోకాపేతుం. **పేక్ఖతున్తి** పస్సాపేతుం. **పసాదేతున్తి** సఞ్జాతపసాదం కాతుం. **అధికరణన్తి** వివాదాధికరణాదిచతుబ్బిధం. **అధికరణసముదయన్తి** వివాదమూలాదికం అధికరణకారకం. **అధికరణనిరోధన్తి** అధికరణానం వూపసమం. **అధికరణనిరోధగామినిం పటిపదన్తి** సత్తవిధఅధికరణసమథం.

౪. ఉపసమ్పదాసుత్తవణ్ణనా

౩౪. చతుత్థే **అనభిరతిన్తి** ఉక్కణ్ఠితభావం. **వూపకాసేతున్తి** వినేతుం. **అధిసీలేతి** ఉత్తమసీలే. **చిత్తపఞ్ఞా**సుపి ఏసేవ నయో.

౫. సఙ్ఘభేదసుత్తవణ్ణనా

౩౫. సత్తమే **వత్థూహీతి** కారణేహి. **అవకస్సన్తీతి** పరిసం ఆకడ్ఢన్తి విజటేన్తి ఏకమన్తం ఉస్సారేన్తి. **అపకస్సన్తీతి** అతివియ ఆకడ్ఢన్తి, యథా విసంసట్ఠా హోన్తి, ఏవం కరోన్తి. **ఆవేని కమ్మాని కరోన్తీతి** విసుం సఙ్ఘకమ్మాని కరోన్తి.

౯-౧౦. ఆనన్దసుత్తద్వయవణ్ణనా

౩౯-౪౦. నవమే **కప్పట్ఠికన్తి** ఆయుకప్పం నిరయమ్హి ఠితికారణం. **కిబ్బిసం పసవతీతి** పాపం పటిలభతి. **ఆపాయికోతి** అపాయగమనీయో. **నేరయికోతి** నిరయే నిబ్బత్తనకో. **వగ్గరతోతి** భేదరతో. **యోగక్ఖేమా పధంసతీతి** యోగేహి ఖేమతో అరహత్తతో ధంసతి విగచ్ఛతి. దసమే **అనుగ్గహోతి** అఞ్ఞమఞ్ఞస్స సఙ్గహానుగ్గహో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఉపాలివగ్గో చతుత్థో.

౨. అక్కోసవగ్గో

౪. కుసినారసుత్తవణ్ణనా

౪౪. పఞ్చమస్స చతుత్థే **కుసినారాయన్తి** ఏవంనామకే నగరే. దేవతానం అత్థాయ బలిం హరన్తి ఏత్థాతి **బలిహరణో,** తస్మిం బలిహరణే. **అచ్ఛిద్దేన అప్పటిమంసేనాతిఆదీసు** యేన కేనచిదేవ పహటో వా హోతి, వేజ్జకమ్మాదీని వా కతాని, తస్స కాయసమాచారో ఉపచికాదీహి ఖాయితతాలపణ్ణం వియ ఛిద్దో చ, పటిమసితుం యత్థ కత్థచి గహేత్వా ఆకడ్ఢితుం సక్కుణేయ్యతాయ పటిమంసో చ హోతి, విపరీతో అచ్ఛిద్దో అప్పటిమంసో నామ. వచీసమాచారో పన ముసావాదఓమసవాదపేసుఞ్ఞఅమూలకానుద్ధంసనాదీహి ఛిద్దో సప్పటిమంసో చ హోతి, విపరీతో అచ్ఛిద్దో అప్పటిమంసో. **మేత్తం ను ఖో మే చిత్తన్తి** పలిబోధం ఛిన్దిత్వా కమ్మట్ఠానభావనానుయోగేన అధిగతం మే మేత్తచిత్తం. **అనాఘాతన్తి** ఆఘాతవిరహితం, విక్ఖమ్భనేన విహతాఘాతన్తి అత్థో. **కత్థ వుత్తన్తి** ఇదం సిక్ఖాపదం కిస్మిం నగరే వుత్తం.

కాలేన వక్ఖామీతిఆదీసు ఏకో ఏకం ఓకాసం కారేత్వా చోదేన్తో **కాలేన వదతి** నామ. సఙ్ఘమజ్ఝే వా గణమజ్ఝే వా సలాకగ్గయాగగ్గవితక్కమాళకభిక్ఖాచారమగ్గఆసనసాలాదీసు వా ఉపట్ఠాకేహి పరివారితక్ఖణే వా చోదేన్తో **అకాలేన వదతి** నామ. తచ్ఛేన వదన్తో **భూతేన వదతి** నామ. “దహరమహల్లకపరిసావచరకపంసుకూలికధమ్మకథికపతిరూపం తవ ఇద”న్తి వదన్తో **ఫరుసేన వదతి** నామ. కారణనిస్సితం పన కత్వా, “భన్తే మహల్లకత్థ, పరిసావచరకత్థ, పంసుకూలికత్థ, ధమ్మకథికత్థపతిరూపం తుమ్హాకమిద”న్తి వదన్తో **సణ్హేన వదతి** నామ. కారణనిస్సితం కత్వా వదన్తో **అత్థసంహితేన వదతి** నామ. **మేత్తచిత్తో వక్ఖామి నో దోసన్తరోతి** మేత్తచిత్తం పచ్చుపట్ఠపేత్వా వక్ఖామి, న దుట్ఠచిత్తో హుత్వా.

౫. రాజన్తేపురప్పవేసనసుత్తవణ్ణనా

౪౫. పఞ్చమే **కతం వా కరిస్సన్తి వాతి** మేథునవీతిక్కమం కరింసు వా కరిస్సన్తి వా. **రతనన్తి** మణిరతనాదీసు యంకిఞ్చి. **పత్థేతీతి** మారేతుం ఇచ్ఛతి. **హత్థిసమ్బాధన్తి** హత్థీహి సమ్బాధం . హత్థిసమ్మద్దన్తి వా పాఠో, తస్సత్థో – హత్థీహి సమ్మద్దో ఏత్థాతి హత్థిసమ్మద్దం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **రజనీయాని రూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బానీతి** ఏతాని రాగజనకాని రూపాదీని తత్థ పరిపూరాని హోన్తి.

౬. సక్కసుత్తవణ్ణనా

౪౬. ఛట్ఠే **సోకసభయేతి** సోకేన సభయే. సోకభయేతి వా పాఠో, అయమేవత్థో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **యేన కేనచి కమ్మట్ఠానేనాతి** కసివణిజ్జాదికమ్మేసు యేన కేనచి కమ్మేన. **అనాపజ్జ అకుసలన్తి** కిఞ్చి అకుసలం అనాపజ్జిత్వా. **నిబ్బిసేయ్యాతి** ఉప్పాదేయ్య ఆచినేయ్య. **దక్ఖోతి** ఛేకో. **ఉట్ఠానసమ్పన్నోతి** ఉట్ఠానవీరియేన సమన్నాగతో. **అలం వచనాయాతి** యుత్తో వచనాయ. **ఏకన్తసుఖప్పటిసంవేదీ విహరేయ్యాతి** ఏకన్తమేవ కాయికచేతసికసుఖం ఞాణేన పటిసంవేదేన్తో విహరేయ్య. **అనిచ్చాతి** హుత్వా అభావతో. **తుచ్ఛాతి** సారరహితా. **ముసాతి** నిచ్చసుభసుఖా వియ ఖాయమానాపి తథా న హోన్తీతి ముసా. **మోసధమ్మాతి** నస్సనసభావా. తస్మా తే పటిచ్చ దుక్ఖం ఉప్పజ్జతీతి సన్దస్సేతి. **ఇధ పన వోతి** ఏత్థ **వో** తి నిపాతమత్తం. **అపణ్ణకం వా సోతాపన్నోతి** అవిరాధితం ఏకంసేన సోతాపన్నో వా హోతి. సోపి ఝానం నిబ్బత్తేతి, బ్రహ్మలోకం

వా గన్త్వా ఛసు వా కామసగ్గేసు ఏకన్తసుఖప్పటిసంవేదీ హుత్వా విహరేయ్య. ఇమస్మిం సుత్తే సత్థా అట్ఠఙ్గుపోసథస్స గుణం కథేసి.

౭. మహాలిసుత్తవణ్ణనా

౪౭. సత్తమే **మిచ్ఛాపణిహితన్తి** మిచ్ఛా ఠపితం. **అధమ్మచరియావిసమచరియాతి** అకుసలకమ్మపథవసేన అధమ్మచరియసఙ్ఖాతా విసమచరియా. కుసలకమ్మపథవసేన ఇతరా వేదితబ్బా. ఏవమిధ వట్టమేవ కథితం.

౮. పబ్బజితఅభిణ్హసుత్తవణ్ణనా

౪౮. అట్ఠమే **పబ్బజితేనాతి** ఘరావాసం పహాయ సాసనే పబ్బజ్జం ఉపగతేన. **అభిణ్హన్తి** అభిక్ఖణం పునప్పునం, **పచ్చవేక్ఖితబ్బా** ఓలోకేతబ్బా సల్లక్ఖేతబ్బా. **వేవణ్ణియన్తి** వివణ్ణభావం. తం పనేతం వేవణ్ణియం దువిధం హోతి సరీరవేవణ్ణియం పరిక్ఖారవేవణ్ణియఞ్చ. తత్థ కేసమస్సుఓరోపనేన సరీరవేవణ్ణియం వేదితబ్బం. పుబ్బే పన నానావిరాగాని సుఖుమవత్థాని నివాసేత్వాపి నానగ్గరసభోజనం సువణ్ణరజతభాజనేసు భుఞ్జిత్వాపి సిరిగబ్భే వరసయనాసనేసు నిపజ్జిత్వాపి నిసీదిత్వాపి సప్పినవనీతాదీహి భేసజ్జం కత్వాపి పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ ఛిన్నసఙ్ఘటితకసావరసపీతాని వత్థాని నివాసేతబ్బాని, అయపత్తే వా మత్తికపత్తే వా మిస్సకోదనో భుఞ్జితబ్బో, రుక్ఖమూలాదిసేనాసనే ముఞ్జతిణసన్థరణాదీసు నిపజ్జితబ్బం , చమ్మఖణ్డతట్టికాదీసు నిసీదితబ్బం, పూతిముత్తాదీహి భేసజ్జం కత్తబ్బం హోతి. ఏవమేత్థ పరిక్ఖారవేవణ్ణియం వేదితబ్బం. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో కోపో చ మానో చ పహీయతి.

పరపటిబద్ధా మే జీవికాతి మయ్హం పరేసు పటిబద్ధా పరాయత్తా చతుపచ్చయజీవికాతి. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో హి ఆజీవో పరిసుజ్ఝతి, పిణ్డపాతో చ అపచితో హోతి, చతూసు పచ్చయేసు అపచ్చవేక్ఖితపరిభోగో నామ న హోతి. **అఞ్ఞో మే ఆకప్పో కరణీయోతి** యో గిహీనం ఉరం అభినీహరిత్వా గీవం పగ్గహేత్వా లలితేనాకారేన అనియతపదవీతిహారేన గమనాకప్పో హోతి, తతో అఞ్ఞోవ ఆకప్పో మయా కరణీయో, సన్తిన్ద్రియేన సన్తమానసేన యుగమత్తదస్సినా విసమట్ఠానే ఉదకసకటేనేవ మన్దమితపదవీతిహారేన హుత్వా గన్తబ్బన్తి పచ్చవేక్ఖితబ్బం. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో హి ఇరియాపథో సారుప్పో హోతి, తిస్సో సిక్ఖా పరిపూరేన్తి. **కచ్చినుఖోతి** సలక్ఖణే నిపాతసముదాయో. **అత్తాతి** చిత్తం. **సీలతో న ఉపవదతీతి** అపరిసుద్ధం తే సీలన్తి సీలపచ్చయో న ఉపవదతి. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో హి అజ్ఝత్తం హిరీ సముట్ఠాతి, సా తీసు ద్వారేసు సంవరం సాధేతి, తీసు ద్వారేసు సంవరో చతుపారిసుద్ధిసీలం హోతి, చతుపారిసుద్ధిసీలే ఠితో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం గణ్హాతి. **అనువిచ్చ విఞ్ఞూ సబ్రహ్మచారీతి** పణ్డితా సబ్రహ్మచారినో అనువిచారేత్వా. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో హి బహిద్ధా ఓత్తప్పం సణ్ఠాతి, తం తీసు ద్వారేసు సంవరం సాధేతీతి అనన్తరనయేనేవ వేదితబ్బం.

నానాభావో వినాభావోతి జాతియా నానాభావో, మరణేన వినాభావో. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో హి తీసు ద్వారేసు అసంవుతాకారో నామ న హోతి, మరణస్సతి సూపట్ఠితా హోతి. **కమ్మస్సకోమ్హీతిఆదీసు** కమ్మం మయ్హం సకం అత్తనో సన్తకన్తి **కమ్మస్సకా**. కమ్మేన దాతబ్బం ఫలం దాయం, కమ్మస్స దాయం కమ్మదాయం, తం ఆదీయామీతి **కమ్మదాయాదో**. కమ్మం మయ్హం యోని కారణన్తి **కమ్మయోని**. కమ్మం మయ్హం బన్ధు ఞాతకోతి **కమ్మబన్ధు**. కమ్మం మయ్హం పటిసరణం పతిట్ఠాతి **కమ్మపటిసరణో**. **తస్స దాయాదో భవిస్సామీతి** తస్స కమ్మస్స దాయాదో తేన దిన్నఫలం పటిగ్గాహకో భవిస్సామి. ఏవం కమ్మస్సకతం పన పచ్చవేక్ఖతో పాపకరణం నామ న హోతి. **కథంభూతస్స మే రత్తిన్దివా వీతివత్తన్తీతి** కిన్ను ఖో మే

వత్తప్పటిపత్తిం కరోన్తస్స, ఉదాహు అకరోన్తస్స, బుద్ధవచనం సజ్ఝాయన్తస్స, ఉదాహు అసజ్ఝాయన్తస్స, యోనిసోమనసికారే కమ్మం కరోన్తస్స, ఉదాహు అకరోన్తస్సాతి కథంభూతస్స మే రత్తిన్దివా వీతివత్తన్తి, పరివత్తన్తీతి అత్థో. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో హి అప్పమాదో పరిపూరతి.

సుఞ్ఞాగారే అభిరమామీతి వివిత్తోకాసే సబ్బిరియాపథేసు ఏకకోవ హుత్వా కచ్చి ను ఖో అభిరమామీతి అత్థో. ఏవం పచ్చవేక్ఖతో కాయవివేకో పరిపూరతి. **ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా**తి ఉత్తరిమనుస్సానం ఉక్కట్ఠమనుస్సభూతానం ఝాయీనఞ్చేవ అరియానఞ్చ ఝానాదిధమ్మా, దసకుసలకమ్మపథసఙ్ఖాతమనుస్సధమ్మతో వా ఉత్తరితరో విసిట్ఠతరో ధమ్మో మే మమ సన్తానే అత్థి ను ఖో, సన్తి ను ఖోతి అత్థో. **అలమరియఞాణదస్సనవిసేసో**తి మహగ్గతలోకుత్తరపఞ్ఞా పజాననట్ఠేన ఞాణం, చక్ఖునా దిట్ఠమివ ధమ్మం పచ్చక్ఖకరణతో దస్సనట్ఠేన దస్సనన్తి ఞాణదస్సనం, అరియం విసుద్ధం ఉత్తమం ఞాణదస్సనన్తి అరియఞాణదస్సనం, అలం పరియత్తకం కిలేసవిద్ధంసనసమత్థం అరియఞాణదస్సనమేత్థ, అస్స వాతి అలమరియఞాణదస్సనో, ఝానాదిభేదో ఉత్తరిమనుస్సధమ్మో అలమరియఞాణదస్సనో చ సో విసేసో చాతి **అలమరియఞాణదస్సనవిసేసో**. అథ వా తమేవ కిలేసవిద్ధంసనసమత్థం విసుద్ధం ఞాణదస్సనమేవ విసేసోతి అలమరియఞాణదస్సనవిసేసో వా. **అధిగతో**తి పటిలద్ధో మే అత్థి ను ఖో. **సోహన్తి** పటిలద్ధవిసేసో సో అహం. **పచ్ఛిమే కాలే**తి మరణమఞ్చే నిపన్నకాలే. **పుట్ఠో**తి సబ్రహ్మచారీహి అధిగతగుణవిసేసం పుచ్ఛితో. **న మఙ్కు భవిస్సామీ**తి పతితక్ఖన్ధో నిత్తేజో న హేస్సామీతి. ఏవం పచ్చవేక్ఖన్తస్స హి మోఘకాలకిరియా నామ న హోతి.

౯-౧౦. సరీరట్ఠధమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

౪౯-౫౦. నవమే **పోనోబ్భవికో**తి పునబ్భవనిబ్బత్తకో. **భవసఙ్ఖారో**తి భవసఙ్ఖరణకమ్మం. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం. దసమే సీలబాహుసచ్చవీరియసతిపఞ్ఞా లోకియలోకుత్తరామిస్సికా కథితా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

అక్కోసవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకం

(౬) ౧. సచిత్తవగ్గో

౧-౪. సచిత్తసుత్తాదివణ్ణనా

౫౧-౫౪. దుతియస్స పఠమే **సచిత్తపరియాయకుసలో**తి అత్తనో చిత్తవారకుసలో. **రజన్తి** ఆగన్తుకఉపక్కిలేసం. **అఙ్గణన్తి** తత్థజాతకఅఙ్గకాళతిలకాదిం. **ఆసవానం ఖయాయా**తి అరహత్తత్థాయ. తతియే **పటిభానేనా**తి వచనసణ్ఠానేన. చతుత్థే **అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనాయా**తి సఙ్ఖారపరిగ్గాహకవిపస్సనాయ.

౮. మూలకసుత్తవణ్ణనా

౫౮. అట్ఠమే **అమతోగధా**తి ఏత్థ సఉపాదిసేసా నిబ్బానధాతు కథితా, **నిబ్బానపరియోసానా**తి ఏత్థ అనుపాదిసేసా. అనుపాదిసేసం పత్తస్స హి సబ్బే ధమ్మా పరియోసానప్పత్తా నామ హోన్తి. సేసపదాని హేట్ఠా వుత్తత్థానేవ.

౯. పబ్బజ్జాసుత్తవణ్ణనా

౫౯. నవమే **తస్మా**తి యస్మా ఏవం అపరిచితచిత్తస్స సామఞ్ఞత్థో న సమ్పజ్జతి, తస్మా. **యథాపబ్బజ్జాపరిచితఞ్చ నో చిత్తం భవిస్సతీ**తి యథా పబ్బజ్జానురూపేన పరిచితం. యే హి కేచి పబ్బజన్తి నామ, సబ్బే తే అరహత్తం పత్థేత్వా. తస్మా యం చిత్తం అరహత్తాధిగమత్థాయ పరిచితం వడ్ఢితం, తం యథాపబ్బజ్జాపరిచితం నామాతి వేదితబ్బం. ఏవరూపం పన చిత్తం భవిస్సతీతి సిక్ఖితబ్బం. **లోకస్స సమఞ్చ విసమఞ్చా**తి సత్తలోకస్స సుచరితదుచ్చరితాని. **లోకస్స భవఞ్చ విభవఞ్చా**తి తస్స వడ్ఢిఞ్చ వినాసఞ్చ, తథా సమ్పత్తిఞ్చ విపత్తిఞ్చ. **లోకస్స సముదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చా**తి పన సఙ్ఖారలోకం సన్ధాయ వుత్తం, ఖన్ధానం నిబ్బత్తిఞ్చ భేదఞ్చాతి అత్థో.

౧౦. గిరిమానన్దసుత్తవణ్ణనా

౬౦. దసమే **అనుకమ్పం ఉపాదాయా**తి గిరిమానన్దత్థేరే అనుకమ్పం పటిచ్చ. **చక్ఖురోగో**తిఆదయో వత్థువసేన వేదితబ్బా. నిబ్బత్తితప్పసాదానఞ్హి రోగో నామ నత్థి. **కణ్ణరోగో**తి బహికణ్ణే రోగో. **పినాసో**తి బహినాసికాయ రోగో. **నఖసా**తి నఖేహి విలేఖితట్ఠానే రోగో. **పిత్తసముట్ఠానా**తి పిత్తసముట్ఠితా. తే కిర ద్వత్తింస హోన్తి. **సేమ్హసముట్ఠానా**దీసుపి ఏసేవ నయో. **ఉతుపరిణామజా**తి ఉతుపరిణామేన అచ్చుణ్హాతిసీతేన ఉప్పజ్జనకరోగా. **విసమపరిహారజా**తి అతిచిరట్ఠాననిసజ్జాదినా విసమపరిహారేన జాతా. **ఓపక్కమికా**తి వధబన్ధనాదినా ఉపక్కమేన జాతా. **కమ్మవిపాకజా**తి బలవకమ్మవిపాకసమ్భూతా. **సన్త**న్తి రాగాదిసన్తతాయ సన్తం. అతప్పకట్ఠేన **పణీతం**. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సచిత్తవగ్గో పఠమో.

(౭) ၂. యమకవగ్గో

၁. అవిజ్జాసుత్తాదివణ్ణనా

၆၁-၆၂. దుతియస్స పఠమే **సాహారన్తి** సపచ్చయం. **విజ్జావిముత్తిన్తి** ఫలఞాణఞ్చేవ సేససమ్పయుత్తధమ్మే చ. **బోజ్ఝఙ్గాతి** మగ్గబోజ్ఝఙ్గా. దుతియే **భవతణ్హాయాతి** భవపత్థనాయ. ఏవం ద్వీసుపి సుత్తేసు వట్టమేవ కథితం, వట్టఞ్చేత్థ పఠమే సుత్తే అవిజ్జామూలకం వట్టం కథితం, దుతియే తణ్హామూలకం.

३-४. నిట్ఠఙ్గతసుత్తాదివణ్ణనా

၆३-၆४. తతియే **నిట్ఠం గతాతి** నిబ్బేమతికా. **ఇధ నిట్ఠాతి** ఇమస్మింయేవ లోకే పరినిబ్బానం. **ఇధ విహాయాతి** ఇమం లోకం విజహిత్వా సుద్ధావాసబ్రహ్మలోకం. చతుత్థే **అవేచ్చప్పసన్నాతి** అచలప్పసాదేన సమ్పన్నా. **సోతాపన్నాతి** అరియమగ్గసోతం ఆపన్నా.

၅-၆. పఠమసుఖసుత్తాదివణ్ణనా

၆၅-၆၆. పఞ్చమే వట్టమూలకం సుఖదుక్ఖం పుచ్ఛితం, ఛట్ఠే సాసనమూలకం. సత్తమే **నళకపానన్తి** అతీతే బోధిసత్తస్స ఓవాదే ఠత్వా వానరయూథేన నళేహి ఉదకస్స పీతట్ఠానే మాపితత్తా ఏవంలద్ధనామో నిగమో. **తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూతన్తి** యం యం దిసం అనువిలోకేతి, తత్థ తత్థ తుణ్హీభూతమేవ. **అనువిలోకేత్వాతి** తతో తతో విలోకేత్వా. **పిట్ఠి మే ఆగిలాయతీతి** కస్మా ఆగిలాయతి? భగవతో హి ఛ వస్సాని మహాపధానం పదహన్తస్స మహన్తం కాయదుక్ఖం అహోసి, అథస్స అపరభాగే మహల్లకకాలే పిట్ఠివాతో ఉప్పజ్జి. ఉపాదిన్నకసరీరస్స ఠాననిసజ్జాదీహి అప్పమత్తకేన ఆబాధేన న సక్కా కేనచి భవితుం. తం గహేత్వాపి థేరస్స ఓకాసకరణత్థం ఏవమాహ. **సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వా** ఏకమన్తే పతిరూపట్ఠానే పఞ్ఞత్తస్స కప్పియమఞ్చస్స ఉపరి అత్థరిత్వా.

၉-၁၀. కథావత్థుసుత్తద్వయవణ్ణనా

၆၉-၇၀. నవమే **తిరచ్ఛానకథన్తి** అనియ్యానికత్తా సగ్గమోక్ఖమగ్గానం తిరచ్ఛానభూతం కథం. తత్థ రాజానం ఆరబ్భ "మహాసమ్మతో మన్ధాతా ధమ్మాసోకో ఏవంమహానుభావో"తిఆదినా నయేన పవత్తకథా **రాజకథా.** ఏస నయో **చోరకథాదీసు.** తేసు "అసుకో రాజా అభిరూపో దస్సనీయో"తిఆదినా గేహసితకథావ తిరచ్ఛానకథా హోతి, "సోపి నామ ఏవంమహానుభావో ఖయం గతో"తి ఏవం పవత్తా పన కమ్మట్ఠానభావే తిట్ఠతి. చోరేసుపి "మూలదేవో ఏవంమహానుభావో, మేఘదేవో ఏవంమహానుభావో"తి తేసం కమ్మం పటిచ్చ "అహో సూరా"తి గేహసితకథావ **తిరచ్ఛానకథా.** యుద్ధేసుపి భారతయుద్ధాదీసు "అసుకేన అసుకో ఏవం మారితో ఏవం విద్ధో"తి కమ్మస్సాదవసేనేవ కథా తిరచ్ఛానకథా, "తేపి నామ ఖయం గతా"తి ఏవం పవత్తా పన సబ్బత్థ కమ్మట్ఠానమేవ హోతి. అపిచ అన్నాదీసు "ఏవం వణ్ణవన్తం రసవన్తం ఫస్ససమ్పన్నం ఖాదిమ్హ భుఞ్జిమ్హ పివిమ్హ పరిభుఞ్జిమ్హా"తి కామరసస్సాదవసేన కథేతుం న వట్టతి, సాత్థకం పన కత్వా "పుబ్బే ఏవం వణ్ణాదిసమ్పన్నం అన్నం పానం వత్థం యానం మాలం గన్ధం సీలవన్తానం అదమ్హ, చేతియం పూజిమ్హా"తి కథేతుం వట్టతి.

ఞాతికథాదీసుపి "అమ్హాకం ఞాతకా సూరా సమత్థా"తి వా "పుబ్బే మయం ఏవం విచిత్రేహి యానేహి విచరిమ్హా"తి వా అస్సాదవసేన వత్తుం న వట్టతి , సాత్థకం పన కత్వా "తేపి నో ఞాతకా ఖయం గతా"తి వా "పుబ్బే మయం ఏవరూపా ఉపాహనా సఙ్ఘస్స అదమ్హా"తి వా కథేతబ్బం. **గామకథా**పి సునివిట్ఠదున్నివిట్ఠసుభిక్ఖదుబ్భిక్ఖాదివసేన వా "అసుకగామవాసినో సూరా సమత్థా"తి వా ఏవం అస్సాదవసేనేవ న వట్టతి, సాత్థకం పన కత్వా "సద్ధా పసన్నా"తి వా "ఖయవయం గతా"తి వా వత్తుం వట్టతి. **నిగమనగరజనపదకథాసు**పి ఏసేవ నయో.

ఇత్థికథాపి వణ్ణసణ్ఠానాదీని పటిచ్చ అస్సాదవసేన న వట్టతి, "సద్ధా పసన్నా ఖయం గతా"తి ఏవమేవ వట్టతి. **సూరకథాపి** "నన్దిమిత్తో నామ యోధో సూరో అహోసీ"తి అస్సాదవసేనేవ న వట్టతి, "సద్ధో అహోసి ఖయం గతో"తి ఏవమేవ వట్టతి. **సురాకథ**న్తి పాళియం పన అనేకవిధం మజ్జకథం అస్సాదవసేన కథేతుం న వట్టతి, ఆదీనవవసేనేవ వత్తుం వట్టతి. **విసిఖాకథాపి** "అసుకవిసిఖా సునివిట్ఠా దున్నివిట్ఠా సూరా సమత్థా"తి అస్సాదవసేనేవ న వట్టతి, "సద్ధా పసన్నా ఖయం గతా"తి వట్టతి. **కుమ్భట్ఠానకథా** నామ కూటట్ఠానకథా ఉదకతిత్థకథా వుచ్చతి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౭; మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౨౨౩; సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౫.౧౦౮౦). కుమ్భదాసికథా వా. సాపి "పాసాదికా నచ్చితుం గాయితుం ఛేకా"తి అస్సాదవసేన న వట్టతి, "సద్ధా పసన్నా"తిఆదినా నయేనేవ వట్టతి.

పుబ్బపేతకథా నామ అతీతఞాతికథా. తత్థ వత్తమానఞాతికథాసదిసోవ వినిచ్ఛయో. **నానత్తకథా** నామ పురిమపచ్ఛిమకథావిముత్తా అవసేసా నానాసభావా తిరచ్ఛానకథా. **లోకక్ఖాయికా** నామ "అయం లోకో కేన నిమ్మితో? అసుకేన నామ నిమ్మితో. కాకో సేతో అట్ఠీనం సేతత్తా, బలాకా రత్తా లోహితస్స రత్తత్తా"తిఏవమాదికా లోకాయతవితణ్డసల్లాపకథా. **సముద్దక్ఖాయికా** నామ కస్మా సముద్దో సాగరోతి. సాగరదేవేన ఖతత్తా సాగరో, ఖతో మేతి హత్థముద్దాయ నివేదితత్తా సముద్దోతిఏవమాదికా నిరత్థకా సముద్దక్ఖాయనకథా. **భవో**తి వుద్ధి, **అభవో**తి హాని. ఇతి భవో ఇతి అభవోతి యం వా తం వా నిరత్థకకారణం వత్వా పవత్తితకథా **ఇతిభవాభవకథా** నామ.

తేజసా తేజన్తి అత్తనో తేజసా తేసం తేజం. **పరియాదియేయ్యాథా**తి ఖేపేత్వా గహేత్వా అభిభవేయ్యాథ. తత్రిదం వత్థు – ఏకో పిణ్డపాతికో మహాథేరం పుచ్ఛి – "భన్తే, తేజసా తేజం పరియాదియమానా భిక్ఖూ కిం కరోన్తీ"తి. థేరో ఆహ – ఆవుసో, కిఞ్చిదేవ ఆతపే ఠపేత్వా యథా ఛాయా హేట్ఠా న ఓతరతి, ఉద్ధంయేవ గచ్ఛతి తథా కరోన్తి. దసమే **పాసంసాని ఠానానీ**తి పసంసావహాని కారణాని. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

యమకవగ్గో దుతియో.

(೮) ౩. ఆకఙ్ఖవగ్గో

೧. ఆకఙ్ఖసుత్తవణ్ణనా

೭೧. తతియస్స పఠమే **సమ్పన్నసీలా**తి పరిపుణ్ణసీలా, సీలసమఙ్గినో వా హుత్వాతి అత్థో. తత్థ ద్వీహి కారణేహి సమ్పన్నసీలతా హోతి సీలవిపత్తియా చ ఆదీనవదస్సనేన, సీలసమ్పత్తియా చ ఆనిసంసదస్సనేన. తదుభయమ్పి విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ೧.೯, ೨೧) విత్థారితం. తత్థ "సమ్పన్నసీలా"తి ఏత్తావతా కిర భగవా చతుపారిసుద్ధిసీలం ఉద్దిసిత్వా "పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతా"తి ఇమినా తత్థ జేట్ఠకసీలం విత్థారేత్వా దస్సేసీతి దీపవిహారవాసీ సుమనత్థేరో ఆహ. అన్తేవాసికో పనస్స తేపిటకచూళనాగత్థేరో ఆహ – ఉభయత్థపి పాతిమోక్ఖసంవరోవ భగవతా వుత్తో. పాతిమోక్ఖసంవరోయేవ హి సీలం, ఇతరాని పన తీణి సీలన్తి వుత్తట్ఠానం అత్థీతి అననుజానన్తో వత్వా ఆహ – ఇన్ద్రియసంవరో నామ ఛద్వారారక్ఖామత్తకమేవ, ఆజీవపారిసుద్ధి ధమ్మేన సమేన పచ్చయుప్పత్తిమత్తకం, పచ్చయసన్నిస్సితం పటిలద్ధపచ్చయే ఇదమత్థన్తి పచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభుఞ్జనమత్తకం. నిప్పరియాయేన పాతిమోక్ఖసంవరోవ సీలం. యస్స సో భిన్నో, అయం సీసచ్ఛిన్నో వియ పురిసో హత్థపాదే సేసాని రక్ఖిస్సతీతి న వత్తబ్బో. యస్స పన సో అరోగో, అయం అచ్ఛిన్నసీసో వియ పురిసో జీవితం సేసాని పున పాకతికాని కాతుం సక్కోతి. తస్మా "సమ్పన్నసీలా"తి ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరం ఉద్దిసిత్వా "సమ్పన్నపాతిమోక్ఖా"తి తస్సేవ వేవచనం వత్వా తం విత్థారేత్వా దస్సేన్తో **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతా**తిఆదిమాహ. తత్థ **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుత్తా**తిఆదీని వుత్తత్థానేవ. **ఆకఙ్ఖేయ్య చే**తి ఇదం కస్మా ఆరద్ధన్తి? సీలానిసంసదస్సనత్థం . సచేపి అచిరపబ్బజితానం వా దుప్పఞ్ఞానం వా ఏవమస్స "భగవా 'సీలం పూరేథ సీలం పూరేథా'తి వదతి, కో ను ఖో సీలపూరణే ఆనిసంసో, కో విసేసో, కా వడ్ఢీ"తి తేసం దస ఆనిసంసే దస్సేతుం ఏవమాహ – "అప్పేవ నామ ఏతం సబ్రహ్మచారీనం పియమనాపతాదిఆసవక్ఖయపరియోసానం ఆనిసంసం సుత్వాపి సీలం పరిపూరేయ్యు"న్తి.

తత్థ **ఆకఙ్ఖేయ్య చే**తి యది ఇచ్ఛేయ్య. **పియో చస్స**న్తి పియచక్ఖూహి సమ్పస్సితబ్బో, సినేహుప్పత్తియా పదట్ఠానభూతో భవేయ్యం. **మనాపో**తి తేసం మనవడ్ఢనకో, తేసం వా మనేన పత్తబ్బో, మేత్తచిత్తేన ఫరితబ్బోతి అత్థో. **గరూ**తి తేసం గరుట్ఠానియో పాసాణచ్ఛత్తసదిసో. **భావనీయో**తి "అద్ధాయమాయస్మా జానం జానాతి పస్సం పస్సతీ"తి ఏవం సమ్భావనీయో. **సీలేస్వేవస్స పరిపూరకారీ**తి చతుపారిసుద్ధిసీలేసుయేవ పరిపూరకారీ అస్స, అనూనేన ఆకారేన సమన్నాగతో భవేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **అజ్ఝత్తం చేతోసమథమనుయుత్తో**తి అత్తనో చిత్తసమథే యుత్తో. **అనిరాకతజ్ఝానో**తి బహి అనీహటజ్ఝానో, అవినాసితజ్ఝానో వా. **విపస్సనాయా**తి సత్తవిధాయ అనుపస్సనాయ. **బ్రూహేతా సుఞ్ఞాగారాన**న్తి వడ్ఢేతా సుఞ్ఞాగారానం. ఏత్థ చ సమథవిపస్సనావసేన కమ్మట్ఠానం గహేత్వా రత్తిన్దివం సుఞ్ఞాగారం పవిసిత్వా నిసీదమానో భిక్ఖు "బ్రూహేతా సుఞ్ఞాగారాన"న్తి వేదితబ్బో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో , విత్థారో పన ఇచ్ఛన్తేన మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ೧.೬೪ ఆదయో) ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తవణ్ణనాయ ఓలోకేతబ్బో.

లాభీతి ఏత్థ న భగవా లాభనిమిత్తం సీలాదిపరిపూరణం కథేతి. భగవా హి "ఘాసేసనం ఛిన్నకథో, న వాచం పయుతం భణే"తి (సు॰ ని॰ ೭೧೬) ఏవం సావకే ఓవదతి. సో కథం లాభనిమిత్తం సీలాదిపరిపూరణం కథేయ్య. పుగ్గలజ్ఝాసయవసేన పనేతం వుత్తం. యేసఞ్హి ఏవం అజ్ఝాసయో భవేయ్య "సచే మయం చతూహి పచ్చయేహి న కిలమేయ్యామ, సీలాని పరిపూరేతుం సక్కుణేయ్యామా"తి, తేసం అజ్ఝాసయవసేనేవమాహ. అపిచ సరసానిసంసో ఏస సీలస్స యదిదం చత్తారో

పచ్చయా నామ. తథా హి పణ్డితమనుస్సా కోట్ఠాదీసు ఠపితం నీహరిత్వా అత్తనాపి అపరిభుఞ్జిత్వా సీలవన్తానం దేన్తీతి సీలస్స సరసానిసంసదస్సనత్థమ్పేతం వుత్తం.

తతియవారే **యేసాహన్తి** యేసం అహం. **తేసం తే కారాతి** తేసం దేవానం వా మనుస్సానం వా తే మయి కతా పచ్చయదానకారా. **మహప్ఫలా హోన్తు మహానిసంసాతి** లోకియసుఖేన ఫలభూతేన మహప్ఫలా, లోకుత్తరేన మహానిసంసా. ఉభయం వా ఏతం ఏకత్థమేవ. సీలాదిగుణయుత్తస్స హి కటచ్ఛుభిక్ఖాపి పఞ్చరతనమత్తాయ భూమియా పణ్ణసాలాపి కత్వా దిన్నా అనేకాని కప్పసహస్సాని దుగ్గతివినిపాతతో రక్ఖతి, పరియోసానే చ అమతాయ ధాతుయా పరినిబ్బానస్స పచ్చయో హోతి. "ఖీరోదనం అహమదాసి"న్తిఆదీని (వి॰ వ॰ ४०३) చేత్థ వత్థూని. సకలమేవ వా పేతవత్థు విమానవత్థు చ సాధకం.

చతుత్థవారే **పేతాతి** పేచ్చభవం గతా. **ఞాతీతి** సస్సుససురపక్ఖికా. **సాలోహితాతి** ఏకలోహితబద్ధా పితిపితామహాదయో. **కాలఙ్కతాతి** మతా. **తేసం తన్తి** తేసం తం మయి పసన్నచిత్తం, తం వా పసన్నేన చిత్తేన అనుస్సరణం. యస్స హి భిక్ఖునో కాలకతో పితా వా మాతా వా "అమ్హాకం ఞాతకత్థేరో సీలవా కల్యాణధమ్మో"తి పసన్నచిత్తో హుత్వా తం భిక్ఖుం అనుస్సరతి, తస్స సో చిత్తప్పసాదోపి తం అనుస్సరణమత్తమ్పి మహప్ఫలం మహానిసంసమేవ హోతి.

అరతిరతిసహోతి నేక్ఖమ్మపటిపత్తియా అరతియా కామగుణేసు రతియా చ సహో అభిభవితా అజ్ఝోత్థరితా. **భయభేరవసహోతి** ఏత్థ భయం చిత్తుత్రాసోపి ఆరమ్మణమ్పి, భేరవం ఆరమ్మణమేవ.

౨. కణ్టకసుత్తవణ్ణనా

౭౨. దుతియే **అభిఞ్ఞాతేహీతి** గగనమజ్ఝే పుణ్ణచన్దో వియ సూరియో వియ ఞాతేహి పాకటేహి. **పరపురాయాతి** పరం వుచ్చతి పచ్ఛిమభాగో, పురాతి పురిమభాగో, పురతో ధావన్తేన పచ్ఛతో అనుబన్ధన్తేన చ మహాపరివారేనాతి అత్థో. **కణ్టకోతి** విజ్ఝనట్ఠేన కణ్టకో. **విసూకదస్సనన్తి** విసూకభూతం దస్సనం. **మాతుగామూపచారోతి** మాతుగామస్స సమీపచారితా.

౩-४. ఇట్ఠధమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

౭౩-౭४. తతియే **వణ్ణోతి** సరీరవణ్ణో. **ధమ్మాతి** నవ లోకుత్తరధమ్మా. చతుత్థే **అరియాయాతి** అపోథుజ్జనికాయ, సీలాదీహి మిస్సకత్తా ఏవం వుత్తం. **సారాదాయీ చ హోతి వరదాయీతి** సారస్స చ వరస్స చ ఆదాయకో హోతి. యో కాయస్స సారో, యఞ్చస్స వరం, తం గణ్హాతీతి అత్థో.

౫. మిగసాలాసుత్తవణ్ణనా

౭౫. పఞ్చమస్స ఆదిమ్హి తావ యం వత్తబ్బం, తం ఛక్కనిపాతే వుత్తమేవ. **దుస్సీలో హోతీతిఆదీసు** పన **దుస్సీలోతి** నిస్సీలో. **చేతోవిముత్తిన్తి** ఫలసమాధిం. **పఞ్ఞావిముత్తిన్తి** ఫలఞాణం. **నప్పజానాతీతి** ఉగ్గహపరిపుచ్ఛావసేన న జానాతి. **దుస్సీల్యం అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీతి** ఏత్థ పఞ్చ దుస్సీల్యాని తావ సోతాపత్తిమగ్గేన పహీయన్తి, దస అరహత్తమగ్గేన. ఫలక్ఖణే తాని పహీనాని నామ హోన్తి. ఫలక్ఖణం సన్ధాయ ఇధ "నిరుజ్ఝతీ"తి వుత్తం. పుథుజ్జనస్స సీలం పఞ్చహి కారణేహి భిజ్జతి పారాజికాపజ్జనేన సిక్ఖాపచ్చక్ఖానేన తిత్థియపక్ఖన్దనేన అరహత్తేన మరణేనాతి. తత్థ పురిమా తయో భావనాపరిహానాయ

సంవత్తన్తి, చతుత్థో వడ్ఢియా, పఞ్చమో నేవ హానాయ న వడ్ఢియా. కథం పనేతం అరహత్తేన సీలం భిజ్జతీతి? పుథుజ్జనస్స హి సీలం అచ్చన్తకుసలమేవ హోతి, అరహత్తమగ్గో చ కుసలాకుసలకమ్మక్ఖయాయ సంవత్తతీతి ఏవం తేన తం భిజ్జతి. **సవనేనపి అకతం హోతీ**తి సోతబ్బయుత్తకం అస్సుతం హోతి. **బాహుసచ్చేనపి అకతం హోతీ**తి ఏత్థ **బాహుసచ్చన్తి** వీరియం. వీరియేన కత్తబ్బయుత్తకం అకతం హోతి, తస్స అకతత్తా సగ్గతోపి మగ్గతోపి పరిహాయతి. **దిట్ఠియాపి అప్పటివిద్ధం హోతీ**తి దిట్ఠియా పటివిజ్ఝితబ్బం అప్పటివిద్ధం హోతి అపచ్చక్ఖకతం. **సామయికమ్పి విముత్తిం న లభతీ**తి కాలానుకాలం ధమ్మస్సవనం నిస్సాయ పీతిపామోజ్జం న లభతి. **హానాయ పరేతీ**తి హానాయ పవత్తతి.

యథాభూతం పజానాతీతి "సోతాపత్తిఫలం పత్వా పఞ్చవిధం దుస్సీల్యం అపరిసేసం నిరుజ్ఝతీ"తి ఉగ్గహపరిపుచ్ఛావసేన జానాతి. **తస్స సవనేనపి కతం హోతీ**తి సోతబ్బయుత్తకం సుతం హోతి. **బాహుసచ్చేనపి కతం హోతీ**తి వీరియేన కత్తబ్బయుత్తకం అన్తమసో దుబ్బలవిపస్సనామత్తకమ్పి కతం హోతి. **దిట్ఠియాపి సుప్పటివిద్ధం హోతీ**తి అన్తమసో లోకియపఞ్ఞాయపి పచ్చయపటివేధో కతో హోతి. ఇమస్స హి పుగ్గలస్స పఞ్ఞా సీలం పరిధోవతి, సో పఞ్ఞాపరిధోతేన విసేసం పాపుణాతి.

పమాణికాతి పుగ్గలేసు పమాణగ్గాహకా. **పమిణన్తీ**తి పమేతుం తులేతుం అరహన్తి. **ఏకో హీనో**తి ఏకో గుణేహి హీనో. **పణీతో**తి ఏకో గుణేహి పణీతో ఉత్తమో. **తం హీ**తి తం పమాణకరణం. **అభిక్కన్తతరో**తి సున్దరతరో. **పణీతతరో**తి ఉత్తమతరో. **ధమ్మసోతో నిబ్బహతీ**తి సూరం హుత్వా పవత్తమానం విపస్సనాఞాణం నిబ్బహతి, అరియభూమిం పాపేతి. **తదన్తరం కో జానేయ్యా**తి తం ఏవం కారణం కో జానేయ్య. **సీలవా హోతీ**తి లోకియసీలేన సీలవా హోతి. **యత్థస్స తం సీలన్తి** అరహత్తవిముత్తిం పత్వా సీలం అపరిసేసమ్పి నిరుజ్ఝతి నామ, తత్థ యుత్తి వుత్తాయేవ. ఇతో పరేసు ద్వీసు అఙ్గేసు అనాగామిఫలం విముత్తి నామ, పఞ్చమే అరహత్తమేవ. సేసమేత్థ వుత్తనయానుసారేనేవ వేదితబ్బం. ఛట్ఠం ఉత్తానత్థమేవ.

౭. కాకసుత్తవణ్ణనా

౭౭. సత్తమే **ధంసీ**తి గుణధంసకో. కస్సచి గుణం అనాదియిత్వా హత్థేనపి గహితో తస్స సీసేపి వచ్చం కరోతి. **పగబ్భో**తి పాగబ్భియేన సమన్నాగతో. **తిన్తిణో**తి తిన్తిణం వుచ్చతి తణ్హా, తాయ సమన్నాగతో, ఆసజ్జాబహులో వా. **లుద్దో**తి దారుణో. **అకారుణికో**తి నిక్కారుణికో. **దుబ్బలో**తి అబలో అప్పథామో. **ఓరవితా**తి ఓరవయుత్తో ఓరవన్తో చరతి. **నేచయికో**తి నిచయకరో.

౯. ఆఘాతవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౭౯. నవమే **అట్ఠానే**తి అకారణే. సచిత్తకపవత్తియఞ్హి "అనత్థం మే అచరీ"తిఆది కారణం భవేయ్య, ఖాణుపహటాదీసు తం నత్థి. తస్మా తత్థ ఆఘాతో అట్ఠానే ఆఘాతో నామ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఆకఙ్ఖవగ్గో తతియో.

(౯) ౪. థేరవగ్గో

౧-౩. వాహనసుత్తాదివణ్ణనా

౮౧-౮౩. చతుత్థస్స పఠమే **విమరియాదీకతేనా**తి కిలేసమరియాదం భిన్దిత్వా విమరియాదం కతేన. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ. తతియే **నో చ పయిరుపాసితా**తి న ఉపట్ఠాతి.

౪. బ్యాకరణసుత్తవణ్ణనా

౮౪. చతుత్థే **ఝాయీ సమాపత్తికుసలో**తి ఝానేహి చ సమ్పన్నో సమాపత్తియఞ్చ ఛేకో. **ఇరీణ**న్తి తుచ్ఛభావం. **విచిన**న్తి గుణవిచినతం నిగ్గుణభావం. అథ వా ఇరీణసఙ్ఖాతం అరఞ్ఞం విచినసఙ్ఖాతం మహాగహనఞ్చ ఆపన్నో వియ హోతి. **అనయ**న్తి అవడ్ఢిం. **బ్యసన**న్తి వినాసం. **అనయబ్యసన**న్తి అవడ్ఢివినాసం. **కిం ను ఖో**తి కేన కారణేన.

౫-౬. కత్థీసుత్తాదివణ్ణనా

౮౫-౮౬. పఞ్చమే **కత్థీ హోతి వికత్థీ**తి కత్థనసీలో హోతి వికత్థనసీలో, వివటం కత్వా కథేతి. **న సన్తతకారీ**తి న సతతకారీ. ఛట్ఠే **అధిమానికో**తి అనధిగతే అధిగతమానేన సమన్నాగతో. **అధిమానసచ్చో**తి అధిగతమానమేవ సచ్చతో వదతి.

౭. నప్పియసుత్తవణ్ణనా

౮౭. సత్తమే **అధికరణికో హోతీ**తి అధికరణకారకో హోతి. **న పియతాయా**తి న పియభావాయ. **న గరుతాయా**తి న గరుభావాయ. **న సామఞ్ఞాయా**తి న సమణధమ్మభావాయ. **న ఏకీభావాయా**తి న నిరన్తరభావాయ. **ధమ్మానం న నిసామకజాతికో**తి నవన్నం లోకుత్తరధమ్మానం న నిసామనసభావో న ఉపధారణసభావో. **న పటిసల్లానో**తి న పటిసల్లీనో. **సాఠేయ్యానీ**తి సఠభావో. **కూటేయ్యానీ**తి కూటభావో. **జిమ్హేయ్యానీ**తి న ఉజుభావా. **వఙ్కేయ్యానీ**తి వఙ్కభావా.

౮. అక్కోసకసుత్తవణ్ణనా

౮౮. అట్ఠమే **అక్కోసకపరిభాసకో అరియూపవాదీ సబ్రహ్మచారిన**న్తి ఏత్థ సబ్రహ్మచారిపదం అక్కోసకపరిభాసకపదేహి యోజేతబ్బం "అక్కోసకో సబ్రహ్మచారీనం, పరిభాసకో సబ్రహ్మచారీన"న్తి. అరియానం పన గుణే ఛిన్దిస్సామీతి అన్తిమవత్థునా ఉపవదన్తో అరియూపవాదీ నామ హోతి. **సద్ధమ్మస్స న వోదాయన్తీ**తి సిక్ఖాత్తయసఙ్ఖాతా సాసనసద్ధమ్మా అస్స వోదానం న గచ్ఛన్తి. **రోగాతఙ్క**న్తి ఏత్థ రోగోవ కిచ్ఛాజీవితభావకరణేన ఆతఙ్కోతి వేదితబ్బో.

౯. కోకాలికసుత్తవణ్ణనా

౮౯. నవమే **కోకాలికో భిక్ఖు యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ**తి కోయం కోకాలికో, కస్మా చ ఉపసఙ్కమి? అయం కిర కోకాలికరట్ఠే కోకాలికనగరే కోకాలికసేట్ఠిస్స పుత్తో పబ్బజిత్వా పితరా కారితే విహారే వసతి చూళకోకాలికోతి నామేన, న పన

దేవదత్తస్స సిస్సో. సో హి బ్రాహ్మణపుత్తో మహాకోకాలికో నామ. భగవతి పన సావత్థియం విహరన్తే ద్వే అగ్గసావకా పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం జనపదచారికం చరమానా ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ వివేకవాసం వసితుకామా తే భిక్ఖూ ఉయ్యోజేత్వా అత్తనో పత్తచీవరమాదాయ తస్మిం జనపదే తం నగరం పత్వా విహారం అగమింసు. తత్థ నేసం కోకాలికో వత్తం అకాసి. తేపి తేన సద్ధిం సమ్మోదిత్వా, "ఆవుసో, మయం ఇధ తేమాసం వసిస్సామ, మా నో కస్సచి ఆరోచేసీ"తి పటిఞ్ఞం గహేత్వా వసింసు. వసిత్వా పవారణాదివసే పవారేత్వా "గచ్ఛామ మయం, ఆవుసో"తి కోకాలికం ఆపుచ్ఛింసు. కోకాలికో "అజ్జ, ఆవుసో, ఏకదివసం వసిత్వా స్వే గమిస్సథా"తి వత్వా దుతియదివసే నగరం పవిసిత్వా మనుస్సే ఆమన్తేసి – "ఆవుసో, తుమ్హే ద్వే అగ్గసావకే ఇధ ఆగన్త్వా వసమానేపి న జానాథ, న తే కోచి పచ్చయేనపి నిమన్తేతీ"తి. నగరవాసినో "కహం, భన్తే, థేరా, కస్మా నో నారోచయిత్థా"తి? కిం, ఆవుసో, ఆరోచితేన, కిం న పస్సథ ద్వే భిక్ఖూ థేరాసనే నిసీదన్తే, ఏతే అగ్గసావకాతి. తే ఖిప్పం సన్నిపతిత్వా సప్పిఫాణితాదీని చేవ చీవరదుస్సాని చ సంహరింసు.

కోకాలికో చిన్తేసి – "పరమప్పిచ్ఛా అగ్గసావకా పయుత్తవాచాయ ఉప్పన్నలాభం న సాదియిస్సన్తి, అసాదియన్తా 'ఆవాసికస్స దేథా'తి వక్ఖన్తీ"తి తం లాభం గాహాపేత్వా థేరానం సన్తికం అగమాసి. థేరా దిస్వావ "ఇమే పచ్చయా నేవ అమ్హాకం, న కోకాలికస్స కప్పన్తీ"తి పటిక్ఖిపిత్వా పక్కమింసు. కోకాలికో "కథఞ్హి నామ సయం అగ్గణ్హన్తా మయ్హమ్పి అదాపేత్వా పక్కమిస్సన్తీ"తి ఆఘాతం ఉప్పాదేసి . తేపి భగవతో సన్తికం గన్త్వా భగవన్తం వన్దిత్వా పున అత్తనో పరిసం ఆదాయ జనపదచారికం చరన్తా అనుపుబ్బేన తస్మిం రట్ఠే తమేవ నగరం పచ్చాగమింసు. నాగరా థేరే సఞ్జానిత్వా సహ పరిక్ఖారేహి దానం సజ్జేత్వా నగరమజ్ఝే మణ్డపం కత్వా దానం అదంసు, థేరానఞ్చ పరిక్ఖారే ఉపనామేసుం. థేరా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స నియ్యాదయింసు. తం దిస్వా కోకాలికో చిన్తేసి – "ఇమే పుబ్బే అప్పిచ్ఛా అహేసుం, ఇదాని పాపిచ్ఛా జాతా, పుబ్బేపి అప్పిచ్ఛసన్తుట్ఠపవివిత్తసదిసావ మఞ్ఞే"తి థేరే ఉపసఙ్కమిత్వా, "ఆవుసో, తుమ్హే పుబ్బే అప్పిచ్ఛా వియ, ఇదాని పన పాపభిక్ఖూ జాతత్థా"తి వత్వా "మూలట్ఠానేయేవ నేసం పతిట్ఠం భిన్దిస్సామీ"తి తరమానరూపో నిక్ఖమిత్వా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. అయమేస కోకాలికో, ఇమినా చ కారణేన ఉపసఙ్కమీతి వేదితబ్బో.

భగవా తం తురితతురితం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వావ ఆవజ్జేన్తో అఞ్ఞాసి "అయం అగ్గసావకే అక్కోసితుకామో ఆగతో, సక్కా ను ఖో పటిసేధేతు"న్తి. తతో "న సక్కా పటిసేధేతుం, థేరేసు అపరజ్ఝిత్వా ఆగతో, ఏకంసేన పన పదుమనిరయే నిబ్బత్తిస్సతీ"తి దిస్వా "సారిపుత్తమోగ్గల్లానేపి నామ గరహన్తం సుత్వా న నిసేధేతీ"తి వాదమోచనత్థం అరియూపవాదస్స చ మహాసావజ్జభావదస్సనత్థం **మా హేవన్తి** తిక్ఖత్తుం పటిసేధేసి. తత్థ **మా హేవన్తి** మా ఏవం అభణి. **సద్ధాయికోతి** సద్ధాయ ఆగమకరో పసాదావహో, సద్ధాతబ్బవచనో వా. **పచ్చయికోతి** పత్తియాయితబ్బవచనో.

పక్కామీతి కమ్మానుభావేన చోదియమానో పక్కామి. ఓకాసకతఞ్హి కమ్మం న సక్కా పటిబాహితుం. **అచిరపక్కన్తస్సాతి** పక్కన్తస్స సతో నచిరేనేవ. **సబ్బో కాయో ఫుటో అహోసీతి** కేసగ్గమత్తమ్పి ఓకాసం అవజ్జేత్వా సకలసరీరం అట్ఠీని భిన్దిత్వా ఉగ్గతాహి పీళకాహి అజ్ఝోత్థటం అహోసి. యస్మా పన బుద్ధానుభావేన తథారూపం కమ్మం బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే విపాకం దాతుం న సక్కోతి, దస్సనూపచారే విజహితమత్తే దేతి, తస్మా తస్స అచిరపక్కన్తస్స పీళకా ఉట్ఠహింసు. **కలాయమత్తియోతి** చణకమత్తియో. **బేలువసలాటుకమత్తియోతి** తరుణబేలువమత్తియో. **పభిజ్జింసూతి** భిజ్జింసు. తాసు భిన్నాసు సకలసరీరం పనసపక్కం వియ అహోసి. సో పక్కేన గత్తేన జేతవనద్వారకోట్ఠకే విసగిలితో మచ్ఛో వియ కదలిపత్తేసు నిపజ్జి. అథ ధమ్మస్సవనత్థం ఆగతాగతా మనుస్సా "ధి కోకాలిక, ధి కోకాలిక, అయుత్తమకాసి, అత్తనోయేవ ముఖం నిస్సాయ

అనయబ్యసనం పత్తోసీ”తి ఆహంసు. తేసం సద్దం సుత్వా ఆరక్ఖదేవతా ధిక్కారమకంసు, ఆరక్ఖదేవతానం ఆకాసదేవతాతి ఇమినా ఉపాయేన యావ అకనిట్ఠభవనా ఏకధిక్కారో ఉదపాది.

తురూతి కోకాలికస్స ఉపజ్ఝాయో తురుత్థేరో నామ అనాగామిఫలం పత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో. సో భుమ్మట్ఠదేవతా ఆదిం కత్వా “అయుత్తం కోకాలికేన కతం అగ్గసావకే అన్తిమవత్థునా అబ్భాచిక్ఖన్తేనా”తి పరమ్పరాయ బ్రహ్మలోకసమ్పత్తం తం సద్దం సుత్వా “మా మయ్హం పస్సన్తస్సేవ వరాకో నస్సి, ఓవదిస్సామి నం థేరేసు చిత్తప్పసాదత్థాయా”తి ఆగన్త్వా తస్స పురతో అట్ఠాసి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం – “తురూ పచ్చేకబ్రహ్మా”తి. **పేసలా**తి పియసీలా. **కోసి త్వం, ఆవుసో**తి నిసిన్నకోవ కబరక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా ఏవమాహ. **పస్స యావఞ్చ తే ఇదం అపరద్ధ**న్తి యత్తకం తయా అపరద్ధం, అత్తనో నలాటే మహాగణ్డం అపస్సన్తో సాసపమత్తాయ పీళకాయ మం చోదేతబ్బం మఞ్ఞసీతి ఆహ.

అథ నం “అదిట్ఠిప్పత్తో అయం కోకాలికో, గిలితవిసో వియ న కస్సచి వచనం న కరిస్సతీ”తి ఞత్వా **పురిసస్స హీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **కుఠారీ**తి కుఠారిసదిసా ఫరుసవాచా. **ఛిన్దతీ**తి కుసలమూలసఙ్ఖాతే మూలేయేవ నికన్తతి. **నిన్దియ**న్తి నిన్దితబ్బం దుస్సీలపుగ్గలం. **పసంసతీ**తి ఉత్తమత్థే సమ్భావేత్వా ఖీణాసవోతి వదతి. **తం వా నిన్దతి యో పసంసియో**తి యో వా పసంసితబ్బో ఖీణాసవో, తం అన్తిమవత్థునా చోదేన్తో “దుస్సీలో అయ”న్తి వదతి. **విచినాతి ముఖేన సో కలి**న్తి సో తం అపరాధం ముఖేన విచినాతి నామ. **కలినా తేనా**తి తేన అపరాధేన సుఖం న విన్దతి. నిన్దియపసంసాయ హి పసంసియనిన్దాయ చ సమకోవ విపాకో.

సబ్బస్సాపి సహాపి అత్తనాతి సబ్బేన సకేన ధనేనపి అత్తనాపి సద్ధిం యో అక్ఖేసు ధనపరాజయో నామ, అయం అప్పమత్తకో అపరాధో. **యో సుగతేసూ**తి యో పన సమ్మగ్గతేసు పుగ్గలేసు చిత్తం దూసేయ్య, అయం చిత్తపదోసోవ తతో కలితో మహన్తతరో కలి.

ఇదాని తస్స మహన్తతరభావం దస్సేన్తో **సతం సహస్సాన**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **సతం సహస్సాన**న్తి నిరబ్బుదగణనాయ సతసహస్సఞ్చ. **ఛత్తింసతీ**తి అపరాని ఛత్తింసతి నిరబ్బుదాని. **పఞ్చ చా**తి అబ్బుదగణనాయ పఞ్చ అబ్బుదాని. **యమరియగరహీ**తి యం అరియే గరహన్తో నిరయం ఉపపజ్జతి, తత్థ ఏత్తకం ఆయుప్పమాణన్తి అత్థో.

కాలమకాసీతి ఉపజ్ఝాయే పక్కన్తే కాలం అకాసి. **పదుమనిరయ**న్తి పాటియేక్కో పదుమనిరయో నామ నత్థి, అవీచిమహానిరయస్మింయేవ పన పదుమగణనాయ పచ్చితబ్బే ఏకస్మిం ఠానే నిబ్బత్తి.

వీసతిఖారికోతి మాగధకేన పత్థేన చత్తారో పత్థా, కోసలరట్ఠే ఏకో పత్థో హోతి. తేన పత్థేన చత్తారో పత్థా ఆళ్హకం , చత్తారి ఆళ్హకాని దోణం, చతుదోణా మానికా, చతుమానికా ఖారీ, తాయ ఖారియా వీసతిఖారికో. **తిలవాహో**తి మాగధకానం సుఖుమతిలానం తిలసకటం. **అబ్బుదో నిరయో**తి అబ్బుదో నామ పాటియేక్కో నిరయో నత్థి, అవీచిమ్హియేవ పన అబ్బుదగణనాయ పచ్చితబ్బట్ఠానస్సేతం నామం. **నిరబ్బుదా**దీసుపి ఏసేవ నయో.

వస్సగణనాపి పనేత్థ ఏవం వేదితబ్బా – యథేవ హి సతం సతసహస్సాని కోటి హోతి, ఏవం సతం సతసహస్సకోటియో పకోటి నామ హోతి, సతం సతసహస్సపకోటియో కోటిపకోటి నామ, సతం సతసహస్సకోటిపకోటియో నహుతం, సతం

సతసహస్సనహుతాని నిన్నహుతం, సతం సతసహస్సనిన్నహుతాని ఏకం అబ్బుదం, తతో వీసతిగుణం నిరబ్బుదం, ఏస నయో సబ్బత్థాతి. దసమం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

థేరవగ్గో చతుత్థో.

(౧౦) ౫. ఉపాలివగ్గో

౧-౨. కామభోగీసుత్తాదివణ్ణనా

౯౧-౯౨. పఞ్చమస్స పఠమే **సాహసేనాతి** సాహసియకమ్మేన. దుతియే **భయానీతి** చిత్తుత్రాసభయాని. **వేరానీతి** అకుసలవేరపుగ్గలవేరాని. **అరియో చస్స ఞాయోతి** సహ విపస్సనాయ మగ్గో. **ఇతి ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతీతి** ఏవం ఇమస్మిం అవిజ్జాదికే కారణే సతి ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం హోతి. **ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీతి** యో యస్స సహజాతపచ్చయో హోతి, తస్స ఉప్పాదా ఇతరం ఉప్పజ్జతి నామ. **ఇమస్మిం అసతీతి** అవిజ్జాదికే కారణే అసతి సఙ్ఖారాదికం ఫలం న హోతి. **ఇమస్స నిరోధాతి** కారణస్స అప్పవత్తియా ఫలస్స అప్పవత్తి హోతి.

౩. కిందిట్ఠికసుత్తవణ్ణనా

౯౩. తతియే **సణ్ఠాపేసున్తి** ఇరియాపథమ్పి వచనపథమ్పి సణ్ఠాపేసుం. **అప్పసద్దవినీతాతి** అప్పసద్దేన మత్తభాణినా సత్థారా వినీతా. **పరతోఘోసపచ్చయా వాతి** పరస్స వా వచనకారణా. **చేతయితాతి** పకప్పితా. **మఙ్కుభూతాతి** దోమనస్సప్పత్తా నిత్తేజా. **పత్తక్ఖన్ధాతి** పతితక్ఖన్ధా. **సహధమ్మేనాతి** సహేతుకేన కారణేన వచనేన.

౪. వజ్జియమాహితసుత్తవణ్ణనా

౯౪. చతుత్థే **వజ్జియమాహితోతి** ఏవంనామకో. **సబ్బం తపన్తి** సబ్బమేవ దుక్కరకారికం. **సబ్బం తపస్సిన్తి** సబ్బం తపనిస్సితకం. **లూఖాజీవిన్తి** దుక్కరకారికజీవికానుయోగం అనుయుత్తం. **గారయ్హన్తి** గరహితబ్బయుత్తకం. **పసంసియన్తి** పసంసితబ్బయుత్తకం. **వేనయికోతి** సయం అవినీతో అఞ్ఞేహి వినేతబ్బో. **అపఞ్ఞత్తికోతి** న కిఞ్చి పఞ్ఞాపేతుం సక్కోతి. అథ వా **వేనయికోతి** సత్తవినాసకో. **అపఞ్ఞత్తికోతి** అపచ్చక్ఖం నిబ్బానం పఞ్ఞాపేతి, సయంకతాదీసు కిఞ్చి పఞ్ఞాపేతుం న సక్కోతి. **న సో భగవా వేనయికోతి** సో భగవా ఏవం యాథావతో ఞత్వా కుసలాకుసలం పఞ్ఞాపేన్తో న అఞ్ఞేన వినేతబ్బో న అఞ్ఞసిక్ఖితో. యే చ ధమ్మే ఉపాదాయ సత్తో పఞ్ఞాపియతి, తేసం పఞ్ఞాపనతో న సత్తవినాసకో, సువినీతో సుసిక్ఖితో సత్తవినాయకోతి అత్థో. తస్స చ పఞ్ఞత్తియో సపఞ్ఞత్తియోయేవాతి దస్సేతి. **విముత్తిం విముచ్చతో అకుసలా ధమ్మాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠిసఙ్ఖాతం చిత్తస్స అధిముత్తిం అధిముచ్చతో అకుసలా ధమ్మా వడ్ఢన్తి నామ, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. సాసనే పన చిత్తస్స విముత్తిసఙ్ఖాతో విముత్తి కుసలానంయేవ పచ్చయో హోతి.

౫. ఉత్తియసుత్తవణ్ణనా

౯౫. పఞ్చమే **తుణ్హీ అహోసీతి** సత్తూపలద్ధియం ఠత్వా అపుచ్ఛం పుచ్ఛతీతి తుణ్హీ అహోసి. **సబ్బసాముక్కంసికం వత మేతి** మయా సబ్బపుచ్ఛానం ఉత్తమపుచ్ఛం పుచ్ఛితో సమణో గోతమో సంసాదేతి నో విస్సజ్జేతి, నూన న విసహతి న సక్కోతి విస్సజ్జేతున్తి ఏవం పాపికం దిట్ఠిం మా పటిలభీతి. **తదస్సాతి** తం ఏవం ఉప్పన్నం దిట్ఠిగతం భవేయ్య. **పచ్చన్తిమన్తి** యస్మా మజ్ఝిమదేసే నగరస్స ఉద్ధాపాదీని థిరాని వా హోన్తు దుబ్బలాని వా, సబ్బసో వా పన మా హోన్తు, చోరాసఙ్కా న హోతి. తస్మా తం అగ్గహేత్వా "పచ్చన్తిమం నగర"న్తి ఆహ. **దళ్హుద్ధాపన్తి** థిరపాకారపాదం. **దళ్హపాకారతోరణన్తి** థిరపాకారఞ్చేవ థిరపిట్ఠిసఙ్ఘాటఞ్చ. **ఏకద్వారన్తి** కస్మా ఆహ? బహుద్వారస్మిఞ్హి నగరే బహూహి పణ్డితదోవారికేహి భవితబ్బం, ఏకద్వారే

ఏకోవ వట్టతి. తథాగతస్స చ పఞ్ఞాయ అఞ్ఞో సదిసో నత్థి. తస్మా సత్థు పణ్డితభావస్స ఓపమ్మత్థం ఏకంయేవ దోవారికం దస్సేతుం "ఏకద్వార"న్తి ఆహ. **పణ్డితోతి** పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో. **బ్యత్తోతి** వేయ్యత్తియేన సమన్నాగతో. **మేధావీతి** ఠానుప్పత్తియపఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ మేధాయ సమన్నాగతో. **అనుపరియాయపథన్తి** అనుపరియాయనామకం మగ్గం. **పాకారసన్ధిన్తి** ద్విన్నం ఇట్ఠకానం అపగతట్ఠానం. **పాకారవివరన్తి** పాకారస్స ఛిన్నట్ఠానం. **తదేవేతం పఞ్హన్తి** తంయేవ "సస్సతో లోకో"తిఆదినా నయేన పుట్ఠం ఠపనీయపఞ్హం పునపి పుచ్ఛి. **సబ్బో చ తేన లోకోతి** సత్తూపలద్ధియంయేవ ఠత్వా అఞ్ఞేనాకారేన పుచ్ఛతీతి దస్సేతి.

౬. కోకనుదసుత్తవణ్ణనా

౯౬. ఛట్ఠే **పుబ్బాపయమానోతి** పుబ్బసదిసాని నిరుదకాని కురుమానో. **క్వేత్థ, ఆవుసోతి** కో ఏత్థ, ఆవుసో. **యావతా, ఆవుసో, దిట్ఠీతి** యత్తికా ద్వాసట్ఠివిధాపి దిట్ఠి నామ అత్థి. **యావతా దిట్ఠిట్ఠానన్తి** "ఖన్ధాపి దిట్ఠిట్ఠానం, అవిజ్జాపి, ఫస్సోపి, సఞ్ఞాపి, వితక్కోపి అయోనిసోమనసికారోపి, పాపమిత్తోపి , పరతోఘోసోపి దిట్ఠిట్ఠాన"న్తి ఏవం యత్తకం అట్ఠవిధమ్పి దిట్ఠిట్ఠానం దిట్ఠికారణం నామ అత్థి. **దిట్ఠాధిట్ఠానన్తి** దిట్ఠీనం అధిట్ఠానం, అధిరత్వా అధిభవిత్వా పవత్తాయ దిట్ఠియా ఏతం నామం. **దిట్ఠిపరియుట్ఠానన్తి** "కతమాని అట్ఠారస దిట్ఠిపరియుట్ఠానాని? యా దిట్ఠి దిట్ఠిగతం దిట్ఠిగహనం దిట్ఠికన్తారం దిట్ఠివిసూకం దిట్ఠివిప్ఫన్దితం దిట్ఠిసంయోజనం దిట్ఠిసల్లం దిట్ఠిసమ్బాధో దిట్ఠిపలిబోధో దిట్ఠిబన్ధనం దిట్ఠిపపాతో దిట్ఠానుసయో దిట్ఠిసన్తాపో దిట్ఠిపరిళాహో దిట్ఠిగన్థో దిట్ఠుపాదానం దిట్ఠాభినివేసో దిట్ఠిపరామాసో. ఇమాని అట్ఠారస దిట్ఠిపరియుట్ఠానానీ"తి ఏవం వుత్తం దిట్ఠిపరియుట్ఠానం. **సముట్ఠానన్తి** దిట్ఠిట్ఠానస్సేవ వేవచనం. వుత్తఞ్హేతం – "ఖన్ధా పచ్చయో దిట్ఠీనం ఉపాదాయ సముట్ఠానట్ఠేనా"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౧౨౪) సబ్బం విత్థారేతబ్బం. సోతాపత్తిమగ్గో పన **దిట్ఠిసముగ్ఘాతో** నామ సబ్బదిట్ఠీనం సముగ్ఘాతకత్తా. **తమహన్తి** తం సబ్బం అహం జానామి. **క్యాహం వక్ఖామీతి** కింకారణా అహం వక్ఖామి.

౭-౮. ఆహునేయ్యసుత్తాదివణ్ణనా

౯౭-౯౮. సత్తమే **సమ్మాదిట్ఠికోతి** యాథావదిట్ఠికో. అట్ఠమే **అధికరణసముప్పాదవూపసమకుసలోతి** చతున్నం అధికరణానం మూలం గహేత్వా వూపసమేన సముప్పాదవూపసమకుసలో హోతి.

౯. ఉపాలిసుత్తవణ్ణనా

౯౯. నవమే **దురభిసమ్భవానీతి** సమ్భవితుం దుక్ఖాని దుస్సహాని, న సక్కా అప్పేసక్ఖేహి అజ్ఝోగాహితున్తి వుత్తం హోతి. **అరఞ్ఞవనపత్థానీతి** అరఞ్ఞాని చ వనపత్థాని చ. ఆరఞ్ఞకఙ్గనిప్ఫాదనేన అరఞ్ఞాని, గామన్తం అతిక్కమిత్వా మనుస్సానం అనుపచారట్ఠానభావేన వనపత్థాని. **పన్తానీతి** పరియన్తాని అతిదూరాని. **దుక్కరం పవివేకన్తి** కాయవివేకో దుక్కరో. **దురభిరమన్తి** అభిరమితుం న సుకరం. **ఏకత్తేతి** ఏకీభావే. కిం దస్సేతి? కాయవివేకే కతేపి తత్థ చిత్తం అభిరమాపేతుం దుక్కరం. ద్వయంద్వయారామో హి అయం లోకోతి. **హరన్తి మఞ్ఞేతి** హరన్తి వియ ఘసన్తి వియ. **మనోతి** చిత్తం. **సమాధిం అలభమానస్సాతి** ఉపచారసమాధిం వా అప్పనాసమాధిం వా అలభన్తస్స . కిం దస్సేతి? ఈదిసస్స భిక్ఖునో తిణపణ్ణమిగాదిసద్దేహి వివిధేహి చ భీసనకేహి వనాని చిత్తం విక్ఖిపన్తి మఞ్ఞేతి. **సంసీదిస్సతీతి** కామవితక్కేన సంసీదిస్సతి. **ఉప్లవిస్సతీతి** బ్యాపాదవిహింసావితక్కేహి ఉద్ధం ప్లవిస్సతి.

కణ్ణసంధోవికన్తి కణ్ణే ధోవన్తేన కీళితబ్బం. **పిట్ఠిసంధోవికన్తి** పిట్ఠిం ధోవన్తేన కీళితబ్బం. తత్థ ఉదకం నోణ్డాయ గహేత్వా ద్వీసు కణ్ణేసు ఆసిఞ్చనం కణ్ణసంధోవికా నామ, పిట్ఠియం ఆసిఞ్చనం పిట్ఠిసంధోవికా నామ. **గాధం విన్దతీ**తి పతిట్ఠం లభతి. **కో చాహం కో చ హత్థినాగో**తి అహం కో, హత్థినాగో కో, అహమ్పి తిరచ్ఛానగతో, అయమ్పి, మయ్హమ్పి చత్తారో పాదా, ఇమస్సపి, నను ఉభోపి మయం సమసమాతి.

వఙ్కకన్తి కుమారకానం కీళనకం ఖుద్దకనఙ్గలం. **ఘటికన్తి** దీఘదణ్డకేన రస్సదణ్డకం పహరణకీళం. **మోక్ఖచికన్తి** సంపరివత్తకకీళం, ఆకాసే దణ్డకం గహేత్వా భూమియం వా సీసం ఠపేత్వా హేట్ఠుపరియభావేన పరివత్తనకీళన్తి వుత్తం హోతి. **చిఙ్గులకన్తి** తాలపణ్ణాదీహి కతం వాతప్పహారేన పరిబ్భమనచక్కం. **పత్తాళ్హకం** వుచ్చతి పణ్ణనాళి, తాయ వాలుకాదీని మినన్తా కీళన్తి. **రథకన్తి** ఖుద్దకరథం. **ధనుకన్తి** ఖుద్దకధనుమేవ.

ఇధ ఖో పన వోతి ఏత్థ **వో**తి నిపాతమత్తం, ఇధ ఖో పనాతి అత్థో. **ఇఙ్ఘ త్వం, ఉపాలి, సఙ్ఘే విహరాహీ**తి ఏత్థ **ఇఙ్ఘా**తి చోదనత్థే నిపాతో. తేన థేరం సఙ్ఘమజ్ఝే విహారత్థాయ చోదేతి, నాస్స అరఞ్ఞవాసం అనుజానాతి. కస్మా? అరఞ్ఞసేనాసనే వసతో కిరస్స వాసధురమేవ పూరిస్సతి, న గన్థధురం. సఙ్ఘమజ్ఝే వసన్తో పన ద్వే ధురాని పూరేత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతి, వినయపిటకే చ పామోక్ఖో భవిస్సతి. అథస్సాహం పరిసమజ్ఝే పుబ్బపత్థనం పుబ్బాభినీహారఞ్చ కథేత్వా ఇమం భిక్ఖుం వినయధరానం అగ్గట్ఠానే ఠపేస్సామీతి ఇమమత్థం పస్సమానో సత్థా థేరస్స అరఞ్ఞవాసం నానుజానీతి. దసమం ఉత్తానత్థమేవాతి.

ఉపాలివగ్గో పఞ్చమో.

దుతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౩. తతియపణ్ణాసకం

(౧౧) ౧. సమణసఞ్ఞావగ్గో

౧. సమణసఞ్ఞాసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧. తతియస్స పఠమే **సమణసఞ్ఞాతి** సమణానం ఉప్పజ్జనకసఞ్ఞా. **సన్తతకారీతి** నిరన్తరకారీ. **అబ్యాపజ్ఝోతి** నిద్దుక్ఖో. **ఇదమత్థంతిస్స హోతీతి** ఇదమత్థం ఇమే పచ్చయాతి ఏవమస్స జీవితపరిక్ఖారేసు హోతి, పచ్చవేక్ఖితపరిభోగం పరిభుఞ్జతీతి అత్థో. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ.

౩. మిచ్ఛత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩. తతియే **విరాధనా హోతీతి** సగ్గతో మగ్గతో చ విరజ్ఝనం హోతి. **నో ఆరాధనాతి** న సమ్పాదనా న పరిపూరకారితా హోతి. **పహోతీతి** పవత్తతి.

౪-౫. బీజసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౪-౧౦౫. చతుత్థే **యథాదిట్ఠి సమత్తం సమాదిన్నన్తి** దిట్ఠానురూపేన పరిపుణ్ణం సమాదిన్నం సకలం గహితం. **చేతనాతి** తీసు ద్వారేసు నిబ్బత్తితచేతనావ గహితా. **పత్థనాతి** "ఏవరూపో సియ"న్తి ఏవం పత్థనా. **పణిధీతి** "దేవో వా భవిస్సామి దేవఞ్ఞతరో వా"తి చిత్తట్ఠపనా. **సఙ్ఖారాతి** సమ్పయుత్తకసఙ్ఖారా. పఞ్చమే పురేచారికట్ఠేన **పుబ్బఙ్గమా. అన్వదేవాతి** తం అనుబన్ధమానమేవ.

౬. నిజ్జరసుత్తవణ్ణనా

౧౦౬. ఛట్ఠే **నిజ్జరవత్థూనీతి** నిజ్జరకారణాని. **మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా హోతీతి** అయం హేట్ఠా విపస్సనాయపి నిజ్జిణ్ణా ఏవ పహీనా. కస్మా పున గహితాతి? అసముచ్ఛిన్నత్తా. విపస్సనాయ హి కిఞ్చాపి నిజ్జిణ్ణా, న పన సముచ్ఛిన్నా. మగ్గో పన ఉప్పజ్జిత్వా తం సముచ్ఛిన్దతి, న పున వుట్ఠాతుం దేతి. తస్మా పున గహితా. ఏవం సబ్బపదేసు యోజేతబ్బో. ఏత్థ చ సమ్మావిముత్తిపచ్చయా చతుసట్ఠి ధమ్మా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి. కతమే చతుసట్ఠి? సోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే అధిమోక్ఖట్ఠేన సద్ధిన్ద్రియం పరిపూరతి, పగ్గహట్ఠేన వీరియిన్ద్రియం, ఉపట్ఠానట్ఠేన సతిన్ద్రియం, అవిక్ఖేపట్ఠేన సమాధిన్ద్రియం, దస్సనట్ఠేన పఞ్ఞిన్ద్రియం పరిపూరేతి, విజాననట్ఠేన మనిన్ద్రియం, అభినన్దనట్ఠేన సోమనస్సిన్ద్రియం, పవత్తసన్తతిఆధిపతేయ్యట్ఠేన జీవితిన్ద్రియం పరిపూరతి...పే.... అరహత్తఫలక్ఖణే అధిమోక్ఖట్ఠేన సద్ధిన్ద్రియం...పే.... పవత్తసన్తతిఆధిపతేయ్యట్ఠేన జీవితిన్ద్రియం పరిపూరతీతి ఏవం చతూసు చ మగ్గేసు చతూసు చ ఫలేసు అట్ఠట్ఠ హుత్వా చతుసట్ఠి ధమ్మా పారిపూరిం గచ్ఛన్తి.

౭. ధోవనాసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭. సత్తమే **ధోవనన్తి** అట్ఠిధోవనం. తస్మిఞ్హి జనపదే మనుస్సా ఞాతకే మతే న ఝాపేన్తి, ఆవాటం పన ఖణిత్వా భూమియం నిదహన్తి. అథ నేసం పూతిభూతానం అట్ఠీని నీహరిత్వా ధోవిత్వా పటిపాటియా ఉస్సాపేత్వా గన్ధమాలేహి

పూజేత్వా ఠపేన్తి. నక్ఖత్తే పత్తే తాని అట్ఠీని గహేత్వా రోదన్తి పరిదేవన్తి, తతో నక్ఖత్తం కీళన్తి.

౮-౧౦. తికిచ్ఛకసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౮-౧౧౦. అట్ఠమే **విరేచనన్తి** దోసనీహరణభేసజ్జం. **విరిత్తా హోతీతి** నీహటా హోతి పనుదితా. నవమే **వమనన్తి** వమనకరణభేసజ్జం. దసమే **నిద్ధమనీయాతి** నిద్ధమితబ్బా. **నిద్ధన్తాతి** నిద్ధమితా.

౧౧. పఠమఅసేఖసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧. ఏకాదసమే అఙ్గపరిపూరణత్థం సమ్మాదిట్ఠియేవ **సమ్మాఞాణన్తి** వుత్తా. ఏవమేతే సబ్బేపి అరహత్తఫలధమ్మా అసేఖా, అసేఖస్స పవత్తత్తా పచ్చవేక్ఖణఞాణమ్పి అసేఖన్తి వుత్తం.

౧౨. దుతియఅసేఖసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨. ద్వాదసమే **అసేఖియాతి** అసేఖాయేవ, అసేఖసన్తకా వా. ఇమినా సుత్తేన ఖీణాసవోవ కథితోతి.

సమణసఞ్ఞావగ్గో పఠమో.

(౧౨) ౨. పచ్చోరోహణివగ్గో

౧-౨. అధమ్మసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౧౩-౧౧౪. దుతియస్స పఠమే పాటియేక్కం పుచ్ఛా చ విస్సజ్జనా చ కతా. దుతియే ఏకతోవ.

౩. తతియఅధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫. తతియే **ఉద్దేసం ఉద్దిసిత్వా**తి మాతికం నిక్ఖిపిత్వా. **సత్థు చేవ సంవణ్ణితో**తి పఞ్చసు ఠానేసు ఏతదగ్గే ఠపేన్తేన సత్థారా సంవణ్ణితో. **సమ్భావితో**తి గుణసమ్భావనాయ సమ్భావితో. **పహోతీ**తి సక్కోతి. **అతిసిత్వా**తి అతిక్కమిత్వా. **జానం జానాతీ**తి జానితబ్బకం జానాతి. **పస్సం పస్సతీ**తి పస్సితబ్బకం పస్సతి. **చక్ఖుభూతో**తి చక్ఖు వియ భూతో జాతో నిబ్బత్తో. **ఞాణభూతో**తి ఞాణసభావో. **ధమ్మభూతో**తి ధమ్మసభావో. **బ్రహ్మభూతో**తి సేట్ఠసభావో. **వత్తా**తి వత్తుం సమత్థో. **పవత్తా**తి పవత్తేతుం సమత్థో. **అత్థస్స నిన్నేతా**తి అత్థం నీహరిత్వా దస్సేతా. **యథా నో భగవా**తి యథా అమ్హాకం భగవా బ్యాకరేయ్య.

౪. అజితసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬. చతుత్థే **అజితో**తి ఏవంనామకో. **చిత్తట్ఠానసతానీ**తి చిత్తుప్పాదసతాని. **యేహీ**తి యేహి చిత్తట్ఠానసతేహి అనుయుఞ్జియమానా. **ఉపారద్ధావ జానన్తి ఉపారద్ధస్మా**తి విరద్ధా నిగ్గహితా ఏవం జానన్తి "విరద్ధా మయం, నిగ్గహితా మయం, ఆరోపితో నో దోసో"తి. **పణ్డితవత్థూనీ**తి పణ్డితభావవత్థాయ కారణాని.

౫-౬. సఙ్గారవసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౭-౧౧౮. పఞ్చమే **ఓరిమం తీర**న్తి లోకియం ఓరిమతీరం. **పారిమం తీర**న్తి లోకుత్తరం పారిమతీరం. **పారగామినో**తి నిబ్బానగామినో. **తీరమేవానుధావతీ**తి సక్కాయదిట్ఠితీరంయేవ అనుధావతి. **ధమ్మే ధమ్మానువత్తినో**తి సమ్మా అక్ఖాతే నవవిధే లోకుత్తరధమ్మే అనుధమ్మవత్తినో, తస్స ధమ్మస్సానుచ్ఛవికాయ సహసీలాయ పుబ్బభాగపటిపత్తియా పవత్తమానా. **మచ్చుధేయ్యం సుదుత్తర**న్తి మచ్చునో ఠానభూతం తేభూమకవట్టం సుదుత్తరం తరిత్వా. **పారమేస్సన్తీ**తి నిబ్బానం పాపుణిస్సన్తి.

ఓకా అనోకమాగమ్మాతి వట్టతో వివట్టం ఆగమ్మ. **వివేకే యత్థ దూరమ**న్తి యస్మిం కాయచిత్తఉపధివివేకే దురభిరమం, తత్రాభిరతిమిచ్ఛేయ్య. **హిత్వా కామే**తి దువిధేపి కామే పహాయ. **అకిఞ్చనో**తి నిప్పలిబోధో. **ఆదానపటినిస్సగ్గే**తి గహణపటినిస్సగ్గసఙ్ఖాతే నిబ్బానే. **అనుపాదాయ యే రతా**తి చతూహి ఉపాదానేహి కిఞ్చిపి అనుపాదియిత్వా యే అభిరతా. **పరినిబ్బుతా**తి తే అపచ్చయపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతా నామాతి వేదితబ్బా. ఛట్ఠం భిక్ఖూనం దేసితం.

౭-౮. పచ్చోరోహణీసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౧౯-౧౨౦. సత్తమే **పచ్చోరోహణీ**తి పాపస్స పచ్చోరోహణం. **పత్థరిత్వా**తి సన్థరిత్వా. **అన్తరా చ వేలం అన్తరా చ అగ్యాగార**న్తి వాలికారాసిస్స చ అగ్గిఅగారస్స చ అన్తరే. అట్ఠమం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దేసితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

పచ్చోరోహణివగ్గో దుతియో.

(౧౩) ౩. పరిసుద్ధవగ్గవణ్ణనా

౧౨౩. తతియస్స పఠమే **పరిసుద్ధాతి** నిమ్మలా. **పరియోదాతాతి** పభస్సరా. దుతియాదీని ఉత్తానత్థానేవాతి.

పరిసుద్ధవగ్గో తతియో.

(౧౪) ౪. సాధువగ్గవణ్ణనా

౧౩౪. చతుత్థస్స పఠమే **సాధున్తి** భద్దకం సిలిట్ఠకం. దుతియాదీని ఉత్తానత్థానేవాతి. అరియమగ్గవగ్గో ఉత్తానత్థోయేవాతి.

సాధువగ్గో చతుత్థో.

తతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౪. చతుత్థపణ్ణాసకం

౧౩౫. చతుత్థస్స పఠమాదీని ఉత్తానత్థానేవాతి.

౮. కమ్మనిదానసుత్తవణ్ణనా

౧౭౪. అట్ఠమే **లోభహేతుకమ్పీ**తి పాణాతిపాతస్స లోభో ఉపనిస్సయకోటియా హేతు హోతి దోసమోహాసమ్పయుత్తోపి. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౯. పరిక్కమనసుత్తవణ్ణనా

౧౭౫. నవమే **పరిక్కమనం హోతీ**తి పరివజ్జనం హోతి.

౧౦. చున్దసుత్తవణ్ణనా

౧౭౬. దసమే **కమ్మారపుత్తస్సా**తి సువణ్ణకారపుత్తస్స. **కస్స నో త్వన్తి** కస్స ను త్వం. **పచ్ఛాభూమకాతి** పచ్ఛాభూమివాసికా. **కమణ్డలుకాతి** కమణ్డలుధారినో. **సేవాలమాలికాతి** సేవాలమాలా వియ ధారేన్తి. సేవాలపటనివాసితాతిపి వుత్తమేవ. **ఉదకోరోహకాతి** సాయతతియకం ఉదకోరోహనానుయోగమనుయుత్తా. **ఆమసేయ్యాసీతి** హత్థేన పరిమజ్జేయ్యాసి.

౧౧. జాణుస్సోణిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౭. ఏకాదసమే **ఉపకప్పతూతి** పాపుణాతు. **ఠానేతి** ఓకాసే. **నో అట్ఠానేతి** నో అనోకాసే. **నేరయికానం ఆహారో** నామ తత్థ నిబ్బత్తనకమ్మమేవ. తేనేవ హి తే తత్థ యాపేన్తి. **తిరచ్ఛానయోనికానం** పన తిణపణ్ణాదివసేన ఆహారో వేదితబ్బో. **మనుస్సానం** ఓదనకుమ్మాసాదివసేన , **దేవానం** సుధాభోజనాదివసేన, **పేత్తివేసయికానం** ఖేళసిఙ్ఘాణికాదివసేన. **యం వా పనస్స ఇతో అనుప్పవేచ్ఛన్తీ**తి యం తస్స మిత్తాదయో ఇతో దదన్తా అనుపవేసేన్తి. పేత్తివేసయికా ఏవ హి పరదత్తూపజీవినో హోన్తి, న అఞ్ఞేసం పరేహి దిన్నం ఉపకప్పతి. **దాయకోపి అనిప్ఫలో**తి యం సన్ధాయ తం దానం దిన్నం, తస్స ఉపకప్పతు వా మా వా, దాయకేన పన న సక్కా నిప్ఫలేన భవితుం, దాయకో తస్స దానస్స విపాకం లభతియేవ.

అట్ఠానేపి భవం గోతమో పరికప్పం వదతీతి అనోకాసే ఉప్పన్నేపి తస్మిం ఞాతకే భవం గోతమో దానస్స ఫలం పరికప్పేతియేవ పఞ్ఞాపేతియేవాతి పుచ్ఛతి. బ్రాహ్మణస్స హి “ఏవం దిన్నస్స దానస్స ఫలం దాయకో న లభతీ”తి లద్ధి.

అథస్స భగవా పఞ్హం పటిజానిత్వా "దాయకో నామ యత్థ కత్థచి పుఞ్ఞఫలూపజీవిట్ఠానే నిబ్బత్తో దానస్స ఫలం లభతియేవా"తి దస్సేతుం **ఇధ బ్రాహ్మణా**తిఆదిమాహ. **సో తత్థ లాభీ హోతీ**తి సో తత్థ హత్థియోనియం నిబ్బత్తోపి మఙ్గలహత్థిట్ఠానం పత్వా లాభీ హోతి. అస్సాదీసుపి ఏసేవ నయో. సాధువగ్గో ఉత్తానత్థోయేవాతి.

జాణుస్సోణివగ్గో దుతియో.

చతుత్థపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

(౨౧) ౧. కరజకాయవగ్గో

౨౧౧. పఞ్చమస్స పఠమాదీని ఉత్తానత్థానేవ.

౬. సంసప్పనీయసుత్తవణ్ణనా

౨౧౬. ఛట్ఠే **సంసప్పనీయపరియాయం వో, భిక్ఖవే, ధమ్మపరియాయ**న్తి సంసప్పనస్స కారణం దేసనాసఙ్ఖాతం ధమ్మదేసనం. **సంసప్పతీ**తి తం కమ్మం కరోన్తో ఆసప్పతి పరిసప్పతి విప్ఫన్దతి. **జిమ్హా గతీ**తి తేన కమ్మేన యం గతిం గమిస్సతి, సా జిమ్హా హోతి. **జిమ్హుపపత్తీ**తి తస్స యం గతిం ఉపపజ్జిస్సతి, సాపి జిమ్హావ హోతి. **సంసప్పజాతికా**తి సంసప్పనసభావా. **భూతా భూతస్స ఉపపత్తి హోతీ**తి భూతస్మా సభావతో విజ్జమానకమ్మా సత్తస్స నిబ్బత్తి హోతి. **ఫస్సా ఫుసన్తీ**తి విపాకఫస్సా ఫుసన్తి.

౭-౮. సఞ్చేతనికసుత్తద్వయవణ్ణనా

౨౧౭-౨౧౮. సత్తమే **సఞ్చేతనికాన**న్తి చేతేత్వా పకప్పేత్వా కతానం. **ఉపచితాన**న్తి చితానం వడ్ఢితానం. **అప్పటిసంవేదిత్వా**తి తేసం కమ్మానం విపాకం అవేదియిత్వా. **బ్యన్తీభావ**న్తి విగతన్తభావం తేసం కమ్మానం పరిచ్ఛేదపరివటుమతాకరణం. **తఞ్చ ఖో దిట్ఠేవ ధమ్మే**తి తఞ్చ ఖో విపాకం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం దిట్ఠేవ ధమ్మే. **ఉపపజ్జ**న్తి ఉపపజ్జవేదనీయం అనన్తరే అత్తభావే. **అపరే వా పరియాయే**తి అపరపరియాయవేదనీయం పన సంసారప్పవత్తే సతి సహస్సిమేపి అత్తభావేతి. ఇమినా ఇదం దస్సేతి "సంసారప్పవత్తే పటిలద్ధవిపాకారహకమ్మే న విజ్జతి సో జగతిప్పదేసో, యత్థ ఠితో ముచ్చేయ్య పాపకమ్మా"తి. **తివిధా**తి తిప్పకారా. **కాయకమ్మన్తసన్దోసబ్యాపత్తీ**తి కాయకమ్మన్తసఙ్ఖాతా విపత్తి. ఇమినా నయేన సబ్బపదాని వేదితబ్బాని. అట్ఠమే **అపణ్ణకో మణీ**తి సమన్తతో చతురస్సో పాసకో.

౯. కరజకాయసుత్తవణ్ణనా

౨౧౯. నవమే **దుక్ఖస్సా**తి విపాకదుక్ఖస్స, వట్టదుక్ఖస్సేవ వా. ఇమస్మిం సుత్తే మణిఓపమ్మం నత్థి. **ఏవం విగతాభిజ్ఝో**తి **ఏవ**న్తి నిపాతమత్తం. యథా వా మేత్తం భావేన్తా విగతాభిజ్ఝా భవన్తి, ఏవం విగతాభిజ్ఝో. ఏవమస్స విగతాభిజ్ఝతాదీహి నీవరణవిక్ఖమ్భనం దస్సేత్వా ఇదాని అకుసలనిస్సరణాని కథేన్తో **మేత్తాసహగతేనా**తిఆదిమాహ. **అప్పమాణ**న్తి అప్పమాణసత్తారమ్మణతాయ చిణ్ణవసితాయ వా అప్పమాణం. **పమాణకతం కమ్మం** నామ కామావచరకమ్మం. **న తం తత్రావతిట్ఠతీ**తి తం మహోఘో పరిత్తం ఉదకం వియ అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా ఠాతుం న సక్కోతి, అథ ఖో నం ఓఘో పరిత్తం ఉదకం వియ ఇదమేవ అప్పమాణం కమ్మం అజ్ఝోత్థరిత్వా అత్తనో విపాకం నిబ్బత్తేతి. **దహరతగ్గే**తి దహరకాలతో పట్ఠాయ.

నాయం కాయో ఆదాయగమనియోతి ఇమం కాయం గహేత్వా పరలోకం గన్తుం నామ న సక్కాతి అత్థో . **చిత్తన్తరో**తి చిత్తకారణో, అథ వా చిత్తేనేవ అన్తరికో. ఏకస్సేవ హి చుతిచిత్తస్స అనన్తరా దుతియే పటిసన్ధిచిత్తే దేవో నామ హోతి, నేరయికో నామ హోతి, తిరచ్ఛానగతో నామ హోతి. పురిమనయేపి చిత్తేన కారణభూతేన దేవో నేరయికో వా హోతీతి అత్థో. **సబ్బం తం ఇధ వేదనీయ**న్తి దిట్ఠధమ్మవేదనీయకోట్ఠాసవసేనేతం వుత్తం. **న తం అనుగం భవిస్సతీ**తి మేత్తాయ ఉపపజ్జవేదనీయభావస్స ఉపచ్ఛిన్నత్తా ఉపపజ్జవేదనీయవసేన న అనుగతం భవిస్సతి. ఇదం

సోతాపన్నసకదాగామిఅరియపుగ్గలానం పచ్చవేక్ఖణం వేదితబ్బం. **అనాగామితాయా**తి ఝానానాగామితాయ. **ఇధపఞ్ఞస్సా**తి ఇమస్మిం సాసనే పఞ్ఞా ఇధపఞ్ఞా నామ, సాసనచరితాయ అరియపఞ్ఞాయ ఠితస్స అరియసావకస్సాతి అత్థో. **ఉత్తరివిముత్తి**న్తి అరహత్తం. దసమం ఉత్తానత్థమేవాతి.

కరజకాయవగ్గో పఠమో.

(౨౨) ౨. సామఞ్ఞవగ్గవణ్ణనా

౨౨౧. దుతియస్స పఠమం ఆదిం కత్వా సబ్బా పేయ్యాలతన్తి ఉత్తానత్థాయేవాతి.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

దసకనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

ఏకాదసకనిపాత-అట్ఠకథా

౧. నిస్సయవగ్గో

౧-౬. కిమత్థియసుత్తాదివణ్ణనా

౧-౬. ఏకాదసకనిపాతస్స పఠమాదీని హేట్ఠా వుత్తనయానేవ. కేవలఞ్చేత్థ ఆదితో పఞ్చసు నిబ్బిదావిరాగం ద్విధా భిన్దిత్వా ఏకాదసఙ్గాని కతాని. ఛట్ఠే సిక్ఖాపచ్చక్ఖానం అధికం.

౭-౮. పఠమసఞ్ఞాసుత్తాదివణ్ణనా

౭-౮. సత్తమే **అత్థేన అత్థో**తి అత్థేన సద్ధిమత్థో. **బ్యఞ్జనేన బ్యఞ్జన**న్తి బ్యఞ్జనేన సద్ధిం బ్యఞ్జనం. **సంసన్దిస్సతీ**తి సమ్పవత్తిస్సతి. **సమేస్సతీ**తి సమానం భవిస్సతి. **న విగ్గయ్హిస్సతీ**తి న విరజ్ఝిస్సతి. **అగ్గపదస్మి**న్తి నిబ్బానే. అట్ఠమే పచ్చవేక్ఖణా కథితా.

౯. సద్ధసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే **దోణియా బద్ధో**తి యవసస్సదోణియా సమీపే బద్ధో. **అన్తరం కరిత్వా**తి అబ్భన్తరే కత్వా. **ఝాయతీ**తి చిన్తేతి. **పజ్ఝాయతీ**తి ఇతో చితో చ నానప్పకారకం ఝాయతి. **నిజ్ఝాయతీ**తి నిరన్తరవసేన నిబద్ధం ఝాయతి. **పథవిమ్పి నిస్సాయ ఝాయతీ**తి సమాపత్తియం సనికన్తికవసేనేతం వుత్తం. సమాపత్తియఞ్హి సనికన్తికత్తా ఏస ఖళుఙ్కో నామ కతో. **ఆపాదీసుపి** ఏసేవ నయో.

కథఞ్చ సద్ధ ఆజానీయఝాయితం హోతీతి కథం కారణాకారణం జానన్తస్స సిన్ధవస్స ఝాయితం హోతి. **యథా ఇణ**న్తిఆదీసు ఇణసదిసం బన్ధనసదిసం ధనజానిసదిసం కలిసఙ్ఖాతమహాపరాధసదిసఞ్చ కత్వా అత్తనో అభిముఖస్స పతోదస్స అజ్ఝోహరణసఙ్ఖాతం పతనం విపస్సతీతి అత్థో. **నేవ పథవిం నిస్సాయ ఝాయతీ**తి సమాపత్తిసుఖనికన్తియా అభావేన పథవిఆరమ్మణాయ చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానసఞ్ఞాయ న ఝాయతి, నియన్తియా అభావేనేవ సో ఆజానీయో నామ హోతీతి. **ఝాయతి చ పనా**తి నిబ్బానారమ్మణాయ ఫలసమాపత్తియా ఝాయతి. **పథవియం పథవిసఞ్ఞా విభూతా హోతీ**తి పథవారమ్మణే ఉప్పన్నా చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానసఞ్ఞా విభూతా పాకటా హోతి. "విభూతా, భన్తే, రూపసఞ్ఞా అవిభూతా అట్ఠికసఞ్ఞా"తి ఇమస్మిఞ్హి సుత్తే సమతిక్కమస్స అత్థితాయ విభూతతా వుత్తా, ఇధ పన విపస్సనావసేన అనిచ్చదుక్ఖానత్తతో దిట్ఠత్తా విభూతా నామ జాతా. **ఆపోసఞ్ఞా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఏవమేత్థ హేట్ఠా వియ సమాపత్తివసేన సమతిక్కమం అవత్వా విపస్సనాచారవసేన సమతిక్కమో వుత్తో. **ఏవం ఝాయీ**తి ఏవం విపస్సనాపటిపాటియా ఆగన్త్వా ఉప్పాదితాయ ఫలసమాపత్తియా ఝాయన్తో.

౧౦. మోరనివాపసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే **అచ్చన్తనిట్ఠో**తి అన్తం అతీతత్తా అచ్చన్తసఙ్ఖాతం అవినాసధమ్మం నిబ్బానం నిట్ఠా అస్సాతి అచ్చన్తనిట్ఠో. ఇమినా నయేన సేసపదాని వేదితబ్బాని. **జనేతస్మి**న్తి జనితస్మిం , పజాయాతి అత్థో. **యే గోత్తపటిసారినో**తి యే జనా తస్మిం

గోత్తే పటిసరన్తి “అహం గోతమో, అహం కస్సపో”తి, తేసు లోకే గోత్తపటిసారీసు ఖత్తియో సేట్ఠో. **అనుమతా మయాతి** మమ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సద్ధిం సంసన్దేత్వా దేసితా మయా అనుఞ్ఞాతా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

నిస్సయవగ్గో పఠమో.

౨. అనుస్సతివగ్గో

౧-౨. మహానామసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౧-౧౨. దుతియస్స పఠమే **నానావిహారేహి విహరత**న్తి గిహీనం నిబద్ధో ఏకో విహారో నామ నత్థి, తస్మా అమ్హాకం అనిబద్ధవిహారేన విహరన్తానం కేన విహారేన కతరేన నిబద్ధవిహారేన విహాతబ్బన్తి పుచ్ఛతి. **ఆరాధకో**తి సమ్పాదకో పరిపూరకో. **ధమ్మసోతసమాపన్నో బుద్ధానుస్సతిం భావేతీ**తి ధమ్మసోతసమాపన్నో హుత్వా బుద్ధానుస్సతిం భావేతి. దుతియే **గిలానా వుట్ఠితో**తి గిలానో హుత్వా వుట్ఠితో.

౩. నన్దియసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **కల్యాణమిత్తే**తి సుమిత్తే. ఏవమేత్థ కల్యాణమిత్తవసేన సఙ్ఘానుస్సతి కథితా. **కబళీకారాహారభక్ఖాన**న్తి కామావచరదేవానం. **అసమయవిముత్తో**తి అసమయవిముత్తియా విముత్తో ఖీణాసవో.

౪. సుభూతిసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **కో నామాయం సుభూతీ భిక్ఖూ**తి జానన్తోపి సత్థా కథాసముట్ఠాపనత్థం పుచ్ఛతి. **సుదత్తస్స ఉపాసకస్స పుత్తో**తి అనాథపిణ్డికం సన్ధాయాహ. అనాథపిణ్డికస్స హి పుత్తో అత్తనో చూళపితు సన్తికే పబ్బజితో, అథ నం సుభూతిత్థేరో ఆదాయ సత్థు సన్తికం అగమాసి. **సద్ధాపదానేసూ**తి సద్ధానం పుగ్గలానం అపదానేసు లక్ఖణేసు.

౫. మేత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **సుఖం సుపతీ**తి యథా సేసజనా సమ్పరివత్తమానా కాకచ్ఛమానా దుక్ఖం సుపన్తి, ఏవం అసుపిత్వా సుఖం సుపతి. నిద్దం ఓక్కమన్తోపి సమాపత్తిం సమాపన్నో వియ హోతి. **సుఖం పటిబుజ్ఝతీ**తి యథా అఞ్ఞే నిత్థునన్తా విజమ్భమానా సమ్పరివత్తన్తా దుక్ఖం పటిబుజ్ఝన్తి, ఏవం అప్పటిబుజ్ఝిత్వా వికసమానం వియ పదుమం సుఖం నిబ్బికారో పటిబుజ్ఝతి. **న పాపకం సుపినం పస్సతీ**తి సుపినం పస్సన్తోపి భద్దకమేవ సుపినం పస్సతి, చేతియం వన్దన్తో వియ పూజం కరోన్తో వియ చ ధమ్మం సుణన్తో వియ చ హోతి. యథా పనఞ్ఞే అత్తానం చోరేహి సమ్పరివారితం వియ వాళేహి ఉపద్దుతం వియ పపాతే పతన్తం వియ చ పస్సన్తి, న ఏవం పాపకం సుపినం పస్సతి.

మనుస్సానం పియో హోతీతి ఉరే ఆముక్కముత్తాహారో వియ సీసే పిళన్ధితమాలా వియ చ మనుస్సానం పియో హోతి మనాపో. **అమనుస్సానం పియో హోతీ**తి యథేవ మనుస్సానం, అమనుస్సానమ్పి పియో హోతి విసాఖత్థేరో వియ. వత్థు విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౫౮) మేత్తాకమ్మట్ఠాననిద్దేసే విత్థారితమేవ. **దేవతా రక్ఖన్తీ**తి పుత్తమివ మాతాపితరో దేవతా రక్ఖన్తి. **నాస్స అగ్గి వా విసం వా సత్థం వా కమతీ**తి మేత్తావిహారిస్స కాయే ఉత్తరాయ ఉపాసికాయ వియ అగ్గి వా, సంయుత్తభాణకచూళసీవత్థేరస్సేవ విసం వా, సంకిచ్చసామణేరస్సేవ సత్థం వా న కమతి నప్పవిసతి, నాస్స కాయం వికోపేతీతి వుత్తం హోతి. ధేనువత్థుమ్పి చేత్థ కథయన్తి. ఏకా కిర ధేను వచ్ఛకస్స ఖీరధారం ముఞ్చమానా అట్ఠాసి. ఏకో

లుద్దకో “తం విజ్ఝిస్సామీ”తి హత్థేన సమ్పరివత్తేత్వా దీఘదణ్డం సత్తిం ముఞ్చి. సా తస్సా సరీరం ఆహచ్చ తాలపణ్ణం వియ వట్టమానా గతా , నేవ ఉపచారబలేన న అప్పనాబలేన, కేవలం వచ్ఛకే బలవహితచిత్తతాయ. ఏవం మహానుభావా మేత్తా.

తువటం చిత్తం సమాధియతీతి మేత్తావిహారినో ఖిప్పమేవ చిత్తం సమాధియతి, నత్థి తస్స దన్ధాయితత్తం. **ముఖవణ్ణో విప్పసీదతీ**తి బన్ధనా పవుత్తతాలపక్కం వియ చస్స విప్పసన్నవణ్ణం ముఖం హోతి. **అసమ్మూళ్హో కాలం కరోతీ**తి మేత్తావిహారినో సమ్మోహమరణం నామ నత్థి, అసమ్మూళ్హో పన నిద్దం ఓక్కమన్తో వియ కాలం కరోతి. **ఉత్తరి అప్పటివిజ్ఝన్తో**తి మేత్తాసమాపత్తితో ఉత్తరి అరహత్తం అధిగన్తుం అసక్కోన్తో ఇతో చవిత్వా సుత్తప్పబుద్ధో వియ బ్రహ్మలోకం ఉపపజ్జతీతి.

౬. అట్ఠకనాగరసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **దసమో**తి జాతిగోత్తవసేన చేవ సారపత్తకులగణనాయ చ దసమే ఠానే గణీయతి, తేనస్స దసమోత్వేవ నామం జాతం. **అట్ఠకనాగరో**తి అట్ఠకనగరవాసీ. **కుక్కుటారామే**తి కుక్కుటసేట్ఠినా కారితే ఆరామే.

తేన భగవతా...పే.... సమ్మదక్ఖాతోతి ఏత్థ అయం సఙ్ఖేపత్థో – యో సో భగవా సమతింస పారమియో పూరేత్వా సబ్బకిలేసే భఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, తేన భగవతా తేసం తేసం సత్తానం ఆసయానుసయం జానతా, హత్థతలే ఠపితం ఆమలకం వియ సబ్బఞేయ్యధమ్మే పస్సతా, అపిచ పుబ్బేనివాసాదీహి జానతా, దిబ్బేన చక్ఖునా పస్సతా, తీహి వా విజ్జాహి ఛహి వా పన అభిఞ్ఞాహి జానతా, సబ్బత్థ అప్పటిహతేన సమన్తచక్ఖునా పస్సతా, సబ్బధమ్మజాననసమత్థాయ పఞ్ఞాయ జానతా, సబ్బసత్తానం చక్ఖువిసయాతీతాని తిరోకుట్టాదిగతాని చాపి రూపాని అతివిసుద్ధేన మంసచక్ఖునా వా పస్సతా, అత్తహితసాధికాయ సమాధిపదట్ఠానాయ పటివేధపఞ్ఞాయ జానతా, పరహితసాధికాయ కరుణాపదట్ఠానాయ దేసనాపఞ్ఞాయ పస్సతా, అన్తరాయికధమ్మే వా జానతా, నియ్యానికధమ్మే పస్సతా, అరీనం హతత్తా అరహతా, సమ్మా సామం సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధేనాతి ఏవం చతువేసారజ్జవసేన చతూహి కారణేహి థోమితేన అత్థి ను ఖో ఏకో ధమ్మో అక్ఖాతోతి.

అభిసఙ్ఖతన్తి కతం ఉప్పాదితం. **అభిసఞ్చేతయిత**న్తి చేతయితం కప్పయితం. **సో తత్థ ఠితో**తి సో తస్మిం సమథవిపస్సనాధమ్మే ఠితో. **ధమ్మరాగేన ధమ్మనన్దియా**తి పదద్వయేనపి సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగో వుత్తో. సమథవిపస్సనాసు హి సబ్బేన సబ్బం ఛన్దరాగం పరియాదియితుం సక్కోన్తో అరహా హోతి, అసక్కోన్తో అనాగామీ హోతి. సో సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగస్స అప్పహీనత్తా చతుత్థజ్ఝానచేతనాయ సుద్ధావాసే నిబ్బత్తతి. అయం ఆచరియానం సమానత్థకథా.

వితణ్డవాదీ పనాహ – “తేనేవ ధమ్మరాగేనాతి వచనతో అకుసలేన సుద్ధావాసే నిబ్బత్తతీ”తి. సో “సుత్తం ఆహరాహీ”తి వత్తబ్బో. అద్ధా అఞ్ఞం అపస్సన్తో ఇదమేవ ఆహరిస్సతి. తతో వత్తబ్బో “కిమ్పనిదం సుత్తం నీతత్థం, ఉదాహు నేయ్యత్థ”న్తి. అద్ధా “నీతత్థ”న్తి వక్ఖతి. తతో వత్తబ్బో – ఏవం సన్తే అనాగామిఫలత్థికేన సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగో కత్తబ్బో భవిస్సతి, ఛన్దరాగే ఉప్పాదితే అనాగామిఫలం పటిలద్ధం భవిస్సతి, మా “సుత్తం మే లద్ధ”న్తి యం వా తం వా దీపేహి. పఞ్హం కథేన్తేన హి ఆచరియస్స సన్తికే ఉగ్గహేత్వా అత్థరసం పటివిజ్ఝిత్వా కథేతుం వట్టతి. అకుసలేన హి సగ్గే, కుసలేన చ అపాయే పటిసన్ధి నామ నత్థి. వుత్తఞ్చేతం భగవతా –

“న, భిక్ఖవే, లోభజేన కమ్మేన, దోసజేన కమ్మేన, మోహజేన కమ్మేన దేవా పఞ్ఞాయన్తి, మనుస్సా పఞ్ఞాయన్తి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి సుగతియో. అథ ఖో, భిక్ఖవే, లోభజేన కమ్మేన, దోసజేన కమ్మేన, మోహజేన కమ్మేన నిరయో పఞ్ఞాయతి, తిరచ్ఛానయోని పఞ్ఞాయతి, పేత్తివిసయో పఞ్ఞాయతి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి దుగ్గతియో”తి (అ. ని. ౬.౩౯) –

ఏవం సఞ్ఞాపేతబ్బో. సచే సఞ్జానాతి, సఞ్జానాతు. నో చే సఞ్జానాతి, “గచ్ఛ పాతోవ విహారం పవిసిత్వా యాగుం పివా”తి ఉయ్యోజేతబ్బో.

అయం ఖో, గహపతి, ఏకధమ్మో అక్ఖాతోతి ఏకం ధమ్మం పుచ్ఛితేన “అయమ్పి ఏకధమ్మో అక్ఖాతో, అయమ్పి ఏకధమ్మో అక్ఖాతో”తి ఏవం పుచ్ఛావసేన కథితత్తా ఏకాదసపి ధమ్మా ఏకధమ్మో నామ కతో. అమతుప్పత్తిఅత్థేన వా సబ్బేపి ఏకధమ్మోతి వత్తుం వట్టతి.

నిధిముఖం గవేసన్తోతి నిధిం పరియేసన్తో. **సకిదేవా**తి ఏకప్పయోగేనేవ. కథం పన ఏకప్పయోగేనేవ ఏకాదసన్నం నిధీనం అధిగమో హోతీతి? ఇధేకచ్చో అరఞ్ఞే జీవితవుత్తిం గవేసమానో చరతి. తమేనం అఞ్ఞతరో అత్థచరకో దిస్వా “కిం, భో, చరసీ”తి పుచ్ఛతి. సో “జీవితవుత్తిం పరియేసామీ”తి ఆహ. ఇతరో “తేన హి సమ్మ ఆగచ్ఛ, ఏతం పాసాణం పవట్టేహీ”తి ఆహ. సో తం పవట్టేత్వా ఉపరూపరిట్ఠితా వా కుచ్ఛియా కుచ్ఛిం ఆహచ్చ ఠితా వా ఏకాదస కుమ్భియో పస్సతి. ఏవం ఏకప్పయోగేన ఏకాదసన్నం అధిగమో హోతి.

ఆచరియధనం పరియేసిస్సన్తీతి అఞ్ఞతిత్థియా హి యస్స సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హన్తి, తస్స సిప్పుగ్గహణతో పురే వా పచ్ఛా వా అన్తరన్తరా వా గేహతో నీహరిత్వా ధనం దేన్తి. యేసం గేహే నత్థి, తే ఞాతిసభాగతో పరియేసన్తి. యేసం తమ్పి నత్థి, తే సభాగతో పరియేసన్తి. తథా అలభమానా భిక్ఖమ్పి చరిత్వా దేన్తియేవ. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

కిం పనాహన్తి బాహిరకా తావ అనియ్యానికేపి సాసనే సిప్పమత్తదాయకస్స ధనం పరియేసన్తి, అహం పన ఏవంవిధే నియ్యానికసాసనే ఏకాదసవిధం అమతుప్పత్తిపటిపదం దేసేన్తస్స ఆచరియస్స పూజం కిం న కరిస్సామి, కరిస్సామియేవాతి వదతి. **పచ్చేకం దుస్సయుగేన అచ్ఛాదేసీ**తి ఏకమేకస్స భిక్ఖునో ఏకేకం దుస్సయుగం అదాసీతి అత్థో. సముదాచారవచనం పనేత్థ ఏవరూపం హోతి, తస్మా అచ్ఛాదేసీతి వుత్తం. **పఞ్చసతం విహార**న్తి పఞ్చసతగ్ఘనికం పణ్ణసాలం కారేసీతి అత్థో.

౭. గోపాలసుత్తవణ్ణనా

౧౭. సత్తమే తిస్సో కథా ఏకనాళికా చతురస్సా నిసిన్నవత్తికాతి. తత్థ పాళిం వత్వా ఏకేకస్స పదస్స అత్థకథనం **ఏకనాళికా** నామ . అపణ్డితగోపాలకం దస్సేత్వా, అపణ్డితభిక్ఖుం దస్సేత్వా, పణ్డితగోపాలకం దస్సేత్వా, పణ్డితభిక్ఖుం దస్సేత్వాతి చతుక్కం బన్ధిత్వా కథనం **చతురస్సా** నామ. అపణ్డితగోపాలకం దస్సేత్వా పరియోసానగమనం, అపణ్డితభిక్ఖుం దస్సేత్వా పరియోసానగమనం, పణ్డితగోపాలకం దస్సేత్వా పరియోసానగమనం, పణ్డితభిక్ఖుం దస్సేత్వా పరియోసానగమనన్తి అయం **నిసిన్నవత్తికా** నామ. అయం ఇధ సబ్బాచరియానం ఆచిణ్ణా.

ఏకాదసహి , భిక్ఖవే, అఙ్గేహీతి ఏకాదసహి అగుణకోట్ఠాసేహి. **గోగణన్తి** గోమణ్డలం. **పరిహరితున్తి** పరిగ్గహేత్వా విచరితుం. **ఫాతిం కాతున్తి** వడ్ఢిం ఆపాదేతుం. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **న రూపఞ్ఞూ హోతీ**తి గణనతో వా వణ్ణతో వా రూపం న జానాతి. గణనతో న జానాతి నామ అత్తనో గున్నం సతం వా సహస్సం వాతి సఙ్ఖ్యం న జానాతి, సో గావీసు హటాసు వా పలాతాసు వా గోగణం గణేత్వా "అజ్జ ఏత్తకా న దిస్సన్తీ"తి ద్వే తీణి గామన్తరాని వా అటవిం వా విచరన్తో న పరియేసతి. అఞ్ఞేసం గావీసు అత్తనో గోగణం పవిట్ఠాసుపి గోగణం గణేత్వా "ఇమా ఏత్తికా గావో న అమ్హాక"న్తి యట్ఠియా పోథేత్వా న నీహరతి. తస్స నట్ఠా గావియో నట్ఠావ హోన్తి. పరగావియో గహేత్వా చరతి. గోసామికా దిస్వా "అయం ఏత్తకం కాలం అమ్హాకం ధేనూ దుహీ"తి తజ్జేత్వా అత్తనో గావియో గహేత్వా గచ్ఛన్తి. తస్స గోగణోపి పరిహాయతి, పఞ్చ గోరసపరిభోగతోపి పరిబాహిరో హోతి. వణ్ణతో న జానాతి నామ "ఏత్తికా గావీ సేతా, ఏత్తికా రత్తా, ఏత్తికా కాళా, ఏత్తికా ఓదాతా, ఏత్తికా కబరా, ఏత్తికా నీలా"తి న జానాతి. సో గావీసు హటాసు వా పలాతాసు వా...పే.... పఞ్చగోరసపరిభోగతోపి పరిబాహిరో హోతి.

న లక్ఖణకుసలోతి గావీనం సరీరే కతం ధనుసత్తిసూలాదిభేదం లక్ఖణం న జానాతి. సో గావీసు హటాసు వా పలాతాసు వా "అజ్జ అసుకలక్ఖణా అసుకలక్ఖణా చ గావో న దిస్సన్తీ"తి...పే.... పఞ్చగోరసపరిభోగతోపి పరిబాహిరో హోతి.

న ఆసాటికం హారేతాతి గున్నం ఖాణుకణ్టకాదీహి పహటట్ఠానేసు వణో హోతి. తత్థ నీలమక్ఖికా అణ్డకాని రపేన్తి, తేసం ఆసాటికాతి నామం. తాని దణ్డకేన అపనేత్వా భేసజ్జం దాతబ్బం హోతి, బాలో గోపాలకో తథా న కరోతి. తేన వుత్తం – "న ఆసాటికం హారేతా హోతీ"తి. తస్స గున్నం వణా వడ్ఢన్తి, గమ్భీరా హోన్తి, పాణకా కుచ్ఛిం పవిసన్తి, గావో గేలఞ్ఞాభిభూతా నేవ యావదత్థం తిణం ఖాదితుం న పానీయం పాతుం సక్కోన్తి. తత్థ గున్నం ఖీరం ఛిజ్జతి, గోణానం జవో హాయతి, ఉభయేసమ్పి జీవితన్తరాయో హోతి. ఏవమస్స గోగణోపి పరిహాయతి...పే.... పఞ్చగోరసతోపి పరిబాహిరో హోతి.

న వణం పటిచ్ఛాదేతా హోతీతి గున్నం వుత్తనయేనేవ సఞ్జాతో వణో భేసజ్జం దత్వా వాకేన వా చీరకేన వా బన్ధిత్వా పటిచ్ఛాదేతబ్బో హోతి. బాలగోపాలకో తం న కరోతి. అథస్స గున్నం వణేహి యూసా పగ్ఘరన్తి, తా అఞ్ఞమఞ్ఞం నిఘంసన్తి. తేన అఞ్ఞేసమ్పి వణా జాయన్తి. ఏవం గావో గేలఞ్ఞాభిభూతా నేవ యావదత్థం తిణాని ఖాదితుం...పే.... పరిబాహిరో హోతి.

న ధూమం కత్తా హోతీతి అన్తోవస్సే డంసమకసాదీనం ఉస్సన్నకాలే గోగణే వజం పవిట్ఠే తత్థ తత్థ ధూమో కాతబ్బో హోతి. అపణ్డితగోపాలకో తం న కరోతి, గోగణో సబ్బరత్తిం డంసాదీహి ఉపద్దుతో నిద్దం అలభిత్వా పునదివసే అరఞ్ఞే తత్థ తత్థ రుక్ఖమూలాదీసు నిపజ్జిత్వా నిద్దాయతి. నేవ యావదత్థం తిణాని ఖాదితుం...పే.... పరిబాహిరో హోతి.

న తిత్థం జానాతీతి తిత్థమ్పి సమన్తి వా విసమన్తి వా సగాహన్తి వా నిగ్గాహన్తి వా న జానాతి. సో అతిత్థేన గావియో ఓతారేతి. తాసం విసమతిత్థే పాసాణాదీని అక్కమన్తీనం పాదా భిజ్జన్తి. సగాహం గమ్భీరం తిత్థం ఓతిణ్ణే కుమ్భీలాదయో గావో గణ్హన్తి, "అజ్జ ఏత్తికా గావో నట్ఠా, అజ్జ ఏత్తికా"తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జన్తి. ఏవమస్స గో గణోపి పరిహాయతి...పే.... పఞ్చగోరసతోపి పరిబాహిరో హోతి.

న పీతం జానాతీతి పీతమ్పి అపీతమ్పి న జానాతి. గోపాలకేన హి "ఇమాయ గావియా పీతం, ఇమాయ న పీతం, ఇమాయ పానీయతిత్థే ఓకాసో లద్ధో, ఇమాయ న లద్ధో"తి ఏవం పీతాపీతం జానితబ్బం హోతి. అయం పన దివసభాగే అరఞ్ఞే గోగణం రక్ఖిత్వా "పానీయం పాయేస్సామీ"తి నదిం వా తళాకం వా ఓగాహేత్వా గచ్ఛతి. తత్థ మహాఉసభా చ

అనుసభా చ బలవగావియో చ దుబ్బలాని చేవ మహల్లకాని చ గోరూపాని సిఙ్గేహి వా ఫాసుకాహి వా పహరిత్వా అత్తనో ఓకాసం కత్వా ఊరుప్పమాణం ఉదకం పవిసిత్వా యథాకామం పివన్తి. అవసేసా ఓకాసం అలభమానా తీరే ఠత్వా కలలమిస్సకం ఉదకం పివన్తి వా అపీతా ఏవ వా హోన్తి. అథ నో గోపాలకో పిట్ఠియం పహరిత్వా పున అరఞ్ఞం పవేసేతి. తత్థ అపీతా గావియో పిపాసాయ సుస్సమానా యావదత్థం తిణాని ఖాదితుం న సక్కోన్తి. తత్థ గున్నం ఖీరం ఛిజ్జతి. గోణానం జవో హాయతి…పే॰… పరిబాహిరో హోతి.

న వీథిం జానాతీతి "అయం మగ్గో సమో ఖేమో, అయం విసమో సాసఙ్కో సప్పటిభయో"తి న జానాతి. సో సమం ఖేమం మగ్గం వజ్జేత్వా గోగణం ఇతరమగ్గం పటిపాదేతి. తత్థ గావో సీహబ్యగ్ఘాదీనం గన్ధేన చోరపరిస్సయేన చ అభిభూతా భన్తమిగసప్పటిభాగా గీవం ఉక్ఖిపిత్వా తిట్ఠన్తి , నేవ యావదత్థం తిణాని ఖాదన్తి, న పానీయం పివన్తి. తత్థ గున్నం ఖీరం ఛిజ్జతి…పే॰… పరిబాహిరో హోతి.

న గోచరకుసలో హోతీతి గోపాలకేన హి గోచరకుసలేన భవితబ్బం, పఞ్చాహికచారో వా సత్తాహికచారో వా జానితబ్బో. ఏకదిసాయ గోగణం చారేత్వా పునదివసే తత్థ న చారేతబ్బో. మహతా హి గోగణేన చిణ్ణట్ఠానం భేరితలం వియ సుద్ధం హోతి నిత్తిణం, ఉదకమ్పి ఆలులీయతి. తస్మా పఞ్చమే వా సత్తమే వా దివసే పున తత్థ చారేతుం వట్టతి. ఏత్తకేన హి తిణమ్పి పటివిరుహతి, ఉదకమ్పి పసీదతి, అయం పన ఇమం పఞ్చాహికచారం వా సత్తాహికచారం వా న జానాతి, దివసే దివసే రక్ఖితట్ఠానేయేవ రక్ఖతి. అథస్స గోగణో హరితతిణం న లభతి, సుక్ఖతిణం ఖాదన్తో కలలమిస్సకం ఉదకం పివతి. తత్థ గున్నం ఖీరం ఛిజ్జతి…పే॰… పరిబాహిరో హోతి.

అనవసేసదోహీ చ హోతీతి పణ్డితగోపాలకేన హి యావ వచ్ఛకస్స మంసలోహితం సణ్ఠాతి, తావ ఏకం ద్వే థనే ఠపేత్వా సావసేసదోహినా భవితబ్బం. అయం వచ్ఛకస్స కిఞ్చి అనవసేసేత్వా దుహతి. ఖీరపకో వచ్ఛో ఖీరపిపాసాయ సుస్సతి, సణ్ఠాతుం అసక్కోన్తో కమ్పమానో మాతు పురతో పతిత్వా కాలం కరోన్తి. మాతా పుత్తకం దిస్వా, "మయ్హం పుత్తకో అత్తనో మాతుఖీరం పాతుం న లభతీ"తి పుత్తసోకేన నేవ యావదత్థం తిణాని ఖాదితుం న పానీయం పాతుం సక్కోతి, థనేసు ఖీరం ఛిజ్జతి. ఏవమస్స గోగణోపి పరిహాయతి…పే॰… పఞ్చగోరసతోపి పరిబాహిరో హోతి.

గున్నం పితిట్ఠానం కరోన్తీతి **గోపితరో**. గావో పరిణాయన్తి యథారుచిం గహేత్వా గచ్ఛన్తీతి **గోపరిణాయకా. తే న అతిరేకపూజాయా**తి పణ్డితో హి గోపాలకో ఏవరూపే ఉసభే అతిరేకపూజాయ పూజేతి, పణీతం గోభత్తం దేతి, గన్ధపఞ్చఙ్గులికేహి మణ్డేతి, మాలం పిళన్ధేతి, సిఙ్గేసు సువణ్ణరజతకోసకే చ ధారేతి, రత్తిం దీపం జాలేత్వా చేలవితానస్స హేట్ఠా సయాపేతి. అయం పన తతో ఏకసక్కారమ్పి న కరోతి. ఉసభా అతిరేకపూజం అలభమానా గోగణం న రక్ఖన్తి, పరిస్సయం న వారేన్తి. ఏవమస్స గోగణోపి పరిహాయతి…పే॰… పఞ్చగోరసతోపి పరిబాహిరో హోతి.

ఇధాతి ఇమస్మిం సాసనే. **న రూపఞ్ఞూ హోతీ**తి "చత్తారి మహాభూతాని చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయరూప"న్తి ఏవం వుత్తం రూపం ద్వీహాకారేహి న జానాతి గణనతో వా సముట్ఠానతో వా. **గణనతో న జానాతి** నామ – "చక్ఖాయతనం సోతాయతనం ఘానాయతనం జివ్హాకాయరూపసద్దగన్ధరసఫోట్ఠబ్బాయతనం, ఇత్థిన్ద్రియం పురిసిన్ద్రియం జీవితిన్ద్రియం కాయవిఞ్ఞత్తి వచీవిఞ్ఞత్తి ఆకాసధాతు ఆపోధాతు రూపస్స లహుతా, ముదుతా, కమ్మఞ్ఞతా, ఉపచయో,

సన్తతి, జరతా, రూపస్స అనిచ్చతా, కబళీకారో ఆహారో”తి (ధ॰ స॰ ౬౫౭-౬౬౫) ఏవం పాళియా ఆగతా పఞ్చవీసతి రూపకోట్ఠాసాతి న జానాతి. సేయ్యథాపి సో గోపాలకో గణనతో గున్నం రూపం న జానాతి, తథూపమో అయం భిక్ఖు. సో గణనతో రూపం అజానన్తో రూపం పరిగ్గహేత్వా అరూపం వవత్థపేత్వా రూపారూపం పరిగ్గహేత్వా పచ్చయం సల్లక్ఖేత్వా లక్ఖణం ఆరోపేత్వా కమ్మట్ఠానం మత్థకం పాపేతుం న సక్కోతి. సో యథా తస్స గోపాలకస్స గోగణో న వడ్ఢతి, ఏవం ఇమస్మిం సాసనే సీలసమాధివిపస్సనామగ్గఫలనిబ్బానేహి న వడ్ఢతి. యథా చ సో గోపాలకో పఞ్చహి గోరసేహి పరిబాహిరో హోతి , ఏవమేవాయం అసేఖేన సీలక్ఖన్ధేన అసేఖేన సమాధిపఞ్ఞావిముత్తి విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధేనాతి పఞ్చహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి పరిబాహిరో హోతి.

సముట్ఠానతో న జానాతి నామ – “ఏత్తకం రూపం ఏకసముట్ఠానం, ఏత్తకం ద్విసముట్ఠానం, ఏత్తకం తిసముట్ఠానం, ఏత్తకం చతుసముట్ఠానం, ఏత్తకం నకుతోచి సముట్ఠాతీ”తి న జానాతి. సేయ్యథాపి సో గోపాలకో వణ్ణతో గున్నం రూపం న జానాతి, తథూపమో అయం భిక్ఖు. సో సముట్ఠానతో రూపం అజానన్తో రూపం పరిగ్గహేత్వా…పే॰… పరిబాహిరో హోతి.

న లక్ఖణకుసలో హోతీతి “కమ్మలక్ఖణో బాలో, కమ్మలక్ఖణో పణ్డితో”తి ఏవం వుత్తం కుసలాకుసలకమ్మం పణ్డితబాలలక్ఖణన్తి న జానాతి. సో ఏవం అజానన్తో బాలే వజ్జేత్వా పణ్డితే న సేవతి. బాలే వజ్జేత్వా పణ్డితే అసేవన్తో కప్పియాకప్పియం కుసలాకుసలం సావజ్జానవజ్జం గరుకలహుకం సతేకిచ్ఛాతేకిచ్ఛం కారణాకారణం న జానాతి. తం అజానన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి. సో యథా తస్స గోపాలకస్స గోగణో న వడ్ఢతి, ఏవం ఇమస్మిం సాసనే యథావుత్తేహి సీలాదీహి న వడ్ఢతి. సో గోపాలకో వియ చ పఞ్చహి గోరసేహి, పఞ్చహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి పరిబాహిరో హోతి.

న ఆసాటికం హారేతా హోతీతి “ఉప్పన్నం కామవితక్క”న్తి ఏవం వుత్తే కామవితక్కాదయో న వినోదేతి. సో ఇమం అకుసలవితక్కం ఆసాటికం అహారేత్వా వితక్కవసికో హుత్వా విచరన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి. సో యథా తస్స గోపాలకస్స…పే॰… పరిబాహిరో హోతి.

న వణం పటిచ్ఛాదేతా హోతీతి “చక్ఖునా రూపం దిస్వా నిమిత్తగ్గాహీ హోతీ”తిఆదినా నయేన సబ్బారమ్మణేసు నిమిత్తం గణ్హన్తో యథా సో గోపాలకో వణం న పటిచ్ఛాదేతి, ఏవం సంవరం న సమ్పాదేతి. సో వివటద్వారో విచరన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి…పే॰… పరిబాహిరో హోతి.

న ధూమం కత్తా హోతీతి సో గోపాలకో ధూమం వియ ధమ్మదేసనాధూమం న కరోతి, ధమ్మకథం వా సరభఞ్ఞం వా ఉపనిసిన్నకకథం వా అనుమోదనం వా న కరోతి, తతో నం మనుస్సా “బహుస్సుతో గుణవా”తి న జానన్తి. తే గుణాగుణం అజానన్తో చతూహి పచ్చయేహి సఙ్గహం న కరోన్తి. సో పచ్చయేహి కిలమమానో బుద్ధవచనం సజ్ఝాయం కాతుం వత్తపటివత్తం పూరేతుం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి…పే॰… పరిబాహిరో హోతి.

న తిత్థం జానాతీతి తిత్థభూతే బహుస్సుతభిక్ఖూ న ఉపసఙ్కమతి. అనుపసఙ్కమన్తో “ఇదం, భన్తే, బ్యఞ్జనం కథం రోపేతబ్బం? ఇమస్స భాసితస్స కో అత్థో? ఇమస్మిం ఠానే పాళి కిం వదతి? ఇమస్మిం ఠానే అత్థో కిం దీపేతీ”తి ఏవం న పరిపుచ్ఛతి న పరిపఞ్హతి, న జానాపేతీతి అత్థో. తస్స తే ఏవం అపరిపుచ్ఛతో అవివటఞ్చేవ న వివరన్తి, భాజేత్వా న దస్సేన్తి, అనుత్తానీకతఞ్చ న ఉత్తానిం కరోన్తి, అపాకటం న పాకటం కరోన్తి. **అనేకవిహితేసు చ కఙ్ఖాఠానియేసు ధమ్మేసూతి**

అనేకవిధాసు కఙ్ఖాసు ఏకకఙ్ఖమ్పి న పటివినోదేన్తి. కఙ్ఖాయేవ హి కఙ్ఖాఠానియా ధమ్మా నామ. తత్థ ఏకం కఙ్ఖమ్పి న నీహరన్తీతి అత్థో. సో ఏవం బహుస్సుతతిత్థం అనుపసఙ్కమిత్వా సకఙ్ఖో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి. యథా వా సో గోపాలకో తిత్థం న జానాతి, ఏవం అయమ్పి భిక్ఖు ధమ్మతిత్థం న జానాతి. అజానన్తో అవిసయే పఞ్హం పుచ్ఛతి, ఆభిధమ్మికం ఉపసఙ్కమిత్వా కప్పియాకప్పియం పుచ్ఛతి, వినయధరం ఉపసఙ్కమిత్వా రూపారూపపరిచ్ఛేదం పుచ్ఛతి. తే అవిసయే పుట్ఠా కథేతుం న సక్కోన్తి. సో అత్తనా సకఙ్ఖో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి...పే.... పరిబాహిరో హోతి.

న పీతం జానాతీతి యథా సో గోపాలకో పీతాపీతం న జానాతి, ఏవం ధమ్మూపసఞ్హితం పామోజ్జం న జానాతి న లభతి. సవనమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థుం నిస్సాయ ఆనిసంసం న విన్దతి, ధమ్మస్సవనగ్గం గన్త్వా సక్కచ్చం న సుణాతి, నిసిన్నో నిద్దాయతి, కథం కథేతి, అఞ్ఞవిహితకో హోతి. సో సక్కచ్చం ధమ్మం అస్సుణన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి... పే.... పరిబాహిరో హోతి.

న వీథిం జానాతీతి సో గోపాలకో మగ్గామగ్గం వియ "అయం లోకియో, అయం లోకుత్తరో"తి అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం యథాభూతం నప్పజానాతి. అజానన్తో లోకియమగ్గే అభినివిసిత్వా లోకుత్తరం నిబ్బత్తేతుం న సక్కోతి...పే.... పరిబాహిరో హోతి.

న గోచరకుసలో హోతీతి సో గోపాలకో పఞ్చాహికసత్తాహికచారే వియ చత్తారో సతిపట్ఠానే "ఇమే లోకియా, ఇమే లోకుత్తరా"తి యథాభూతం నప్పజానాతి. అజానన్తో సుఖుమట్ఠానేసు అత్తనో ఞాణం చరాపేత్వా లోకియసతిపట్ఠానే అభినివిసిత్వా లోకుత్తరం నిబ్బత్తేతుం న సక్కోతి...పే.... పరిబాహిరో హోతి.

అనవసేసదోహీ హోతీతి పటిగ్గహణే మత్తం అజానన్తో అనవసేసం దుహతి. నిద్దేసవారే పనస్స **అభిహట్ఠుం పవారేన్తీ**తి అభిహరిత్వా పవారేన్తి. ఏత్థ ద్వే అభిహారా వాచాభిహారో చ, పచ్చయాభిహారో చ. **వాచాభిహారో** నామ మనుస్సా భిక్ఖుస్స సన్తికం గన్త్వా "వదేయ్యాథ, భన్తే, యేనత్థో"తి పవారేన్తి. **పచ్చయాభిహారో** నామ వత్థాదీని వా సప్పినవనీతఫాణితాదీని వా గహేత్వా భిక్ఖుస్స సన్తికం గన్త్వా "గణ్హథ, భన్తే, యావతకేన అత్థో"తి వదన్తి. **తత్ర భిక్ఖు మత్తం న జానాతీ**తి భిక్ఖు తేసు పచ్చయేసు పమాణం న జానాతి. "దాయకస్స వసో వేదితబ్బో, దేయ్యధమ్మస్స వసో వేదితబ్బో, అత్తనో థామో వేదితబ్బో"తి ఇమినా నయేన పమాణయుత్తకం అగ్గహేత్వా యం ఆహరన్తి, తం సబ్బం గణ్హాతీతి అత్థో. మనుస్సా విప్పటిసారినో న పున అభిహరిత్వా పవారేన్తి. సో పచ్చయేహి కిలమన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వడ్ఢేతుం న సక్కోతి...పే.... పరిబాహిరో హోతి.

తే న అతిరేకపూజాయ పూజేతా హోతీతి సో గోపాలకో మహాఉసభే వియ థేరే భిక్ఖూ ఇమాయ ఆవి చేవ రహో చ మేత్తాకాయకమ్మాదికాయ అతిరేకపూజాయ న పూజేతి. తతో థేరా "ఇమే అమ్హేసు గరుచిత్తీకారం న కరోన్తీ"తి నవకే భిక్ఖూ ద్వీహి సఙ్గహేహి న సఙ్గణ్హన్తి, నేవ ధమ్మసఙ్గహేన సఙ్గణ్హన్తి, న ఆమిససఙ్గహేన, చీవరేన వా పత్తేన వా పత్తపరియాపన్నేన వా వసనట్ఠానేన వా కిలమన్తేపి నప్పటిజగ్గన్తి, పాళిం వా అట్ఠకథం వా ధమ్మకథాబన్ధం వా గుళ్హగన్థం వా న సిక్ఖాపేన్తి. నవకా థేరానం సన్తికా సబ్బసో ఇమే ద్వే సఙ్గహే అలభమానా ఇమస్మిం సాసనే పతిట్ఠాతుం న సక్కోన్తి. యథా తస్స గోపాలకస్స

గోగణో న వడ్ఢతి, ఏవం సీలాదీహి న వడ్ఢన్తి. యథా చ సో గోపాలకో పఞ్చహి గోరసేహి, ఏవం పఞ్చహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి పరిబాహిరా హోన్తి. సుక్కపక్ఖో కణ్హపక్ఖే వుత్తవిపల్లాసవసేన యోజేత్వా వేదితబ్బో.

అనుస్సతివగ్గో దుతియో.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

ఏకాదసకనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిగమనకథా

ఏత్తావతా చ –

ఆయాచితో సుమతినా థేరేన **భదన్తజోతిపాలేన**;
కఞ్చిపురాదీసు మయా పుబ్బే సద్ధిం వసన్తేన.

వరతమ్బపణ్ణిదీపే మహావిహారమ్హి వసనకాలేపి;
పాకం గతే వియ దుమే వలఞ్జమానమ్హి సద్ధమ్మే.

పారం పిటకత్తయసాగరస్స గన్త్వా ఠితేన సుమతినా;
పరిసుద్ధాజీవేనాభియాచితో జీవకేనాపి.

ధమ్మకథాయ నిపుణపరమనికాయస్సట్ఠకథం ఆరద్ధో;
యమహం చిరకాలట్ఠితిమిచ్ఛన్తో సాసనవరస్స.

సా హి మహాఅట్ఠకథాయ సారమాదాయ నిట్ఠితా ఏసా;
చతునవుతిపరిమాణాయ పాళియా భాణవారేహి.

సబ్బాగమసంవణ్ణనమనోరథో పూరితో చ మే యస్మా;
ఏతాయ **మనోరథపూరణీ**తి నామం తతో అస్సా.

ఏకూనసట్ఠిమత్తో విసుద్ధిమగ్గోపి భాణవారేహి;
అత్థప్పకాసనత్థాయ ఆగమానం కతో యస్మా.

తస్మా తేన సహాయం గాథాగణనానయేన అట్ఠకథా;
తింసాధికదియడ్ఢసతం విఞ్ఞేయ్యా భాణవారానం.

తింసాధికదియడ్ఢసతప్పమాణమితి భాణవారతో ఏసా;
సమయం పకాసయన్తీ మహావిహారాధివాసీనం.

మూలట్ఠకథాసారం ఆదాయ మయా ఇమం కరోన్తేన;

యం పుఞ్ఞముపచితం తేన హోతు లోకో సదా సుఖితోతి.

పరమవిసుద్ధసద్ధాబుద్ధివీరియప్పటిమణ్డితేన సీలాచారజ్జవమద్దవాదిగుణసముదయసముదితేన సకసమయసమయన్తరగహనజ్ఝోగాహనసమత్థేన పఞ్ఞావేయ్యత్తియసమన్నాగతేన తిపిటకపరియత్తిప్పభేదే సాట్ఠకథే సత్థుసాసనే అప్పటిహతఞాణప్పభావేన మహావేయ్యాకరణేన కరణసమ్పత్తిజనితసుఖవినిగ్గతమధురోదారవచనలావణ్ణయుత్తేన యుత్తముత్తవాదినా వాదీవరేన మహాకవినా పభిన్నపటిసమ్భిదాపరివారే ఛళభిఞ్ఞాదిప్పభేదగుణప్పటిమణ్డితే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే సుప్పతిట్ఠితబుద్ధీనం థేరానం థేరవంసప్పదీపానం మహావిహారవాసీనం వంసాలఙ్కారభూతేన సువిపులవిసుద్ధబుద్ధినా **బుద్ధఘోసో**తి గరూహి గహితనామధేయ్యేన థేరేన కతా అయం **మనోరథపూరణీ** నామ అఙ్గుత్తరనికాయట్ఠకథా –

తావ తిట్ఠతు లోకస్మిం, లోకనిత్థరణేసినం;

దస్సేన్తీ కులపుత్తానం, నయం చిత్తవిసుద్ధియా.

యావ బుద్ధోతి నామమ్పి, సుద్ధచిత్తస్స తాదినో;

లోకమ్హి లోకజేట్ఠస్స, పవత్తతి మహేసినోతి.

మనోరథపూరణీ నామ

అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథా సబ్బాకారేన నిట్ఠితా.